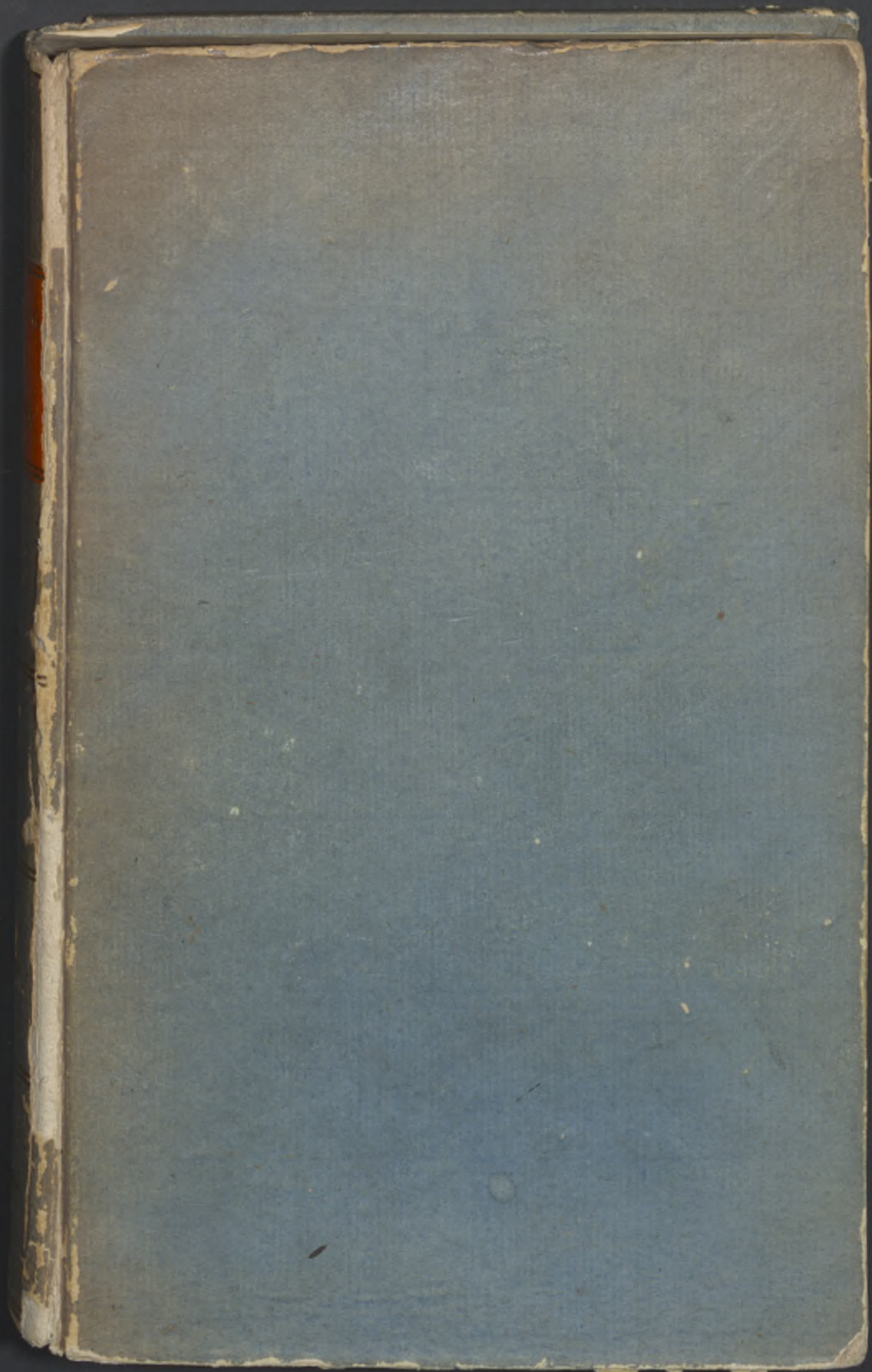

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

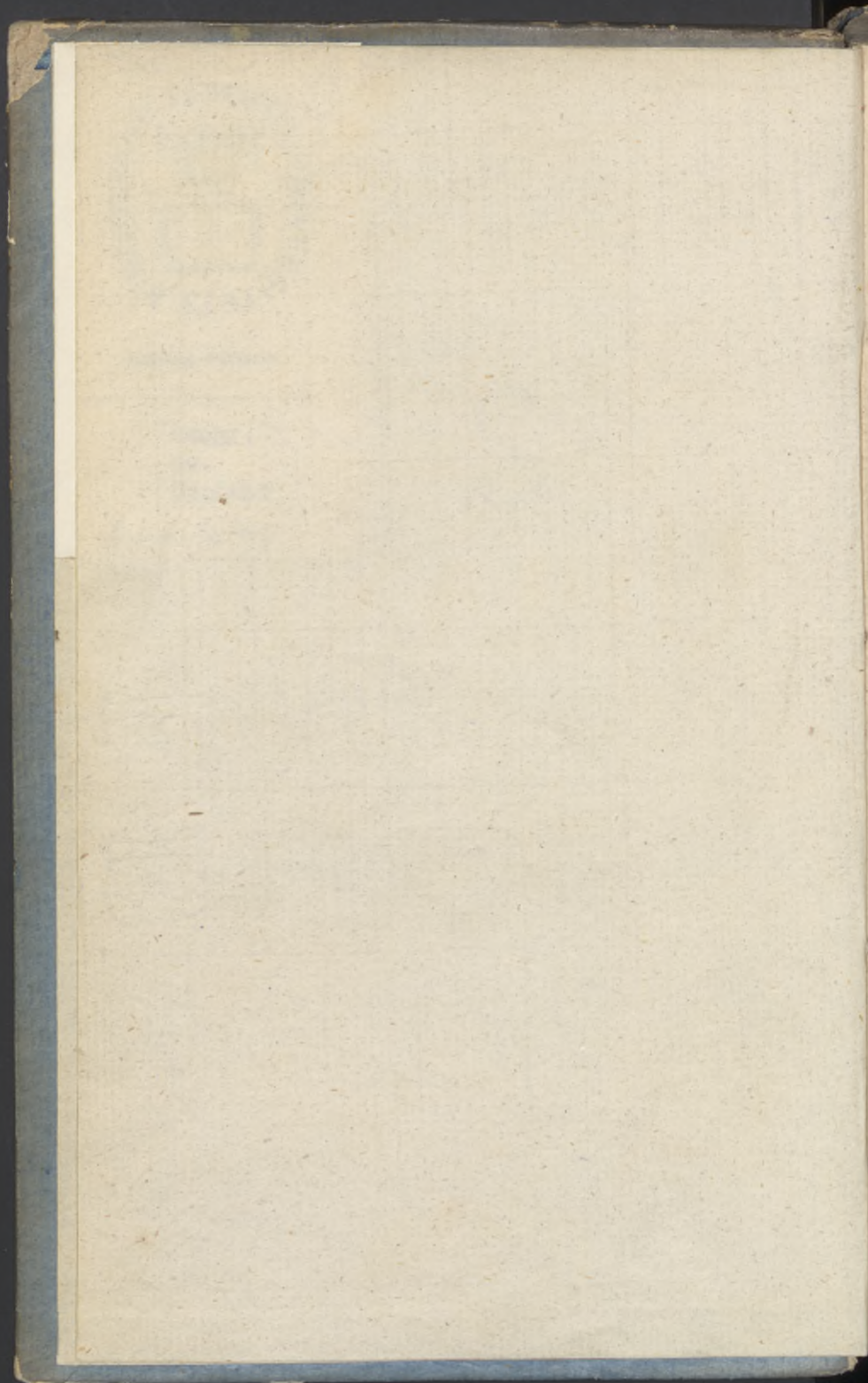

Geogr.
Sv.
Uppland

Smolinsky

S

RESERVING
SVERIGE
UPPÅND
1770

W. Laurent Horrens
BESKRIFNING ^{1778.}
öfver
SVERIGET,
FÖRSTA TOMEN
om
UPLAND,
af
LARS SALVIUS.

Med Kongl. Maj^{ts} nådigste Privilegio.

STOCKHOLM trykt i Kongl. Ant. Arch. Boktr. hos Sal:
JOH: LAURENT: HORRENS Enka, af CARL JOH: RÖPKE, 1741.

BESKRIFNING
öfver
SVERIGET
FÖRSTA TOMEN
OCH
UPPLAND
AF
LARS SÄLLNERS

Uppsala tryckerij 1781
STOCKHOLM hos H. J. Åberg & Co. och hos alla
Bokhandlaren i Helsingfors och i Cronstadska

Stormåktigste Konung
FRIEDRICH

Den Förste,

Sveriges, Göthes och Wendes Konung,
&c. &c. &c.

Landt-Grefve til Hessen, &c. &c. &c.

Min Allernådigste
Konung och Herre!

AT Dig, O Store Kong och Dyre HERRans
Smorda,
Som bôgst i Svithiod på Årans Stol är satt,
Jag

Jag först och främst bör ge alt hvad jag
tänker orda

Om Manhems Härlighet och mæghanda Skatt:

GUD öke Dina År och låt Din Spira grön-
ska,

Som alla Sveä Mån det gerna se och önska!

Stormåktigste Allernådigste Konung,

Eders Kongl. Maj:ts

Allerunderdånigste och tropliktigste
Underfåte och Tjenare

LARS SALVIUS.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd, General-Gou-
verneur uti Hertigdömet Pommern, och
Greiffswalds Academiae Cancellier,

Högvälborne Grefve,

Herr **JOHAN AUGUST
MEYERFELT.**

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Grefve,

Herr **AXEL BANER.**

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Grefve,

Herr **SWEN LAGERBERG.**

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man, Råd och Præsident uti
Kongl Majests och Rikens Cancellie-Collegio,
och Upsåla Academiae Cancellier,

Högvälborne Grefve,

Herr **CARL GYLLEN-
BORG.**

Kongl.

)

Kongl.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Grefve,

Herr JACOB CRONSTEDT.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man, Råd och öfverste
Marfchalk,

Högvälborne Baron,

Herr SAMUEL ÅKER-
HIELM.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Baron,

Herr AXEL LÖWEN.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man, Råd och Præsident i
Kongl. Lag-Commissionen och Lunds Aca-
demia Cancellar,

Högvälborne Herre,

Herr OLOF NORDEN-
STRÅLE.

Kongl.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Baron,

Herr PETER ADLERFELT.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Baron,

Herr GUSTAV FRIEDRICH
VON ROSEN.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Baron,

Herr ERIK WRANGEL.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man, Råd och Åbo Aca-
demiæ Cancellor,

Högvälborne Baron,

Herr OLOF CEDER-
STRÖM.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Grefve,

Herr ARVID POSSE.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Herre,

Herr CARL EHREN-
PREUS.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Herre,

Herr ANTHON JOHAN
WRANGEL.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man, Råd och
Cancellie - Råd,

Högvälborne Grefve,

Herr CARL GUSTAV
TESSIN.

Kongl.

Kongl. Majestäts och Sveriges Rikes
Högstbetrodde Man och Råd,

Högvälborne Grefve,

Herr JOHAN GYLLEN-
BORG.

Nådigste Herrar!

Til Edre Excellencers båg och höga vård
jag lemnar,
I aldrastörsta Edmiukhet, mit arbet och mig
fiels,

X 3

Så

Så detta bår, som hvad jag mer om Sverige
skrifva ämnar:
Des mångabanda rikedom i Berg, Ford, Skog
och Elf.
På Jorden jag ej mer begår, än at Er nåd
mig leder,
At tala det om Svea Mån, som länder dem
til beder!

Edre Excellencers

Underdånödmuikaste
Tienare
LARS SALVIUS.

Gunstige Låfare!

DEn Allvise Skaparen har så lagat, at hvar och en ort på Jordene har fåt sina särskilta gåfvor och förmoner af Naturen. Den ena är ej den andra lik. Om vi allenast se på vårt Kära Fädernesland, så finnes der uti knapt något Höfdingedöme, Hårad eller Socken, som icke åger något särdeles, hvar igenom de värkeligen äro åtskildte ifrån hvar annan: antingen uti Jordmonernes åtskilliga arter, eller uti deras utvårtens lynde och belågenhet vid Siö, på Slätt, i Skog, jemte Berg, på Högder eller nedriga ställen.

Denne naturliga skilnaden kan nu så mycket bättre skönjas, sedan Menniskornas arbete kommit der til, och giordt den ena platsen til en Tråörte- eller Humle-Gård, den andra til en SadesÅker, Ångs- eller Betes-Mark, den tredje til et Fiske-Låge, Jågare-Park, Bergs- eller Manufactur-Bygd; och så ytterligare.

Alla desse rörelser kräfva sina särskilta Vetenskaper til deras lyckeliga fortfåttande, hvar af den stora skilnad kommer, som är emellan hvarje orts Hushåldning. Den som vet, huru ofta tvenne Åkermån kunna finnas, som äro nära Grannar med hvar annan; men lika fult så åtskildte til deras förmoner, at den ena ej får Så sin Jord med lika slags Såd, eller bruka henne på lika fått och tid, som den andra, med mindre han icke vil vänta en svår Misväxt när Skördanden instundar: Den såger jag, som sådant vet, må ej undra der öfver,

at den Hushåldning, som til äfventyrs bör hållas för god i Norrland, ingalunda kan lämpas til Skåne, eller tvert om.

Här af lærer nu kunna slutas, huru nödigt det är, at hafva goda Chartor och Beskrifningar öfver hvar och en Landsort i hela Riket; sårdeles som de äro mycket få ibland den Studerande Ungdomen, hvilka äga medel och tillfälle, at sielfva resa omkring i Landet, innan de tränga om, at fästa sig vid någon Publicque Syssa: då detta, som visserligen hade bordt gå förut, sällan eller sent, ja ock aldrig hinner inhämtas, för annat Hufvudbråk skul.

Här finnes, GUDI lof! på många ställen i Riket, så goda Åkermån, så snälla Fiskare, så snabba Jägare och vittra Bergsmån, ja, sådane, som hafva en god Vetenskap om Schefferier, Stuterier, eller annan Boskaps-Skötsel, som så väl veta, at umgås med allehanda Planteringar, Trå- och Jordväxter, at de i slika mål förtiena stort beröm: hvarföre det ock ej skulle föra någon ringa förmon med sig, om deras vitterlek kunde blifva utspridd til andras eftersyn, som tör hända äga samma förmoner af Naturen, men veta ej så lämpeliga umgås der med: Åtminstone vore det bättre, än at Konstern skal dö med Måltaren.

Det kunde ju ej skada, at beskrifva; huru Skärkaren på åtskilligt sätt fångar sina Skålar, och mångfaldiga slags Fiskar; huru Lappen ränner på Skidor efter Diur i Markene; huru Dalekaren tilreder sit Myrjern, och gör åtskilliga Smiden der af; huru Helsingen år mon och om om sin Boskap och Linsådd; huru Smålänningen yster sin Ost; huru Skåningen stallar sina Oxar; huru Hallänningen tilreder sin Spånad; huru Västgöten sköter sin Våfnad och Handel; huru Nerikes-Boen umgås med

Företal.

med sit Smide; huru Södermanlänningen gör fina Vagnar, Slådar och Sångar; Västmanlänningen fina Kar; och huru Finnarne tilreda sina Svedieland, med mera dylikt. Mån tro sådant ej skulle upväcka nya tankar til allmän bättring och uplysning?

Om Riksfens Studerande Ungdom, som årnar sig med tiden, at tjena Fäderneslandet uti viktiga äfflor, ville en gång med fullt allvare lägga sig vinning om sådane Vetenskaper, som komma före i den allmänna och enskylda Hushållningen, och gifva der om ut sina vittra Snille-Prof på rena Modersmålet; så skulle visserligen mörkret småningom förvinna, och den gamla elaka vanan på slutet mista sin heligdom.

Ämnen skulle aldrig fattas til et så ådelt upfat. Det första kommer an uppå Landets Känning och des Beskrifvande, hvar om kan läsas Inspectorens vid Kongl. Landtmåteri-Contoiret Herr Jacob Faggers utgifne tankar (*). Utom des, så låder altid missbruket gerna vid det rätta och sanskylliga nyttjandet: Naturen är mångfaldigt rik på sina gåfvor, och Konsten, som dem förädlar, har så länge at lysa med nya rön och påfund, som Menniskior nas sinnen åro med tiderne ombytellige, och hela Naturen står för dem öpen.

Vi hafva här i vårt Land fat så hårliga Jordmoner, så många Fiskefulla Siöar och Strömmar, så Malnrika Berg, så vackra Skogar, Slätter och Ångder, så många slags Diur, Fiskar och Fåglar, at snart sägr, ej något Folk är under Solen, som tillika eller på en gång åger så stora förmoner. Huru skulle väl någon då kunna finnas til, som icke gerna ville älska et så hårligt Fosterland, lofva och

)(5

prisa

(*) Hvi Kongl. Svensks Vetenskaps Academiens Handlingar för första Fierndels året på 1741.

Företal.

prisa Skaparen för des margfalliga gåfvor, om han i unga Åren finge en rätt kundskap der om?

Våra Förfäder hafva i deras tid lefvat vid desse förmoner, och upodlat dem för vår skul, som äro deras Barn. Hvi skulle ock icke vi göra det samma åt dem, som efter oss komma? De många vackra Städer och Slott, de prydeliga Kyrkor, de Bruk, Masugnar, Sågar och Qvarnar, som vi i denna dag åga: de Hus hvar uti vi bo och viftas, äro ju byggde med deras armar och händer, som för vår tid lefvat i verdene: Huru skulle vi då kunna få skönliga vansläktas ifrån deras stadiga seder och glömma bort deras berömliga gerningar, så framt vi i rättan tid blefve påminste der om? Ingalunda.

Så länge alla delar uti vår naturliga Lekamen äro Helbregda, lämpa de sig til en inbördes tienst: i lika måtto pålägger den naturliga Lagen alla Ledamöter uti det Borgerliga Samfundet den skyldigheten, at på alt sätt främja et inbördes bästa och förkofring, at hylla och hägna hvar och en MedBroder, som lider förtryck, at hafva et värdeligit medlidande, och skydda honom vid sin rätt och frihet: Bøjelser, Min Läsare! som, när de flyta af et rent och oväldugt upfåt, utan någon fruktan eller utvårtens tvång, kunna med få ord kallas *en rätt kärlek til Fäderneslandet*: Ju mera den samma öfverflödar hos et Folk, ju högre växer des Sällhet.

Men ehuru denna Kärleken är oumgångelig uti Samvifteligheten, så synes troligit, at han ej kan hos den finnas så ren och lefvande, som vederbör, hvilken ej lärdt ifrån Barndomen rätteligen känna sit Fädernesland och des Inbyggare, så framt det gamla ordstäfvet skal stå fast, *Ignoti nulla cupido*: fårdeles om en sådan blifvit, tvert om, upammad med all sorgtällighet uti kundskapen om frem-

Företal.

fremmande: Ty huru kan det annorlunda ske, än at den, hvars göromål endast varit, at göra sig kunnig om fremmande Länder och Folk, deras förmoner, stadgar, seder och lefvernes arter, med mera, ju måste på slutet hålla i sit hierta det för bäst, som han måst känner?

Tankan är nu ingalunda at lasta en sådan vishet. Den är visserligen god och nödig, både til et Folks heder och förkofring, när alt sker uti sin rätta ordning: *Hec sunt facienda, neque illa omit-tenda*. Men kunskapen om vårt eget synes böra gå förut, innan någon rätteligen lärer kunna gagna sig af det fremmande. Den som vil blifva vis, måste göra början hos sig sielf.

Om utländska tycket mera forplantas af okunnighet om ens eget Land, än igenom många utrikes Resor, det lemnas til andras efterfinnande: men at detta är et förgiftigt foster, som tvåfjer gagneliga påfund hos et Folk, sätter mera beröm på alt hvad utländskt heter, än det ofta i sig sielft är värddt, och ratar der emot alla Inländska Handafslögder, blott derföre, at de hemma af egna Medborgares händer blifvit tilvärkade, utom många andra elaka påföljder, det är en sanning, hvar om dageliga förfarenheten vitnar.

Siu år äro nu snart förbilupne, sedan jag skildes ifrån z:ne unga Herrar, som en tid hade varit lemnade til min Information. Då fick jag tillfälle, at först tänka efter denna saken, när jag var skyldig at lära andra det, hvar om jag sielf ifrån min Barndom ej hade haft den lyckan, at få den minsta underrättelse.

Jag tyckte, at det var mycket nelligit både för dem och mig, om vi skulle varit hemma uti fremmande Länder, och aldeles fremmande uti vårt eget; ty tog jag mig före, at sielf utarbete en liten

Gen-

Företal.

Genstig, til Känningen af vårt Kära Fädernesland; efter som då ännu hvareken fants någon Trycker Anledning, af våra egne hemma i Riket utgifven, ej eller var det rådeligt, at följa någon utländsk Bok, fårdeles som alt hvad fremmande skrifvit om vårt Land och Folk är måst upfyllt med osanningar och vrånga utlätelser, hvar med de Ungas Sinnene ej borde smittas.

Således var mit upfat i förstone allenast, at utarbete en liten Vägledare för Ungdomen uti de första åren, nästan på samma sätt, som den Inledning til Geographien öfver Sveriget, hvilken Philosophiæ Magistern, och Extraordinarie Cancellisten uti Kongl. Majts och Rikens Archivo, Herr ERIC TUNELD sedermera lätit utgå af Trycket. Men som min Samling började smaningom ökas, och jag sielf der igenom fick mera insikt, hvar af hogen tillika växte; så har också ämnet omsider blifvit större, än jag i början tänkte.

Detta mit upfat at fortfara med Beskrifningen öfver hela Riket, synes ej vara för vidlöftigt, der så litet finnes Tryckt om et Land, som här hos oss. Det är så ståndt, at cho, som vil och har tillfälle, kan med lampa öka mycket der til, som nu brister. Ju flere omständigheter föras in uti et sådant arbete, ju mera gagn vore der af at vänta. Hvarföre jag ock nu tyckt, at detta här snarare hade kunnat heta et *Utkast* eller *Ämne*, än någon *Beskrifning* öfver *Sveriget*.

At tiden ej skulle gå för långt ut, innan alt hunne blifva fullbordat, fårdeles at mig, som haft det oblida ödet, at alt jemt täfva med en envis och motvillig Lycka, hvar igenom jag varit nödsakad, at dageligen arbeta för min tarfveliga utkomst, och låta detta vara mit tidsfördrif vid lediga stunder: så har jag tänkt gifva det ut i vissa Tomer, efter hvarje

Företal.

hvarje Landsort i Riket, så at här nåst följer om Södermanland, sedan om Västmanland och så ytterligare, der den Högste hällan och utvägar dertil förklarar. Der igenom lättas omkostnaden både vid Trycket och hos Köparen, hvar jemte bättre tillfälle framgent torde yppa sig, at inhämta såkra esterrättelser vid det, som ännu återstår.

Men det förnämsta, hvar på jag der med syster, är, at som Kongl. Landtmåteri-Contoiret, efter Rikens Höglofliga Ständers berömliga förordnande vid 1734. Års Riks-Dag, nu med alt älfvare arbetar på et fullständigt Chartre-Värk, så at hvar och en Province i Riket må blifva aftagen i Kopparstycke, på sin särskilta Charta, hvar med så vida är hunnit, at Chartorne öfver Upland, Södermanland och Västmanland, låra med det första vara färdige; så har jag tyckt, at det skulle bäst lämpa sig vid Beskrifningen, när en Tome följer med hvarje Charta.

Således har jag nu med få ord först i gemen beskriitvit Upland til des Belägenhet, Namn, höga Ålder, Vapen, Gräntför, förna Indelning, Fruktbarhet, Skår vid Salt-Sjön och i Mälaren, jemte des nya Indelning och storlek. Der nåst följa Städerna, och sist hela Landet. Och som det nu är delt i 2. Höfdingedömen, så har jag först gåt igenom Stockholms och sedan Upsala Höfdingedöme. Vid det förra har jag lemnat Södertörn til den andra Tomen, på det at denna här ej skulle blifva alt för stor och kostsam. Sålunda har jag budet til at beskriiva hvart och et Fögderi, med allt des Härader och Socknar, efter den ordning, som de nyaste Jord-Böckerne gifva vid handen. Jag har med få ord nämt de större Skogar, Siöar och Strömmar uti Häradet, hvilka räcka in til flere Socknar, tillika med Häradets Vapen; men vid Socknarne
har

Företal.

har jag sat ut deras storlek, om de äro Regale eller Consistoriele, med mera, som uti hvar och en kan vara Märkeligt: Vid Kyrkorne har jag infört på hvad Grund de äro bygde, och hvilka Märkvärdigheter jag eljest funnit uti dem. Och som Kongl. Slott och Gårdar, tillika med Frelse - Säterier och Bruk äro Landets yppersta prydnader; så har jag ock något velat orda om hvar och et sårskilt, under den Socken, hvar uti det ligger: hållt dem, som äro i Kopparstycken aftagne uti framledne Riks-Rådet Gref ERIK DAHLBERGS härliga Vårck; men mit synnerliga systemål har uti alt detta varit Inbyggarens förmoner, och Hushåldning hvar om det sidsta Capitlet enkannerligen handlar.

Jag har i hela detta Arbetet varit så öm om Sanningen, at jag håldre velat underkasta mig omilda omdömen, än med mit vett gå der ifrån. Men så framt en vil Laggrant nagelfara det ena med det andra, så torde felen likafult bli många nog, hvar öfver ingen rättfint lårer undra. Det är altid svårt, at först bana vägen, och lätt at komma fram, när Ilen en gång är bruten. Likvißt tryggar jag mig der vid, at jag följt de Trovärdigaste Vägledare, som jag kunnat komma öfver, och kan nu ej undgå at nämna dem; emedan de uti sielfva arbetet antingen fallan eller aldrig återopas, på det Noterne ej måtte blifva alt för många.

Jemte de Disputationer, som blifvit håldne tid efter annan vid Academierna; har jag utur andra Lärda Måns Böcker och Skrifter samlat hvad jag tyckt kunna lända til mit ändamål. Enkannerligen har jag haft en stor hielp af Kongl. Secreteraren Salig Herr PALMSCHIÖLDS Hand - Skrifter, som finnas uti Academiens Bibliotheqve i Upsala. Denne Salige Herren har tvifvels utan, sielf i lifstiden varit sinnad, at gifva ut en utförlig Beskrif-

Företal.

skrifning öfver Riket, så framt döden ej hade kommit emellan.

Men som desse anledningar ej syntes göra tillfyllest, således i de stycken, som höra til den närvarande tiden; så lät Hans Kongl. Maj:ts uppå min underdåniga begäran, utfärda des nådiga Promotorial den 26. November År 1736, til des och Rikens Högloflige Cammar-Bergs- och Commercie-Collegier, med nådig vilja och befallning, at Högberåmte Collegier skulle förkunna mig tiltråde til de hos dem befintelige Acter, och i öfrigit göra mig all möjlig handräkning uti alt, som kunde främja detta mit ändamål. Hvar uppå Högloflige Kongl. Cammar-Collegium, så väl til underdånigst följte här af, som min ytterligare ödmjukaste anhållan, icke allenast gaf, öfver Directeuren, vid Kongl. Landtmåteri-Contoiret Vålborne Herr JACOB NORDENCREUTZ vid handen denna Hans Kongl. Maj:ts nådiga vilja, utan lät också genom skrifvelse til samtliga Herrar Landshöfdingar infordra vederbörande Magistraters och Crono-Betienters Svar, uppå de då af mig upstälte Frågor.

Når jag nu således hade fåt deras berättelser om hån timer, måste jag förnimma, at ännu mycket återstod, innan jag såsom en Svensk dristade mig at skriva om Svenskar. Sielf hade jag ej tillfälle, efter min höga längtan, at få resa omkring, då förmodeligen med större Lycka hade kunnat fullgöra, hvad jag mig förefat; ty fant jag rådeligit, at hvad denna Tomen vidkommer, rådföra mig med så många Herredags-Mån, som jag kunde råka vid sidsta Riks-Dagen ifrån Upland, och inhämta deras närmare utlåtelse om hvarje ort.

Hvar jemte jag ock alltid räknat för en heder, at gagna mig af vittra och rönta Måns mogna råd, vid en eller annan omständighet: Ibland hvilka jag

Företal.

jag nu här bör med vederbörlig heder och beröm nämna, Assessoren uti Kongl. Maj:ts och Riktsens Bergs-Collegio Herr JÖRAN WALLERIUS, Bibliothecarien vid Academien i Uplala Herr ANDREAS NORRELIUS, Inspectoren vid Kongl. Landtmäteri-Contoïret Herr JACOB FAGGOT, Probsten och Kyrkio-Herden Herr Magister CANUTUS NICOLAI LENÆUS, hvilka benögit gåt mig tilhanda med åtskilliga goda esterrättelser.

Desse åro de Grunder, hvar uppå jag bygd min Visshet. Om nu alt ej är så fullkommeligt, så hoppas jag den Gunstige Läsaren sådant ej illa uttyder. Jag vidgår gerna, at många skällen hade bättre blifvit beskrefne, så framit jag allestädes hade haft et lika biträde. Men om alla de, som i styckevis eller uti särskilta mål kunna åga en närmare insikt, tåktes af en synnerlig ynnest gifva mig sådant vid handen, så skal det med vederbörlig heder ihogkommas och rättas vid et annat tilfälle.

Des förinnan lemnar jag detta mit ofskyldiga företagande uti den Gunstiga Läsaren Kristeliga och Milda omdöme, såtöm jag af alt hierta önskar honom tillbaka en beständig Lycka och Vålgång.

FÖRSTA CAPITLET.

Om

UPLAND I GEMEN.

Upland, som i senare tider hade namn af Hertigdöme, ligger så godt som mit i Svea-Välde: inom den 59° . $16'$. och den 60° . $39'$. från Söder til Norr, och är 2. hela grader $40'$. från Sag-Ån i Väster til yttersta Öjarna i Skär-gården (a). Efter Mil-Chartorna (b) räknas från Stockholm til Gefle Stad $17\frac{1}{2}$. Mil, och ifrån Enköpings Stad, som ligger en Mil in i Upland från Gräntsen åt Vålsmanland genom Upsala, öster ut til Nortelge Stad 10. och $\frac{3}{4}$. Mil.

Någre gissa, at namnet Upland skal vara kommit af det ordet ypen eller ypna, såsom der med skulle förstås et yppet Land; men det är svårt at finna någon grund der til. Andre mena, at det är således

A

nåmt

(a) Se den nya Chartan öfver Upland i Kongl. Landtmåteri-Contoires.

(b) Som finnes i Kongl. Landtmåteri-Contoires.

nåmt efter en Konung, som här i Landet skal fordom varit rådande och hetat Ubbo: fast det ännu är ovist, om någon Konung af det namnet varit til här i Sverige (c). Det kallades fordom Upsvea, och Inbyggarena Up:-Svear (d), hvaraf det tyckes sedermera vara kalladt Upland. Bägge namnen synes peka på et sådant Land, som skulle vara högländt eller bära up åt: I hvilket afseende jämväl en ort i Nörrige skal blefvit kallad Upland, emedan den ligger högt up ifrån Hafvet; Men detta vårt Upland refer sig icke så märkeligen up åt, at det just der af skulle fåt sit namn. Det är lågt både vid Hafvet och Mälare sidan: har ock up i Landet mera slättmarker än stora högder. Den så kallade Sandåsen skal väl gå ifrån Brunkeberg i Stockholm förbi Upsala, och sedan igenom Norrland ända up til Fiellarne; Men är dock här i Upland icke så synnerliga hög. Hvar emot de andre orterne i Riket, enkannerligen de Norre, äro långt högre, och resa sig alt mer och mera up åt, ända in til de hiskeligen höga Fielryggarna. Ty skulle en med samma skäl kunna säga, at detta Land är kallat Upland och des Inbyggare Yfverborne, af det yppersta som här af ålder varit och ännu är i hela Norden, både i det Andeliga och Verdsliga Våsendet. Vi säga ännu: *Gå up til Kyrkan, fara up til Staden, resa up til Slottet*, at der med gifva ortens vårdighet och heder tilkänna: fast än den, vi årna oss til, kan ofta ligga lägre nid, än den vi komma ifrån.

I lika mätto, kan det vara händt, at Öster-Sjön, Södermanland, Västmanland och Norrland hafva ifåt sina namn efter de 4. Väderstreken från Upland; Men om der af kan skäligen slutas, at

Upland

(c) Messenit Scand. Illustr. Tom. XIII. pag. 6.

(d) Upl. L. Kongsm. B. C. 2. S. Olofs. Saga C. 96. (5)

Upland varit den ort, hvar uti våre äldste Förfäder, som i början icke hade något vist Boställe, aldräförst sat sig neder, eller tagit sig et stadigt fäste, det synes så vida ovist, som desse Landsorter intet lära så varit kallade ifrån den tid, de aldräförst fingo sina vissa Inbyggare. Det är svårt at dömma något vist om sådant uti en tid, som är full af idel mörker. Sielva namnet Upland skal föga vara äldre än ifrån Christi tid. Mannaheim är et ibland de äldsta namn, hvar med hela denna delen af Sverige utmärktes (e), och skildes der igenom från Jotnaheim, eller de Norra orterna i öfversta delen af Sverige (f). Men Upland kan lika fullt vara uråldrigt, och tör hända de förste Inbyggares hemvist, fast än namnen icke hinna nu til, at bevisa des högga ålder. Det finnes nog många skäl utom des, som styrka den samma.

Det har, från Urminnes tider tillbaka, haft sina synnerliga heders förmoner fram för andra, så at ingen ort finnes i hela Svea-och Götha-Välde, som med mera loford ihogkomes uti våra gamla Handlingar, än denne. Här har den högsta Konungastyrelsen varit alt ifrån Hedenhös, öfver hela Norden. Här ligga 4. namnkunnige Hufvud-Städer, Upsala, Biörkö, Sigtuna och Stockholm, der uti de forna Drotter och Konungar efter hvar annan haft deras Hof och Säten in til denna tiden. Här är den namnkunniga Mora Ången icke långt ifrån Upsala Stad, på hvilken menige Man i de äldre tider samlades, då någon genom et frit val skulle kemas til Konung. H'r hafva de forne Kämpar lemnat för våra ögon flera Rünstenar, Ättebackar, och dylika Minnesmärken, än på något annat ställe: Hvilka tyckes ännu, lika som vela påminna oss,

A 2

at

(e) Atl. Tom. I. pag. 222.

(f) Verelius i Noterna öfver Herv. S. pag. 5. och 16.

at här fordom bodt et stort och dråpeligt Folk. Här hafva våre Förfäder, då de ännu voro Hedningar kommit endräkteliga tillfäman, at dyrka sina Afgudar i gamla Upsala. Här hafva Archie-Biskoperne, ifrån några hundrade År tillbaka, haft deras Säten, och i Upsala Stad finnes den äldsta Academien i hela Riket.

Uplands Vapen, som ses på Titel-Bladet, är mycket väl lämpat efter alla dessa förmoner: Det är et Riksåple uti rött Felt (g) med et Korfs uppå, och en Förstelig Krona öfver, alt af Guld: Korset och Kronan äro fullsätte med dyra och ädla Stenar: hvar med utvise ei allenast detta Landets Vårdighet och härliga Fruktbarhet, utan ock, at Up-Svea Konungavälde råkt vida omkring här i Norden (h).

Landet är måst på alla sidor med Vatten omgifvit. På östra sidan stöter Salt-Sjön til: På Södra löper skilnaden emellan Upland och Södermanland ifrån Salt-Sjön igenom Skåren in åt Stockholm, deråst på Väster-Långgatan, nästan mit i Staden, står en Gränse-Sten, hvilken sattes dit År 1633. då denne Rågängen å nyo stadfästes uppå Archie-Biskopens P. KENICII och Biskopen i Strängnäs D. LAURENTII PAULINI begäran. Samma Sten, som då allenast var med et Korsteken utmärkt, blef för 50. År sedan sönderkörd, då en annan restes up i des ställe, hvar uppå Uplands och Södermanlands Vapen står uthuggit med dessa orden: *Uplands och Södermanlands skilnad.* PERINGSCHIÖLD säger sig hafva funnit af en gammal Skrift, at Norrström i Stockholm fordom giordt skilnaden emellan dessa Landsorter (i). Från Stockholm löper skilnaden in åt

(g) Messenius uti sit *Skådesoxn* C. 12. sätter Purpurfelt.

(h) *Mon Upl. C. 1.*

(i) Se *Palmsehöldiansa.*

Mälaren ända genom et Sund vid Västra Biörkiärden, som kallas Trögdö grind, hvar ifrån den kröker sig til en liten Holma emellan Aspön, Mersön och Ångsön, så at den förste af dessa öjar lyder til Södermanland, den andre til Upland och den tredje til Västmanland. De 3. Stenar som ligga på denna lilla Holmen, utvisa jämväl skildnaden emellan Biskopsstiften i dessa trenne orter, hvar af de ock ä kallas Biskops-Stenar. Sedan vänder Gräntsen sig emot Sagåns utfall i Mälaren, och går half annan Mil up åt den samma in i Bred Soken och Åshunda Härad. Der ifrån tar den utaf in åt Landet, til Trollan, en Holme som skiljer Siöarna Norra och Södra Temnan från hvar annan och lyder til Harbo Soken. Der är et märkeligt Stenröse, som icke allenast visar ut skilnaden emellan Västmanland och Upland, utan ock emellan 3. Härader, hvilka der med hvar sin Sten utmärkas. På Tall-Holmen uti Siön Ingan, som ligger 2. Mil från Trollan, uprättades År 1710. et Råmärke emellan Upland, Västmanland och Gestrikland. Der ifrån är allenast 2. Mil til en liten ö mit för Söderfors Ankarbruk uti Hedesunda Ström, som har der sit namn af Soken, men kallas eljest i gemen Dal-Elfven. Floden klyfver berörde Holme så, at den ena delen hörer til Upland och den andra til Gestrikland. Sedan kröker Rågängen sig en half Mil på andra sidan om Dal-Elfven in til Haga Ström, efter som den på 4. ställen År 1697. uplattes, til des den löper ut vid Harnäs Bruk, som ligger mit i skilnaden åt Gestrikland vid Hafvet.

Upland har fordom varit mycket större, och råkt emot Norr ända in til Ödemords-Skog, som nu gör skilnaden emellan Gestrikland och Helsingland (k). Likaledes har Gräntsen på Västra sidan gåt

A 3

ända

(k) Se K. BIRGERS Färt. til Uplands-Lagen.

ända Sagån upföre; Men nu lyda Häraderne Torstuna, Våla och Simtuna til Vefsmanland, fast ån de ligga på denna här sidan om samma Flod. Södertörn som består af 3. Härader örnebo, Svartlösa och Sotholm, har efter tidernas ändring, nu hört til Upland, nu åter til Södermanland. År 1689. lades Södertörn til Nyköpings Högdingedöme, och Södermanlands Lagfagu (1). Men då Upland sidsta gången deltes i 2:ne Högdingedömen, lades Södertörn åter under Stockholms Högdingedöme. Och som det alltid lydt under Biskopen i Strängnäs, och sielfva naturen synes liksom årnat det til Södermanland; så kan det lemnas til des beskrifning.

JOHANNES THOMÆ BUREUS har hållit före, at den som var Drott på den tid eller något der efter, som de förste Inbyggare kommo hit in i Landet, hafver, i anledning af den kunskap Folket ånnu då ågde om den högsta Trefaldigheten, icke allenast skiftat hela Landet uti try Folkland, utan ock hedrat hvardera med en Krona, så at hela Sveriges Sköldemärke skulle evärdeligen vara 3. Kronor, til en stadig åminnelse af deras hitkomst (m). Denne tankan lemnas i sit värde; men det är vist, at Upland fordom varit delt uti 3. Fylk eller Folkländer.

1. Tihundria eller Tivehundra har varit det första och yppersta stycket af Landet, och stråkt sig från Upsala Norr ut.

2. Othundria kallades den delen som ligger ut med öster-Sjön ånda omkring Stockholm.

3. Fierdhundria var på den negden, som vetter åt Mälaren omkring Staden Enköping (n).

Här

(1) Se Kongl. Maj:ts Bref den 10. Martii, samt Resolutionen den 4. April 1689.

(m) Se Palmshöldiana.

(n) Verelii Not. til Göth. och Rolfs Saga C. 2. Paulini Goth. Hist. Art. 21. Joh. Arenii Dissert. de Fierdhundria Upl. 1717.

Här af hafwa ännu några Hårader uti Upland fina namn, som: Erlighundrad, Seminghundrad, Långhundrad och Lyhundrad. Detta lærer der af hafwa sit ursprung, at då våre Uråldrige Förfäder skiftade Landet bland Folket, hafva de delat det i 4. Lotter, så at hvar Lott hade sina vissa hundrade-tal. För hvar Hundari var en öfverman, som kallades Hundari Höfding (o). Fylking betydde en hop Krigsmän, hvar af den ort, som gjorde ut en viss skara sådant Folk nämdes Fylke. Desse Folkländer hafva på någon tid haft sina egna Konungar, som der af kallades Fylkis Konger, hvilka alltid stått under honom, som var rådan de uti Tihundria och hade sitt säte i Upsala, och har af ålder varit den högste Konung i hela Norden. Således lydde Roslagen fordom Rodin, det är Skepslag, också under Ot-hundria. Sielfva namnet gifver tilkänna, at detta varit et samhälle, som, efter de bodde vid Hafsidan, skulle utgöra et vist antal af Skep til Landets Värn, enär sådant omträngde. Hvar Skepslag hade sin Förmän, hvilken kallades Styrisman, eller Styrismader. Ännu finnes någre Hårader uti Upland, som kallas Skepslag, såsom: Danneryd-Åkerfrötuna-Vermdö-Bro-och Vaddö-Sxepslager.

Men då Små-Konungarne blefvo utödde, hafva desse Folkländer någon tid haft sina särskilta Lagmän, til des hela Landet År 1315. lades under en Lagman BÖRGE PERSSON i Finstad, fast ån det kan visas at det År 1453. åter varit under 2:ne Lagmän. Lagmännenne voro på den tiden uti en stor myndighet, och hade mycket at säga vid Konunga-Valen (p), men Tihundra Lagman har alltid blifvit fram för andra i heder hållen (q). Denna delning varade en lång

A 4

tid

(o) *Atlant. Tom. III. pag. 317.*(p) *Se Upl. L. Kong. B. Flock. I. Samt Söderm. L. Kong. B. Flock. I.*(q) *S. OLOFS Sag. Cap. 76. pag. 478.*

tid bort åt, til des systerne började ökas, så at hela Riket måste omfider delas i vissa Höfdingedömen. I förstone var Ståthållaren i Stockholm tillika Höfdinge öfver Upland (r). Men vid Riksdagen 1634. faststältes, at Ståthållaren skulle endast hafva at såja öfver Staden, och en annan sätts til Landshöfdinge öfver alt Upland (s). Sedan deltes Upland år 1640. emellan tvenne Höfdingar, hvilket varade til år 1654, då det å nyo kom under en Landshöfdinge, den der hade sit säte i Upsala, på det han tillika skulle hafva inseende öfver Slottet derstädes. Sälunda blef det in til år 1714, då hela Upland åter kom under 2:ne Höfdingar (t), så at den ene har nu sit säte i Stockholm, och den andre uti Upsala Stad.

Färentuna Hårad, som ligger i Mälaren hörer til Stockholms Höfdingedöme. Der ifrån går skilnaden emellan bägge Höfdingedömen genom Skarfven, Sigtuna Siön och Ekolen, hvilka äro store Fiärdar i Mälaren. Der näst kröker den sig in åt Landet til Ryklinge Siön, och följer efter Strömen, som rinner der utur igenom Stam-Siön och Gimningen ända Norr ut, til Frösåkers Hårad, som ligger öfverst vid Hafvet, och lyder under Stockholms Höfdingedöme.

Hvad Archie-Biskopsdömet vidkommer, så var det mycket större innan en Superintendent förordnades uti Hernösand år 1646; ty tilförene råkte det ända up öfver Lappmarken; Men nu lyder allenast Upland, Gestrikland och Helfingeland, samt en del af Salbergs och Vålsby Hårader uti Västmanland der under.

De

(r) *Peringschiöld's Mon. Upl. P. I. Cap. 4. pag. 102.*

(s) *Se 1634. Års Regerings-Form.*

(t) *Kongl. Maj:ts Bref til Kammar-Collegium den 2. April År 1714.*

De naturlige förmoner, som detta Landet åger, äro visserligen så många och stora, at de väl kunnat locka mycket Folk at gerna vistas härstädes. Hvad de andre orterne i Riket fåt särskilt af naturen, synes detta til en stor mon åga allena.

Luften är hälsosam, och främjar på alt fåt hvarjehanda Frukter och Växter. Landet ligger så til, at det hvarken trykes af förmycken heta eller köld. Väderleken är jämn och liuflig både om Vinter och Sommar. Hvar af kommer, at Jordmonen är mycket fructtbärande, enkannerligen på de härliga Slåtmarkerna omkring Upsala och Enköping, hvaråst de sällan trånga om, at göda fina Åkrar. Men i gemen växer här i Landet så ymnigt Såd, både af Hvete, Råg, Korn, Hafra, Bönor och Årter, at ehuru Jorden på de bästa ställen Vanskötes, så hafva Inbyggarna likvift ei allenast så mycket der af Årligen, som de sielfva tarfva til deras föda och nåring, utan de kunna jämvål sälja til närliggande Städer och Bergslagor, så framt icke dyr tid och Miss-år infalla, som dock sällan spörjes. Här finnes på många ställen de liufligaste Slåtmarker, de der stå om Sommaren prydde med mångahanda härliga Blommor och örter. Ångarne gifva et godt och ymnigt Hö, när de rått skötes och upodlas, och på Utmarkerna växer et tienligt bete för allehanda slags Boskap och tamd Fånad, såsom Oxar, Kor, Håstar, Får, Getter, Svin med mera. Skogarne hafva fordom varit mycket bättre, än nu. Det är i Mannaminne, då en myckenhet Storvårks Stockar funnos i Uplands Skogar; Men nu måste de til större delen hämtas från öster- och Västerbotten. På många ställen är marken så uthuggen, at hvarken Ved eller Stångfle, mycket mindre tarfveligt Timmer, inom några Mil är til fångs. Hvar af Inbyggarna börja få en otrolig

känning och saknad uti deras Hushåldning. Deråft Skogen ännu är någorlunda i behåld, uppehålla sig Vilda Diur: som Biörnar, Vargar, Råfvar, Loar, Mårdar, Gräf-Svin, Harar och Elgar, som til större delen äro Folket mera til mehn, än någon synnerlig båtnad. Hos Almogen finnes fållan några fruktbarande Trån; men på Adelige Gods och Säterier äro så härlige Köks-Luft- och Fruktgårdar, som på något ställe utomlands. Allehanda Tråfrukter, Jordväxter, liflige och vålluktande Blommor, af hvad slag det helst vara må, trivdes här i Landet mycket väl, när de allenast få deras vederbörliga ans och skötsel. Smultron, Hallon, Jordgubbar, Jungfrubar, Hiortron, Odon, Blåbår, Lingon, Miölon, Trånion, Måbår med flera dylika växer vildt på sina ställen i Markerne. Bergen äro icke eller utan en synnerlig förmon; emedan utur de Grufvor, som här i orten finnes, brytes Malm til det bästa slags Jern, som tilvärkas i hela Riket. Men i synnerhet hafva Inbyggarne mycket godt af de mångfaldiga Siöar och Strömmar, som til en stor ymnighet är kär i orten. Ibland dem är Salt-Siön på östra och Mälaren på Södra sidan, de der gifva Inbyggarna större förmoner, än at de nu hinna upräknas. På et annat ställe skole de utförligare omtalas (u). Likvist kan här något litet införas om de delar, som höra til Upland.

Den härliga Skären, som ligger mellan Hafvet och Landet, blef til följe af Hans Kongl. Maj:ts nådiga befallning År 1690. den 28. Junii och 1691. den 1. Julii, Geometrice aftagen, tillika med alla Kronofiskerier, Klippor och Fiskegrund, samt alla Grund uti Segelleden från Stockholm til Vaxholmen och Sandöhamn, något öfver en Mil ut i Hafvet: och efter den afmåttning, som då gjordes, skäl

(a) Ut i delen om Sverige i gemen.

skal Skärgården emellan Upland och Ålands Haf in til Landsort i Södermanland, bestå af mer än 8000. Öjar, Holmar, Klippor och Grund (v). Följande Öjar äro de störste af dem som höra til Upland: Gråson, högst up vid Hafvet, ofvan för Öregrund's Stad. Sundet emellan Staden och ön skal vid pass vara 2400. Steg öfver. Söderön utan för Östhammar Stad. Singön: Biörkö ligger Söder ut från Griselhamn: Våtö, Rådmansö, Yxland, Blidön, Oxhalsön, Norra och Södra Liusteröjarne, ligga lättre emot Söder. Likaledes äro Vermdö, Ormunge, Ingön, Malmölandet, Vindö, Diurö, Rumbo och Nemdö Söder om Vaxholmen. Norra och Södra Mōjan ligga juft i Hafsbandet. Men Väderön och Lidingön finnes emellan Stockholm och Vaxholmen. Måst alla desse upnämde Öjar äro från 5. til 8. Fierdings - Våg långa, och högft 2. Fierndelar breda.

Mälaren ligger på Södra sidan om Upland: kallades fordom Laugern, och är en så härlig Insiö at man ännu icke vet, om des like finnes på något ställe: har många små Siöar och stora fierdar, af hvilka Biörkfjärden är störst, som är ifrån Grans Soken i Upland til Staden Telge och Turinge Soken i Södermanland 3. Svenska Mil lång, och 1. til 2. Mil bred. Uti denna Siön finnes 1291. större och mindre Öjar, Holmar och Skär. 7. äro så store, at de hafva 1. Mil i längden och der utöfver, och 26. som åtminstone äro $\frac{1}{4}$ dels Mil långa. Stränderne så väl som Öjarne äro så fruktbara, at de måst öfver alt kunna bebos, och äro fullsätte med Inbyggare. Här finnes 854. Bondhemman, 47. Slott och härlige Stenhus, samt 174. vackra Säterier och Ladugårdar. Vid Stranderna ligga
Elfvå

(v) Se Direktören Herr Carl Gripenhielms berättelse den 3. December 1693.

Elfva Städer, utan at räkna sielfva Hufvud-Staden Stockholm. Hvilka måst alla åga goda Hamnar, och kunna ifrån sina Bryggor idka en inbördes Siö-fart och Handel med en lynnertlig förmon. Hela denna Siön är ifrån Kongsörs Brygga til Storkholms Stad 11. Mil lång, och ifrån Södertelje til Flötsund, som ligger vid pås 1. Mil Söder om Upsala, $8\frac{1}{2}$. Mil bred. Och som han sträcker sig inom 3. hårliga Landsorter i Riket (x), få kan han lämpeligare tallas om uti den Delen som skal handla om Sverige i gemen. Nu må allenast de ypperste öjar märkas, som der uti lyda til Upland. Ibland dem är Färingsön störst, och håller vid pås $1\frac{1}{2}$. Mil i längden, samt in emot $\frac{3}{4}$. Mil i bredden. Namnet betyder en Hielta- eller Kämpa-ö; ty de ypperste bland Folket nämdes fordom Faringar eller Föringar (y), hvilka menes hafva til en stor del bodt på denna ö, den tid Biörkö var Hufvud-Stad. Hon ligger 2. Mil från Stockholm, är Folkrikast af alla öjar i hela Mälaren, har 4. Soknar, Faringtuna, Hillersjö, Sänga och Skå, hvilka tillfammen fordom kallades Färentuna Härad, til des de tillika med 4. andra närliggande öjar, Lofön, Ekerön, Munsön och Adelsö, som hvar för sig består af en Soken, giordes til et Lifgeding för Hennes Majt Änke - Drottningen, vår Allernådigsta Drottning Högst-Salig Fru Farmor HEDEVIG ELEONORA. Ifrån den tiden började Svartfö Lån kallas efter Slottet, hvar af Färingsön ännu i dag kallas Svartföland, men bör med rätta heta Färingsö, såsom hela Häradet också än i dag kallas Färentuna Härad uti Jordböckerna. De öfrige större öjar, som höra til Upland äro Grönsö, Arnö och Oknö, hvilka tillfammen göra

en

(x) Se den nyligen utgifne Chartan öfver Mälaren af Kongl. Landtmäterie-Contoiret.

(y) Monum. Upland. Cap. 5.

en Soken. Kongshatt, Malmvik, Lillön, Biörkön, Kurön, Däfverön och Ådön äro väl finarre, men äga likafult fina stora förmoner, och äro väl upodlade.

Eljest finnes in uti sielfva Upland fast många Siör och Strömmar, så at det allenast i Roslagen skal vara öfver 71. Siöar, Fierdar och Vikar (z). De störste skola omtalas bättre fram i sielfva Beskrifningen, samt huru der uti fångas allanhandas slags Fisk.

Uti Upland, som det nu beskrifves, förutan Södertörn finnes med Stockholm 7. Städer, 2. Höfdingedömen, 1. Lagman, 4. Håradshöfdingar och 6779 $\frac{7}{12}$. hela Mantal (a). Hvar af:

I. Stockholms Höfdingedöme har utan Södertörn 6. Frögderier, 1116 $\frac{1}{2}$. Skatte, 520 $\frac{1}{2}$. Crono och 1596 $\frac{1}{2}$. Frällé-Hemman, tillsamman 3233 $\frac{1}{2}$. Mantal.

II. Til Upsala Höfdingedöme lyda 6. Fögdrier, 1090 $\frac{1}{8}$. Skatte, 966 $\frac{2}{3}$. Crono och 1489 $\frac{2}{3}$. Frällé-Hemman, som göra tilhopa 3546 $\frac{1}{2}$. hela Mantal.

ANDRA CAPITLET.

Om

STOCKHOLM.

STOCKHOLM är hela Rikets Hufvud-Stad, der Konungen och Regeringen har sit säte: Ligger mellan Salt-Siön och Mälaren, mit i Uplands och Södermanlands skildnad, under den 59 $^{\circ}$. 20 $\frac{1}{8}$ '. Pol. högd, och den 21'. öster om Upsala (b), och är icke allenast en prydnad för alla dessa Nor-

(z) Se Laur. Sippelii *Differ. de Roslagia*, Ups. 1721.

(a) Men med Södertörn 7565 $\frac{7}{12}$. hela Hemman: Se 1738. *Års Forde - Böcker*.

(b) Se den nya Chartan öfver Upland, som är inrättad efter *Observatorium* i Upsala, såsom ifrån den första Meridian.

Nordiska delar af Verden, utan kan också med skäl räknas för en ibland de yppersta Städer i Europa.

Den Holmen, hvar uppå sielfva Staden mellan Malmarna nu ligger, har aldräforst med Hus blifvit bygd: Kallades i Äldre tider Agnefit, efter Konung AGNE Dageri Son, som blef der uphängd af sin egen Drottning SKJALEVA ÅR 456. uti et Trä (c).

Några hundra År der efter, eller vid pås År 1008. hände sig, at Kong OLOF den HELIGE, som han kallas, i Norrige, kom med en Flotta genom Norrström up i Mälaren: Härjade och ödelade alt hvad han kunde öfverkomma. Då detta påstod, lät Kong OLOF SKÓTKONUNG, som på den tiden var rådande här i Sveriget, uprätta en Värn eller liten Fästning af Trä på Riddareholms Udden, samt til sluta Norra Sundet med en Jernkedja och stora Stockar, at der med stänga Fienden inne (d). Men när Kong OLOF af Norrige understod at återfarten var tillsluten för honom, lät han i hast kasta up en Graf vid Söderflus, och drog om Nattetid hela sin Flotta der igenom ut i Salt-Sjön. Således blef Näset hvar på sielfva Staden nu ligger, gjord til en Holme. Ifrån den tiden kallades detta nya utloppet Konungs-Sund och Norrström Stock-Sund, hvar efter hela Staden sedermera blifvit kallad STOCKHOLM (e).

Men så stor och Folkrik han nu är, så ringa var han på den tiden. Någre fattige Fiskare hade då en tid bort åt sina små hemvist, der nu de ståtligaste Hus och Bygnader stå. Det var föga om, hvad Kong OLOF i sin tid gjorde: Åtminstone kan Stadsens början ingalunda der ifrån räknas: Utan den hedren bör endast tillskrifvas den beröm-

(c) *Messenii Turnb. Cap. 16.*

(d) *Heims Kringla, pag. 378.*

(e) *Verelius i Not. til Herwar. Saga, Cap. 5. pag. 79.*

berömliga Riks-Föreståndaren BIRGER JARL; ty han har emellan Åren 1252. til 1260. icke allenast låtit å nyo bygga up den Värn af Sten, som Kong OLOF förut hade uprest af Trå (f), efter hvilken Stenbygnad ännu vises lemningar, utan ock bygga up Slottet och Staden, samt omgifva honom med en ring Mur, alt til den ändan, at der igenom uteflänga de många Fiendtliga infall, som för den tiden som oftast skedde ända up i Mälaren af de Folkslagen, som då bodde öster ut om Hafvet.

Staden var då en tid bort åt icke större, än at den slöts inom sielfva ring Muren, hvilken sträkte sig från Slottet vid Norrström, på östra sidan til et Torn, vid Jerntorget, och der ifrån på Västra sidan tillbaka vid Mälaren, ända in til Slottet igen. Men denne traxten var då icke så bygd, som nu; ty alla de Hus som ligga emellan stora Nygatan och Mälaren, samt österlånggatan och Salt-Sion äro sedan den tiden upbygde på Pålar; hvar af kommer at de fläste Utlänningar, som något skrifvit om Stockholm, gifvit så före, at Staden der af skulle fåt sit namn, fastt ån han långt förut kallades Stockholm.

Han har ifrån sin första början måst gå igenom många hårda och mycket grufveliga öden: Antingen af hunger och pest, vid pass några och tiugu särskilte gånger, eller af eld och brand, som mer ån 50. reför ymkeligen lagt Inbyggarens boningar och ågodelar i Aska, utan at tala om de blodiga Förödelsor, som han af fremmande och fina egna öfver tiugu skåf måst utstå: ibland hvilka de inhemske varit fastt grufvelige, enkannerligen från Kong ALBERT til Kong GUSTAV den I. en tid om 158. År, som uti tids handlingarna visar sig full med

(f) *Messenii Scand. Illust. Tom. 12. pag. 123. Tom. 15. pag. 38. Loesenii Hist. Sweo-Goth. l. m. pag. 83.*

med blod och allehanda oroligheter. Det mord är hiskeligit at tala om, som Tyskarne begingo om Natten emellan den 11. och 12. Junii År 1389. på 200. hederliga Svenska Mån och Borgare, dem de til en del sågade ihjäl med Tråsågar, dels brände up lefvande uti et Hus på Kepplings, eller som den nu kallas S:t Blasii Holmen (g). Likaledes var och det et hiskeligit Blodbad som Tyrannen Kong CHRISTIERN II. stälte på banen År 1520. den 8. October, uti hvilket Fyra och Nitio redelige Svenske Mån ymkeligen halshögges af Böldelen på Stadfens stora Torg (h).

Det närings-fätt som i gamla tider varit gångse här i Staden har ej annat kunnat, än blotta ut des råtta Inbyggare på rikedom och kunskap, at taga sig något före som kunnat lända både Stad och Land til fromma och bättnad. De förfte Inbyggare ålskade en måttelig och sparsam lefnad: Låto sig nöja åt sådant som deras egit Land kastade af sig; Låt vara at de ännu icke viste at rätteligen förädla des gåfvor; Så frågade de och icke efter några främmande kräfeligheter, ej eller brukade de några andra prydnader i Klåder och Hus, än hvad de med egna händer kunde sielfva åstadkomma. Men sedan utlänningarne genom våra godtrogne Förfäders alt för stora ynneft fingo efter hand så nåsra sig in, at de samme omsider blefvo flere än de rätte infödde Svenskar; kom det så långt at det på slutet blef stadfäst, at också halfva delen af Stockholms Stads Magiftrat skulle bestå af Tyskar och den andra hälften af infödde Svenske Mån: hvilket skedde vid Konung ALBERTI tid, som År 1363. utko-

(g) *Messenii Scand. Illustr. Tom. 3. p. 33. Tom. 12. p. 12. Loecenii Hist. Sveco-Goth. Lib. 4. pag. 120. Rhyzel. Brontol. Theol. Hist. P. 3. pag. 62.*

(h) *Loecenii Hist. Sveco-Goth. L. IV. p. m. 119. och 120.*

utkorades til Konung i Sveriget (i). Detta var väl-
 lande til många olyckor och forgeliga omskiften,
 för denna Stadsens Inbyggare; ty utom de grufve-
 liga inbördes bulren, som sedan den tiden yppades
 bland Folket, så handé sig, at de rätta Inbyggares
 smak och tycke, der igenom sinåningom vändes
 från kärleken til sit eget, in uppå all den drafvel och
 fåfånga, som af främmande kunde uppspinnas, bå-
 de uti tal, åtbörder, klådedrägter och utländske
 seder. Der af fölgde et helt annat lefvernes-fätt,
 hvilket omsider stannade der uti, at de måste se ut-
 lånningen i händerne både efter föda och kläder.
 De gamla vackra och gagneliga handaslögder råka-
 de omsider i en sådan glömsko och blygtel, at der
 en Förnåm Person tillförene hölt för en heder, at
 kunna väl Spinna, så ville nu en gemen och ringa
 icke bry sig mera der om; ty måste ock hela denne,
 jemte många andre dylika Konster, med tiden falla
 i lågerval, så at det nu kårstar tid, Penningar och
 stort bekymmer, at få dem tillbaka igen. Der emot
 tog yppighet och ståt, som gerna viftas i Hufvud-
 Städer, på andra sidan til. Då, kan tro, utlåningen,
 som ågde kunskapen i sina händer, kom in uti et
 spel, hvar af han måsterligen vetat gagna sig. Han
 bygde Skep och förde mera glitter och kråselighe-
 ter in, ån Inbyggarens lystna kunde begära: tog
 våra goda Varor igen för et ringa värde, och sedan
 han hade förådlat dem, förde han dem åter tillbaka,
 med en otrolig vinning. Visserligen stod det då illa
 til med Siö-Farten i Riket, när Regeringen trång-
 de om, at köpa Skep från utrikes orter, och lita til
 främmande om skickeliga Officerare, som skulle
 styra Flottan i Ofridstider: Det var då föga om vår
 Köpenskap, när Lybeckarne fingo byta et Skeppund
 Tack-Jern til sig för en Tunna Morötter: Den

B

Hus-

(i) *Messenii Scand. Illustr. Tom. 3. pag. 22.*

Hushåldning vågde ock i sanning icke stort, då våra Förfäder utom allehanda läckra Viner, låto främmande föra in 6. och 20. slag af öl och Momena, som måst kom ifrån de Tyska orterna (k), utan at tala om den ångsliga Kram-Handelen, hvilken som en tårande Matk har i löndom gnagit in på sielfva roten af Landets våltrefnad.

Si detta alt har varit vållande til vår stora undervigt i Handelen emot de främmande, gifvit våra Fiender styrka, och ökat våra Grannars rikedom. Skadan var på vår sida så mycket större, som tiden gick alt för långt ut, innan det röntes hvar uti de rätta orsakerne lågo til sjukdomen. Nu äro de, GUDI lof! igenom åtskilliga redeliga Måns stora nitåliskan för det allmänna framdragne i dagsliulet; Men äro så mycket värre at kunna utrota, som de icke allenast genom tidfens längd fåt et alt för stort insteg och fäste, utan hafva utom des et elakt följje med sig. Jag minner mig här vid på den gamla Skriften, som stått på Latin med Munckastil under hvalfvet i Riddareholms Kyrkan (l); Men blifvit för några år sedan med Kalk öfverkliftrad, at 6. ting hafva varit, äro och bli vållande til all olycka i Sverige:

1. *Et lönligit Agg.*
2. *Vårdslöshet om det allmänna.*
3. *Lagens vanvårdnad.*
4. *Egen maklighet.*
5. *Ovarsam ynnest emot främlingar.*
6. *Frambårdelig afvund til sina egna.*

Men

(k) Se Drottning CHRISTINÆ Tullordning den 8. Decembr. 1645.

(l) *Sex fuerunt, sunt & erunt cause omnium malorum in Suecia:*
 1. *Latens Odium.* 2. *Negligentia boni Publici.* 3. *Contentus legum.* 4. *Proprium Commodum.* 5. *Improvidus favor in exteros.* 6. *Pertinax invidia in suos.*

Men då jag lemnar dessa forgeliga öden, och vil tala om denna Stadens nu varande tillstånd, finner jag, huru märkeligen han i vår tid tagit til uti Köpenkap och hvarjehanda Vetenskaper, vackra flögder, storlek, prydnad och rikedom, så at en otrolig myckenhet Folk i åtskillige rörelser nu åga dageligen här deras Näring och Bårgning. Hela denna Staden råknas ifrån Norr til Skants Tullen vara öfver en half Svensk Mil lång, och skal innefluta 5. Mil i vidden, når Kongl. Diurgården och de Hamnar, som finnes vid Staden också förstås der under: har 10. särskilta Siö-och Landt-Tullar, af hvilka Horns Tull är prydeligen uppbygd, och på den samma läses följande Verfer med gyllende Bok - Stafver:

*STOCKHOLM, du äst Rikets Pol,
Sverges stora Kongars Säte;
GUD! i Norden han dig låte
Lysa städse som en Sol,
Af Gudsfruktan inom Stads,
Fruktbar Handel på all Orter;
GUD gif Frid i dina Portar,
Lycka uti din Palats!*

Här finnes nu öfver 5000. Hus och Gårdar (m), bland hvilka en stor del äro så inrättade, at der uti kan vistast från 2. 3. til 5. eller 6. Hushåld; somlige äro ock så ståtelligen bygde, at de svara emot Furstelige Härligheter (n). I lynchhet kan det Kongl. Slottet, som ännu står under Bygnad icke utan skål jämföras med de störste och prydeligaste Kongl. Palais i hela Europa. Der näst äro följande Bygnader mycket ståtellige såsom Riddare-Huset,

B 2

Nya

(m) Den 10. Julii 1729. gjordes början med at teckna up hvat och et Hus eller Gård med sina vissa Numrer.

(n) Se framlidne Gref Dahlbergs vackra Kopparstycken.

Nya Banquen, Arcenalen, Stadens Nya Rådhus, det Vrangelska, der uti Deras Majestäter nu Bo: Tessinska, Oxenstierniska, med flera: Likaledes får en och här se följande Kyrkor, som äro fulle med hvarjehanda kostbara Prydnader, härliga Grifter, Klockor, Urvärk och andra Märkvärdigheter (o).

Uti sielfva Staden, 1. St. NICOLAI eller Stadens Stor-Kyrka; 2. St. GERTRUDS eller Tysk Kyrkan; 3. FRIDERICI eller Finska Kyrkan.

På Riddareholmen 4. Riddareholms Kyrkan, der vid de Kongl. Grafvarne kunna åskådas.

På Norrmalm 5. St. CLARÆ; 6. St. OLAI; 7. St. JACOBS; 8. St. JOHANNIS.

På Kongsholmen 9. ULRICÆ ELEONORÆ Kyrka.

På Ladugårdslandet 10. HEDVIG ELEONORÆ; och 11. Kongl. Artillerie Kyrkan.

På Skepsholmen 12. Kongl. Amiralitets Kyrkan.

På Södermalm 13. St. MARIE MAGDALENÆ; och 14. St. CATHARINÆ Kyrka.

Des utom hålles ordentelig Gudstienst 15. in för Deras Majestäter. 16. För den Kongl. Hof-Staten. 17. För den Fransöfka Lutherfka Församlingen uti en Sal på gamla Rådhuset. 18. På Barn-Huset. 19. Drottninge-Huset. 20. Enke-Huset. 21. Fattig-Huset. 22. Danviks Hospitalet. 23. Rasp-och Spin-Huset, och 24. Gilstugan. Uti Tyska Kyrk-Tornet är et härligit Klock-Spel, hvar uppå Spelas alla Dagar 7. Tima nått för Klockan 12.

Staden har också i dessa senare Åren märkeli-gen tagit til i Bygnad; Emedan ingen nu mera får sätta up å nyo andra Hus än af Sten (p). Gator och

(o) Om de gamla Kyrkor här i Staden har Joh. Messenius i sin Sveopent. C. 21. skrifvit vackert.

(p) Kongl. Majestäts förnyade Bygnings-Ordning för Stockholms Stad, den 3. Julii 1736. och Kongl. Maj:ts Förordning om Hus reparationer den 7. Martii 1737.

och Torg äro brede, rymlige, i en god ordning inrättade, och lagde med Sten, hvar öfver Stads Ingenieuren har inleende (q).

Nu vil jag gå något närmare, och se efter hvad som enkanterligen varit vållande til denna Stadsens förkofring in til vår tid: Då det också gifves tilfälle, at orda något om Inbyggarens Näringsmedel. Hvar vid skäligen bör nämnas:

I. Des oförlikneliga belägenhet, som gör, at han der uti åger större förmoner, än snart sagt, någon Hufvud-Stad i hela Europa (r). Ty emedan han ligger så godt som midt i hela Riket; så kan och den högsta Styrelsen i Landet aldrabäst vara på detta stället, och lika som Hiertat i en Menniskio-Kropp, tager til sig och utsprider Bloden til alla Ådror och Lemmar; sammåledes Konungen, när han vistas mit ibland sit Folk, bäst förnimma allas åliggande, och hvad som är å färde på alla sidor och kanter. Här stöter det Salta Vatnet in til Staden från Hafvet på den östra, och det Friska från Mälaren på den Västra sidan, igenom sina behageliga bugter och krökningar, emellan många Skår och Holmar. Hvilket gör icke allenast utfickten vacker vid Staden, utan främjar också Handelen, samt tilförfelsen af allehanda Ämnen, Varor och Näringsmedel både ifrån in- och utrikes Orter.

Luften, som gerna plågar, öfver de stora Städer, der många tusende Menniskior vistas, vara full med ofunda fuktigheter, är här så vida ren och hålsösam, som Staden ligger något högt, och vådret spelar frit der igenom ifrån ofvannämde stora Siöar å båda sidor.

B 3

Ham-

(q) Kongl. Maj:ts Instruktion för Stads Ingenieuren i Stockholm den 13. Julii 1736. 7. S.

(r) Här om kan läsas Ol. Goth. yttrande uti des Cronograph. Lib. 19. Cap. 19.

Hamnarne äga också sina stora förmoner; ty emedan Staden ligger, nästan som Venedig, på öjar, och Half-öjar, likvift så, at Folket kunna utan upskåf eller hinder gå och färdas från den ena til den andra öfver vackra långa Broar; så göra och desse öjar, at Hamnarne der emellan äro trygge för storm och oväder. I synnerhet lærer den stora Skepshammen på östra sidan föga hafva vid många Städer sin like; Sielfva naturen har giordt honom stor, rymlig, med en fast Ankare-Botten och så tvärdiup, at de största Spanie-Farare kunna lägga sig in til sielfva Bron, och Lasta ut och in sina Varor utan färdeles kostnad. Ja, fast ån det Friska Vatnet, som faller utur Mälaren, blandas i Hamnen med det Salta; så höres dock ingen klaga, at Skeppen der igenom skyndas til någon snarare förrottnelle, som eljest plågar ske på många ställen. Skeps-Bron är 3700. Alnar lång. År 1734. Planterades 2:ne rader Lind-Trån emellan sielfva Staden och Skeps-Bron: Likaledes giordes en början at Bygga sielfva Bron af Sten. När detta alt hinner bli färdigt, skal det visserligen lånda Staden til mycken Prydnad.

Ofta måste stora Ringmurar, Vallar och diupa Grafvar göras och underhållas vid stora Städer til Vårn och Beskydd, för påträngande våldsämheter; Men här har sielfva naturen lik som skyddat Staden inom höga Bårg och diupa Vatten, så at en Fiende ej torde rofa marknaden om han ville tränga sig dit in (s).

Det är ock icke någon ringa förmon för denna Staden, at der uti finnes en myckenhet goda Brunnar, der utur Inbyggarne kunna hämta så mycket sundt och hälsofsamt Vatten, som de dageligen tarva. Utom des, äro också någre Hälso-Brunnar här vid

(s) Om Vaxholmen och Oxdiupet, som försuvara inloppet kan läsas bättre fram.

vid Staden, nämligen: 1. Norrmalms; 2. Sabbaths-Bergs och 3. Diurgårds Sur-Brun, hvilka Ärligen nyttias af en myckenhet Folk, hvar ibland mången fät sin kåra hållsä igen, och gåt helbregda hem der ifrån.

Sist, har och belägenheten gifvit denna orten mångahanda nöjen, der af Folket kunna fågna och upfriska sig efter deras arbeten. I synnerhet är den Kongl. Diurgården en mycket behagelig ort, som lockar många tusende Menniskior om Sommartiden utur Staden. Der våxa allehanda Löftrån och annan slags vanlig Skog, hvar emellan finnes vackra Slätt-Parker, som öfver alt äro med Gräs och Blomster utprydda. Här får en se både Hiortar och Rådiur löpa i stora skockar.

II. Det lärer också Staden icke til någon ringa förmon och förkofring, at Hans Kongl. Maj:t, tillika med des och Riksfens Høga Collegier här vistas, och hafva deras ordenteliga Säte. Der af kommer, at ock åtskillige Främmande Ministrar måste dageligen uppehålla sig, der Konungen och Högsta Styrelsen är i hela Riket. Likaledes at Riksfens Hög-Loffige Ständer i desse senare tider ständigt hållit här sina allmänna Sammankomster, så at Riks-Dagar äro nu til några och 90. särskilta gångor hålne här i Staden. Der igenom hafva vackra Penninge-Summor flutit in, til Inbyggarens bästa ifrån alla Landsändar i Riket. Hvad sielfva Regeringen med alla der til hörande Høga Kongl. Majts och Riksfens Collegier i synnerhet vid kommer, så skal der om, så framt den högste GUD unnar Lifstid och tilfalle, utförligen handlas anordnes (t). Nu allenast med så ord, så vida de äro här i Staden:

B 4

1. Den

(t) Ut i den Delen som skal handla om Sveriget i gemen.

1. Den Høga Kongl. Senaten eller Råd-Kammaren, består in Pleno af 16. Deras Excellentier Herrar Riksfens Råd, hvilka företaga och afdöma de högsta Riks - Vårdande årender; Hans Kongl. Maj:ts finner sig sielf in i Rådet, så ofta sådant pröfvas nödigt.

2. Dernåst är Kongl. Maj:ts och Riksfens Svea Hof-Rätt, som skårskådar och efter omständigheterna antingen gillar, leutererar och mildrar eller uphåfver alla de Domar, som uti Justitia mål komma dit in ifrån Lagmans - och Härads - Tingen, samt Magistraterna uti de Orter och Städer som lyda der under. Likaledes dömer och Hof-Rätten öfver alla de mål, som röra Ridderskapets och Adelens Lif, Åra, Arf och Förmynderskap: jemte flera viktiga årender.

3. Kongl. Maj:ts och Riksfens Krigs-Collegium har at göra med hela Krigsmakten til Lands, såsom: Artilleriet, Fortifications-Staten, Krigsfolket til Häft och Fot, Commendanten och Betienter i Fästningar: Utkrifningar, Vapensyner, Beklädnings; sammaledes höra också Fästnings-Vårken under des upfsikt, såsom ock Krutbruken, Gevårs-Factoryer och Saltpetter-Siuderier i Riket (u).

4. Kongl. Maj:ts och Riksfens Cancellie-Collegium utfårdar alla Kongl. Stadgar, Ordningar och Reccesser, Privilegier, Fullmakter, Skrifveller, Bud och Befallningar. Hit höra också alla Riksdags-Handlingar, Förbund och Frids-Slut med fremmande Makter, Sändebuds föreslående och affskikning, alla inkomne förhör: Kongl. Maj:ts Rådslag med Riksfens Råd och de der öfver hålna Protocoler med hvad mera, som utfårdas under Hans Kongl. Maj:ts høga Namn. Det har också vård om
Påst-

(n) Kongl. Maj:ts och Riksfens Ammiralitets-Collegium, som har at göra med Krigsmakten til Siö's, är i Carlscrona.

Påst-Väsendet, samt inseende öfver Kongl. Bibliotheket och Tryckerierne i Riket.

5. Kongl. Maj:ts och Riksfens Cammar-Collegium, har at göra med Konungens och Cronans inkomster och utgifter, såsom at det som bör betalas af Underståtarena i rättan tid kräfves in, gömes och ökes, at Regalia Fisci icke inillas bort, utan at Riksfens medel på alt sätt bättras, lämpas til Utgifterna, och at Crediten ej lider något mehn. Således äro åtskillige Contoir och Inrättningar, som höra til detta Collegium.

6. Kongl. Maj:ts och Riksfens Stats-Contoir delar ut Riksfens Medel efter Staten och höga Befällningar. Hit flyta Riksfens största Inkomster Årligen in, och här under lyder sammaledes den Kongl. Rånte-Cammaren.

7. Kongl. Maj:ts och Riksfens Bergs-Collegium har i gemen at sylla med Berg-Värkens Drift och Hushållning. Detta Collegium äger skårskåda och afdöma alla så väl tvist-som bråtmål, hvilka antingen immediate tages up, eller komma in ifrån Grufve-Bergs-och Hammar-Tingen, och äger inseende öfver alla Metal-Vågar i Riket, med mera.

8. Kongl. Maj:ts och Riksfens Commerce-Collegium har vård öfver Handelen, Manufacturer och Handtvärken i Riket, at de väl inrättas, skötas och förkofras til Rikets styrka och bättnad. Det har ock hand öfver Licentportorien, Tull-Ordningen och Taxor, at de fullgöras och efterlefvas. Det här i Stockholm inrättade Rasp- och Spin-Huset står ock så under detta Collegii inseende.

9. Kongl. Maj:ts och Riksfens Cammar-Revision har icke allenast vård der om, at alla de Rättgångs Årender som angå Cronans Ingålder afhielpas med Laga Domar och Resolutioner, samt utkräflas af

Fiscalerne, utan ock at Cronans Årliga Råkenkaper öfverses, förklaras, utarbetes och afgöres.

10. Kongl. Maj:ts och Riksfens Hof-Stat, med alla der til hörande högre och lägre Åmbeten och Betienter, samt Kongl. Maj:ts särskilte Hofhåldning: Hvar til öfver och under Borg-Rätterne, samt Hof-Consistorium komma at nämnas; utom många flera allmänna Societeter, Vårk och Inrättningar.

III. En god uppsikt och ordning uti Stadlens-Styrelse, främjar och mycket des tilväxt. Ty är öfver-Ståthållaren och Magistraten tilordnad, at hafva vederbörlig uppsikt om alt hvad der til hörer (x).

Öfver-Ståthållaren tilkommer sköta Konungens Slott och Hus inom Stockholms Staquet, och som Stadlens samt Borgerfkapets Förman hafva uppsikt tillika med Magistraten på Stadlens och Malmarnes Styrelse, god Ordning och Politie, Privilegier, Bygnader, Inkomster, Köphandel och hvad der vid hänger: hågna Borgerfkapet emot allehanda förtryck, öfvervåld och intrång: hafva uppsikt på deras Vapensyner, taga Cronans inkomster här i Staden i åkt, at de ej minskas eller afskåres, samt låta fullborda alla Executioner, med hvad mera som des Åmbetes plikt kräfver (y). Således lyda 3:ne Hufvud-Vårk här til, hvar vid öfver-Ståthållaren Präfiderar och förer ordet, nemligen:

1. I Kongl. Slots-Cancelliet, hvarest öfver-Ståthållaren eller den som är i hans ställe allena resolverar och svarar för sit göromål (z), hit höra 1:mo alla Executions mål. 2:do öfver uppsikten på Konungens Hus, Slott och Vedegård. 3:tio Likaledes öfver Cronones fångelser, Gillstugan och Smedgården;

(x) Kongl. Maj:ts Förordning om Stockholms Stads styrelse 1672. §. 1.

(y) Regerings-Formen 1720. §. 36.

(z) Kongl. Maj:ts Förordning af den 26. Junii 1720.

Gården; samt 4:to öfver Brandväsendet och Brand-Vakten här i Staden. Här vid har öfver-Ståthållaren sig til hielp och betiening 1. Under-Ståthållaren. 1. Slots-Fogde. 1. Secreterare. 1. Notarius. 1. Actuarius. 1. Cancellist. 1. Slots - Bokhållare. 1. Bohags - och Ved - Fogde, Officerarne af Brand-Vakten med flera.

2. I Kongl. Slots-Rätten, som uptager, ransfakar och dömer öfver alla Duels mål här i Staden, såsom ock öfver vissa Brott mål, de der ske inom Konungens Borg och Collegier, samt öfvervåld på Vakter, Patrouller och Utposter tillika med sådana, som ske af flera och under särskilta Domstolar lydande Personer (a). När öfver-Ståthållaren intet år fielf tilstådes, förer Under-Ståthållaren ordet, eller någon af Cheferne vid Kongl. Gardiet, Artilleriet och Ammiralitetet, då den samme har til Bisittare 1. Cammar-Herre, 1. Capitain af Kongl. Gardiet, och 1. af Artilleriet, 2. Stadsens Rådmån och 1. Edsvuren Notarius. Stads-Fiscalen är Ordinarius Actor vid denna öfver och under Leuterations-Rätt (b).

3. I Råd-Huset såsom Stadsens Förman. Hit höra alla Civil-Justitia-Politie-Handels-och Oeconomie-Mål, som antingen tages genast up i Råd-Huset eller och inkomma från Stadsens-Collegier och Cämmers-Rätter: Likaledes Magistrats-Personers och Riksdags-Måns val: Jemte Taxeringar och flera rådförelser med Borgerskapet, eller deras 48. Äldsta. Desse 48. Äldste väljes af menige Borgerskapet, hvar ibland hälften bör vara af Handlande och hälften af Åmbeterna; Men vid vissa tillfällen kommer hela menigheten up. Magistraten består in Plenio af 4. Borgmästare. Bland hvilka Justitia-Borg-

(a) Kongl. Maj:ts Stadga, den 5. April 1737. S. 8.

(b) Kongl. Maj:ts Bref af den 6. Martii 1733.

Borgmästaren förer ordet uti öfver - Ståthållarens frånvaro, 15. Rådmån, 1. Secreterare, 1. Cammerer, 1. Notarius, 1. Stads - Fiscal, 1. Actuarius, utom Under - Betienter. Men på det alla mål med få mycket större skyndsämhet och redighet måge värfställas, så är hela Magistraten delt i 4. särskilda Collegier, och 3. Cämmers - Rätter, utom extra fyflor och göremål.

(1.) Justitiæ-Collegium och Förmyndare Cammaren (c), hvarest Justitiæ - Borgmästaren förer ordet, och har til Bisittare 3:ne Rådmån och 3:ne Ordinarie Assistenten: Likaledes är ock här 1. Notarius Protocolli, 2:ne Sterb - Hus Notarier, 2:ne Curatores ad litem, 1. Bokhållare och 1. Revisor öfver Kyrkornes och För - Myndare Cammarens räkenskaper. Detta Collegium bör hafva noga inséende, at uptekningar ske i Borgerliga Sterb - Hus inom den Laga tiden. Hit höra ock alla Inventerings, Arfs och Testaments tvister, samt upsikten öfver Omyndiga Barns Medel, som flyta af Ofvälse och Borgerliga Sterb - Hus i Staden, såsom ock upsikten öfver Kyrkornes medel, inkomster och räkenskaper.

(2.) Politie - Collegium har at göra med alla Politie mål och der af flytande Förbuds - Brot, såsom at hämma allehanda oordningar och oliud i Staden, som Svordomar, Dryckenskap och Yppigheter i Kläder, Mat och Dryck: at icke tillåta mycket tiggande på Gatorna: at igenom Quarter - eller Rot - Mästare göra sig kunnige, hurudant slags Folk bor i hvart Hus och Gård, och hvar med de nära sig: at hafva upsikt öfver Brand - Ordningen och hvad der til hörer: at ordna om Fattig - Pen-

(c) Efter Kongl. Maj:ts Bref den 4. Augusti 1674. men tilförena har Förmyndare Vårket stått under Politie-Collegium, se Stockholms Stads styrelse 1672.

Penningarne vid Kyrkorne, i synnerhet Danviken, och skårskåda des Räkningar: at Gator, Torg och allmänna Platser hållas rena: at ransaka och döma öfver otidigt Salu, Sotbrand och hårdt Körande på Gatorna: at draga förförg om Inqvarteringar, Borgerskapets Mönstringar, Stadens bevakande och säkerhet om Nätterna, med hvad mera, som lånder til en god skick och ordning i Staden. Uti detta Collegio förer Politie-Borgmästaren ordet, och har til Bisittare 3. Rådman och 2. Assistenten, 1. Notarius, utom andra Betienter, de der stå här under, såsom 1. Bokhållare, 1. Casseur öfver de Fattigas Medel: Likaledes 1. Bokhållare vid Brandvakts-Contoiret, 1. vid Spin-Hus Afgiften, och 1. vid Inqvarterings-Vårket, 1. Inspector och 1. Contraleur vid Danviks Fattig Hus, med flera.

(3.) Handels-Collegium och Frakt-Cammaren har at lysa med Köpenskapen, och bör således tillse, at alla skadeliga missbruk der uti dämpas och afskaffas, synnerligen at utlåningar, med deras otidiga liggande och obilliga Handel, icke få tilskynda Borgerskapet något förfång, at alla tilfällen förta ges, hvar igenom Varorne kunna stegras och upstiga i dyrhet: Desliques om Up-Städernes Borgare-Handel här i Staden, Lands-Köp och Marknader; så och när dyr tid instundar, at då se til huru Staden i tid må förefes med Såd och andra Mat-Varor; hvarföre detta Collegium också bör hafva upfikt öfver Siö-Farten, Varornes tilförsel, nederlag och afförande, så at Stadens Rätt der vid bevakes. Således höra alla sådana tvister hit, de der upkomma uti Handelsmål, som emellan Reddare, Skeppare och deras Folk, med mera: Likaledes har ock detta Collegium alla Stadens Räkenskaper under sit inseende, såsom ock upsikten öfver Stadens inkomster och upbörder. Handels-Borgmästaren förer

förer ordet i detta Collegio, och har 3. Rådman til Biffittare, jemte 1. Notarius; Men utom des stå följande Ämbeten och Betienter här under, nemligen: Stads - Cammereraren, Stads - Cassuren och Tolags - Skrifvaren, 1. Stämpel - Måstare i Pack - Hufet. 1. Inspector på Vaxholmen med 1. Besökare, 1. Inspector vid Bron och 1. Torg - Skrifvare med 15. Besökare: alla Hamn - Betienter, såsom 1. Inspector med 14. Hamn - Fogdar: alla Våg - Betienter, som vid stora Jern - Vågen 1. Vågare, 2. Under - Vågare och 2. Jern - Vråkare: vid lilla Jern - Vågen, 1. Vågare, vid Victualie - och Ryfs - Vågen likaledes 1. Vågare vid vardera: Mätare - Skrifvare, Slufs - Skrifvare, Bråd - och Lin - Vråkare, Lastage - Fogden, Upbörds - och Mantals - Commissarierne, samt Stadens Ombuds - Man vid Accisen.

(4.) Ämbets - och Bygnings - Collegium bör styra om Bygnings - Våfendet och Manufacturernes uphielpande i Staden. Således hörer under des uppsikt alla Stadens allmänna Vårk och Bygnader, såsom ock när enskylta Hus upfåttes, at alt sådant må ske Stadenom til prydnad i en god ordning och beqvåmlighet, utan någons förfång, mehn eller affåknad: Likaledes hörer ock under detta Collegii inseende alla Stadens egna Hus och Tomter, Teggelbruk, Mulbetet och annor fast Egendom, hvar öfver det bör åga Geometriskas desainer och afritningar; såsom ock at Skeps - Byggeriet med des tillhörigheter väl inrättas och vid makt hålles: det har ock uppsikten öfver Ämbeterne och Handt - Vårkarnes skrå: uptager och sliter deras tvister, bör både tilse, at Arbetaren får skålig betalning, och Köparen rätt för sina Penningar: och derföre upfåta Taxor, at intet måtte obilligt få stegras, i synnerhet sådant, som dageligen tarfvas til Menniskians
uppe-

uppehålle i Mat och Dryck med mera : Det äger ock at främja Manufacturerne med goda Handt-Vårkare af infödde Svenske, och hafva Barn-Hufet under sin upfikt, samt tillse, at Barnen, sedan de äro underviste i sin Christendom, Skrifvande och Råknande, måge hållas til Handt-Vårk efter som deras böjelse medgifver. Uti detta Collegio förer Ämbets- och Bygnings-Borgmästaren ordet, och har 3:ne Rådman til Bisittare, samt 2. Assistenten, 1. Notarius Protocolli och 1. vid Ämbeterna. Der til med höra följande Ämbeten här under, såsom Stads Architecten, Ingenieuren, Bygnings-Bokhållaren, Byg-Måstaren, Dagsvärks-Skrifvaren, med flera.

(5.) Här näst följa 3:ne Cämmers-Cammare, nemligen: 1. i sielfva Staden, 1. på Norr- och 1. på Södermalm. Desse Rätter uptaga, ransaka och afdoma efter allmän Lag alla brott- och tvist-mål, som upkomma i Staden och på Malmarna: Undantagandes dem som höra til vissa Privilegerade Dom-Stolar. En Rådman Präfiderar uti hvardera af dessa Rätter, och har til Bisittare 1. Primarie och 2:ne andre Ordinarie Cämnerer, samt 1. Notarius vid Civil- och 1. vid Criminal-Protocollen: utom mindre Betienter.

(6.) Borgerkapets Commission utkoras af de 48. Äldste, och har at göra med Borgerkapets Årliga Sammanskott til Stads-Vaktens och Båtsmännernas Vårkning och Beklädnad, och In-quarterings-Vårket, med mera som der förrättas. Denne Commission har sig til hielp och betiening 1. Secreterare, 1. Bokhållare och 3. Upbörds-Män.

De öfrige mindre Inrättningar, såsom Accis-Rätten, hvar uti ockfä 2:ne Rådman äro Ledamöter, lika som vid Bakungs-Taxeringen, samt 3:ne Vårk-

Värfnings-Commiffiorial-Rätter, der 1. Rådman och 2. Borgare sitta i hvardera, med flere, måste jag allenast nu nämna för kortheten skul.

Alla stadens högre och lägre Åmbets - Män hafva deras Instructioner, hvar efter de skicka sig uti hvar och en syssa, och undfå sina Löningar af Stadens Årliga inkomster, som bestå af följande rörelser, nämligen: Tolagen, Last- och Bro-Penningar, större och mindre Jern-Vågen, Victualie-Vågen, Ryfs - Vågen, Ryfsbod - Hyror, Slufs-Penningar, Stånd-Penningar af Jern-Vågen och Slyffe - Förhögningen, Hamn- och Torg-Penningar, Pack-Husbod-Hyror, Hå-Ved- och Kol-Mätningen, Norre- och Södre-Ströms Lanfiske, Sakören, Tjonde och 3:die Penningen utur Förmyndare-Cammaren, Barlasten, $\frac{1}{2}$ -del af Accisen i Stockholm, Stämpel-Penningar, Confiscationer, Courante-Medel, 1. och 2. Dal. af 100. för Avancementer, Dödsfalls och Avancements-Besparingar, Grinds - Tegelbruk, Hus- och Bod-Hyror, Tomte-ören, Ström-Quvarnen, Marknads Stånd-Penningar, och hvad som Årligen kan inflyta af Auctions-Värket.

IV. Den allmänna trygheten och goda inrättningar emot upkommande Vådeldar, hafva ock icke litet hulptit der til, at denne Staden nu kommit sig så märkeligen före.

Ingen ting kan mera öka en Menighet, och locka Folk at sätta sig nid uti en Ort, än då de äro visse der om, at kunna vara trygge til sit Lif och Egendom, at hvar och en utan förfång får oqvaldt röra sig uti en Loflig Handtering, och vara fri för öfvervåld både inom och utom Hus. Ehvad han då är Inländsk eller Fremmande, så viftas han, och söker sig gerna til en sådan Ort.

Nu at förekomma ovåsende och öfvervåld, så äro icke allenast många Förordningar der om utgifne, utan Vakt hålles också på åtskilliga ställen i Staden. Ibland dem är utom det Kongl. Lif-Gardiet och Artilleriet, Stadens egen Vakt, som består af et Compagnie med vanliga öfver och Under Officerare, 2. Trumslagare, 1. Pipare, 2. Profosser, och 133. Gemena, som hafva deras Vakt-Hus på Stadens stora Torg. Förutan denna Vakten, äro 24. som kallas Separerade, hvilka skiljes i sina sysslor ifrån de förra, och hafva öfver sig 1. Corporal, som står under Capitains och Compagnie Officerarnes upfsikt vid Stads-Vakten. Alle mönstras af Politie-Collegio vid hvar annan Månads slut, då de ock undfå anordning til Borgerkapets Bemedlings-Commission, at niuta Lön för de 2:ne förflutna Månaderne. Stads-Chirurgen har för des omak med Soldaternas skötsel i deras Siukdom 200. Dal. Silfmynt. Eljest är ock hela Borgerkapet indelt i 3:ne Compagnier til Håft och 17. til Fot. Stadens Båtsmän, som ständigt underhållas til Cronans tjenst, äro 100, men i öfrids tider 200. Man.

Hvad Brand-Inrättningen vidkommer, så är den nu så god, at den föga i något mål kan bättras. Tilförene hände som tidast, at hundrade tals Hus och Gårdar lades på några timar i Aska, utan at de kunde räddas, hvar af denne Staden fast ofta haft en sorgelig hemsökelse. Men nu är detta så vida förebyggt, som görligheten någonsin kan medge. Hvert år hålles om Våren Brand-Syner både i Staden och på Malmarna, af den Brand-Mästare som Politie-Collegium sätter til i hvert Qvarter, hvilken tillika med en Bygg- och Mur-Mästare, bör vid Syningen skicka sig efter den utgångne Förordningen om Brand-Syner, och gifva sedan in sina Lutor til Bygnings-Collegium.

Uti sielfva Staden finnas 7. Brand-Måsterska-per: På Norrmalm 30. och på Södermalm 12. Uti hvar Brand-Måsterskap är 1. Brand-Måstare, 1. vice Brand-Måstare, och 4, 5, til 6. Rot-Måstare. Til Sot-Elds förekommande äro visse Skorsten-Fåjare tilordnade, öfver hvilka finnes en Hufvud-Man och en Rättare i Staden, och likaledes en på hvardera af Malmarna.

Der jemte äro ock vissa Torn-Våktare, som hålla Vakt både Natt och Dag (d), nemligen: 2. uti Staden eller Storkyrk-Tornet, 2. på Brunkeberg, 2. i St. MARLÆ och 2. i St. CATHARINÆ Kyrk-Torn. I hela Staden finnes 12. stora Sprutor, som hvar för sig hafva sina särskilda Sprut-Hus och Numrer, med nödigt Redskap til hvar Spruta, såsom 30. Läder Åmbar, 24. Yxor, 4. Kofötter, 4. Jernstörar, 10. Hand-Sprutor, 2. Knöfter, 4. Jernkilar, 10. Sköflar, 2. Brand-Segel, utom et Bonnet, 8. stora Lyktor med Lius, 11. Gitare, 4. Femtongarns-tåg, 8. mindre Tåg, 1. stor Vattenho.

Brand-Vakten består af 160. Man gemena, utom 1. Capitain, 2. Lieutnanter, 6. Brand-Vakt-Måstare och 12. Rot-Måstare. Deras Vakt-Hus är 1. på stora Torget, 2. på Hö-Torget, och 3. på Stads-Huset: Dit samlas halfva Vakten hvar Afton, och går så Parvis ut i Staden på sina vissa trakter, så at 8. Par gå omkring i sielfva Staden, 21. Par på Norrmalm, Ladugårdslandet och Kongsholmen, och 11. Par på Södermalm. Den ena Karlen bär en Skramla och en Brand-Sax, den andra et Läder-Åmbar och en Brand-Yxa. Således gå de ut litet för Klockan 10. och fortfara så om Sommar-Tiden til Klockan 4, om Vinteren til 6; Men om Höst och Vår sluta de sin Vakt Klockan 5.
om

(d) Kongl. Majestätis Förordning gifven Torn-Våktarne den 8. Maji 1732.

om Morgonen. Deras göromål består enkannerligen der uti, at göra i tid kunnigt om någon Eldsvåda år å fårde : at förekomma tiufnad : taga bördorne ifrån mistänkta Personer : at afböija slagsmål och öfvervåld på Gatorne, samt gifva tilkänna uti Lofliga Politie-Collegio hvad buller och ovåfende som sker uti Husen ; at taga sådant Folk i behåld som finnas på Gatan antingen siuke eller öfverlastade : at upge alt hvad de hitta på Gatorne ; at möta alt Folk med höflighet, samt ropa hvar gång Klockan slår. När Vådeld timar, åndra de sit utrop, och säga hvar Elden år lös : Då löper den ena til närmaste Torn-Våktare och den andra väcker up Grannarne. De, som åro då i neigden skynnda sig genast til Elden ; Men de öfrige bli alle kvar på sina trakter i Staden. De, som den Natten åro frie, skynda sig til Sprut-Huset, och få Håstar til Sprutans framförande utur Konungens Stall : Då röres straxt på Trummorne i Staden, och klåmtas i alla Kyrkor, så många slag i sånder, som år utfatt för den ort af Staden hvar uppå Elden år lös ; på Brunkeberg hissas up lika många Lyktor när Eldsvådan timar om Natten ; Men om Dagen gifves tecken med Flaggor. Likaledes skiutes om Natte-tid vissa hårda Stycke-Skott på Skepsholmen, at Folket må vakna och veta hvart ut de skola vända sig. Då skynda alla sig til den Sprutan hvar under de åro satte. Vid et slikt tilfålle böra alla Bryggare, Bagare, Hyrkuskar och Åkare, som åga Håstar, infinna sig at köra Vatten. Hvilket alt sker i en så god Ordning, som det sig, vid slika tilfällen någonfin göra låter.

V. Der nåst hafva också gode, samt för hela Menigheten ganneliga Närings-Medel mycket ökat til denna Stadens förkofring i de förflutne Åren. Hår må ej mycket talas om Skråen och deras inrätt-

ningar; emedan de nu äro måst förut kunnige; utan allenast med få ord om de här i Staden inrättade rörelser uti Manufacturer och Fabriquer.

Dessa inrättningar, som visserligen äro de rätta och samskylliga medlen til goda Vetenskapers och Slögders upkomst, börjades i vissa ämnen uti Kong GUSTAV ADOLPHS och Drottning CHRISTINÆ tid, hyllades uti Kong CARL X:des tid, togo til och rotades igenom åtskilliga Förordningar (e) af Kong CARL XI:te, kommo aldeles på kneken i Kong CARL den XII:tes tid, dels af Kriget, dels af Pesten; men måst af vissa förfatningar, som då utvårdades emot deras lif och rörelse (f). Omfider hafva de i denna tiden likfom å nyo kommit sig före, och vuxit märkeligen til, i synnerhet, sedan Rikens Hög-Loflige Ständers Manufactur Contoir och Hall-Rätten uprättades (g), så at 8. til 9000. Menniskior nu visserligen hafva här sin föda och utkomst der af. Confumtions-Accisen, hvar af Staden niuter $\frac{1}{2}$. part, kan icke räknas mindre på hvar Person ån til 2. Plåtar om Året; hvilket aldrig skulle flyta in, der Manufacturerne icke vore til: utan at tala om de förmoner som andre Handtvärkare vinna, dem en sådan närande Folkhop, som tidaft, måste tillita, uti deras hvarjehanda tarf och rörelser, och at den fattige der igenom får tillfälle, at
för-

- (e) Som ses af Högst-Salig Kong CARL XI:tes Förbud på införsel af Sidentyg, den 3. April 1688, den 10. Augusti 1690. samt ytterligare Förordning den 19. April 1692. förnyade Stadga om Förbudna Sidentyger och andra slika Varor den 4. Febr. 1693. Likaledes den 20. Martii 1699.
- (f) De då varande Excellenciers Förklaring den 19. Maji 1702. öfver 1699. Års Plavat. Men i synnerhet då det 1715. efterläts en fri införsel af Fremmande Cram-Varor.
- (g) Rikens Hög-Loflige Ständers Manufactur och Handels Deputations betänkande om Manufactur-Contoires göromål, och Svenska Manufacturerens tilstånd 1741.

förtiena et stycke Bröd, utan at ligga menigheten til tunga. Således äro nu för tiden här i Staden:

i. Uti Siden (h), in emot 100. Stolar i full gång, hvar uppå göres både blommerade och allehanda slåta tyger af hel- och half-fiden, såsom: *Brokader, Ras de Sicile, Damaster, Sammetter, Sammetsplyser, Felper, Flor, Serger, randiga och slåta svarta Gros de tour, Tafter, Baracaner, Camlotter, Calmincker, Camlot d' Hollande, Ångelska Siagger, Bordalauer, Chagrin, Armofin, Näsdukar, Band, Tröjor, Mössor, Mans- och Qvins-Strumpor och Vantar, med mera* (i).

Följande äro ägare och innehafvare af dessa värk, nämligen: Directeuren af Siden-Fabriquerne Herr JOHAN EFWERLING, Commissaren Herr CARL VON KEMPHEN, Borgaren och Fabriqueuren Herr HENRICH NORIN: Capitainskan Fru ELISABETH RENAT: Fabriqueurerne Herr ISAC och JACOB TOUTIN: Borgaren och Fabriqueuren H:r ANDERS HOLMBERG: Madame CHRISTINA HÖCKSTEDT: Mästaren DANIEL MORRIERE: Mäster BARTHOLOMEIS BOISIER: Mäster ROBERT SCREUNER, hvar ibland större delen äga sina egna *rederier*; Men Rådsmannen, Högackad Herr CARL SCHERPINGS Fru, MAGDALENA TOUTIN: Borgaren Herr JOHAN REAL: Herr JOH: C: VON

C 3

BAUM-

(b) Jag har uti alt som här efteråt följer, om Manufakturver och Fabriquer följt Hall- och Manufaktur-Rättens berättelse i Stockholm den 6. Novembr. 1740. Fast mycken tillökning sedan den tiden, GUDI lof! är förspord. Den förste Siden-Fabriqueur i Stockholm har betat Jacob von Uttenhof, hvilken fät sit Privilegium af Drottning CHRISTINA den 14. Januarii 1649.

(i) Läs Special Extralettet öfver Inrikes tilvärkade Manufaktur-Varor ifrån den 1. Octobr. 1739. til slutet af År 1740, hvilket nyligen är utgifvit på Trycket.

BAUMGARTHEN, Mad. ROUSSIERE, Mad. MERLE och Mad. LAVOIN, hålla färskilta *rederi Fabriquer*.

2. Uti Ylle göres här i Staden *finå klåden af åtskillige arter och färgor* på några och 20 stolar, samt *gröfre klåden* på vid pas 50. stolar: likaledes på 2. och 70. stolar allehanda Ylne-Tyger, såsom: *Barcaner, dubla Kamlotter, randiga och slåta Calminker, svarta, hvita och röda Sattiner, Serger, Schalonger, Rasker, Sajerter, friserade och ofriserade Bojer, tryckte Cassianer, dubla Etaminer, svart Crepon, Drap de Corps, Friser, slätt och tryckt Schiagg, Filtar, enkla Ylletyger och randiga Bomulstyger*, samt på 100. några och 70. stolar *Regarns- och Filt-Tröjor, Strumpor och Mössor* (k), utom dem som *sticka Tröjor, Strumpor, Mössor och Stöflätter*, både af Ull, Regarn och Silke. Hvilka genom färskilte verk, med alla der til hörande arbetare, redskap och inrättningar fortsättes först och främst vid Barnsängs-Fabriquen, sedan hos följande Handelsmän och Fabriquerer: Herr LEONHARD PINKARDT, Herr HENRICH VOLGENAU, Herr GOVERT KEISER, Herr CHRISTIAN SCHULTZ, Cammar-Herrn Vålborne Herr CARL BROMAN: Herr HENRICH HERBST: Herr JOHAN IN DE BETOU: Otta Kramhandlare i Compagnie: Mad. BRIGITTA HEDBERG: Herrar ALARDI, som äro 2. Bröder i Compagnie. Bryggare Societeten: Herr JOHAN och NICLAS PAULI, vice Actuarien Herr OLOF HAMREN, med flere,

3. Uti Bomul och Linne äro ämo Cattuns, Flanel och Lårfts Tryckerier, såsom 1. vid Sikla,
2. in-

(k) *Jacob Calmander skal varit den förste Strump-Värfvare här i Staden, hvar på Kongl. Commercic-Collegium gifvit honom Privilegium den 20. Augusti 1691.*

2. innom Hammarby Tullen uti BUCKHOLTZ Gård, och 3. på andra sidan om samma Tull uti för detta HERMANNIS Gård. Hvar utöfver Yllefärgaren TRIQUET också äger et Cassians Tryckerie. Så har ock Yllefärgaren DANIEL SUDAU et *Flanels* eller *Ylleygs Tryckeri* och 3. *Cassians Tryckerier*. Sammaledes finnes hos GOTTLIEB BERGS Sterbhus Intressenter, et *Porcelins Tryck på Låröfter*, et *Cassians* och et *Gyllenlåders Tryckeri*. Herr JACOB ENGUILLER äger et *Cassians* och Herr JOHAN CHRISTIAN FERMAN et *Lårfts Tryckeri*.

4. *Parkums-Fabriquen* består af 25. Stolar, och drifves af Herrar Groshandlarne ANDERS och THOMAS PLOMGREN, GUSTAV KERMAN och Kramhandlaren Herr ELIAS BRANDEL.

5. *Segelduks Fabriquen* på nedra Barnhusgården fortfattes i Compagnie af Secreteraren Herr JOHAN ADOLPH CHRISTIERNIN, 2:ne Borgare och Groshandlare, Herrar HENRICH LE FEBURE och HIERONYMUS KYSEL och Factoren Herr CHRISTIAN RÖRICH, består af 99. *Segel och Tältduks Stolar*, 20. *Linnevåf-Stolar*, samt 1. Stol til *fin Bomuls Strumpor och Mössor*. Groshandlarens Herr OLOF SIÖBERGS Fabrique består af 28. *Tält och Segelduks Stolar*, samt 2:ne *Flagduks Stolar*.

I lika måtto är ock här i Staden 6. särskilte Vårklåder, der uti *Segel, Compass och Timglas* göres til Siöfartens behof, och *Tälter* för Krigsfolket til Lands.

Vid Borgaren och Fabriqueuren Herr HENRICH HARPERS Linne-Fabrique tilvårkas uppå 11. Stolar *Linne Gingans Lårfter af Holländsk art, Nopkin, Linnesattin, randiga Lårfter, Glants-*

och Foder-Lårfter, Styf-Cannifas, oblekt Cannifas och Lårfts Nåsdukar.

6. Och fast ån en och annan vid de störste Siden och Ylle-Fabriquer, åga deras egna Fårgerier: och Trøj-Våfvarne hafva igemen likaledes sina egna små Fårgerier: hvar uti de sielfva färga hvad de behöfva, utom blått och grönt, som faller dem för koftsam, för den blå Kypen skul; så finnes utom des här i Staden 17. färskilte Fårgeri-Värk, med deras blå Kypar af Koppar och Trå, Svartketlar af Måssing, Fårgpannor af Ten och Koppar, Präslar och Gumbänkar, utom annat tilbehör.

I lika mätto åro åtskillige Spinnerier sedan sifsta Riksdag inrättade til ofvannämde Vårks fortfättiande, både uti Bomull, Ylle, Camelgarn och Linne, hvilka drifves dels på allmän och dels på enskylt kostnad.

7. Tapet-Makarne åro 8, hvilke göra både Målade, Tryckte och slåta Vaksduks, Lårfts och Pappers Tapeter, efter den målning och tryckning som köparen hållt åstundar. Här tilredes också af vissa Fabriqueurer, Ångelskt Sollåder, Rysslåders budar, Klipping, det så kallade rand eller hvit Låder, målade Skoblader, Barn-Skor och Ducrenger, med mera, som för detta til en stor myckenhet fördes ifrån främmande orter.

8. Likaledes tilvärkas här både spunnen och Cardus Tobak vid 17. Spinnerier, och goda Tobakspipor vid Pipbruket på Långholmen, hvar til Leret hämtas från utrikes orter; åtskilliga slags Glas vid Glas-Bruket på Kongsholmen, til den myckenhet, at 4. Minut-Bodar kunna der med förles i Staden, utom et stort förråd vid sielfva Vår-

Värket (1): *Säckar* vid 3:ne Säckar - Bruk, 1. på Söder, det 2:dra på Skepsholmen, och det 3:die är ej ännu aldeles tilreds.

9. Bildthuggaren och Spegel - Fabriqueuren Herr GUSTAV PRECHT gör icke allenast hvarjehanda prydnader i Kyrkior, såsom: *Altare - Taflor och Predik - Stolar, Ridderliga och Adelige Sköldmärken och Vapen*, samt hvad en eller annan i dy mål äftundar, såsom: *mindre Speglar, Liusplåtar, och större Speglar med förgylt Bildthuggeri eller Glasramar efter Fransöska och Ängelska sättet*, med mera. Herr OLOF VESTERBERG arbetar på lika sätt, som Herr PRECHT, hvad Speglar och Liusplåtar vidkommer, i synnerhet de så kallade *Nattduks - Speglar och Liusplåtar, samt vackra målningars insättiande uti förgylta Ramar med Glas öfver.*

Borgarne och Fabriqueurerna Herr SUTHOF och HELIN göra förslag til en Fabrique af *Skot - Spelar med Buxbom och Oliven Ramar*, som äro af bättre godhet, än de, hvilka tilförene fördes ut ifrån in, och säljas nästan för lika pris.

Konstnären och Fabriqueuren Herr CHRISTIAN PRECHT, gör allahanda kostbara *Arbeten af Gull, Silfver och andra Metaller*, hvar af han som tidast niuter den nåden, at framte prof för Deras Kongl. Majeståter.

10. Pärlestickaren och Brodeuren Herr CHRISTOPHER SERGEL arbetar *Eschabraquer, Pistol-kappor, Handtåcken, Fanor, Estandarer och Puk-kappor med broderier af Gull och Silfver, Silke* och

(1) Melchior Jung, som den 2. Martii 1641. fät Privilegium læ-
rer varit den förste invättare af Glasbruk här i Staden.

och Kamelhår. Dos - Fabriqueuren Måster NOEL LOUIS LE MAITRE gör allehanda galanterie Arbeten, såsom: af Skilpad, Snusdosor, konstigt svarfvade på mångabanda sät, och inlagde med Gull, Silfver och Perlemo. Likaledes Knytnålar, Nystkors, Arbets-Korgar, Poudre - Knifvar och Tandpetor; Af Perlemo - Dosor inlagde med Gull och Silfver, Gåddrag, Punche - Slefvar och små Skedar; Af Elphenben, åtskilliga slags Dosor, Käpp - Knappar, Knyt - Nålar, Tårningar, och Plån - Böcker.

Kort - Fabriquen fortfättes under Cancellie-Rådet Vålborne Herr LEONHARD KLINKOUSTRÖMS förlag, både i finare och gröfre Kortlekar.

Likaledes drifves en Kork - Fabrique af Translatoren Herr ANDERS RAUTEL, hvilken ock haft i sinnet, at inrätta et Hagelstöperi och Pennemakeri på Holländska sättet.

11. Ibland Ur - Fabriqueurerna här i Staden är Herr CHRISTIAN BACKMAN och Herr PETER SNACK, af hvilka den förra varit finnad, at inrätta denna rörelsen helt och hållit efter Ängelska sättet.

Vice Actuarien i Kongl. Majts och Riksfens Commerce - Collegio Herr OLOF ALBERG tilvårkar rödt och svart Lack af åtskilligt slag. hvar uppå spörjes en god affättning: Likaledes har han ock anlagt en Kard - Fabrique, der han låter tilvårka Skrublor och åtskilliga arter af Kardor för Fabriqueurerna på Tyska, Holländska och Ängelska sättet. Den andra Lack - Fabriken fortfättes af Fabriqueuren Herr ANDERS CUMLIEN.

Distillatoren Herr ELIAS NORDSTRÖM tilreder Skied - Vatten.

12. Fabriqueuren, samt Gull och Metalllagaren PETER REIMERS arbetar *allehanda Bok-och Målare-Gull samt Silfver, så äkta som oäkta af röd och hvit Metal.* Des utan äro tvenne Gullslagare Vårkstäder här i Staden, fast de icke tilvärka något af oäkta Metal. Allehanda *Laquer-Arbeten* göras på särskilda verk och ställen af Fabriqueurerne JOHAN MANDELBERG och CARL GUSTAV REIMERS: utom många andra, som idka denna handtering. Fabriqueuren FELDT sticker icke allenast ut *Sigiller och Signeten i Metaller och Sten, för publique verk,* samt enskylda Personer, som sådant äftunda, utan *gräfver ock ut allehanda Former och Valsar i Messing och Koppar* til Kort-Fabriken, samt til Cassian och Ylle-Tryckerierne.

13. Ibland de 5. Styck- och Klock- Giutare, som äro här i Staden, äger Kongl. Styck-Giutaren Herr GERHARD MEJER det största och äldsta verket: hvilket nu är just 100. År gammalt, och bygdes först up för egna Medel af fördom Styck-Giutaren Herr GERDT MEJER (m). Märkeligt är at detta verk sedan den tiden, ständigt blifvit vid samma ätt, in til fierde led. Der giutes för Cronan, *Stycken, Mörfare, och hvarjehanda Bilder, hvar af de härliga prydnader också äro et vedermåle, som nu stå upsatte på Södra och Västra sidan af Kongl. Slottet: Likaledes Klockor för Kyrkior, med mera som der beställes.*

14. Fabriqueuren och Knif-Smeden Mäster ERIC ENGBERG arbetar *allehanda Knifvar och Gafflar på Engelska sättet.* Vårkstaden består af 1. stor
och

(m) Som undfåt Hennes Kongl. Maj:ts Drottning CHRISTINÆ Privilegium År 1641. den 8. Junii,

och 5. mindre Åfior eller Hårdar. Han har ock fit egit Slipvårk.

Tyſka Strumpſtols - Smeden Måſter JOHAN MARNE är i fult ſtånd, at icke allenast göra nya, utan ock bättra gamla Tröj-och Strump-Stolar.

15. *Ångelska Rörſtolar* göres med Bildthuggar arbete på Franſka och Ångelska ſättet, af Tyſka Stolmakaren Måſter STEINMAN: Likaledes arbetar ock Korgmakaren Måſter EPHRAIM ÜBERSCHER *af Rötter allehanda ſlags Korgar, Vaggor och mera dyligt.*

För detta Regements Commiſſarien Herr SAMUEL ROOS låter förfärdiga *Färgſpån* til den godhet och myckenhet, ſom Fabriquerne tilförene trängde om, at ſkrifva efter utifrån, och *Hornſpån til Limsjuderi*: Des vårk ligger på VALDEMARS-ÖN vid Diur-Gården, och beſtår af 72. Raſpar, ſom gå med Våder, eller Tramphiul när det är lungt.

Eljeſt är ock här i Staden begynnelle giord til *et Vax-Blekeri*, ſamt til *en Sko-och Nåltremars Fabrique*: Til hvilken ſenare inrättning Kram-Handlarne Herr DANIEL NYBERGSSON och ANDERS BERGSTRÖM äro förläggare.

VI. Ytterligare har ock en god inrättning i Handel och Köpenſkap mycket hulptit der til, at denne Staden i vår tid kommit ſig ſå märkeli-gen före:

1. Alt hvad här för ut är ſagt om orſakerna til Stockholms upkomſt, har hvart på ſitt ſätt varit hielpemedel til Handelens förkofring. Hvad en god belägenhet gör i detta mål, kan ej med få ord utſåjas. Der många både högre och lägre Åmbeten, ſamt gagneliga Närings-Medel finnas uti en ort: der ökas Folket; der mycket Folk är, der trifves och växer Handelen bäſt; Lika ſom Handelen,
då

då den rätt idkas, tvärt om främjar deras bästa på hvarjehanda sätt, som lefva och vistas i samma ort. Men ingen ting är, som kräfver större förehuxan, eller mera eftertanka, än en god Handels inrättning; emedan der uti löpa in fast många omständigheter, hvilka ombyta sig som tidaft.

2. Tilförene och i äldre tider var dem fremmandom tillåtit, at idka deras Köpenskap här, snart sagt, med samma frihet och vilkor, som våre egne. Om någon skilnad var emellan dem, så bestod den endast i Godset, hvar under alt för mycken flård kunde spelas. Detta varade in til Drottning CHRISTINÆ tid: då sådant ändrades genom en ny Tullordning, som var inrättad icke efter Godset, utan efter hvar Skeppet, der uti Godset fördes fram eller tillbaka: således gjordes då första gången skilnad på det sättet at alla här hemma i Riket bygde Munterade Skep skulle niuta en treding lindrigare Tull så i in- som utförslen, emot främmande. Med Munterade Skep förstods de, som antingen voro försedde med 14. Stycken och der ut öfver, eller så bygde, at de åtminstone kunde föra 14. Stycken. De andra Svånska Skep, som voro der under, skulle allenast niuta $\frac{1}{2}$. frihet i utgifter emot de främmande (n). Här ifrån är skilnaden kommen mellan helt, halft och ofritt Skep.

3. Detta var nu väl en förmon, som kom alla Stapel-Städer i gemen til, lika som alle andre gode ordningar, de der sedan den tiden äro gjorde til Handelens främjande öfver alt i Riket; Men så har likviß Stockholm haft måsta tilfälle, at gagna sig der af: åtminstone hafva slika förordningar haft den värkan och påfölgd med sig här i Staden, som deras systemål gådt ut uppå, nemligen ibland annat at Skepsbyggerier här hunnit til en sådan fullkom-

(n) Se Drottning CHRISTINÆ Tullordning År 1645.

komlighet, som på något ställe i utrikes orter, och at Stockholms Städ nu kan idka sin Handel och Siöfart Årligen med *några* 100. *egne Skep och Farkostar*, af hvilka en stor del löpa til fierran Land, både inom och utom Europa, och år i stånd, at kunna rusta ut en märkelig Flotta, der nöden så skulle omtränga.

4. Sålunda har vetenskapen at bygga Skep här aldrig varit högre kommen, än i vår tid. At jag nu må gå förbi *bägge Crono-Hvarfven* här i Staden (o), med alla de tilredningar och rörelser der på ske, och tala något om de öfrige 4. Hvarfven.

(1.) Stadsens stora Skepshvarf ligger vid Tegelviken på Södermalm. Platsen skal af Drottning CHRISTINA vara gifven til Staden med de vilkor, at den endast skulle nyttias til Skeps byggeri. Och som Staden sedermera vid Diurgården haft et litet Hvarf, så har detta blifvit kallat *Stadsens stora Skepshvarf*, har alt sedan den tiden måst blifvit uthyrt til någre af Stadsens Borgerkap. Sedan År 1736. har det varit Arrenderat af 28. Interessenter, och ifrån den tiden hafva följande Skep blifvit der å nyo bygde, utom det Skeppet, som nu står på stapulen, nemligen:

År 1738. Hartlöpare Gallioten Enigheten, låster 84
1739. Skeppet Stadshvarfvet (p), låster - 200

(2.) Handelsmannen Herr GRILLS Hvarfsplats är köpt År 1715. den 30. Augusti af Högvalborna Fru Grefvinnan ELISABET OXENSTIERNNA; Men til största delen sedermera i Siön upfyldt, hvarföre det ock kallas *Terra Nova*. År 1716. utföll Hans Kongl.

(o) Der om skal handlas uti Delen om Sveriget i gemen.

(p) Hvilket omkom den 16. April i detta År uti Sundet, på återresan från Spanien.

Kongl. Majestäts Högst-Salig i Åminnelse Konung
CARL XII:tes nådiga Privilegium der på: hvar på
der itrax fortsattes med fylning, pålning och nö-
dig åbygnad, sedan åro följande Skep och Fartyg
der bygde, nemligen:

År 1721. För Hans Kongl. Maj:t och Cronan 2:ne
Galejor.

1724.	Skeppet Terra Nova (q),	-	läster	200
S. År	Bregantin Diligentia,	-	-	50
1727.	Skeppet Bonne Alliance (r),	-	-	300
S. År	Bregantin Expedition,	-	-	36
1728.	Skeppet Vigilantia,	-	-	200
1729.	Bregantin Assurancen,	-	-	60
1730.	Skeppet Experientia,	-	-	150
1731.	Jakten Iggesund,	-	-	17
1732.	Skeppet Resolution,	-	-	200
1733.	Fregatten Prosperité,	-	-	80
1734.	Bregantin ULRICA ELEONORA,	-	-	65
1736.	Skeppet STOCKHOLM (s),	-	-	300
1737.	Bregantin Svindervik,	-	-	60
1738.	Skeppet Götheborg (t)	-	-	350
1739.	Bregantin Rouen,	-	-	39
1740.	Fregatten Italien Fregatt kallad,	-	-	120
S. År	Skeppet L' Assistance,	-	-	300

(3.) Handelsmannen Herr JOHAN CLASSONS År
et gammalt Hvarf: sielfva platsen har fordom hört
Kongl. Rådet Herr LARS FLEMMING och des arfvin-
gar til, men sedan bemålte CLASSON köpte den År
1723. och kom År 1725. at vårkeligen tråda der til,
har han i många mål båttrat den samma, och ifrån
den tiden låtit der bygga följande Skep:

År

(q) Som sedermera såldes til Ostindiska Compagniet i Göteborg
och af dem kallades FRIDERICUS I:mus.

(r) Som såldes sedermera i Cadix.

(s) Såldes til Ostindiska Compagniet i Göteborg och kallades Svecia.

(t) Såldes til Ostindiska Compagniet der sammastådes.

År 1727. Fregatt Skeppet Nedrigheten, låster	125
1728. Fregatt Skeppet St. JOHANNES, -	125
1729. Majus, - - - - -	60
1731. Junius, - - - - -	100
1733. Julius, - - - - -	114
1736. Augustus, - - - - -	180
1737. Vänskapen (u), - - - - -	260
S. År Vänskapen (x), - - - - -	130
1738. Bregantin Succes, - - - - -	86
1739. Fregatt Skeppet Riddarhuset (y),	360
1740. Apparence, - - - - -	90

(4.) Sielfva platsen til Diurgårds-Hvarfvet hörer Kongl. Ammiralitetets Krigsmanshus-Cassan til och innehades tilföre af Bryggare Ålderman och Handelsman Herr JOHAN LAMPA; men omsider har Herr LODSACH År 1735. af honom handlat åbyggnaden til sig, och fåt transport på sielfva platsen, at nyttia emot Tomtörens afgift. Ifrån den tiden äro följande Skep der bygde:

År 1736. Fregatt Skeppet SVERIGES Lycka, låster	125
1737. Bregantin Diurgården, - - -	50
1738. Speculation, - - - - -	70
S. År Fregatt Skeppet SVERIGES Frihet,	50
1741. Lejonhufvud (z), - - - - -	145

(5.) Utom de nya Skep och Fartyg, som här äro upnämde, hafva åtskillige blifvit Årligen botade vid dessa Hvarfven. Vircket och Planckorne hämtas ifrå Pommeren, Dantzig och andra utrikes orter: en del tages ock hemma i Riket, enkannerligen från Calmar och Carlshamn. Vid hvardera af dessa

(u) Köpt af Ostindiska Compagniet, och kallat Stockholm.

(x) Köpt af Levantiska Compagniet, och kalladt ULRICA.

(y) Sålåt til Ostindiska Compagniet.

(z) På denna platsen är ock en kostsam Häft-Gryn-Öfvarn, upbyggd med Torkkölna och Spanmåls Vinnar, hvar vid underhållas Årligen 6. Håstar.

dessa Hvarfven underhålles Årligen från 80. til 100. *Skepstimmermän, utom Bygmästare, Controleurer, Bokhållare, Qvartermän, Vacktmästare, Blockmakare, Snickare, Målare, Bildtuggare, Smeder,* med flera: Alle infödde Svenske, förutan Bygmästaren på Handelsman GRILLS Hvarf, som är en Ångelsman. När således deras Hustrur och Barn räknas, som äro gifte, så stiger det långt öfver 1000. Personer, hvilka hafva deras föda och bärning af denna rörelsen. Eljest äro ock dessa Hvarfven inrättade med *nya Bråbänckar, Hus och Material-Bodar, Smedjor och andra nödiga Värkstäder,* samt fleraftådes med mycken kostnad utvidgade genom fyllningar i Siön. Vid Hert CLASSONS Hvarf är för några År sedan inrättad en *Baspanna af Koppar,* der uti Planckorne kunna basas och göras miuka på en mycket kort tid: hvilket påfund här tilföre icke varit kunnigt; men nu hafva ock så de andre Hvarfven börjat följa den samma efter, och funnit der vid deras stora förmon. I lika måtto finnes ock här i Staden 12. *Repflagare,* hvilka göra allehanda Snören, Rep, Tamp och Tog til Siöfarten, Bergvärken, och mera som tarvas.

5. Til Siöfartens främjande är ock et Kongl. *Lods-Contoir* här uprättat År 1696. (a) Lodsarne böra ledsäga Fartygen ut och in igenom skären: Sådane äro, 1. Stockholms Lodsar 18, hvilka följa med Fartygen från Stockholm til Dalerö och Sandhamn. 2. Vid Dalerön äro 20. Lodsar, de der ledsäga alla Fartyg, som komma från Dalerön, til Stockholm, eller gå från Dalerön til Siös utom Landsort. 3. Sandhamns Lodsar 6. följa de Skep som

D

der

(a) Se här om Kongl. Placatet af samma År.

der ifrån löpa in til Staden. Alla få sin betalning efter Fottalet, och måste Lodså Krono-Fartyg utan vedergålning; men åro der emot frie för utskrifningar och vågrödningar.

6. Sielfva Varorne, hvar med Handelen här i Staden idkas, främjar och icke litet des förkofring, emedan de fläste åro oumgångelige til Menniskians tarfveliga utkomst, både inom och utom Lands. Sådane åro bland de utgående et ymnigt förråd af godt Jern och Koppar, som tilvärkas i de närliggande Bergslagor, samt Beck, Tiera, Bråder, Skinväror af allebanda slag och Saltpetter, med mera. Ibland de inkommande må Saltet råknas ibland de tarfliga. Der näst åga Viner, Tobaksblader, Styckegods, Spannemål, åtskillige slags Fisk och andre Matvaror, med mera (b), en stark afgång. Sålunda är rörelsen här i Staden mycket stor hela året igenom, men aldramåst vid den allmänna Års-Marknaden i Stockholm, som nu i gemen kallas Michelsmåns-Marknad (c).

7. Här vid bör och Kongl. Maj:ts samt Riksfens Ständers Banco nämnas, emedan icke allenast Handelen, utan ock många andre rörelser igenom den inrättningen mycket lättas och främjas. Den består af 2:ne Hufvudvärk, nemligen:

(1.) Våxel-Banco, der hvar och en får sätta in och Affignera ut Penningar til ringaste Summan af 50. Daler Kopparmynt.

(2.) Låne-Banco, hvarest Penningar blifvit tagne emot, för 4½. proCent Årlig Ranta, och lånas ut på redbar pant emot 6. proCent. Denne inrättningen bör-

(b) Se Stockholms Stads Pris-Couranter.

(c) Den inrättades År 1636. Locenii Hist. Sveo-Göth. Libr. IX. p. m. 67.

börjades först År 1656, men råkade så godt som i lågerval efter någon tid genom en elak upfsikt och hushållning, til des Riksfens Höglofflige Ständer vid deras allmänna Môte År 1668. togo den aldeles under sin vårdnad, borgen och beskydd, då ock en Banco-ordning gafs ut den 22. Septembr. Ifrån den tiden har den haft en lyckelig förtgång och tagit til i styrka, hvar til det tunga Kopparmyntet, som här i Riket är gängse, icke det minsta varit vållande.

8. *Auctions-Kammaren*, som den nu är inrättad, främjar ock på sit fått Handelen, samt andra gagneliga rörelser; emedan cho som vil, kan der fåtta in sit Gods, och inom 8. dagars förlopp, vända det i redbara Penningar. Detta väirket uprättades först 1674, och har en tid bort åt varit uti enskylda händer; men nu sedan År 1735. har det hördt Staden til (d), och kommit sig sedan den tiden märkeligen före.

Det bör ock här vid nämnas, at hvarje Vecka gifves ut af Måklare-Contoiret *nya Pris-Couranter* på alla utgående och inkommande Varor.

9. De i senare Åren här uprättade Handels-Compagnier och samhällden lända ock til mycken fromma; såsom i synnerhet *Assurance eller Försäkrings Compagniet*, hvilket fick Hans Kongl. Maj:ts nådiga Stadsfästelse den 4. Julii 1739, och har allaredan giordt en vacker början, hvar igenom otroliga Summor kunna sparas i Landet, som tilföre gick ut til främmande. Här til bör också denna Stadfens *Sjöfart och Handel på Levanten* råkna (e), så at vi nu kunna der ifrån utur första

D 2

han-

(d) Kongl. Maj:ts Bref til öfver - Ståthållaren den 25. Februarii samma År.

(e) Kongl. Maj:ts nådiga Resolution angående Sveriges Sjöfart och Handel på Levanten den 20. Februarii 1738.

handen sielfve hämta hvad som vi oundgängeligen
tarfva, och affätta våra egna Producter med bättre
vinst, än det skedd i gamla tider.

10. Sidst, framjas ock icke ringa Handelens
och Inbyggarens bästa der igenom, at Städerna i
Norr- och Finland äro pliktige här i Stockholm af-
yttra sine Varor, i synnerhet de som tiena til uppe-
hälle; ty emedan här för Folkets myckenhet skul
är en stark åtgång der uppå, så skulle Stockholms
Stad lida alt för stor brist på födan, der icke sådane
mått och steg voro tagne til införelsens framjande
af allehanda tårliga Varor.

11. Utgifterne betalas af de Handlande dels til
Kongl. Majt och Kronan, eller General Tullarren-
de Societeten, som nu är innehafvare af Kronans
rättighet, och dels til Staden. Således åger Gene-
ral Tullarrende Societen at bära up, 1. *Tullen för
utgående (f) och inkommande Varor (g)*. 2. *Pass-
penningar*, som är två Riksdaler för hvart *Skep*
utom Cronans. 3. *Lastpenningar*. 4. *Siörått-
penningar*. 5. *Armpenningar*. 6. *Lastarmpen-
ningar*. 7. *Stämpelafgiften på Ostindiska Guinees*.
8. *Licenten (h)* flyter in i Riksfens Högloflige Stån-
ders Contoir. 9. *Extra Licenten*. 10. *Spinbus af-
giften (i)*. 11. *Consumtions Accisen*. 12. *Manu-
factur fonden (k)*. 13. *Tullförhöjningen på The,
Chocollat och Caffé* flyter in i Stats-Contoiret (l).
14. *Nya Consumtions Afgiften (m)*. Men til Sta-
den

(f) Efter Kongl. Majts Taxa den 26. April 1739.

(g) Efter Taxan den 8. Junii samma År.

(h) Efter Kongl. Majts nådiga Förordning den 28. Aug. 1727; och
Förklaring den 19. Sept. samma År; samt den 15. Jan. 1729.

(i) Förordn. den 22. Julii 1735. (k) Förordn. den 1. Julii 1739.

(l) Förordn. den 9. Dec. 1735. (m) Förordn. den 19. Aug. 1741.

den faller enskylt: 1. Stämpelpenningar. 2. Våga-
repenningar. 3. Låstpenningar. 4. Bropenningar.
5. Danviks Fattighuspennningar. 6. Armpennin-
gar. 7. Borgerskapet's Fattighus-Penningar. 8.
Stads-Tolagen, och 9. TillökningsTolagen: alt
efter särskilta Förordningar.

VII. Innan jag går ifrån Stockholm, må också
något talas om de *Lärda Sambånden*, som finnes i
denna Staden, eller sådant, som hörer til Lär-
dom och Bokvett, der ibland är:

1. *Den Kongl Svenska Vetenskaps Acade-
mien*: börjades aldrärförst af några lärda Män, som
fatte sig tilsamman, at upodla gagneliga Vetenska-
per, och låta sådant deras arbete komma ut af
Trycket, til allmän fromma i Landet. Hans Kongl.
Maj: har icke allenast gifvit des nådiga Privilegium
på Academiens Handlingar, den 5. Septemb. 1739,
utan ock des nådiga Stadsfästelse på Academiens
Grund-Reglor År 1741.

2. *Collegium Medicum* inrättades allaredan År
1688. Des göromål och omsorg består der uti, at
upfinna bot emot smittosamma sjukdomar.

3. Der til med åro följande inrättningar här i
Staden, hvar uti ungdomen kan lära sig här hem-
ma i Riket sådane Vetenskaper, hvarföre kost-
samma resor tilförene giordes til främmande Län-
der, såsom:

(1.) En Målare och Bildthuggare Academie,
den der först lades an af Hans Excellence, Riks-
Rådet Gref CARL GUSTAV TESSIN År 1735.
den 10. Martii.

(2.) Et Kongl. Fortifications-Contoir, hvar
öfver General-Majoren och Quarter-Mästaren vid
Kongl. Fortification har högsta uppsikten: der up-
rättas

rättas och gömes jämväl alla Ritningar, tom hõra til Fästnings-Vårken i hela Riket.

(3.) I lika måtto et åñat mindre Fortifications-Contoir, der uti Ungdomen vid Kongl. Lif-Guardiet på lika sätt niuter undervisning, som i det förra.

(4.) Sammaledes finnes ock vid Kongl. Artilleriet en fri undervisning uti sådane stycken, som hõra til den Vetenskapen.

(5.) Staden består 200. Dal. Silfvermynt, utom fria Husrum, åt en Mathematicus, som lärer Ungdomen i Siöfarten och Styrmans-Konsten.

(6.) Likaledes antager Stads-Architekten uti sit Contoir tienliga ämnen til at låra Bygnings Vetenskapen, med hvad der til hõrer (11).

(7.) Secreteraren Herr P. DIURMAN har redan i 12. Års tid hållit et Contoir, der uti han, på et redigt och grundeligit sätt, lærer Ungdomen ej allenast i skrifvande och hela Räknekonsten, med des oundärliga tillämpning i dageligt bruk, utan ock i Handels- och Bruks-Bokhållerierne.

(8.) Der til med åro ock hår i Staden, förutan en vacker Cathedral-Schola, 11. stycken mindre Scholar, eller Lårohus, der uti Ungdomen undervises i sin Christendom, samt Råknande och Skrifvande.

(6.) Sidst har ock Musiquen fligit hõgre i denna vår tid, igenom Capell-Måstaren Herr JOH. HELMICH ROMANS berömliga flit och stora skickelighet, ån den någonsin tilfõrene varit, så at en Orchester nu kunnat föras up af några och 60. Personer.

4. Hår vid kunna *Boktryckerierne* också ihugkommas. Den förste Boktryckare hår i Staden och

(11) Kongl. Maj:ts Instruktion för Stads-Architekten den 13. Julii 1736. S. 20.

och hela Riket skal hetat JOHAN SNELL, hvilken År 1483. låtit utgå en Bok, som, så mycket ännu är kunnigt, har blifvit först här Tryckt och kallas Dialogus Creaturarum Moralizatus (o). Nu för tiden hållas följande Boktryckerier här i gång, nemligen: 1. af Secreteraren och Historiographo Regni Herr JACOB VILDE. 2. Framledne Kongl. Antiqv. Archiv. Boktryckaren JOHAN LAURENTZ HORRNS Enka. 3. Directeuren af Kongl. Boktryckeriet Herr PETER MOMMA. 4. Herr PETER JÖRANSSON NYSTRÖM. 5. Herr CARL JOHANSSON RÖPKE. 6. Herr LORENS LUDVIG GREFING. 7. Salig HENRICH CHRISTOPHER MERCHELLS Enka, och 8. Bokbindaren Måster JACOB SCHNEIDLER.

5. Kongl. Maj:ts och Riksfens Bergs-Collegii *Laboratorium Chymicum* börjades År 1683, och stod under då varande Assessorn, sedermera Landshöfdingen Doctor URBAN HIERNES upfikt (p). Hans Kongl. Maj:t beviljade vid samma tid 1000. Riksdaler Årligen der til (q), hvar vid det alt framgent förblifvit: Nu förestås detta Vårket af Riksverdien Doctor GEORG BRANDT under Kongl. Bergs-Collegii inseende.

6. *Laboratorium Mechanicum* inrättades aldrärförst År 1697, då der til beviljades 1500. Daler Silfvermynt Årligen (r). Detta Vårk, har från des första början in til denna tid, stått under nu varande Commercic-Rådet Herr CHRISTOPHER POLHEMS

D 4

styrsfel

- (o) Se *Correctoris i Tyska Scholan Herr Joh. Erichsöns tal om Boktryckerietne* hållit den 10. Novembris 1740.
- (p) Kong CARL XI:tes *Bref til Skattmästaren Herr Sten Bielke och Presidenten Herr Claes Flemming*, den 11. Oktob 1683.
- (q) Högstberådte Konungs *skrifvelse til Stats-Contoirst den 12. Oktob 1683.*
- (r) Kongl. Regeringens *Bref til Kongl. Bergs-Collegium den 20. April 1697.*

fyrfel och upfikt, men skingrades på någon tid der igenom, at medlen som der til voro beviljade, toges bort til andra behof, til des Rikfens Högloflige Ständer, vid 1738. Års Riksdag, åter lemnade til samma Vårks fortfättiande 800. Dal. Silfmit, som sedermera öktes med 400. Dal. Silfmit.

7. Ibländ *Bibliothequer* märkes:

(1.) Det Kongl. uti Braheska Huset vid Norrebro, hvilket först är begynt af Glorvyrdigst i äminnelse Kong GUSTAV ADOLPH, och sedermera fast mycket tilökt med *hvarjehanda vackra Böcker och Handskrifter*, i synnerhet af Drottning CHRISTINA; Men hade ock det oblida öde, at det raresta, som der fans, fördes nåst efter samma tid bort utur Riket af åtskilliga främlingar, til des omsider 18000. Böcker och 4000. Handskrifter brunno aldeles up i den stora Vådelden som timade År 1697. Men så har likvißt detta Bibliotheque ifrån den tiden blifvit å nyo mycket tilökt både af utländska och här i Landet utgifne Böcker. Nyliken har Konungen i Frankriket LUDVIG den XV. gifvit dit et makalöst Vårk om några och 20. Band, som kallas Tableau du Roi.

(2.) Kongl. Antiquitets Archivi samling består af *Gamla Svenska Böcker och Handskrifter*, jämte en myckenhet gamla Pergaments Bref.

Des utan åro här i Staden åtskillige Private, som åga vackra Bibliothequer, såsom:

(3.) Hans Excellence Riks-Rådet och Præsidenten i Kongl. Maj:ts och Rikfens Cancellie-Collegio Gref CARL GYLLENBORG.

(4.) Hans Excellence Riks-Rådet Herr Baron AXEL LÖWEN har en stor Samling, enkannerligen af sådana Böcker, som handla om Krigsväländet.

(5.) Hans

(5.) Hans Excellence Riks-Rådet Herr CARL EHRENPREUS har samlat både inländske Böcker uti Historien och Antiqviteterne, och utländske, måst i Politiquen.

(6.) Hans Excellence Riks-Rådet Herr Gref CARL GUSTAV TESSIN har et stort och hårligt Bibliothequen uti åtskilliga Vetenskaper; men enkanerligen hvad Bygnings-Konsten och utländska Antiqviteter vidkommer. Des framledne Herr Fader, Riks-Rådet och öfver-Hofmarskalken Gref NICODEMUS TESSIN, har i sin Lifstid samlat en stor del, och låtit Trycka en Cataloge der öfver; men det ökes ännu dageligen.

(7.) Präfidenten i Kongl. Maj:ts och Rikfens Bergs-Collegio Herr Baron GUSTAV RÅLAMB äger en stor Samling, i synnerhet uti Svenska Historien och Antiqviteterne, så at der finnes, utom utländska Auctorer, om Svenska säker och på vårt tungomål öfver 1842. Tryckte Böcker, 520. Handskrifter, 528. Lik-Predikningar, 960. Orationer och Parentationer, samt in emot 4000. Disputationer i hvarjehanda Vetenskaper: Sammaledes Acta Publica, Reccesser, Placater, Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar, Resolutioner, Fredsfördrag, Manifeste, med mera dylikt, både Tryckte och Skrefne, alt ifrån År 1275. til närvarande tid: med väl inrättade Register öfver altsamman.

(8.) Cammar-Rådet Gref CARL PIPER har et stort Bibliothequen, som måst består af nya Franska Böcker uti åtskilliga Vetenskaper. Detta Bibliothequen har haft sin början af den Samling, som framledne General Gouverneuren Herr JOHAN OLIVENCRAANTS lemnat efter sig; men år sedermera af Herr Cammar-Rådet mycket tilökt, hvar med fortfares ännu dageligen.

D 5

(9.) Lika-

(9.) Likaledes har ock Cammar-Herren och Cancellie-Rådet Baron JOHAN GABRIEL SACK et stort Bibliotheque, i synnerhet af Historiska och Politiska Böcker, hvilket ännu dageligen ökes med mycken kostnad. Alle äro bundne i vackra Franska Band. Största delen af denna Samling finnes på vålbemålte Herres Sätessgård Bergshammar i Södermanland, 1. Mil från Strängnäs Stad.

(10.) Cammar-Herren Herr HENRICH JACOB HILDEBRANDT äger också et ståteligit Bibliotheque, som består af in emot 6000. Böcker, på åtskilliga tungomål, uti Köpenskapen, Historien, Politiken, Juridiquen och Stats-Vetenskapen, hvar ibland finnas en hop sådane små Piecer, som sällan kunna fås: Likaledes en Samling af det yppersta, som blifvit tryckt i Petersburg, sedan Tryckeriet der inrättades; med en Cataloge öfver alla Böckerna. Detta Bibliotheque är tillsammans kommit 1. efter framledne Commercie-Rådet Herr DAVID HILDEBRANDT. 2. Efter Assessoren i Vissmars Tribunal, Herr JACOB HENRICH HILDEBRANDT, som var Herr Cammar-Herrens Fader: Utom hvad han sielf der til ökat.

(11.) Kongl. Archivi Secreteraren Herr ANDERS ANTHON STIERNMAN har uti Svenska Historien och Antiquiteterna in emot 2000. Böcker, samt en hop Manuscripter: eljest äro ock i detta Bibliotheque åtskillige, för sin höga ålder skul, mycket sällsynte Böcker både tryckte och skrefne.

(12.) Likaledes äger ock Bruks-Patron Vålborne Herr JACOB MÖHLMAN en vacker Samling uti åtskilliga Vetenskaper.

(13.) Cämneren vid Stockholms Stads Cämners Cammare Herr ERIC STRÖM HENRICSSON, äger också et Bibliotheque, enkannerligen i Svenska Historien och Antiquiterna.

(14.) Bland

(14.) Bland de Handlande äro i synnerhet Herr CLAES GRILL och Herr ANDERS PLOMGREN, som äga vackra samlingar, af utvalda Böcker enkannerligen om Handel och Köpenskap. De äro också store älskare af Målningar och äga allehanda härliga Schillerier, hvar ibland finnes många de största Måstares arbeten både inom och utom Lands.

8. Ibland Mynt och Skåde-Pennings Cabinetter äro:

(1.) Hennes Kongl. Majts vår Allernådigsta Drottning ULRICÆ ELEONORÆ, hvilket Riksfens Högloflige Ständer köpte vid Riksdagen År 1734. af framledne Archiatorn MAGNUS VON BROMMELLS Arfvingar för 6000. Plåtar, och gjorde der af en underdånig skänk til Hennes Kongl. Majt. Bemålte Herr Archiator har sielf i Lifstiden gjort en beskrifning om detta Cabinet först i gemen, som det var År 1726. (s) Sedan särskilt om de Riks-Råders och andra höga Personers Skåde-Pennningar, som finnes der uti (t).

(2.) Kongl. Antiquitets Archivi Samling består både af Svenskt och Romerskt Mynt. Det Romerska Cabinettet köptes År 1731. af Hans Excellence Riks-Rådet Herr Gref JACOB CRONSTEDT; men har sedermera blifvit mycket tilökt så af Romerskt som Grækiskt Mynt: Det Svenska är mått famlat af Fynder, som vid åtskilliga tilfällen blifvit framgifne. Der finnes ock många andre Fynder både af Gull och Silver.

(3.) Hans Excellence Riks-Rådet Herr CARL EHRENPREUS har et Cabinet om 2200. stycken i Svenskt Mynt och Medailler, utom främmande Mynt från Arabien, Tysk- och Ång-Land, som blifvit uti Jordan fundne här i Sveriget, i synnerhet på

(s) *Se Aët. Liter. Suecic Trim. IV pag. 208.*

(t) *Aët. Liter. & scient. Suecic Anno 1730. pag. 1.*

på Gottland, hvar af ses at våre Förfäder fordom idkat en vigtig Köpenskap med dessa Folkslagen, hållt på den tid Visby var en stor Handels Stad.

(4.) Hans Excellence Riks-Rådet Gref CARL GUSTAV TESSIN har en vacker Samling af Svenska gångbara Mynt, en myckenhet ståtliga Schillerier och Bilder konstigt gutne af åtskilliga Metaller.

(5.) Präfidenten Herr Baron GUSTAV RÅLAMB har med stor kostnad samlat utur 17. Cabinetter både in- och utom lands, så at Högbermelte Herre nu äger 2730. af Svenska Mynt Sorter och Skåde-Penningar, hvar ibland finnes uti Gull til 364. Ducater, samt 3. STEN STURES Medailler, som alla äro preglade 1512; men af särskildt storlek: här finnas ock de forna Svea Konungars Portraiter, alt ifrån och med Konung ALBRECHT, in til närvarande tid, likaledes af alla utkomne Metall- och Koppar-Plåtar, jemte afritningar och beskrifningar öfver alt samman.

(6.) Landshöfdingen Herr ARVID HÅGERFLYCHT har samlat måst inländske; såsom 1. Kongl. Skåde-Penningar från Kong GUSTAV I:stes tid. 2. öfver åtskilliga Riksfens Råd och andra stora Herrar. 3. Urgammalt Svenskt Mynt in til närvarande tid: likvißt är ock i denna samling, 4. utländske Skåde-Penningar öfver många lärda Mån, som voro namnkunnige vid Reformations tiden.

(7.) Legations Secreteraren uti Paris Herr CARL REINHOLDT BERCH har en vacker Samling af Skåde-Penningar öfver Svenska Familier, hvar ibland många finnas, som alt för fallan eljest komma före. Han skal ock så nu börjat at öka sit Cabinet med Medailler öfver lärda Mån, som dels varit här hemma i Landet, dels i utrikes orter.

(8.) Framledne Assessorens CARL SKANTSES Enke-Fru äger en stor Samling öfver Romerska och

och Inländska Mynt-Sorter och Skåde-Penningar; Salig Hauptman MÅRTEN KNUTSSON TÖRNHJELM har gjort första början til detta Cabinet, men det år sedermera mycket tilökt af des Måg berörde Affessor SKANTS (u). Utom des finnes ock här en vacker Samling af allehanda härliga Målningar, Konststycken och Antiquiteter både från Sverige och många utrikes orter.

(9.) Cåmneren Herr ERIC HENRICHSSON STRÖM började först sit Cabinet År 1729, och har nu hunnit til en Samling om något mer än 1300. Svenska Mynt och Medailler i Gull, Silfver, Köp- par och Ten, alt ifrån Kong OLOF TRÄTÅLJA, in til denna tiden, hvar ibland också finnes en STEN STURE den Yngres Riksdaler af År 1512, som år mycket sällsynt.

9. Här vid må ock något talas om dem som nyligen börjat sammanleta våra gamla Runstafvar utur åtskilliga Landsändar i Riket. Der ibland år Hans Excellence Riks-Rådet Herr CARL EHRENPREUS högst at berömma, som icke allenast sielf börjat först samla dessa af Ålderdomen qvarlemnade ådla minnes-märken, utan ock der igenom upvåkt andra at lägga sig vinning der om; i synnerhet har Kyrkoherden i Ladugårdslandet Herr Mag. JOH. GUST. HALLMAN låtit göra en början med, at skåra ut så vackra Stafvar, at de Förnåma nu bruka dem i stället för Kåppar; Men Registratoren i Kongl. Maj:ts och Rikens Cancellie-Collegio Herr CARL CARLSSON har den största Samling der af: åger nu öfver 120. stycken, från sårskilte orter både i Sverige och Norrige, samt samlar ännu dageligen.

10. Der nåst förekomma *Naturalie samlingar*, såsom: *Malm- och Mineral-Cabinetter*, ibland

(u) Se här om Eliæ Brenners *Theaurus num. Sweo-Goth. in Appendice.*

ibland hvilka Kongl. Maj:ts och Rikfens Bergs-Collegii bör nämnas i första rummet, hvar uti finnes en stor samling af allehanda in-och ut-rikes Malmer, lagde uti en vacker ordning, tillika med et Bibliotheque af äldre och nyare Böcker om Bergvärken och i Mineralogien. Sedan äro här i Staden fast många lärda Män, som äga slika Cabinetter, enkannerligen måst alla Ledamöter uti Högberänte Collegio, såsom: Præsidenten, Högvalborne Baron Herr GUSTAV RÅLAMB, Bergs-Rådet Herr JOHAN BERGENSTIERNA, Bergs-Rådet Herr ADAM LEJEL, Assessoren Herr LARS BENZELSTIERNA, Assessoren Herr JÖRAN VALLERIUS, Assessoren Herr OLOF COLLING, Assessoren Herr NILS PORATH, Secreteraren Herr HANS BIERCHENIUS, Baron ALEXANDER FUNK, Hof-Junkaren Herr DANIEL TILAS, Riksvårdien Doctor GEORG BRANDT, Bergmästaren Herr JACOB FISCHER, samt afledne Landshöfdingens och Archiatorns Herr MAGNUS VON BROMELLS Enke-Fru. Ibland alla dessa här upnämde äro Herr MAGNI VON BROMELLS, Herr Assessor BENZELSTIERNAS, Herr Assessor VALLERII, Herr Assessor COLLINGS, Herr Bergmästaren FISCHERS, och Fru SKANZES icke allenast de störste, utan och bäst i ordning sätte.

II. Ibland *Sneck - och Mussel - Cabinetter*, äro följande:

(1.) Afledne Apothecaren ZIERVOGELS icke allenast det största, utan ock aldrabäst i ordning sat, med Register och Numrer på hvart stycke. Der är ock en vacker samling af allehanda slags rara Foglar, Fiskar och Insecter, med mera.

(2.) Der näst har också Assessoren i Kongl. Hof-Rätten Herr ERIC PETRÆUS et vackert Cabinettt af mångahanda slags fällsynta Musflor och Sneckor från Medel-Hafvet, Ost-och Väst-Indien, samt

Sven-

Svenske Pärle - Musflor. Detta Cabinet är ökat af den vackra samlings, som Herr Archiatoren MAGNUS VON BROMELL och hans Fader i deras Lifstid gjordt med en stor kostnad.

(3.) Professoren och Doctor Medicinæ Herr CARL LINNÆUS har samlat, 1:mo uti örter: Et *Herbarium Vivum*, hvar uti måst alle de örter finnas, som upräknas uti horto Liffortiano, utom många från America, enkannerligen Virginien eller Pensylvanien, tillika med alla de örter, som växa här i Sveriget, i synnerhet uti Lappmarken, och finnas icke igen i något annat Cabinet, 2:do uti *inländska Stenar*, *Malm- och Jordarter* enkannerligen från Dalarna, Lappland och Norrland, samt utländske, måst från Hartz, Ungern och Virginien. 3:tio uti *Svenska Insecter* från de största til de minsta så fullkomligt, at föga lærer des like kunna råkas någorstädes utom lands. 4:to uti en samling af alla de *Sneckor* som finnas i Vatten och på Landet här i Sveriget: alt, det ena med det andra, är vackert, och i sin ordning lagt efter bemålte Prof. LINNÆI Systema Naturæ.

(4.) Uti den Samling som är hos förr omnämde Salig Assessoren CARL SKANZES Enke-Fru, finnes, utom hvad förrut är sagt, ock å *et Mussel-Cabinet* om 900. Sorter af allehanda Conchis och Conchiliis, och många särskilte Naturalier.

(5.) Actuarien vid Stockholms Råd-Hus Herr PETER HOFFMAN har samlat något i hvarje, såsom: *Målningar*, *Konststycken*, *Antiquiteter*, *in- och utländskt Mynt*, *Musflor*, *Mineralier*, *Böcker* och *Handskrifter*, gamla och nya *Vapen* eller *Gevär*, samt har *et Laboratorium* uti *Fyr-Värkeriet*.

12. Jag slutar med *den Konglige Arsenalen*, der uti alla trophæer och Segerstycken förvaras, som blifvit tagne ifrån Riksfens Fiender. Der vifes icke allenast en myckenhet Fanor, Vapen och Gevär, utan ock en hop kostbara Kongl. Rid-Sadlar: i lika måtto de stora Svea Konungars, Konung GUSTAV ADOLPHS och Konung CARL den XII:tes blodiga Kläder, der uti de blifvit skutne, utom många flera märkvärdigheter, som värkeligen kunna röra en åskådares sinne. Här ligger ock så et stort förråd af Gevär för Armeen.

13. Hvad eljest Rust-Kamrar vidkommer, så åger Landshöfdingen Herr ARWID HÅGERFLYCHT, utom åtskilliga andra rara och sällsynta Stycken, många de forna Konungars egna Vapen och Skiut-Gevär (x).

TREDIE CAPITLET.

Om

De öfrige Städer uti Upland.

I.

UPSALA är en vacker Upstad, som står i ordningen näst efter Stockholm bland Städerna i Riket, ligger 7. Mil Norr ut ifrån Stockholm, och $\frac{3}{4}$. Mil Söder om gamla Upsala under 59° : $51\frac{1}{2}$ Pol. högd (y). På en jämn och mycket behagelig ort, är måst på alla sidor omgifven med härliga

Ån-

(x) Den som åstundar mera om Stockholm, behagar läsa Joseph. Petr. Vallni Disputation de originibus et incrementis Stockholmianis Ups. A:o 1685. Ertei Carlgrunds Dissert. de initiis Stockholmie Ups. A:o 1706. Mag. Adolph Johan Grundels 2:ne Disputationer, jemte många flera.

(y) Sedan Observatorium här, igenom Professoren Herr Anders Celsii berömliga sorgfällighet, kommit i stånd, här man begynt räkna Ortternas längd här ifrån, som den första Meridian.

Ångar och Åkerfält. Sala Å, som fordom kallades Fyrings Å flyter midt igenom Staden, och löndrar den i 2. delar, af hvilka den östre, som ligger in vid Vaxala, på en jämn Mark kallas sielfva Staden; men den som är bygd på en lång Sandbacka i Väster, och gräntfår til Ulleråkers Härad, kallas Fierding. Denna Å faller sedan ut 1. liten Mil nedan om Staden vid Flötsund, i Siön Ekolen som är en del af Mälaren, och är Segelbar med Skutor och små Fartyg ända up til Staden.

Det är nu mycket svårt, at kunna nämna ut någon visd tid, då Upsala Stad först grundades; men at den varit en urgammal Riksfens Hufvud-Stad, der de Svenske forna Konungar haft deras Säte och Boning, der om vitna tilfyllest ej allenast våra gamla handlingar, utan ock de lemningar hvilka ännu finnas vid gamla Upsala, hvaräst Staden i Heden-tima varit bygd. Och fast än Konga-Sätet omsider flyttades der ifrån, så skedde Konga-Valen likafult, en vacker tid bort åt, vid Moraftenar, icke särdeles långt ifrån Upsala. Sielfva Staden flyttades omsider ifrån sit forna ställe, på Påfven *Alexandri IV.* År 1258. och Kong *WALDEMARS* År 1270. gifna tilstånd och samtycke, igenom *Biskop Carl i Västerås* År 1271. til en lägligare ort, der den nu står, och har en tid blifvit kallad östre Aros, til en skilnad från *Västra Aros*, det är, *Århus* eller *Västerås*; Men fick likvift sedan behålla den gamla Stadens namn, så at den än i dag heter *Upsala* (2).

Uti Påfvedömet tog denna nya Staden märkeligen til och blef rätt vacker; enkannerligen har Domkyrkan varit en ibland de härligaste Bygnader.

År 1548. hedrades Staden med et Kongligt Slott, til hvilket Kong *GUSTAV* den Iste lät lägga

E

Grun-

(2) *Enbergs Beskrifning om Upsala Stad Cap. I.*

Grunden på en hög Sandbacka vid Södra fidan om Staden, och tog der til Sten af *Biskop Trolles hus, St. Peders och Mariæ Kyrkor*, som År 1442. brunnos up af Vådeld. Kong JOHAN den III:die, Kong CARL IX:de och Kong GUSTAV ADOLPH tilökte sedermera detta Slottet, fast Drottning CHRISTINA gjorde aldrånåst der til, och gaf det många Prydnader både innan och utan. Men År 1702. den 16. Maj lades det tillika med den hårliga Kyrkan och största delen af Staden i Aska, genom en olyckelig vådeld: Hvar efter Slottet aldrig mera kunnat resa sig igen. Men Staden har sedan den tiden småningom tagit til i en ansenlig Bygnad, så at der nu måst öfver alt åro vackra Tråbygningar, samt åtskilliga Stenhus om 2. til 3. våningars högd.

2. Uti Staden finnes 2:ne Torg, Oxtorget och Nytorget, Gatorne åro så råta, at en kan efter alla 4. Våderstreken ifrån Nytorget ögna på Stadens 4. de förnämsta Tullar, Svartbåks, Vaxala, Kongsångs och stora Fierdings Tullen: De Gator som gå igenom Staden på ömse sidor om Ån, kallas Strand-Gator, och åro efter sidsta branden (a) ledige ifrån all bygnad. Öfver Ån åro 2:ne Broar: Dombron och Nybron, hvilka binda Staden tilhopa med Fierdingen; Men innan branden, skal der varit 4. Broar.

Eljest år hela Staden delt i 3:ne Rotar: 1. St. Peders Roten Norr om nya Torget åt Vaxala fidan, kallas så ånnu efter St. Peders Kyrka och Closter, som der fordom varit bygde. 2. Söder ut om samma Torg kallas Vårfru Roten, efter Jungfru Mariæ eller Vårfru-Kyrkan, som der i gamla tider stådt. Den 3. Fierdings eller St. Lars Roten på Våstra fidan om Ån, år så stor, som båge de andre, hvar
uti

(a) Kongl. Senatens Bref här om År 1703.

uti Slottet, 3. Stadsens Kyrkor, och bägge Academierna, ligga.

3. Magistraten består af 1. Justitiæ och 1. Politie Borgmästare, 1. Stads-Secreterare, som fordom kallades Syndicus, och 8. stycken ordinarie Råd-män, utom andra Betienter vid Råd-Stugan och Kåmners-Cammaren.

Hela Aflönings-Staten ftiger sig i denna Staden til 3298. Dal. 10. Öre 8. penningar Silf:mynt, hvilka Årligen inflyta 1. af Stadsens afrads inkomst i Spannemål och Penningar. 2. Tomtören. 3. Ståndpenningar. 4. Bode-Hyror. 5. Burskappenningar. 6. Måtarepenningar. 7. Tijondepenningen af Arf. 8. Vågarepenningar. 9. Källare friheten. 10. Tegelbruket. 11. Sakören, och 12. Hagepenningar (b).

4. Archie-Biskopen, som i det Andeliga ståndet är den förnämste i Riket, och har den hedern, at Kröna Konungen, åger här sit Säte, och är tillika Pro-Cancellarius vid Academien, samt Biskop öfver Upsåla Stift, hvilket i forna tider sträckt sig ända up öfver Lappmarken Norr ut; men nu för tiden består det af Upsåla och Stockholms Höfdingedömen, undantagandes Södertörn i det senare, såsom ock uti Våtsmanlands Höfdingedöme, en del af Salbergs och en del af Väsby Låner, en stor del af Väster-Norrland, och innefattar inalles 25. Probsterier, der uti räknas tillsammans med Stockholms Stad 166. Pastorater, som bestå af 242. Stads- och Lands-Socknar, jemte 4. Capeller.

Landshöfdingen öfver Upsåla Lån har också här i Staden sit Säte och Boning.

5. Domkyrkan hålles för den yppersta i hela Riket, och är ännu denne Stadens förnämste pryd-nad. Kong VALDEMAR begynte År 1260. på at bygga detta Templet, men hon blef icke färdig

E 2

och

(b) Se Upsåla Stads Aflönings-Stat den 29. October 1695.

och invigd, förr än i Kong ERICI POMERANI tid, År 1435, och har sedan den tiden brunnit 5 gånger, nemligen År 1447, 1464, 1512, 1570. och sist 1702. den 16. Maj. Grundvalen är rundt omkring af grof Marmorsten, til halfannan Aln i högheden, hvilken skal vara tagen i Lena Socken 2. Mil från Upsala Norr ut. In uti år denna Kyrka 180. alnar lång, 76. alnar bred, och 47. alnar hög under hvalfvet; utan til år hon til öfversta takryggen 57. alnar hög, och öfver alt täckt med Koppar. Tornen hafva för sidsta branden varit 200. alnar höga, och stå nu under bygnad: refningen til Urvärket var redan updragen; Men en stark storm kastade nid både refning och stålning, den 30. November År 1740, så at stockarne föllo öfver Kyrkan och slogo hol på hvalfvet, hvilket räknades til några tusende Dal. Kopp:mynts skada. Ibland de yppersta prydnader i denna Kyrka räknas *Altartaflan*, som Kongl. Hof-Bildsnidaren Herr BURCHARD PRECHT gjordt, och har tillika med nya Stenläggningen i Choret kostat 60000. Dal. Kop:mynt. Den kostbare *Predikstolen*, som är måst öfver alt förgylt, och fullsat med Bilder, samt konstigt Löfvärk, gafs af Hennes Maj: Enke-Drottningen HEDVIG ELEONORA. Det härliga *Orgevärket*, med 40. Stämmor, är fullbordat af Orgebyggaren och Directeuren KAHMAN, och har kostat in emot 36000. Dal. Kopparmynt; blef tillika med den nya Altartaflan År 1731. invigdt.

Utom des finnes här åtskillige andre rare stycken, såsom en Silfver-Crona om 1680. Lod, en Kalk af bara Guld, omkringfat med Diamanter, Turkofer, Saphirer, som värderas öfver 12000. Riks-Daler. Den förste Theologiæ Professoren är altid tillika Dom-Probst och Kyrkoherde här vid Dom-

Domkyrkan. St. ERIK som år 1150. kom til Riks-Styrelsen, begrofs först i gamla Upsåla, men fördes sedan der ifrån til nya Upsåla Kyrka vid pås År 1271.

Hår i Kyrkan år också Kong GUSTAV den I. begrafven uti den Kongl. GUSTAVIANska Familiens Graf-Chor, med sina 3. Drottningar: CATHARINA, Hertig MAGNI II. Dotter af Saxen och Vestphalen: MARGARETHA, Herr ERIC ABRAHAMSSON LEJONHUFWUDS, och CATHARINA, Herr GUSTAV STENBOKS til Torpa, Dotter. Kong JOHAN III. begrofs också hår i Kyrkan år 1594. den 1. Februarii samt des 2:ne Drottningar, CATHARINA JAGELLONICA och Drottning GUNILLA, den der afled på Strömsholm år 1621. och begrofs år 1622. Hertig GUSTAV til Saxen, Kong GUSTAV I. yngsta Dotters SOPHIE SON. Hertiginnan ELISABETH Kong GUSTAV I. Dotter, som ågde Hertig CHRISTOPHER til Mecklenburg. Likaledes St. BRITAS Förältrar Herr BIRGER PÅRSSON til Finstad och des Fru INGEBORG.

6. Den Heliga Trefaldighets eller Böndekyrkan år den andra hår i Staden, hvar uti den der til hörande Landt-Församlingen har alt sedan de Catholska tider hållit sin Gudstienst: år nu Annex til Domkyrkan; men har fordom varit Domkyrka, ifrån det Domen flyttes år 1271. från gamla Upsåla dit, til des den store Kyrkan år 1435. blef tilreds, hvilket varade i 164. År (c). Denna Trefaldighets Kyrkan menes vara bygd af Kong OLOF SKÖTKONUNG; emedan hans Hedniske underätare lemnade honom frihet at öfva den Christna Låran; hvar han ville, allenast den Hedniska afgudatiensten i gamla Upsåla icke måtte utrotas. Den måtte således varit, redan i stånd i Kong ERIKS tid, efter

E 3

som

(c) Läs hår om Petr. Hesselii Diss. de Templo Upsåla 1698.

fom det hålles före, at han var der i Gudstiensten År 1161, då det honom berättades at fienden var för Staden. Hon är ännu målad efter de gamla tidens sätt; År 1643. den 24. Martii var et så stort och hiskeligit urvåder, at ej allenast Tornet blåste af, utan ock många Menniskor, som råkade vara ute på Markene, ymkeligen omkommo af köld (d).

7. Uti näst ledne Seculo kom en stor täflan up emellan våra Lärde, hvarest det i Hedendomen namnkunnige Upsala afguda-tempel ståt, enkanerligen lade VERELIUS och SCHEFFERUS sig starkt med hvar annan om bord. Den förre var en Svensk och den senare en Strasburger: bägge mycket vittre och rönte Mån uti de gamla Handlingar, samt Professorer vid Academien här i Upsala, VERELIUS som påstod, at det Hedniska afguda-templet stådt der som gamla Upsala Sokenkyrka nu är, hade sålig Professor OLOF RUDBECK och Professor LUNDIUS på sin sida. Der emot har SCHEFFER, i följe af ERIC OLAI berättelse (e), yrkat der på, at samma afguda-tempel varit bygd der Bondekyrkan nu står i nya Upsala Stad, och har ej mindre haft sina starka medhållare i denna meningen, fast än de förre synas hafva sannolikare skäl på sin sida.

Hospitals Kyrkan har År 1305. först blifvit upbyggd af Probsten i Upsala Mag. ANDERS, och är ännu i godt stånd.

8. Här i Staden är också den äldsta Kongl. Academien, hvar utur många vittre och lärde Mån åro komne til Församlingens och det meniga bästas tienst. År 1235. inrättades här först et lärdt gille eller Schola, hvilken då legat vid Ån på den så kallade Studente-men sedermera Qvarn-Holmen, hvarest nu för tidens Academies Qvarnhus står, med 8. par Stenar

(d) Enbergs Beskrifning om Upsala Stad Cap. 3.

(e) Hist Svea-Goth. pag. 3.

Stenar uti. Sedan ändrades detta År 1476. til en Academie, genom STEN STURE den Äldres och Archie-Biskopen JACOB ULFSSONS tilhielp, och fick genom Päfven Sixti IV. samtycke så hårliga Privilegier, som den Bononiska i Italien; råkade något i lågerval näst efter Reformations-tiden, i brist på goda Lutherska Professorer, och flyttes uti Kong JOHAN den III:des tid til Stockholm, hvarest den var i 10. År, til des den åter lades til Uplå År 1595. så ock et Hus förordnades til Academie som blifvit År 1436. upbyggt åt Dom-Capitlet, och sedermera kallades Academia CAROLINA. År 1622. lät Kong GUSTAV ADOLPH bygga det Sten-Huset med 3. Våningar, som nu efter honom kallas Academia GUSTAVIANA, och räddades från branden vid sidsta vådelden. Denne sidstnämde Konung ökade Professorernes tal til 17, och 1625. lade Riks-Rådet Herr JOHAN SKYTTE den 18:de der til, som der efter kallas Professor SKYTTIANUS; så at här nu finnes lärde Mån i alla Faculteter och en myckenhet studerande Ungdom. Vid Riksdagen År 1738. hafva Riksfens Högloffige Ständer fastställt, at en Oeconomie Profession här skulle inrättas, såsom det på et och annat ställe utomlands redan är skedd, hvilket visserligen lånder denna orten til en ny heder, och främjar högelingen Rikets allmänna förkofring.

9. Bibliothequet inrättades År 1620. af Kong GUSTAV ADOLPH, efter Herr JOHAN SKYTTES inrådande, men sattes sedermera up i Kong CARL den XI:tes tid 1691. och 1693. uti GUSTAVIANSKA Academiens öfra våning. Der är et så hårligt, stort och ymnigt förråd på allehanda vackra Böcker, äldre och nyare Handskrifter, at des like, hållt hvad de förre vidkommer, näppeligen lærer finnas på många ställen, i synnerhet är der ibland Ulphilæ uttolkning öfver de 4. Evangelisterna på det gamla

Göthiska målet, hvilket är et mycket rart Vårk. Utom des äro åtskillige lärda Mån här i Staden, som äga härliga Bibliotheker i hvarjehanda Vetsksaper. Der är ock et vackert Boktryckeri.

Konst-Cabinetet, som der finnes, har et stort beröm.

Anatomic-Salen är med en makalös Konst bygd, efter Sal. Professor OL. RUDBECKS der til givne utritning.

Här skulle också nu utförligen talas om det vackra Observatorium, som här i desse Åren är upbyggt igenom Professor Astrol. Herr ANDERS CELSIU berömliga sorgfällighet, med alla des inrättningar så framt här vore nog rum der til. Likvift må här nu nämnas, at man der börjat sätta den första Meridian, och at hela Charte-Vårket, som nu uplägges i Kongl. Landtmåteri-Contoiret, öfver alla Landsorter i Riket, der efter är inrättat.

10. Uti Cathedral-Scholan här i Staden är en Rector, en Con-Rector, 3. Colleger utom Apologisten och Cantoren.

Exercitie-Huset inrättades År 1628. af Kong GUSTAV ADOLPH på samma ställe, der fordom Biskops-Gården ståt, hvilken varit omgifven på Södra och Västra sidan med Grafvar, och på den Norra med en rundel, och kallades fordom Styr-Biskop, hvar efter ännu kan synas lemningar; men brändes up och ödelades när Kong GUSTAVS Folk slogo Archie-Biskop GUSTAV TROLLES fogde BENGT BIUGG med alla des Småivänner.

Academiens örtegård inrättades År 1657. med 2. vackra Blomsterhus, hvilka efter branden icke hunnit komma i något råt stånd; men nu arbetes dageligen uppå des bättring.

11. Uti orten här omkring ligga härliga och bärande Åker-Marker, in alles til 1905. Tunnors utiä-

utfäde, som nyttias til Staden, hvar ibland en del Jord består af Crono, samt af egen och frälle natur. De liusliga Ångar, hvilka finnas der i negden, den vackre Skogen som tager emot i Söder, göra utfikten på alla fidor mycket behagelig, hållt om Sommar-tiden.

Tvenne store Kongs Trågårdar ligga också vid Staden, tillika med en Kongs Humlegård, hvilka på fidorna äro omsatte med prydeliga Löftrån.

Til Staden lyder också et Tegelbruk, utom åtskilliga Humle- och Trågårdar, som höra dels Staden, dels Academien til.

En Kongsgård har fordom stått Väster om Staden der Ladorna nu äro, och finnes varit donerad til Staden i Drottning CHRISTINÆ omyndiga Ålder. Den nämnes uti Kong ERIKS XIII. Mårgongåtvo Bref til sin Drottning PHILIPPA af År 1420. och uti samma Kong ERIKS Jordabok öfver Sveriges Slott och Län (f).

12. I hela Staden finnes nu för tiden vid pass 200. bygde Tomter eller Gårdar, med bättre och sämre tillämman räknade. Inbyggarna kunna vid lag vara 300. eller något mer. För utan Slots och Academie Staten, nära de sig med Handel, Handtvärk, Åkerbruk, Krögerier och Siöfart emellan Stockholm och Upsåla, hvar utom här i Staden finnes 3. Tobaks-Spinnerier, af hvilka det ena uppehålls med egna och vid Staden växta Blader, utom et Cassians- och Cattuns-Tryckeri.

13. Det lärer ock denna Stadens Inbyggare til en stor förmon, at icke allenast Archie-Biskops och Landshöfdinge Sätet, utan ock en så berömlig Academie är der inrättad, hvar igenom sker, at en stor myckenhet Folk samlas dit, som lemna på hvarjehanda fått Penningar efter sig.

Om den myckna Jorden, som lyder här under, lades til Planteringar, af allehanda Färggräs, Lin och Hampa, så skulle nåringarne taga mera til, enkannerligen om Linne-Fabriquer tillika inrättades, hålft som här också kan-vara goda lägenheter til Blekerier.

Humlen som här växer, ger den från Brunsvig icke i något mål efter. Eljest torde också Strömmen, som flyter der igenom, kunna nyttias til någon gagnelig inrättning.

14. Den namnkunniga Distings-Marknaden, som här Årligen hölts i Februarii Månad, kommer, efter Prof. AND. CELSII nya Astronomiska uträkning, nu at hållas på helt riktigare sätt och dagar.

Staden har 3. Vapen: det äldsta skal likna St. ERIKS Capel, som nu är öde lagt: det andra utvisar Domkyrkan, som den sedt ut då den ståt under bygnad, och det tredie har liknelse efter Domkyrkan, som den var för 1702. Års brand.

15. Stadens Privilegier äro i synnerhet gifne af följande, såsom Kong JOHAN i Stockholm om Andermåssö-Dagen År 1497. Af Kong GUSTAV i Upsåla År 1525. och 1529. Af Kong JOHAN III. på Stockholms Slott den 20. Octobr. 1570. Af Hertig CARL den 8. Martii 1597. Af Kong GUSTAV ADOLPH den 5. April 1620. Af Drottning CHRISTINA den 20. Octobr. 1651. Af Kong CARL XI. den 15. April 1676, hvilka alla stadfästades den 26. Septembr. 1719.

II.

ENKÖPING är en Upfstad, som nu för tiden åger stämman och sate uti det 45. rummet bland Ståderna i Riket (g), men för 100. År sedan eller något der ut öfver, har han ståt i det 31. rummet.

1. Den-

(g) Stådernes rang vid Riksdagen År 1720.

1. Denne Staden ligger uti Åsunda Hårad och Upsala Hófdingedóme, under den 59°: 39 $\frac{1}{2}$ ' Pol. högd och 41' Väster om Upsala: har 7. och $\frac{3}{4}$. Mil både til Lands och Siós ifrån Stockholm, på en mycket behagelig och til en del högländt ort vid Mälaren, emellan tvänne stora och fagra Slätter, från hvilka en liten Å flyter genom Staden och sedan i Mälaren.

2. Nu finnes väl ingen esterrättelse, hvarken om tiden när, eller af hvem denne Staden först blifvit bygd, efter som des gamle Privilegier och Skrifter äro uti de åtskilliga vådeldar, som der timat, upbrände och aldeles undankomne: Men at detta måtte vara en mycket åldrig Stad, och öfver många 100. År gammal, kan med mycken visshet slutas af åtskilliga omständigheter; Ty utom det, at han legat väl til för den Köpenskap, som i gamla tider idkades; så visar sielfva namnet at den måtte vara af en hög ålder. Köping kallades fordom alle sådane orter och köpställen, der Folket på vissa tider kommo tillsammans, at byta sina varor med hvarannan. Och som denna var det endaste Köpstället i Fierdhundria, så har det kunnat hända, at han der af blifvit kallad Enköping, såsom des endaste Köpstad der i bygden (h). Likvift synes det mera sannolikt, som Doct. ANDREAS RHYZELIUS här om säger (i), at förr än någon Stad här varit bygd, har denne orten hetat Ena, och kan ske Stora Ena, til en skilnad ifrån Litla-Ena, som nu kallas Litflena.

I de äldste tider, hafva efter all liknelse, Fierdhundra Konungar haft här deras säte, bland dem var Kong INGVAR en som upbrändes af Kong INGEL (k). Sedermera hafva Lagmännen, hvilke

fordom

(h) Herr Jacob Serenii Diss. Grad. Cap. 4. §. 2. (i) Se des Kloster-Beskrifning 2. B. 7. Cap. (k) Monument, Upland.

fordom voro Konungens högste ombudsmän hållit här både Vapnasyn och Rättfating. Hvar af skónjes denna Stadsens ålder, och i hvad värde han på den tiden måtte varit. Herr PERINGSCHIÖLD visste i sin tid, at den redan varit til för 489. År sedan (l); men Herr ÖRNHIELM har ännu giordt honom äldre, och talar om, at han då skulle ståt 548. År (m).

Landet här omkring lærer tvifvels utan varit i äldre tider med Skog vuxet, fast här nu är så öndt om ved, at de måste 3. til 4. Mil efter et Lass. När Bónderne sálja Kastved om Vinteren uti Staden, få de från 6. til 9. Mark för Lasset, som de föra dit på små Skrindor. Af en slik Skoglöshet här i orten, vilja någre jämväl visa denna Stadsens ålder. Likaledes af de åtskilliga Borgar och Stenbygnader, som fordom legat här omkring hvar efter lemnningar och Stenhögar ännu skónjes, såsom:

(1.) Gröneborg på en liten, men något hög Holma, uti Mälaren, knapt $\frac{1}{2}$. Mil från Staden.

(2.) Borgnåbben är också en gammal ödelagd Borg, $\frac{1}{2}$. Mil Norr ut från Staden vid Byen Åhl. Segelleden skal fordom gåt ånda dit up, hvilket icke synes aldeles otroligt; emedan Landet mellan Mälaren och denna Byen är mycket lågt: Det såjes, at de funnit et Skutvrak för någon tid sedan uti den så kallade Ålby dyan, som är en sanker Ånger emellan.

(3.) På Ången vid Ulunda By vid pass $\frac{1}{4}$. Mil Väster ut från Staden, kan ännu skónjas hvarest en Stenbygnad fordom ståt, som kallas Borg, och har varit omgifvit med Vallar och Grafvar.

På dessa Hus och Borger skal 3. Bröder fordom bödt, hvar för sig, hvilka varit myndige Jarlar, nemligen: IVAR BLÅ på Gröneborg, och

GADDE

(l) Monument. Upland.

(m) Hist. Eccles. Lib. 4. Cap. 7. pag. 16.

GADDE den andre Brodren på någondera af de andra Borgarne; men den 3:die Brodrens Namn är nu mera bortglömdt.

Til at intet nämna om åtskilliga flera lemnin-
gar efter stora Hus och Åttebackar, som tilfyllest
visa, at här i äldre tider bodt mycket Folk.

3. Uti denne Staden finnes nu, utom den
Kyrkan hvar uti Gudstiensten göres, teken och
Murar efter 4. Kyrkor och Closter, som der for-
dom varit, hvilka kallades St. ILIANS och St. OLOFS
Kyrkor. Bland Clostren har det ena varit af Fran-
siscaner, och det andra af Bernhardiner Orden
kallat Tröggö. LAURENTIUS VIII. Archie-Biskop i
Upsåla var af samma Orden, och blef begrafven i
detta Bernhardi Closter År 1267.

4. Kong BIRGER MÅNSSON har År 1298.
straxt efter sit Bröllop med Dröttning MARTHA
Kong ERIKS Dotter från Dannemark, gifvit henne
til Lifgeding Enköpings Stad samt Fierdhundra
Härad, som låg der i negden; hvilket kan inhäm-
tas af Donations Brevvet År 1300 (n).

Sedermära har en Adelsman OLOF IVARSSON,
skrifvit sig til Enköping År 1544, som tvifvels utan
haft den i förlåning.

År 1388. Ódelades denne Staden med Eld och
Brand af Tyskarna, sedan Kong ALBRECHT var
öfvervunnen och tagen til fånga.

År 1572. den 25. April bran Staden tillika med
Kyrkan up; Men den Vådeld som timade År 1609.
den 12. Septembr. var ännu grufveligare: enkan-
nerligen derföre, at alla des gamla Handlingar och
Privilegier då lades i aska, så at allenast Åffkrif-
terna nu äro i behål. Sådane hafva varit följande
Kongl. Bref, nemligen: 1. af Kong MAGNUS LA-
DULÅS År 1272. hvar uti han gifver Grå-Brödrren
en

(n) Erici Olai Hist. Sveco-Goth. Libr. 3. pag. 156.

en ö at bygga sig Closter uppå. 2. af Kong MAGNUS ERIKSSON, som år underkrifvit i Gran År 1261, med det innehåld, at halfva Bro och Håbo Hårader skulle gifva Spannemål til Enköpings Hospital. Likaledes 3. Kongl. Senatens förordnande om tionde til Enköpings Hospital gifvit i Stockholm År 1438. Kong JOHAN III:des Bytes-Bref, hvar uti han tager PÅDER JANSSONS Fådernestomt at bygga et Kongs Hus på hår i Staden, emot Gården Ilånda på Fåringsön, af År 1590. Men Kong GUSTAV ADOLPH skänkte denna Tomten igen til Staden på den tid Gatorne rättades År 1628. at bygga en ny Rådfluga på.

5. Eljest har denne Staden fåt sina Privilegier af Kong ERIK af Pomern eller den XIII. År 1413, af Kong CHRISTOPHER År 1444, af Kong CHRISTIERN I. gifvit Haga 1459, af Kong HANS År 1499, af Kong GUSTAV den I:sta År 1525, och af Kong SIGISMUNDUS den 9. Julii 1594, af Kong CARL IX. den 9. April 1600. samt 1602. den 5. Julii; hvilka åro alla til sina Hufvudskrifter omkomne uti Elden År 1609, men stadfästades å nyö af Högstbemålte Konung År 1610. den 20. April uti Nyköping. Hvar uppå fölgde Privilegier af Kong GUSTAV ADOLPH i Örebro den 28. Januarii 1614, i Stockholm den 6. Februarii 1620. och af Drottning CHRISTINA i Stockholm År 1642. den 25. Febr. 1647. i Stockholm den 29. Martii, 1649. den 23. December, och 1650. den 31. October i Stockholm, samt af Kong CARL XI:te i Stockholm År 1676. den 15. April, som också år en stadfästelse på de förut undfångna Privilegier.

6. Hvad denna Stadens nu varande tilstånd vidkommer, så år han med Tråhus någorlunda väl bygd, har 3. Torg, Stor-Kalk-och Jern-Torget, samt något väl lagde Gator med 4. Tull-Hus,
och

och 3. vackra Tullportar: och består in alles af 200. bebodda Tomter (o).

(1.) Kyrkan är upmurad af Sten, och står på en hög Sandbacke åt den Norra Sidan af Staden: heter St. MARIE- eller Vårfru - Kyrka; är tillhoppa lagd med Land-Församlingen af Kong GUSTAV I. År 1548, men hörde tilföre och innan Stadlens egen Kyrka bran, allena Landt-Församlingen til. Nu är hon i godt stånd både til des innanrede och yttre bygnad. Uti Klock-Stapelen finnes 3. vackra Klockor. Här har ock fordom varit en Trivial-Schola, som blifvit här ifrån bortflyt til Hudiksvall i Helsingland, så at här nu allenast är et litet Lärhus med en Schole-Måstare.

(2.) Rådhuset ömfades År 1642. til det ställe på hvilket Kongshuset tilförene ståt; har nu et vackert Torn, med en Timklocka uti.

(3.) De fattige uti Hospitalet underhållas af Kronotionden uti Tillinge Socken.

Lagen här i Staden skipes af 1. Borgmåstare och 6. Rådmän.

7. Til Staden finnes 533 $\frac{3}{4}$. Tunnors utfåde, samt Hårdvals Ång til 160, men Starr 480. Låfs. Åker-Jorden består måst af Svartmylla och Sandjord, utom några få ställen, der det finnes Lerblanning. Och som Jorden här omkring Staden är synnerlig fruktsam at framföda allehanda Kóks- och Jordfrukter, hvilka åga en sårdeles god smak, fram för dem som våxa på andra ställen (p), så skulle ock denna Stadlens Inbyggare mycket kunna uphielpas igenom hvarjehanda slika Planteringar, hvilka löna omaket och frågas mycket efter i Stockholm, såsom de af ålder plågat.

Der-

(o) Efter Magistratens egen berättelse.

(p) Vexionii Descr. Suecia L. 7. C. 31.

Derföre hafver ock denne Staden fät 4. i *korfs vånde Liljor* til sit Vapen.

Desse Jordfrukter betales i Stockholm efter Årsvåxten, så at priset ibland stiger nog högt, som til åfventyrs:

Dal. Kop:t vanligt pris, men År 1740.

Kolrötter	-	-	6.	-	-	-	10.	Tunnan.
Morötter	-	-	4.	-	-	-	12.	Tunnan.
Palsternacker	-	-	8.	-	-	-	12.	Tunnan.
Hvit-Kål	-	-	6.	-	-	-	15.	Skocken.
Röbetta	-	-	5.	-	-	-	8.	Tunnan.
Perfiljerötter	-	-	10.	-	-	-	18.	Tunnan.
Rödlök	-	-	2.	-	-	-	12.	Lispund.

Hvitlök säljes måst i de andra Ståderna; men fållan i Stockholm. Hampa och Lin samt allehanda Frukttrån trivvas väl i denna Jordmon, fast de äro mycket få, som lägga sig vinning der om.

8. De började för någon tid sedan, at inrätta Tobaks-Planteringar, til hvilken ända Staden var indelt i 12. särskilte Rotar. Detta hade visserligen haft en god framgång, så framt Bladerne icke blifvit ratade vid Spinnerierne för det de voro Svenske. De hafva tilföre också idkat et vackert Strömmings-Fiske i öster-Sjön ända in på Finska sidan; Men nu finnes der allenast 2:ne Borgare, som Årligen plåga fara up åt Norrland at Fiska tilika med andra Upståders Fiskare - Skutor omkring Mälaren.

9. Eljest hålles här i Staden Årlig Marknad om 20:de dag Jul eller den 13. Januarii, utom en Torg-Marknad om nästa Løgerdagen efter andra Söndagen i Fastan, då Allmogen kommer dit från Løfsta, Huddunge, Väla, Nora och Vittinge Soknar i Västmanland, med allehanda Tråvaror, som de sälja dels til Stadsboerna, och dels åt dem som bo på

på Slättbygden, eller Landet här omkring Staden,
och få vid pass: Dal. Kopp:mt.

För en gång öskodda Jul	- - -	6.
Et par öskodda Kårrjul	- - -	18.
Bräder $7\frac{1}{2}$ aln långa	- - -	8. Tolften.
Nåfver	- - -	18. Skep:d.
En half Stig eller et Låf Kol		5.
Et Kar om 2: Tunnors rymd		8.
En Tunna Kalk	- - -	2.

Med mera som de kunna åftadkomma.

III.

SIGTUNA är en liten Upfstad vid Siön Skarfven
uti Mälaren, $4\frac{1}{2}$ Mil från Stockholm och 3.
Mil från Upsala, under $59^{\circ}:37'$ Pol. högd och i' öfter
om Upsala: har fordom varit en stor rik Hufvud-
Stad, som åtminstone kan räkna sin ålder in til den
tid, då Oden den andre kom ifrån Asien, och tog
sit fåte der Forn-eller Gamla-Sigtuna varit (q), hvil-
ket är det samma som nu heter Signilsberg.

1. Dese Oden kallades också Sigi eller Sigtur,
hvar af Staden skal fåt sit namn. Han låt der bygga
up et Tempel för sin Hedniska afgudadyrkan, den
han förde med sig, och inrättade här i Landet efter
de Asiens fått. Således var detta afguda-huset äldre,
än det som FREYER den tredie från samma Oden
bygde i gamla Upsala (r). Han samlade också här
vid Sigtuna 12. rönste och väl frågdade Mån, hvil-
ka sålöm uti en öfverrätt skulle hielpa honom, at
styra både om Lag och Gudsdyrkan i Landet (s).

2. Detta, jemte andra förmoner ökte så denna
Stadsens rikedom, at flere Kämpar eller Stridsmän
F varit

(q) Snorre Sturleson Tom. I. pag. 6.

(r) Yngl. Sagan Cap. XII. Messen. Scand. Illustr. Tom. I. pag.
5, 7. & Tom. II. pag. 33.

(s) Edda uti Förtalet.

varit tilstådes uti Bråvalla slaget, som stod vid pass År 387. efter CHRISTI Börd, från Sigtuna Stad, ån från Upsåla (t). Någre hundrade År der efter, då de förste Christne Lärare kommo hit i Landet, hvar ibland GAUBERTUS, som dóptes af ANSGARIO, och kallades SIMON, varit den förste, så förordnades han ock til Biskop i Sigtuna vid pass År 836 (u). Der uppå tog Archie-Biskop UNNO sig en resa före hit up ifrån Brehmen (x), samt ADELWARDUS och STEPHANUS, hvilka blefvo alla vål uptagne och fagnade af denna Stadsens Inbyggare.

3. Vid denne tiden, flyttes Staden från ofvannämde ställe til den ort, hvarest han ännu är: Hvilket lærer skedd til den åndan, at Folket så mycket snarare skulle kunna vändas ifrån det Hedniska afguderiet (y). Men det varade icke länge förr ån denne nya Staden i grund ödelades af Kong OLOF den Helige i Norrige, hvilken kom År 1008. med en Flotta in i Mälaren, samt utplundrade och upbrände alt hvad han kunde komma öfver (z). Och som Biörkö-Boarne hade vid detta tilfället måst undergå samma öde; så gjorde de sedan et med Sigtuna Borgare, at tillsamman bygga och bo, der Staden nu står. Hvar af han så märkeligen reste sig utur sin ödegång, at 4. stora Kyrkor af Sten viste sig uti Staden efter någon tids förlop, utom småre Kyrkor eller Capellen. Ibland de större var St. PETRI eller Domkyrkan, St. LAURENTII, St. OLAI och den fierde, som var helgad til St. NICLAS, skola någre Ryske Kåpmån låtit bygga, hvilka på den tiden idkat der sin Kåpenskap.

4. Se-

(t) *Joh. Fredr Peringschiöld's berättelse om Bråvalla Slaget.*(u) *Bazii invent. Ecclief. Libr. I. Cap. V. pag. 88, 92. Gualdo in vita Ansgarii Cap. 32.*(x) *Alberti Stadens Chron. pag. 102.*(y) *Verel. in Not. ad Herv. Sag. pag. 84.*(z) *Snorre Sturleson in Hist. Olai Cap. 6. pag. 378.*

4. Sedan nu Christendomen således börjat taga til i Riket, så flyttade Kongarne deras Säte ifrån Gamla Upsala, til andra Orter, i synnerhet var OLOF SKÖTKONUNG den förste som År 1024. tog sit Säte i Sigtuna Stad, och der jemte den förste som kallades Konung af Sveriget.

5. Men Careler, Ester och Finnar föllo på nyt in i Mälaren År 1188, och upbrände å nyo denna vackra Staden. I detta Kriget måste Archie-Biskop JOHAN fåtta lifvet til på Almare-Stäk, som redan den tiden var bygt til et värn emot Fienders infall. Likaledes gick det också til med Hertig JOHAN, som då nyligen var hemkommen från sina utrikes resor, der han varit vistande i 9. År; men blef då af Fienderna ihjälslagen på sin egen Gård (a).

6. Innan detta skedde, måtte denne Staden varit mycket rik. Det talas ännu om 2:ne Sigtuna Stads-Portar af Silfver, dem Fienden vid samma tid bortfört. De skola ännu vara i behåll uti Storkyrkan i Novogrod och Ryssland. Salig Assessor HENRIC BRENNER, som År 1722. sedt dem derstädes, har så hållit före, at de allenast varit Chor-Dórar i någon af Sigtuna Stads-Kyrkor: fast de äro mycket flore.

7. Sedan detta bulret var förbi, började Staden åter komma sig före, och tiltog märkeligen i valde och rikedom, enkannerligen under Kong KNUTS, Kong ERIK den X:des och XI:tes Styrelses tider, så at icke allenast ofvannämde St. PETRI, St. OLAI och St. LAURENTII Kyrkor åter igen fattes i godt stånd, utan St. MARIÆ Tempel tillika med Dominicaner Clostret, hvar ifrån många lärde Mån äro komne ut omkring i Riket (b).

F 2

8. Men

(a) Joh. Magnus Libr. 19. Cap. 9.

(b) Messen. Scand. Illustr. Tom. IX. pag. 79. Tom. XII. pag.

8. Men när BIRGER JARL hade i sin tid lagt början til Stockholms Stad, och all rörelse, rikedom och höghet tog på samla sig dit; då måste Sigtuna så mycket tyna af, som Stockholm växte til. På sidlyktone voro Munkarne, de ypperste i Staden, hvilka lefde i kråfelighet och goda dagar, til des ockfå de, vid påf År 1527. aldeles skingrades der ifrån. Der på bröts Clostret neder, och Ste-narne fördes bort til Svartfio Slots bygnad. När Kong GUSTAV I. År 1535. lät utgå en befallning til alla orter i Riket, at rike Köpmån och Borgare skulle ge sig til Stockholm, och hielpa til des up-komst, voro många, som gifvo sig från Sigtuna dit. der jemte kom Pesten Åren 1529, 30, 65, 79, 80, samt 1603, och minskade Stadfens Inbyggare: Likaledes hafva 3. store Vådeldar, inom 18. Års förlop, nemligen: År 1648, 58, och 1666. grufveligen farit der fram.

9. Således har denne Staden igenom margfal-liga omskiften och hårda öden, kommit så af sig, at der, utom åtskilliga Tomter, som åro lagde til Trå-Humle- och Kolgårdar, nu icke finnes mer än 72. Gårdar, som åro med sinå Tråhus upbygde.

10. Sedan det på Riksdagen i Örebro År 1529. var slutit, at här i Staden skulle allenast vara en Pa-stor, så höllo de i förstone sin Gudstienst i St. PE-TRI Kyrka, men omsider togo de in St. MARIA eller Closter Kyrkan, som ock ånnu år i godt stånd. Hon år bygd af Sten, med et litet Koppar-Torn midt på taket. Riks-Rådet CHRISTIERN OXENSTIERN ligger begrafven uti Choret, och på hans Graf står sålunda skrifvit: Här ligger den Adle och Vålborne Her-ren, Salig Herr CHRISTIERN GABRIELSSON, Friherre til Steninge, Sveriges Rikes Råd och Lagman i Sö-dermanland, hvilken affomnade i HERranom den 20. Febr. År 1592. Likaledes år en MÅNS MÅNSSON
PALM,

PALM, som varit Cammar-Råd och ägare til Lofstaholm här begrafven, den der affomnat den 19. Martii År 1641. Hans Arfvingar hafva År 1647. gifvit dit Predikstolen, Chorprydnaden och År 1650. Fönster i hela Kyrkan. Alla de andre Kyrkorne äro få illa medfarne, at nu icke annat efter dem synes, än gamle nidfalne Murar och store Stenhögar.

Rådhuset är, för några År sedan, med Stadens kostnad upbygdt af Trå, med et Torn uppå, hvar uti ock et Slag - Ur finnes.

11. På Riksdagen År 1526. har Sigtuna ståt i nästa rummet in til Stockholm; sedermera dels i fierde, dels i femte bland Ståderne uti Riket (c), men nu uti det 47. stället. Staden har i fordom tid haft sin egen Stadslag (d); Samma Stadslag har varit skrifven med Munkestil på gammalt Pergament, och hölts af Hertig CARL för den äldsta, då han i Stockholm År 1598. fick se den samma. Det hände sig, at då Salig Profess. CAROLUS LUNDIUS var för några och 20. År sedan på Signildsberg, och ville gerna se denna Boken, skickade han en öfver, at hämta henne som snarast til sig från Sigtuna; Men Mannen, som skulle föra henne fram, drunknade på Siön, emedan Isen var då mycket svag. Vid samma tillfälle föll också Boken i Siön, och var det fifta exemplar af denna Stadens Lag.

12. Eljest äro denne Stadens Privilegier och Kongl. Bref på följande tider utgifne, nämligen:

År 1421. af Regeringen i Kong ERIKS tid af Pommern eller den XIII:des trånvaro.

År 1499. af Kong JOHAN II; År 1525. af Kong GUSTAV I; 1582. den 6. Febr. af SIGISMUNDO underskrifvit på des Faders Kong JOHAN den

F 3

III:dies

(c) Som ses af de Riksdagar som äro hållne i Norköping År 1604. i Nyköping 1611. och i Stockholm 1624.

(d) Hardorfis Förtal til Björkö och Visby Lagarne.

III:dies vågnar; År 1590. den 8. Maj af Kong JOHAN den III:die, hvilken ock År 1581. den 7. Junii förskref en sin Arfs-Gård Pilsboda til Staden; År 1594. af Kong SIGISMUNDUS; År 1598. den 30. Jan. af Hertig CARL, samt et annat År 1606, då han var blefven Konung; År 1612. den 17. Maj, samt År 1620. den 5. April af Kong GUSTAV ADOLPH; År 1643. den 24. Martii, och År 1647. den 3. Nov. af Drottning CHRISTINA, med flera.

13. Staden har alt ifrån den stora förödelsen År 1188, in til Kong GUSTAV den I:stes tid, haft sin egen Hófding, som kallades *Advocatus Sigtunensis*: År 1510. har der varit 4. Borgmästare, utom Rådmån; men nu allenast 1. Borgmästare och 6. Rådmån.

14. Borgarne nära sig af Åkerbruk; åga 48. Tunnors Land til utfåde Årligen och betala 1. Tunna i afrad emot hvarje Tunnas utfåde, hvilket är beviljat åt Magistraten och Kyrkoherden på Lön; någre idka en liten Köpenkap och Siófart med små Båtar åt Stockholm: lömlige åro Handtvårkare, i synnerhet Skomakare och Skråddare, och göra sit arbete både i Staden och der omkring på Landet efter undfångna Privilegier, i synnerhet uti Håbo, Bro och Erlinghundra Hårader. Om någon annan skulle sätta sig nid och arbeta inom dessa Hårader, måste den samme Årligen ge något vist til Skråen i Sigtuna: någre åro ock Fiskare. I forna tider hafva de Fiskat ånda up i österbotten, der ånnu i dag är en stor By uti Kiemi Socken, som af de hår ifrån komme Fiskare kallas Sigtuna (e). Tre eller fyra Hushåll idka Siklögfiske i Mälaren om Sommartiden på Ståkes och några andra Herregårdars Fiskevatten. De salta sielfva in denna Fisken och sälja den

(e) *Erosteri Observ. ad Antiqu. Ostrobotn. MS. Dat. Ulaborg den 14. September År 1705.*

den Fierding-tals för 9. à 10. Daler Kopparmynt Fierdingen.

15. År 1499. faststältes, at här skulle hållas 2. Marknader om Året, nemligen den 15. Augusti, som sedermera är upskuten, för bättre beqvåmlighet skul, med Kongl. Majestäts nådiga tilstådjelse af År 1730. den 16. Sept. til den 17. Sept. den andra hålles nåsta Torsdag för Fastlags Söndagen.

16. Här har ock fordom varit et Saltpetterfuderi, som flyttes uti Kong ERIKS tid af Pomern ifrån den östra til den Västra sidan om Staden; men ödelades uti Kong JOHAN den III:dies tid: likaledes et Tegelbruk som År 1597. gick öfver ända.

7. Staden har af ålder haft til Vapen *en Crona med 3. Stiernor uti*: hvilket visar des fordna vålde och stora höghet. På Stadfens Fana är det tilökt med 4. Eldkulor, och en Krants omkring Kronan, samt Stiernorne (f) med Åratalet 1651.

IV.

ÖREGRUND, en Upstad uti Börstil Soken, på yttersta Bergsudden af Norrön, brede vid hafvet $1\frac{1}{4}$. Mil Norr ut ifrån östhammar, och $12\frac{1}{2}$. Mil ifrån Stockholm; under 60° : $20\frac{3}{4}$ ' Pol. högd, och 38' öster om Upsala.

1. Farvatnet som ligger der utan före, har ifrån äldre tider haft åtskilliga namn:

(1.) Öregrunds Led, kallas den sidan, som sträcker sig från Ålands Haf til Diurstens Udden.

(2.) Öregrunds Redd, ligger Nordan om Rörhamn til Diurstens Udden mellan Staden och Gräs-ön.

F 4

(3.) Öre-

(f) Borgmästare Kyblmans berättelse den 27. April 1737. Mer om denna Staden kan läsas uti de 6. Disputationer, som om Sigtuna Stad äro hålne i Upsala, under Doctör Walliens Präsidium.

(3.) Öregrunds Grep, ifrån Diurften åt Norden til Örskåret.

2. Sielfva Staden ligger så til, at den är omfluten med Salta Vatnet på Östra, Norra och Västra sidan, hvar af händer, at fast än många Brunnar, finnes uptagne in uti Staden; så är det likafult ibland ondt efter friskt Vatten: hälft när Sommartorkan är långsam och Vinterkölden mycket strång: Men strax utom Staden ligger en liten Rudsiö, som heter Byträsket, der utur de kunna hämta godt Vatten, så mycket som åstundas. På Södra sidan sträcka Stadens ågor sig en Fjerdingsväg inåt Landet, och äro föga annat, än mager och torr Mark, upfylld med Berg, och några små Trån öfverväxt, fast än at Stadens Inbyggare har der emellan Berget upodlat några Hagar och Tåppor, der de få Foder åt sina Creatur.

3. Början til denne Staden skedde först År 1491. hvilket kom der af, at då Vatnet så alstinges föll ut vid gamla Östhammars Stad, at icke den minsta Båt kunde komma dit up ifrån stora Siön, nödfakades Inbyggarna leta sig ut et lägligare Boställe, och fingo således tillståndelse vid ofvannämde tid af då varande Riks-Föreståndaren STEN STURE, och Archie-Biskopen JACOB, at flytta hit til Öregrunds Näs, och bygga sig der en Köpstad, hvilken ifrån den tiden framgent skulle kallas Öregrund.

Detta skedde med sådana vilkor och förord ibland annat, at desse nya Borgare skulle icke allenast byta eller köpa til sig denna Medelöns Bolstad med des tillågor af Cronones Skatte-Bönder, utan ock föra med sig alla de Privilegier, som Östhammars Stad för den tiden hade undfåt, hvilka också ännu finnes in Originali i behåll uti Öregrund, och äro utom des inrykte uti Öregrunds Fundations-Bref År 1491; såsom Kong ALBRECHTS Stad-

Stadsfästelse af År 1368. på alla Privilegier, som til den tiden varit gifne åt Staden, samt et annat af samma Konung, År 1383. Likaledes Kong CHRISTOPHERS Stadsfästelse af År 1444. på de friheter och förmoner, som Staden til samma tid hade undfåt.

4. Sedermera år denne Staden i grund ödelagd 3:ne årskilte gånger, såsom:

(1.) Af Konung CHRISTIERN den omilde, hvilken härjade och upbrände honom tillika med många andra Städer, innan han for utur Riket. Hvar uppå Folket åter nödgades flytta tillbaka til östhammar igen, och började bygga icke på det förra och gamla stället, utan något närmare til Siön på et Skår, som kallades Gullskår. De fingo jämväl Kong GUSTAV den I:stas Försvars Bref der på År 1539, hvilket de ockfå til godo niutit in til År 1554, då de åter blefvo tillägde af Högstbemålte Konung, som på den tiden sielf vistades uti östhammar, at de skulle flytta tillbaka der ifrån åt Öregrund, efter som Bönderne der omkring klagade mycket der öfver, at desse Borgare gjorde dem et stort intrång på deras Mulbete och Fiske-Vatten; hvar uppå större delen åtlydde Konungens befallning, och foro genast der ifrån: fingo å nyo af Högstomtalte Konung et annat Stads-Bref af den 22. Dec. År 1554. De få, som då blefvo kvarfittande på Gullskår, hafva sedermera ökat sig, så at den nu varande östhammars Stad der af upkommit.

(2.) Sedan råkade denne Öregrunds Stad andra resan uti en hel ödegång af en olyckelig Vådeld År 1652. den 28. April; men blef uppå Drottning CHRISTINÆ befallning sedan til Gator och Gränder utmåt, och bygd i bättre ordning til alla sina delar. Enkannerligen sattes Kyrkan der efter i mycket bättre stånd, än hon var tilföre.

(3.) Den tredje och sidste förödelsen var, då Ryssen År 1719. den 18. Julii förödde och brände up hela denna Staden.

5. Hamnen är nu för tiden förebygd med et stort Bolværk, som står emot Hafs vågornes inbrätt, så at Fartygen kunna ligga trygge för alla från Norden påkommande ovåder: et mindre Bolværk ligger på Västra Stranden in i Hamnen, hvar vid Fartygen fästes. Utom des är han ock så diup, at de störste Skep och Lastdragare kunna löpa dit in, utan någon fara.

6. Nu som denne orten ligger så in vid Hafsbandet, at Fartygen genast kunna segla der ifrån ut i rena Farvatnet, och fortsätta Kofan både in- och utom-lands; så har ock denne Staden fordom haft Stapelfrihet, som ses af 1617. Års Handelsordinantie. På den tiden kommo många främmande Fartyg hit ifrån Holland, Ängeland, Tyskland, och andra orter, och idkade en stor Köpenskap, med den här omkring varande Bergslagen. Derföre har ock lå denne Staden alt sedan År 1589. haft til Vapen, *et Skep med utspänta Segel*. Men samma frihet togs ifrån Öregrund År 1638, och den utländska Handelen har sedan den tiden kommit så mycket ymnigare i gång vid Gefle och Stockholm.

7. Således har denne Staden haft många omskiften och hårda öden at igenom gå. Det är då icke under at han så litet hunnit komma sig före. Han räknas nu uti det 52. rummet bland Städerna i Riket (g), och består allenast af 127. bygde Gårdar eller Tomter (h).

8. Alla Hufen äro bygde af Trå, och hafva ei kunnat göras högre än til en Våning; emedan här i orten börjar bli mycket ondt efter Bygningsvärke.

(1.) Kyr-

(g) Hypothets inledning til *Svenska Historien*.

(h) *Borgmästare och Råds berättelse den 31. Jan, År 1738.*

(1.) Kyrkan, och i synnerhet Klockstapelen, ligga så högt up, at de Siöfarande Nordan ifrån kunna der af hafva Landkänning 4. och 5. Mil ut i Siön. Kyrkan har namn af GERTRUD; består alt rundt omkring af vid pass 3. alnars tiock Gråstens Mur, och är efter den förödelsen, som sidsta gången gick öfver Staden, fått i tämeligen godt stånd, både til innandöme och den ytra Bygnaden.

(2.) Rådhuset är upbyggt af Trå; Prästegården, Scholan och Tullhusen vid Landt- och Siö-Tullen äro också på Stadsens kostnad sedan sidsta Branden bygde af Trå.

9. Sedan Inbyggarne År 1638. aldeles miste sin utländska Handel och Siöfart, har deras måsta näring varit, at de som kunna åga något Fartyg, gå ut på Frakter för de här omkring liggande Bergslagor, och föra Jern, Tråvirke, Malm och andra varor. Men de som icke sielfva kunnat skaffa sig Fartyg, låta hyra sig af de andra til Båtsmän. Somlige af de senare, som icke få tienst hemma i Staden, gå ut såsom Båtsmän från åtskilliga Stapel-Städer til utrikes orter, ånda til Ostindien, hvar af sker, at Folket här i Staden äro mycket skickelige til Siös, och hafva från uråldriga tider altid å daga lagt berömliga prof der af. I senare Åren har Siöfarten med Frakter tagit mycket af, sedan Bruksågarne sielfva börja lägga sig til Fartyg, hvar med de framföra hvad som omtrånger. Andre åter, som viftas hemma idka Strömmings-Fiske vid sina vissa lågen uti Salt-Siön i synnerhet Norrsten och Örskåret. Och som denne Staden ligger mycket väl til allehanda Fiskerier, så synes den ock märkeligen kunna uphielpas igenom slika inrättningar, om de blefve på alt görligit fått främjade.

Eljest är det föga om den Köpenskap som der nu för tiden idkas, och består måst i Spannemål,
Salt

Salt och Strömming, som dels säljes til Skårboarne, dels til den omkringliggande Allmogen.

Staden ligger ock något affides från sielfva Landsbygden, dit Landtmännen om Sommartiden icke lå beqvåmligen kunna komma, at handla med Borgerskapet; Ty hafver Kong GUSTAV ADOLPH År 1627. den 6. Februarii gifvit dem frihet på en Marknads-Plats för sig enskylt uti Skepthammar Soken, hvarest de dels sälja, dels byta bort sin Fisk och andra Varor för Spannemål med Landtmännerna.

10. Utom de Privilegier, som östhammars-Boerne förde med sig, kan denna Staden visa fram följande, såsom af Kong GUSTAV I. År 1554. den 22. December; af Kong SIGISMUND År 1594. den 16. Julii; af Kong CARL den IX:de År 1604. den 20. Martii; af Kong GUSTAV ADOLPH År 1627. den 6. Februarii, och af Drottning CHRISTINA År 1640, 1641. och 1642, då dem beviljades 1. öre Silfmit för hvarje Skeppund Stång-Jern, som hos dem skeppades ut, hvilket varade allenaft til År 1651, då de åter miste denna förmonen.

11. Öregrund lärer också på någon tid varit et Grefskap; efter som det finnes af et Resepass för Gref PÅHR BRAHE, då han skickades til Ångeland, at han der uti nämnes Grefve til Öregrund.

12. Det ombyteliga öde kan här icke utelämnas, som Magister ABRAHAMUS ANDREÆ Angermannus i sin tid haft (i), hvilken i förstone var Rector vid Stor-Scholen i Stockholm, sedan Pastor här i Öregrund, och då han intet ville jaka och samtycka til Lithurgiën, måste han fly öfver Hafvet til Åland, derest han blef Kyrkoherde uti Saltviks Soken. Omfider då Kong JOHAN ville taga honom til fånga, nödgades han åter fara der ifrån
til

(i) Bazii invent. Ecclesiast.

til Lybeck, der han vistades, til des Högstbemälte Konung var med döden afiden, då han kallades hem til sit Fädernesland igen, och förordnades til Archie-Biskop, så at han omsider krönte SIGISMUND til Konung öfver Sveriget.

V.

ÖSTHAMMAR en liten Upstad uti Börstil Socken vid Saltfjön inemot 2. Mil Landvägen Söder ut från Öregrund, men allenast 1. Mil om Vinteren, under den 60°: 15' Pol. högd och 43' öster om Upsåla. Åger sin egen Magistrat, tillika med stämman och sate på Riksdagarna i det 87. rummet bland Ståderne (k), och förer uti Vapen, en *Fisk som tyckes simma i Vatten, hvar öfver står et utstråkt Nåt.*

1. At detta år en uråldrig Stad visar des gamla Privilegier af Kong ALBRECHT gifvit i Enköping År 1365, hvar uti de förmoner och rättigheter å nyo stadfastes, som Stadsens Inbyggare undfåt för den tiden, så at det ej nu kan med visshet såjas, af hvilken och när denne Staden är först grundad. Men År 1491. flyttes Östhammar tillika med alla des Privilegier til Öregrund, då några få Familier, som förmenes allenast varit 4. til antalet blifvit kvar, hvilka sedan ökat sig til des de någon tid der efter fingo tilstånd at fåsta sig å nyo vid påls 2. Bösseskott från det ställe, på hvilket Staden af ålder varit upbyggd (l).

2. Vid denna Staden har ock fordom ståt et Slott; då det var i vållstånd, har orten der omkring blifvit kallad Östhammars Lån (m). Samma Slott ineha-

(k) Hyphofs Inledn. til Svenska Historien.

(l) Se Beskrifningen öfver Öregrund Stad pag. 88.

(m) Erici Olai Hist. Sueo-Goth.

nehades af Kong ERIK den XIII:de, jämte många andra Fåsten i Riket, då ENGELBRECHT och CARL KNUTSSON reste sig up emot honom. Och när Roslags-Boerne, som höllo med ENGELBRECHT, omfallade Slottet, tände hans Fogde, eller Castellanus som var en Jute, sielf Eld der på, och rymde sedan til Stockholm År 1434 (n).

3. Kyrkan är bygd af Gråsten, och invigd År 1675, blef allena orörd då Slottet bran och är nu för tiden i godt stånd.

4. Eljest ligger Staden längs åt Siö-Stranden: Gårdarne äro upbygde af Trä bättre och sämre efter hvars och ens råd och lägenhet: Gatorne åt Norra sidan til bredd och rätthet någorlunda lagde; men åt Söder kröka de sig emellan Husen.

5. Folket nårer sig af Siöfart, och en liten Köpenskap, i synnerhet göra de mycket Nafver-Skor om Vinteren, dem de sälja i Stockholm och annorstädes. De gå också hvar Höst i all kringliggande Bygden, alt in emot Upsala, och göra Nafver-Skor åt Allmogen. Hvilken handtering kunde der mycket uphelas; emedan Folket äro der til i synnerhet salne och hugade. Om Sommaren ligga de måst i Ströminings-Fiske uti Saltfjön, i synnerhet vid Måsesten och Rotsten, som äro Fiskelägen, de der enskylt skola höra Östhammars Stad til: Der af de ock til en stor del hafva sin näring och bärning. En del förer Ved med sina Skutor eller Storbåtar til Stockholm, antingen för Frakt eller köpa de den förut af Bönderne i orten. Eljest finnes här inga Handtvärkare, utom en Samskmakare.

6. Stadens äldste Privilegier, hvar om ännu finnes esterrättelse, äro gifne af Kong ALBERT År 1365. och År 1383, som stadfästades af Kong
CHRI-

CHRISTOPHER År 1444. die Beati Johannis. Af hvilka några Hufvud-Skrifter ännu finnes uti Öregrund, der de varit ifrån den tid, som gamla Östhammar flyttes til det så kallade Öregrunds Nås.

VI.

NORRTELGE är en liten Upfstad, som står i det 54. rummet ibland Riksfens Städer, ligger uti Lyhundra Hårad och Frötuna Soken, 7. Mil Norr ut från Stockholm : under den 59°: 45 $\frac{3}{4}$ ' Pol. högd, och 1° öster om Upsåla.

1. På Västra sidan om Staden är Infiön Lom-maren, hvar utur en Ström löper midt igenom Staden : faller strax der nedanföre i en stor Invik af Saltfiön, som kallas Telgefierden, och går ända up til Staden på östra sidan. På den Södra äro höga Berg, och på den Norra jämna Åkerfältet.

2. Kong GUSTAV ADOLPH har aldräfordst År 1622. låtit bygga denna Staden, och benåda honom den 29. Martii samma År, med härliga förmoner, såsom ibland annat, med en fri Handel och Siöfart til alla in- och utrikes orter, hållt som Staden åger der til en god hamn och utfart. Men han nyttjade sådant icke längre, än til År 1637.

3. Och som der är et godt Vattenfall, så låt Högstbemålte Konung der jämväl icke allenast in-rätta et Factorie, til at der uti låta göra allehanda Skiutgevär för Cronan, såsom : Carbiner, Musquet-ter, Pistoler, med mera; utan ock bygga et Borr-värk der i Strömmen, som kostade 4000. Riks-Dal. in Specie. Hvilket sedan blifvit ökt med et annat, så at der nu är 2. ne et större och et mindre, hvilka sluppo undan Elden, då Staden ödelades af Fienden År 1719. Hela denna inrättning har blifvit fortfatt ifrån Stadens början in til närvarande tid. I början eller År 1626. kallades åtskillige Pistolmakare hit in från

från utrikes orter. På den tiden tilordnades här också en Tysk Pastor, åt hvilken det beviljades År 1633. den 7. Oct. 24. Tunnor Spanne mål til Årligit underhåll; Men denne Staten blef sedermera indragen.

4. I gamla tider och innan Staden bygdes, har här allenast varit en Gård, som hetat Telge, hvar efter Staden behållit samma namn.

År 1300. den 2. Maj pantsatte FOLKE JANSSON Telge om 6. öres Land til Upsåla Domkyrka för 50. Mark och Året der efter den 25. Junii uplåts det til berörde Domkyrka, aldenstund han det ej hade igenlöst efter lofven.

År 1310. den 8. Junii hafver JOHANNES ANGELUS gifvit til Upsåla Domkyrka all den del han ågde i Telge Gård, som stadfastes År 1311. den 30. Junii af Brodren ISRAËL uti Vesterås.

År 1413. den 12. Sept. gaf Archie-Biskop JÖNS den åt ANDERS INGWARSSON til förlåning utan afrad och afgäld, med de vilkor, at des arfvingar efter hans död skulle åter ställa den åt honom eller des arfvingar, utan något hinder eller åtal (o).

År 1648. den 9. Febr. skänktes den med alla des ågor til Riks-Rådet och Fältmarskalken Gref LENNART TORSTENSSON, at nyttia med lika frihet som han innehade Grefskapet Ortala, likviist med sådana vilkor, at Vålbemålte Grefve eller des arfvingar skulle Årligen emot betalning lefverera et vist antal af allehanda slags Gevår, som der giordes i Facto-riet, til Cronans Rust-Kammare.

ZEILLERUS berättar at Archie-Biskopen BIRGERUS GREGORIUS hållit der et Möte År 1367 (p).

5. Nu för tiden är Staden någorlunda väl byggd af Trä, förutan et Stenhus, som en Kópman fatt up efter sidste branden År 1719. Kyrkan är också af Sten

(o) Palmshölds H. Skrifter.

(p) Deser. Svec. pag. 158.

Sten bygd. Ifrån Stadslens första början hade han en Kyrkoherde tillsammans med Frötuna Församling til År 1642. då Drottning CHRISTINA på deras begäran lät dem få sin egen Pastor.

Rådflugan och Scholan äro af Trå. Förutan Crono- Factoriet, som har 30. eller något mera Crono- Tomter, finnas 130. Borgare- Tomter här i Staden.

6. Deras måsta näring består uti Seglande och Strömmings- Fiskerier up åt Norrland och de Privilegerade hamnar. Gåsesten är et Fiskelåge, som väl ligger närmare til östhammar; men Telge Boarne hafva lika fult nyttiat det, som ock et annat, Svenske Högarna kalladt. Somlige idka någon Köpenskap: de öfrige äro Handtvärkare och Måstare i färskilte Embeten, såsom 3. Skomakare, 2. Skräddare, 2. Snickare, 1. Svarfvare, 1. Hatmakare, 1. Sadelmakare, 1. Glasmåstare, 1. Sämiskmakare, 1. Gullsmed, 1. Målare, 2. Krukmakare, 1. Färgare och 2. Stadsfmeder.

7. Här hålles Årlig Marknad den Första Söndagen i Fastan, der jemte år ock vanliga Tingsstället här för Frötuna Skepslag: Staden förer et *Ankare* i sit Vapen.

År 1629. beviljades denna Staden af Kong GUSTAV ADOLPH frihet på den Skatt, som borde utgöras för den platsen, som Stadslens Kyrka och Värkstäder äro bygde uppå.

Eljest finnes des Privilegier utgifne af Kong GUSTAV ADOLPH År 1622. den 29. Martii, År 1625. den 20. Junii, År 1627. den 2. Januarii, År 1629. den 13. December; och af Drottning CHRISTINA År 1640. den 22. Februarii, och År 1642. den 25. Februarii.

FIERDE CAPITLET.

Om

Första Fögderiet i Stockholms Höfdingedöme (q).

I.

SOLLENTUNA HÅRAD kallades fordom Sol-
lendahundari, ligger Norr ut från Stockholm
vid Mälaren, har nu 5. Socknar, som här ef-
ter åt följa; Men i Påfvedömet lydde ockfå Dan-
neryd och Solna Socknar tillika med St. CLARA
Closter här under (r). Detta Hårads Vapen är et
Lamb, som bår en Fana.

I. SPÅNGA Socken † (s) bestod tilföre af
62. Mantal; men nu efter förmedlingen allenast af
51 $\frac{1}{10}$, hvar af 24 $\frac{3}{8}$. åro Frälse, samt 44. dagsvårks
Torp: Hon ligger 1. Mil från Stockholm, så at
Våsterås vägen stryker igenom Socknen, har myc-
ket Bergaktig och Skoglös Mark: och de hemman
åro mycket få, som nåka in til någon Siö. Således
nära inbyggarne sig måst af sin Åker och Ång, utom
hvad de af egen afvel kunna sälja i Stockholm.
Eljest fara de i skiuts vid Gästgifvaregården Barka-
reby, efter som en stor farvåg går der förbi. Präst-
gården består af 1 $\frac{3}{4}$. Crono, och Capellans bohlet
för Spånga och Jerfella Förlämlingar om $\frac{1}{2}$. Crono.
Moder-Kyrkan Spånga ligger på Cronogrund. Här
finnes följande Gods och Säterier:

I. HES-

- (q) Jag följer här framgent den ordning uti Landets beskrifning,
som de nyaste Jord-Böcker gifva vid handen.
(r) Herr Jacob Severii Sched. Acad. Part. 1. Cap. 3.
(s) Med Korsstecknet † förstås i hela denna Beskrifning, at
Socknen är Consistoriel, lika som Stiernan * skal utvisa de
Socknar, som åro Regale.

1. HESSELBY $1\frac{1}{2}$. Mantal, är väl bygd med et ståteligit Stenhus och 2:ne Flygelbygningar. Riks Skattmästaren Herr GUSTAV BONDE har låtit fullbygga det stora Stenhuset, sedan det af hans Fader var påbegynt: Utom des har han ockfå dersammaftådes inrättat härliga Trågårdar, Dammar och Spatseregångar: Detta Gods ligger $1\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm på en behagelig ort, och ågorna sträcka sig in til Mälaren, der Upsåla segelled löper förbi. Här under lyda $11\frac{7}{8}$. Frälsehemman, utan 13. Rå och Rørs oskattlagde Torpare, som göra dagsvärken och utlagor til Gården.

2. HEGERSTALUND, eller HANSTA, hörer Landshöfdingen Herr ARVID HÄGERFLYCHT til, består af $1\frac{1}{2}$. Mantal: Ligger up i Landet $1\frac{1}{2}$. Mil ifrån Stockholm, är väl bygd med vackra Tråbygningar, och en behagelig Trågård: har både Skog och vackra ågor i Åker och Ång: tillika med Fiske i Säby Siön; förutan Rå och Rørs oskattlagde Torpare, lyda $5\frac{1}{2}$. Mantal Frälsehemman der under. Der finnes ock 1:mo et Bibliotheque om in emot 2000. Böcker, 900. Disputationer i hvarjehanda Faculteter, 235. Lik-Predikningar och öfver 100. Orationer. 2:do en stor Svarf-Kammare med allehanda Vårktyg uti. 3:tio en Rust-Kammare, hvar uti finnes en myckenhet rara Vapen och Gevär. 4:to en vacker Munderings-Kammare, med mera; öfver Porten står: *Aut Studiis, aut Armis.*

3. RISNA tilföre en KONGSGÅRD om 2. Mantal: är nu indelt åt öfversten af Kongelig Lif-Regementet för des Ryttmästerskap. Der är et stort Stenhus om 2. Våningar; men eljest finnes hvarken Skog eller Fiske der til, utan Åker til 30. Tunneländ och 300. lass Ång: Der under lyda ockfå 4. dagsvärks Torpare.

II. JERFÅLLA är Annex til Spånga och bestod tilföre af 34; men nu efter förmedlingen allenast af 27 $\frac{3}{8}$. Mantal, hvar af 25 $\frac{1}{8}$. åro frälse, samt 38. dagsværks Torpare. Denne Socken ligger på Södra och Västra sidan in til Lössna och Görvåls Fierdarna, samt Ståkes Fårja uti Siön Mälaren. Kyrkan ligger på Cronogrund, 1 $\frac{1}{2}$. Mil ifrån Stockholm; Inbyggarne nära sig måst af Åker och Ång, föryttra i Stockholm hvad de der af kunna åstadkomma, och hafva af Skiutsfärder vid Barckareby Gästgifvaregård, mer skada än gagn uti deras rätta Hushåldning. Uti Barckareby hålles de Årliga Tinggen med Sollentuna Härad. Säterier äro:

1. GÖRVÅLEN 2. Mil från Stockholm, om 2 $\frac{1}{4}$. Mantal, har i forna tider varit et Försteligit Gods: är väl bygd. Sielfva Stenhuset som Pfalts-Grefven Hertig ADOLPH JOHAN, Kong CARL den X:s Broder, låtit bygga up, är tåmmeligen stort, af huggen Sten; med 2:ne Flygelbyggnader, af hvilka den ena, genom Vådeld, för många år sedan brunnit af. Detta Gods ligger rätt vackert emot Siön Görvålen, som är en stor inbukt af Mälaren: äger hvarjehanda förmoner både i Åker, Ång, Skog och Fiske, och der under lyda 6. små Rå och Rørs hemman föutan 4. oskattlagde Dagsværks Torpare. Nu hörer det Cammar-Revisions Rådet Herr LAGERSTOLPE til.

2. JACOBSBERG har 5. hela Mantal, hvar til också räknas Nibba om 1. Mantal, ligger när in til Såby Säterie. Salig Riks-Rådet och Feltmarschalken Herr Gref DYCKERS Änke-Grefvinna äger både Jacobsberg och Såby, och har under det förra 11. Rå och Rørs oskattlagde Torp, med mycken Skog, god Åker och Ång. Der är väl ingen Stenbyggnad; men Herr JACOB LILLJEHÖKS Änke-Fru, Fru BRIGITA KRUS har låtit der fåtta up en vacker
Trä-

Tråbygning med 2:ne Flyglar, på den tid hon ägde denna Gård.

3. KALLHÅLL om $\frac{1}{4}$. Mantal: 2. Mil från Stockholm, har vackra Tråbygnader, och ågorne sträcka sig til Görvals Siön, nödorttig Skog, Åker och Ång. Afledne Herr Capitain COJETZ Arfvingar äga nu denna Gård.

4. SKÅLBY har 2. hela Mantal, och ligger $1\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm; Der är en gammal Tråbyggnad och tartvelig Skog: här under lyda 4. Frälsehemman, utom 7. ofkattlagde Torp och innehafves af Præsidenten i Kongl. Stats-Contoiret Herr Gref CARL GUSTAV BIELKE, hvilken ock tillika äger Barkareby Gästgifvaregård i denna Socken.

5. SÅBY eller HERRESTA, ligger $1\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm, vid Såby Siön på en vacker negd, består af $2\frac{1}{2}$. Frälsehemman jemte åtskilliga Torp, af hvilka 7. äro Rå och Rör: Äger härliga förmoner i Åker och Ång, jemte Fiske til husbehof: Fordom Kongelig Rådet och öfver-Ståthållaren Herr SCHERING ROSENHANE har af 2:ne Bondehemman gjort detta til Säteri, och bygd der på et ståteligit Stenhus om 2. Flyglar, fatt än den ene Flygelen är sedermera upfått och tilbygd af Hof-Miniatureuren GIGAT, hvilken fick gården af Herrar ROSENHANERNA i betalning, upodlade och båttrade sedermera den samma i mångahanda måtto. Efter honom skal Landshöfdingen Hert AXEL LEJONHUFWUDS Dotter Fru CHRISTINA LEJONHUFWUD, Lieutenant PRYTZES Änke-Fru, blefvit ägare der til; men nu för tiden råder afledne Riks-Rådet och Feltmarschalken Gref DYKERS Änke-Grefvinna om honom.

6. VIKSÖ, om 2. hela Mantal, och 3. Rå och Rørs Torp, ligger up åt Landet $1\frac{1}{4}$. Mil från Stockholm; men des stora Skog och Utmark sträcker sig ända in til Lösså Fiärden: har gamla Tråbygningar:

ningar: och Fiske i Mälaren; fordom har det lydt under Ståkes Herregård, på den tid Herr JOHAN GYLLENSTIERNNA varit ägare der til; sedan har det genom arf hemfallit Herr MAURITZ POSSE; men innehafves nu af Landshöfdingen Herr ARVID HÄGERFLYCHT.

III. BROMMA är Annex til Riddarcholms Församling i Stockholm, bestod af $3\frac{1}{2}$ Mantal; Men nu efter förmedlingen allenast af 27. och 24. oskattlagde dagsvärks Torp, Kyrkan står på Cronogrund, och Socknen har för År 1693. ej varit Regal, men är sedermera der vid hållen til vidare. Prästegården består af $1\frac{1}{2}$. Crono. Sielfva Socknen gräntfår ända in til Kongsholmen uti Stockholm. Inbyggarne föda och uppehålla sig af Åker och Ång; men fara gerna i skiuts. Säterier äro:

1. BÅLLSTA up i Landet $\frac{3}{4}$. Mil från Stockholm, om $4\frac{1}{4}$. Mantal, hvar af $3\frac{1}{2}$. håller Rustning under Kongelig Lif-Regementet: har vackra Träbygningar; des förmoner bestå i en god Åker och Ång: har nödiga dagsvärken af Augmenterna och de på ågorna upsatte Torpen, innehafves af Kyrkoherden vid St. Jacobs Församling i Stockholm Herr Doctor LARS ARNELL.

2. HORNSBERG ligger ytterst ut på Kongsholmen i Stockholm nästan mit emot Carlbergs Slott, en liten fierdels Mil från Staden: är aldrärförst up-tagit af fordom Riks-Feltherren Grefve GUSTAV HORN År 1652, hvilken låtit der bygga Stenhuset, och inrätta jemte Ången en stor Ladu-och Trågård, och kallat det efter sit Namn Hornsberg, Stenhuset bran af Vådeld up 1701. den 17. October; men är sedermera å nyo uplagat.

3. RANHAMMAR 3. hela Hemman, der af 2. hålla Rustning under Kongelig Lif-Regementet; äger litet Fiske i Mälaren, ingen Skog; men en hårlig

hårlig Åker och Ång; Innehafves af Grefvinnan Fru ANNA MARGARETHA OXENSTIERNA, hans Excellence Riks-Rådet Grefve THURE BIELKES Grefvinna.

4. ULFSUNDA $\frac{1}{4}$. Mantal, ligger $\frac{1}{2}$ Mil från Stockholm uti en behagelig ångd, jemte Siön, åger et stort Stenhus med 2:ne Flyglar, och på Södra sidan en stor och vacker Trågård, Fiske i Mälaren, tarfvelig Skog och betesmark, jemte en god Åker och Ång. Der under lyda $3\frac{1}{2}$. Frälsehemman och någre dagsvärks Torpare. Denne Sätessgård kallades fordom Ålfunda, Ålfunda eller Ullfunda. KRISTIN JÖNSDOTTER har År 1421. förfäldt til Sanct. JOHANNIS CHOR i Strängnäs Domkyrka 6. öre, 1. ortug uti Ullfund för 60. Marker. Sedermera har han i Syfkone skipte fallit ERIK ANDERSSON til af Biurum VÅPNARE, på des Hustrus Fru MALIN BIURES DOTTERS vågnar, hvilken sedan bytte honom bort til Konung JOHAN den III. emot Sätessgården Håringe uti Södermanland, Sotholms Härad och öster Hanninge Socken; hvar uppå framledne Riks-Rådet Gref ANDERS TORSTENSSON kommit der til. Feltmarschalcken Gref LENNART TORSTENSSON har, då han ännu var utomlands, År 1645. låtit der sätta up des vackra Stenhus, och inrätta den ståtliga Trågården, som der ännu är. Der skal och fordom varit et Kloster, hvar efter lemningar ännu skola finnas på den så kallade Herreången (t). Nu för tiden åger ofvanbemålte Fru, Grefvinnan OXENSTIERNA detta Säteriet.

5. ÅKEHOF eller fordom NÅCKEBY, en liten Mil från Stockholm om $1\frac{1}{2}$. Mantal: åges af framledne Präfidenten Baron STIERNCRONAS Arfvingar, jemte $9\frac{1}{2}$. Frälsehemman, utom åtskilliga dagsvärks Torp, som lyda der under, har et ståtligt Stenhus med Flygel-Bygningar. Ågorne äro måst

omgårdade med Stenmurar til några 1000:de famnars längd: der til hörer ock en hårlig Skog, god Betesmark, jemte Fiske i Mälaren. Detta Gods är icke mer, än 100. År gammalt; ty Riks Marfken ÅKE AXELSSON, begynte först År 1640. at bygga det up och kallade det efter sit Namn Åkehof. Efter des död hemföll det hans Måg Ammiralen Herr BARON CLAS BIELCKENSTIERNA, hvilken framfor vidare med bygnaden, och satte det i sådant stånd, som det här tils för ögonen stått (u). Men omsider har Präfidenten STIERNCRONA i sin tid ännu mer båttrat både Huset och Gården; och Sonen, Herr Baron DAVID STIERNCRONA, skal än vara finnad, at giöra dem långt hårligare.

6. ÅNGEBY I. Mil från Stockholm, om 1½. Mantal, har et vackert Stenhus, utom Tråbygningar, Skog och Fiske til nödtorften, ågorne gå in til Mälaren: Cancellie Rådet Herr BALTZAR EHRENSTOLPE var förr ågare til denna Gård; men nu Secreteraren Herr CARL HERMELIN.

IV. ED Socken †, ligger upåt Landet 3. Mil från Stockholm, och räcker på ena sidan in til Siön Skarfven, uti skilnaden mellan Upsåla och Stockholms Höfdingedömen; Kyrkan står på Crono-Grund. Uti denna Kyrka finnes åtskillige gamle Bibliske Målningar med uptekning af hvem de äro påkostade, hvilket skal vara skedt uti CURATI KETTELBERNI tid, som Vapnet utvisar *med en Kettil och Biörn*. En Runsten har varit insatt uti Eds Kyrkogårds Mur på högra sidan vid Porten; Men Konung CARL den XII:te befalte, at han skulle tagas der ifrån, och blef efter då varande Ångelske Residentens, Herr ROBINSSONS, begåran på Kong WILHELMS vägnar i Ångeland, förder der ifrån til
Acade-

(u) Palmsehölds H. Skrifter.

Academien i Oxfort. Soknen bestod tilföre af 31 $\frac{1}{2}$. Men nu efter förmedlingen allenast af 28 $\frac{1}{4}$. Mantal, af hvilka 14 $\frac{3}{8}$. äro Frällé, och 20. ofkattlagde Torp: Sollentuna Hårad's Allmenning är i denne Socken. De fläste af Inbyggarna hafva Skog til nödtorften och något Fiske i Eds Siön och Skarfven: eljest idka de Åkerbruk, hvar af deras förnämsta föda vinnes, utan at tala om det litfla, som de förtiena sig vid Gästgifvaregårdarna. Prästegården består af $\frac{1}{4}$. Mantal. Ståkes färgeställe ligger i denna Socken. Här är allenast et Säteri:

RUNSA, består af 4. hela Hemman och ligger 3 $\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm. Det är stäteliga bygdte både med Stenhus och andra vackra Tråbygningar, brede vid en behagelig Trågård: har stor Åker och Ång: Skog och Mulbete efter nödtorften, och ågorna råcka ända in til Siön Skarfven. Der är också et Tegelbruk, och 5 $\frac{1}{4}$. Frälsehemman, utom åtskilliga dagsvärks Torpare, som lyda under detta Gods. Salig Riks-Rådet Herr HANS HINDRIC VON LIEVENS Arfvingar ågde tilföre detta Säteri; men nu för tiden är Präzidenten Baron OTTO REINHOLT STRÖMFELT ågare der til. Vid Gården finnes en ödelagd Borg, som kallas Runsaborg, hvar efter klare lämningar kunna skönjas.

V. SOLLENTUNA är Annex til Ed: Kyrkan står på Cronogrund, hvar til Fru ANNA BERENDS har påttådt Jus Patronatus, bestod af 41 $\frac{1}{4}$. Mantal; men nu efter förmedlingen allenast af 40 $\frac{3}{4}$, af hvilka 28 $\frac{1}{4}$. äro Frälse, utom 53. dagsvärks Torp. Denna Socken ligger up i Landet 2. Mil från Stockholm brede vid stora Landsvägen, som löper til Upsåla: somlige Hemman hafva torftig Skog; men någre fast föga der af. Inbyggarna föda sig af Åkerbruk, och fara der jemte mycket i Skiuts. Cappelans Bole Kista är $\frac{1}{2}$. Cronohemman.

ROTEBRO Gåstgifvaregård i denna Socken, 2. Mil från Stockholm, ut om Norr Tull, är en mycket namnkunnig ort af det Slag, som der stådt emellan STEN STURE den Äldre och Kong JOHAN II. År 1497. den 28. September: då skola de Danske vunnit seger och nedlagt 300. Svenska, af hvilka måftedelen varit Dalkarlar, hvilket kommit der af at Konung JOHAN II. upåggat de yppersta Män uti Sveriget emot STEN STURE, och gjordt et med Ryssen, som då hölt på at härja i Finland. Här om läses i Rim-Krönikan sålunda:

*Mycket Folk blef slagit vid Rotabro,
Det vålte thenna Herrar voro mig otro (x).*

JOHANNES MESSENIUS (y) berättar at de å båda sidor vunnit lika til en stund, och om våra Dalkarlar haft Cavallerie sig til hielp, hvar uti de Danske voro långt starckare, så hade segren fallit på deras sida; Men emedan de icke då hade en sådan undfåtning, ty nödgades de vika til rygga en half Mil, der de åter repat mod och samlat sig tilhopa, at med full driftighet möta å nyo sin fiende, om han hade ytterligare velat gå löft på dem. Här vid Rotebro ligger ock det så kallade Jutekärret. Ofvan om det samma år en gammal hög Borg, som kallas Strids-Borg. Eljest åro följande Säterier här i Sollentuna Socken:

I. EDSBACKA eller EDEBERG, om 1. Mantal, med 6. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, på en behagelig ort vid Siön Edsviken $1\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm. Under denna Gård lyda $13\frac{1}{2}$. Frälshemman, Edsbacka Krog, en Vatten- och en Väderqvarn. På Gården finnes vackra Träbygnader, der til är ock ymnog Skog och godt Fiske både i Edsviken och några

(x) Part. I. pag. 558.

(y) Epit. Chronol. Scand. Tom. XV. p. 90. och i Scand. Illustrat.

några andra små insjöar. Detta Edsbergs Säteri fäl-
des År 1669. den 19. Februarii til Riks-Marschalcken
Gref GABRIEL OXENSTIERNNA af des Syfter. Den 25.
der på följande Maj lades Syllorne til Fruftugu Byg-
ningen, och samma År den 24. December var Hü-
fet lå färdigt, at bemålte Riks-Marschalck kunde
flytta dit in med alt sit Folk (2). Nu för tiden åger
General Lieutenanten Herr Baron GABRIEL RIBBING
denna Gård.

2. SOLLENTUNAHOLM om 2. Mantal, $1\frac{3}{4}$. Mil
från Stockholm in vid Siön Norrviken på den ena
och Sollentuna Kyrka på den andra sidan. Til den-
na Gård lyda $6\frac{3}{4}$. Frälshemman, och 10. Rå och
Rörs oskattlagde Torp, innehafves af Högvalborna
Fröken HEDVIG CHRISTINA KRUS: har stort utlåde,
och någorlunda godt Fiske uti Norrviken.

3. VIBY om 3. Mantal, ligger up i Landet $\frac{1}{2}$.
Mil från Sollentunaholm: har gamla Tråbygnin-
gar, Skog och Betesmark til nödtorften och 6. Rå
och Rörs oskattlagde Torp; Fröken HEDVIG CHRI-
STINA KRUS åger nu denna Gård.

II.

VALLENTUNA HÅRAD kallades fordom Val-
lendahundari, förer uti sit Vapen *en Fogel
med utfläkta Vingar och Ben*. Gransviken är en
lång smal Siö, mit i skilnaden mellan Långhundra
och Vallentuna Hårader, samt Åkers Skepslag. En
Å kommer från Hedersviken vid Närtuna uti Lång-
hundra Hårad, och åtskilliga andra små Siöar in i
Landet: löper igenom Gransviken nid i Saltiön
vid Tuna Herregård i Åkers Socken. Vallentuna
Siön ligger vid Vallentuna Hårad och Danneryds
Skepslag. Siön Fysingen uti Hammarby Socken är
 $\frac{1}{2}$. Mil

$\frac{3}{2}$. Mil lång: Der ifrån löper en Å igenom Oxunda Siön in uti Skarfven. Skogen Torren går ifrån Skålnora Gård uti Fresta Socken ända in i Sollen-tuna Socken: Uti detta Hårad äro 7. Socknar med

4. Pastorater.

I. FRESTA eller FRIGGESTA Socken †, bestod tilföre af 20 $\frac{1}{2}$. Mantal; Men nu äro de ökte til 21 $\frac{1}{3}$. Mantal, der ibland $5\frac{1}{2}$. äro Frälse, utom 20. Torp. Denne Socken ligger up i Landet $2\frac{1}{4}$. Mil från Stockholm, och gräntår på den östra sidan til Siön Norrviken. Kyrkan står på Crono-grund, och Inbyggarnes nåring är föga annat, än det de kunna åtniuta af Års-Växten, och eljest för-yttra af sin afvel i Stockholm, eller vinna genom Skiutsfärder vid Rotebro Gästgifvaregård. Uti Kyrkomuren skal finnas 7. Runstenar. Uti Kyrkan står följande Epitaphium: *Här hvilat sig i frid den Adle V. Joachimus von Berfelt på Skeldnor, Riks-Tygmästare, Salig i HERranom affomnad År 1619, och hans Fru den Adla och Vålborna Fru Rebecka von Brandenstein, affomnad Salig i Christo År 1615. den 18. November.* Prästegården består af 1. Cronohemman; Eljest finnes här i Socknen en Konungsgård och 2. Säterier:

I. SKÅLNORA en Kongsgård, vid Norrviken $2\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm, om $3\frac{3}{4}$. Mantal, $\frac{1}{4}$. Cronohemman och 6. dagsvärks Torp. Detta Gods har fordom hört Herr CARL ULFSSON til, som det sedermera tillika med Qvarnarna gifvit til Vadstena Kloster genom Testamente År 1389, hvilket genom et dylikt Testamente blef År 1396. stadfästadt af Fru CATHARINA KNUTS DÖTTER, som varade tils Året 1410, då Ridder KNUT BONDE och hans Fru MARGARETHA LARS DÖTTER fingo Gården och Qvarnarna af Vadstena Kloster med betingning, at de,
 efter

efter deras död, skulle åter falla til Klofret igen. År 1561. den 10. Augusti gaf Kongl. Majjt denna Gård med Qvarnen til des Troman och Råd, Fri-Herren Herr CLAES CHRISTERSSON HORN til åminne, och sedermera stadfästades Besitnings-Rätten åt Högbe-målte Herres Ånke-Fru, med Bref der å af den 21. Julii År 1568. Gården skal i äldre tider legat på det rum der nu Qvarnen står, men sedan Högbe-målte Herre fick den samma, har han låtit sätta honom uti bättre stånd, och upbygga honom på sielfva Näset vid ofvannämde Siö, der Håsthagen tilföre-ne varit, hvilket ställe då kallades Skålnora Håste-nås; År 1681. då Gården under Cronan vederkän-des, fants der en utgammal och nederröt Bygning utan innanrede, och et Stenhus 3. Våningar högt, med dubbla Flyglar på hvardera sidan af 1½. alns tiock Mur, hvilket blifvit upsåt 1663. och de föl-jande Åren. Men år sedermera nidrifvit, och i för-ledit År 1740. lades början til et nyt Stenhus. Trå-gården år med stor kostnad inrättad på et ställe, der de tilförene kunde draga Not, och varit omgif-ven med en Mur af 127. alnars längd på ena si-dan, fast den också nu år förfallen, jämvål år vid sielfva Stenhuset en Mur af Gråsten, hvilken varit ämnad til et hvalf, at förvara Trågårds fruk-ter uti öfver Vinteren. Der år utom des en vac-ker Humlegård, Fiske til Husbehof uti Norrvik-ken, nödtorftigt Mulbete, Skog til Gårdsfel och Vedebrand. Qvarnen har 3. par Stenar, och ligger på Ladugårdens ågor.

2. EKEBY om 3. hela Hemman, hvars för-moner bestå i god Åker och Ång. Har 6. Rå och Rörs oskattlagde Torp och 4. Frålschemman, som lyda der under. På Gården finnes allenaft gamle Tråhus för arbetsfolket. Generalen Herr Baron LÖWEN åger nu för tiden denna Gård.

3. HAR-

3. HARBY om 2. Mantal, är indelt för Lieutenanten af Kongl. Lif-Regementet och Lit-Compagniet til Boställe, och någorlunda bygt; men har föga Skog. Der til lyda 6. dagsvärks Torpare.

II. HAMMARBY är Annex til Fresta, hade tilförene 35. hela Hemman; men är nu förmedladt til 29 $\frac{7}{8}$. Mantal, hvaraf 15 $\frac{5}{8}$. äro Frälse. Capellans Bostället består af $\frac{3}{4}$. Mantal; Eljest finnes ock här 36. stycken Torpare: Socknen ligger så til, at hon nåkas med sin västra ända in til Siön Fyningen, och har 2 $\frac{1}{2}$. Mil til Stockholm. Folket nära sig på samma vis, som de uti Fresta Socken. Kyrkan ligger på Cronogrund. Deruti är *Herr Åke Carlsson Måneschildt til Skeninge* begrafven 1626. Likaledes *Herr Erik Gustav Silfversparre til Villunda, Major för Fotfolcket af Dalekarlarna, fød 1649. den 28. April, och affomnad den 27. April 1691. på sin Gård Villunda* uti Vallentuna Härad (a). Här äro:

I. TIURSÅKER, et berustat Säteri, om 4 $\frac{3}{4}$. Mantal: ligger icke mindre behageligt vid Siön Fyningen, än det eljest är väl bygd, både af sten och trä: har en vacker Trägård, och några dagsvärks Torpare. Lagman Gref FRIEDRICH GYLLENBORG är ägare härtil, hvilken der ock håller et vackert Schäferi.

2. VILUNDA ligger bättre up åt Landet, består af 2 $\frac{1}{2}$. Mantal: är af trä bygt: har trefvelig Skog och Mulbete, några dagsvärks Torp, 2:ne Rå och Rørs Hemman, och innehafves af Lieutenanten Herr SCHECKTA.

3. VÅSBY om 2. Mantal, och 5. Rå och Rørs Torp har åtskilliga vackra Tråbygnader, 3. kostbara Trägårdar, med et stort Orangerie eller Blomster-

(a) Se *Palmshölds H. Skrifter.*

sterhus: Skog och Mulbete til nödtorften, och $2\frac{1}{2}$. Frälse-Hemman. Framledne Landshöfdingen Herr CARL DE GERS Arfvingar äro nu ägare til detta Säteri.

III. VALLENTUNA Socken †, har tilförene beståt af $53\frac{1}{2}$. hela Hemman; men är nu förmedlad til $50\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka 25. äro Frälse. Denne Socken ligger $2\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm vid Vallentuna Siön. Större delen af Byarna hafva ingen Skog. Folket nära sig med Åkerbruk, och hvad de eljest af sin afvel och gröda kunna sälja i Stockholm. Kyrkan står på Cronogrund, och skal vara öfver 500. År gammal. Prästegården består af $2\frac{1}{2}$. Cronohemman. Här i Socknen finnes de 2:ne Runstenar uti Bålsta hage vid Afvaviken, som skola varit upreste Oggi fordom Götalands Guds til äminnelse, och äro aftagne uti Herr Peringschölds Bibliiska Släkregister (b). Likaledes är ock i denna Socken et ställe med Stenar omlagt, som kallas Tingsval; emedan der fordom blifvit Ting hållit under bar Himmel. Nu skal Vallentuna Hårads af-råtsplats vara på samma ställe. Här ligger:

1. BÅLSTA eller BÅLDESTA, på et vackert och behageligt ställe vid Vallentuna Siön $2\frac{1}{4}$. Mil från Stockholm, är allenast 1. Mantal stort; men der under lyda $\frac{1}{2}$. Frälse, och 2:ne små Rå och Rørs Hemman utom åtskillige Torpare: har Fiske, Skog och Mulbete til nödtorften, och innehafves af Capitainen Vålborne Herr ERIK GETHE.

2. LINDSBERG 3. Mil från Stockholm, om 2. hela Mantal, har nödiga Tråbygningar, Skog, Mulbete, et litet Fiske uti Siön Angarn, och några dagsvärks Torpare. Fru MÅRTA JULIANA ROSENSTIERNÄ äger nu detta Säteri.

3. LÖE-

(b) Pag. 16. 17. 18. Item *Alta Literar. Suecia.*

3. LÖFSÅTTRA vid Ensta vägen, $2\frac{1}{2}$. mil från Stockholm, har vackra Tråbygningar och et nytt Stenhus, tarfvelig Skog och Betesmarck, samt något Fiske i en liten Insiö vid Gården.

4. MÅLNEBY består af 2. hela Mantal: har Skog och Betesmark til nödtorften, några dagsvårks Torpare, et litet Rå och Rørs Hemman, hörer nu afledne Herr Bergmästaren LUTHS Arvingar til.

5. OHLHAMRA $2\frac{3}{4}$. Mil från Stockholm, om 1. Mantal, har gamla Tråbygningar, Fiske i Siön Angarn, Mulbete och tilräckelig Skog, en Vattuvvarn, som kan gå om Höst och Vår, och äges af Herr CARL HENRIC GRUNDELSTIERNÄ.

6. VEDA en Ladugård til Lindholms Säteri om 2. Mantal, ligger 3. Mil från Stockholm, åger inga stora Bygningar: har Fiske i Lindholms Siön, samt Skog och Mulbete til nödtorften.

IV. VADA Socken † hade tilförne $15\frac{1}{3}$; men nu efter Förmedlingen allenast 15. Mantal, utom 12. oskattlagde Torp. Hon ligger uti Rösagen 4. Mil ifrån Stockholm, gräntfar til Vada Siön och en Å af samma namn, som har sit utlopp i Hafvet vid Tuna Sätessgård i Åkers Socken. I forna tider hafva små Fartyg kunnat gå up i denna Ån ända in til Nårtuna Socken, hvaräst det varit en bytesplats för dem, som der handlade med Skårbönderna; men omfider har denna Å så vuxit igen, at nu en Båt ej kan komma längre up ån til utloppet vid Tuna, der bytesplatsen nu är. Prästegården består af 1. helt, men Cappelans-Bolet för Vada och Angarn af $\frac{1}{2}$. Cronohemman: Kyrkan ligger på Cronogrund.

Stora BENHAMRA en Kongsgård om 2. Mantal: ligger vål til, brede vid Vada Siön, i hvilken också är Fiske til husbehof. Gården är endast bygd af Trå, men har både Skog och Mulbete til nödtorften.

Här

Här under lyda 4. fierdedels Hemman, och 8. oskattlagde Torp, som göra fina dagsvårken hvarje Veccka. Han är förlånt åt Grefvinnan ANNA CHRISTINA ARVEDS DOTTER, och kallas stora Benhamra til en skilnad från lilla Benhamra, som är et vål upbygdt Ruffhål om 2. Mantal i samma Socken.

V. ANGARN är Annex til Vada, bestod tilföre af $15\frac{1}{2}$, men nu efter förmedlingen allenast af $12\frac{1}{4}$. Mantal, af hvilka $4\frac{3}{4}$. äro Frelse, utom 8. oskattlagde Torp: Denna Socken ligger $3\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm in vid stora Roslags Vågen up åt Landet: Någre Hemman gräntsa in til Södra sidan af Siön Angarn. Inbyggarne hafva ingen annan näring eller handtering, än hvad de kunna få af sina Hemmansbruk affätta i Stockholm: Kyrkan ligger på Cronogrund. Här är allenast et Säteri:

RÅKSTA eller RÅKELSTA om 1. Mantal, ligger vid Landsvågen $2\frac{3}{4}$. Mil från Stockholm: har bara Tråbygningar: innehafves af Herr öfverst-Lieutenanten MANNERSTEDT. Uppå detta Säteris ägor ligga någre oskattlagde Torp och en Svalt-Qvarn. Skogen, och Mulbetet är rätt hårligt.

VI. ÖSEBY, OSEBY eller ODENSBY Socken †, hade tilföre 16 $\frac{1}{4}$, men är nu förmedlad til $15\frac{1}{8}$. Mantal, hvar under lyda 13. oskattlagde Torp. Kyrkan ligger på Cronogrund och Prästegården består af et helt Cronohemman. Denna Socken ligger 4. Mil ifrån Stockholm, och gräntsar på den ena sidan til Vada-Å, som rinner igenom Socknarna långre up i Landet, såsom ock til Garnsviken, hvaråft Inbyggarne hafva fiske til husbehof. Eljest taga de måst sin föda af Åkerbruk, utom den usla vinning de hafva med Skiutsningar vid Tofesta Gåstgifvaregård. De Hemman, som ligga i Skogsbygden kunna något vinna igenom Ved och Timmerhandel. Här finnes följande Säterier:

H

I. BRÅTT-

1. BRÄTTBY et Rustnings - Säteri om 1. Mantal vid Garnsbro, och den derstädes framlöpande Vada-Ån, har Skog och Mark til torftigt Timmer, Gårdsfel och Vedebrand; men gamla Bygningar.

2. HAKSTA et beruustadt Säteri, om 1. Mantal, har vacker Tråbygnad, litet Skog, Fiske uti Angarns Siön, tilräckelig Ång, och i Åkren är en god Jordmon.

3. Lilla KARBY, om 1. Mantal: har intet Fiske, föga Skog, eller Mulbete, några dagsvårks Torp. Husen äro af Trå upbygde. Detta Säteri hörer framledne Präfidenten Baron STIERNCRONAS Arfvingar til.

4. SIÖBERG består af 1. Mantal, ligger mycket väl til vid Garnsviken, hvaråst är Fiske til husbehof: har vackra Tråbygningar, Skog och Mark til nödtorften, och innehafves af ofvannåmda STIERNCRONISKA Arfvingarna.

VII. GARN är Annex til Öseby, och består af $31\frac{3}{4}$ Mantal, hvar af $12\frac{1}{2}$ åro Frelse. Cappelans Bolet Gilberga består af $\frac{1}{4}$ Crono: Kyrkan ligger på Cronogrund. Här i Socknen finnes 2:ne Säterier:

1. HAKUNGE, om 2. Mantal, hafver 2. Rå och Rørs oskattlagde Torp, och hörer Gref AXEL CRONHIELMS Änke-Grefvinna til.

2. ÅBY 1. Mantal, hvar til Fru SNECKENBERG är ägare.

III.

DANNERYDS SKEPSLAG, har 4. Pastorater, som tilhopa bestå af 5. Socknar: förer en *simmande Fisk uti sit Vapen*, och kallas Danrö i gamla Skrifter af Dan eller Dane som fordom lårer varit något Mans namn. Tingstället är vid Danneryds Kyrka.

1. DANNERYDS Socken †, ligger 1. Mil Norr ut från Stockholm, och sträcker sig på Södra sidan

sidan til Saltfön, består af 25 $\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka 22 $\frac{1}{4}$ äro Frelse. Prästegården är $\frac{1}{8}$. Crono: Kyrkan ligger på Cronogrund, och är upbyggd af Grefvarne BANERER, hvilka äga Jus Patronatus, både här och vid Lidingön. Inbyggarne nära sig måst af sit Fiske, Afvel och Åkerbruk. Uti Kyrkan ligga begrafne Herr Axel Nilsson Baner til Diursholm, med des Fru Margaretha Bielcke, och 2:ne Döttrar Ingeborg och Anna. Uppå Graf-Stenen läses desse orden: *Epitaphium generosi viri Axelii Nicolai, qui obiit A:o 54 den 2. Martii.* Ofvan på Grafven är en prydnad af Marmor. öfver Gref SVANTE BANERS lägerställe, är ocklå uprest et stort Monument dels af Marmor, och dels af Sten, med des och des Frus Bilder uti fulkomlig Menniskiofstorlek, utom åtskillige andre Prydnader. Gref Svante Maurits Baner föddes i Stockholm 1666. den 24. Junii, och dog den 24. Februarii 1668. Gref Jacob Stenbock, Lientnant under Kongelig Maj:ts Drabanter, född uti Malmö År 1663. den 26. Februarii, affomnade uti Köping den 7. Januarii 1695. Fordom General, Geheim Råd, öfver-Hofmästare uti Schlesswig Holstein, Riddare utaf Johanniter Orden, Fri-Herren. Herr Johan Gabriel Baner, föddes i Stockholm den 16. December 1662, afled i Staden Gottorp i Holsten 1706. den 19. December. Efter honom är den nya Altare-Taflan gifven dit til Kyrkan, hvar på läses desse orden: *Til GUDS Åro och Salig Baron Herr Johan Gabriel Baners Åminnelse A:o 1707.* Uti Choret är en Sköld uphängd på Väggen, med följande Skrift: *A:o 1636. den 24. September är denne Skölden med Banere - Vapnet tagen utur*

Kloster Kyrkan i Sigtuna, den ock jemte andre insignia af samma Adel var förkommen, och är här i Danneryds Kyrka upsatt, der åtskillige af den Adelige gamla Banere-Släkten ligga begrafne, förbättrad af Grefvinnan Sigfrid Magdalena Baner Anno 1703. den 27. Januarii. Här i Soken är allenast et Säteri:

DIURSHOLM, af 2. hela Mantal, ligger $\frac{7}{8}$. Mil från Stockholm, har et stort Stenhus med 2:ne Flygelbyggnader likaledes af Sten, utom vackra Tråbyggningar. Här under lyda 18 $\frac{1}{8}$. Mantal Frelsehemman, och 40. Torpare, hvar ibland 20. åro inom Rå och Rör: et kosteligt Fiske i Saltfön både at sälja och til husbehof, förutan i andra små Insiöar och Tråsk: Skog och Ång til ymnighet, 2:ne härliga Trågårdar, et ståtligt Tegelbruk, och en Vattquvarn med et par Stenar, så ock en större på Lidingön med 2. Par, som gå hela Året igenom. Detta är et gammalt Herresäte, som i långliga tider hördt BANERE-ÅTTEN til. Des ågor sträcka sig in til Staden ock Konungens Diurgård: Den vackra och fruktsamma Lidingön lyder ocklå der under, och ligger mit emot sielfva Stenhuset, hvilket bran af År 1656. med många des kostbara innandömen; men blef, någon tid der efter, af Sveriges Rikes Råd Herr SVANTE BANER SVANTESSON å nyo upbygdt mycket härligare på et bättre Bygnings-sät. Generalen Högvalborne Herr Baron JOHAN GABRIEL BANERS Anke-Grefvinna åger nu för tiden detta Säteri.

II. LIDINGÖN är Annex til Danneryd, hade tilföre 18 $\frac{1}{8}$, men är nu förmedladt til 9 $\frac{1}{2}$. helt Mantal, jemte 21. dagsvärks Torp. Hela denna Socken är kringfluten af Saltfön, och ligger en liten half Mil från Stockholm emot Nordöst, så at Segelleden, som går ifrån Blockhus-Udden ut til
Vax-

Vaxholm, stryker förbi des Södra sida. Inbyggarna nära sig af Hemmans bruk och Fiske i Saltfjön. Der fångas den bästa Strömming i hela Riket, och föres måst färsk in til Stockholm, då den kostar från 8. til 16. öre Silfvermynt Valen. De råkna vid pass 64. Valar på Tunnan. Denne Vinsten lockar Folket at hvar Natt fara til Not, då Strömmings-Fisket påstår. När de draga åftad, klåda Qvinnorne sig lika som Karlar i stora vida Byxor och Stóflor, med Hattar på hufvudet. Om Vinteren tilreda de sielfva sina Fiskedon. Hela ön lyder under Diursholms Såtes - Gård.

III. TÅBY Socken * hade tilföre 70 $\frac{1}{2}$; men nu efter Förmedlingen 59 $\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka 33. åro Frelse, utom 44. oskattlagde Torp. Denna Socken ligger 2. Mil Norr ut ifrån Stockholm, och råcker på den östra sidan in til Saltfjön eller Vårtan, som är en Vik der af, och i Nordväst til Vallentuna Sjö. Inbyggarnes Handel och Naring är allenast hvad de af egen Afvel kunna affätta i Stockholm, och eljest förtiena med Skiuts vid Gåstgifvaregården Ensta, som finnes här i Socknen. Kyrkan ligger på Frelsegrund: Prästegården består af 1 $\frac{1}{2}$. Crono, och Cappelans - Bostället Skoberga af $\frac{1}{2}$. Crono. Här åro 2:ne Säterier:

I. NÅSBY, ligger på en mycket liufig ort vid Saltfjön, har ståtliga Stenhus och Tråbygningar, en vacker stor Trågård, et kosteligt Tegelbruk, och en liten Qvarn, med et par Stenar, 1 $\frac{3}{4}$. Mil från Stockholm Landvägen; men 2 $\frac{1}{2}$. Mil Siöledes: åger goda förmoner i Fiske och Skog: har 16 $\frac{1}{2}$. Mantal Frelsehemman, och 36. Torpare. Denne Gården har fordom hört Kongl. Rådet och öfver-Ståthållaren Herr AXEL SPARRE til. År 1716. den 18. Junii år Nåsby Frelsehemman 1. Mantal med underliggande Hemman: Valla Frelsehemman $\frac{1}{2}$, Ry-

ning $\frac{3}{4}$. Frelsehemman: Tible med Tible - Nåset Frelsehemman 1, Fittia Skattefrelse 1. och Gamlegård en utjord af Skattefrelse Natur i Tåby Socken, och Skåksboda Frelsehemman $\frac{1}{4}$. i Danneryds Socken af Ryttnåstaren Herr GABRIEL FALCKENBERG, och Ryttnåstaren Herr CARL FALCKENBERG, och öfverste-Lieutenanten Herr GUSTAV GADDE, och afledne Fru Fri-Herrinnan EBBA JACQUETTA SPARRERs omyndiga Dotter, såldt til Riks-Rådet och General Gouverneuren Gref JOHAN AUGUST MEIJERFELDT, tillika med Skatterättigheten uppå de öfriga $2\frac{1}{2}$. Hemman uti Nåsby och det underliggande Hemmanet Åkerby, hvarföre Rustning göres under Lif-Regementet; såfom ock Skatterättigheten på $1\frac{1}{2}$. Hemman uti Tibleby i Tåby Socken, som är Augment under Nåsby. Således är bemålte Riks-Råd och General Gouverneur ännu ågare til detta Gods.

2. VIGGEHOLM brede vid Saltån, om $2\frac{1}{2}$. Mantal: har vackra Fråbygningar, och 10. Rå och Rørs oskattlagde Torp: innehafves af Riks-Rådet Herr Gref JOHAN AUGUST MEIJERFELDT.

IV. SOLNA Socken *, bestod af $20\frac{1}{2}$; men nu efter Förmedlingen allenast af $17\frac{3}{4}$. Mantal, af hvil-
 $9\frac{1}{2}$. åro Frelse, utom 20. Torp. Denna Socken ligger nåst in til och på den norra sidan om Stockholm, och har fordom varit et präbende åt Kyrkōherden vid Storkyrkan i Stockholm (c). Prästegården är 1. Cronohemman. Kyrkan ligger vid pats $\frac{1}{2}$. från Staden. Hennes Kongelig Majt vår Allernådigsta Drottning har kostat mycket både på Kyrkan och Prästegården, åger ock Jus Patronatus i Socken. Inbyggarne hafva måst sin födo af Hemmans bruk, utom hvad de eljest kunna vinna, genom Krögerier och Vårdshus, som en del om Sömarens hålla

(c) Se Herr J. Srenii *Sebediasm. acad. Upsala 1720.*

hålla för Stads-Boerna. Siön Bruns-Viken ligger nästan mit uti Socknen. Vid des utlopp är en Qvarn med 1. par stenar och Krogen Ålkiestan. Detta utlopp gick tilförene nid i Stockholm mellan Norrmalm och Ladugårdslandet; men har blifvit igenfylt i de förflutna Åren. Andre må tänka efter om det är rått giordt. Der i Socknen äro tvenne Kongliga Luftflott, et Såteri och den store Kongelige Diurgården vid Staden.

I. CARLBERG en Kongsgård och Luftflot $\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm, vid Rörstrands Viken, som genom en bukt kröker in utur Mälaren. En graf går emellan denna och Ållunda Fierden om 25. Famnars längd, der uti Båtar och små Fartyg kunna löpa fram och tillbaka.

Orten är af naturen så behagelig, som Konsten visar sig hårlig både uti en prydelig Bygnad och hvarjehanda Planteringar. Hvarföre deras Majestäter finna sielfva et synnerligit nöje, at största delen af Sommartiden vistas der ute.

Der Slottet nu ligger, har fordom varit et Cronohemman Boltomta om 1. Mantal, eller 10. öres Land. Men sedan Riks-Ammiralen Herr CARL CARLSSON GYLLENHJELM, vid pass, År 1630. aldrast började bygga up Slottet, har det icke allenast efter honom blifvit kallat CARLBERG, utan ock fåt under sig Hemmanen i Össeby, som beståt af $\frac{2}{3}$. Skatte, $\frac{2}{3}$. Crono och 1. Mantal Frelse, i lika måtto Lundby om 1. Mantal Crono. Hvilke Hemman nu äro ödelagde, så at allenast lemningar och stenrösen synas på CARLBERGS ågor, der Kållrar och Husen fordom ståt.

Sedan nu bemålte Herr CARL CARLSSON GYLLENHJELM var på detta sit Gods med döden affömnad År 1650. den 7. Martii, har Riks-Drotsen Gref MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE köpt det af Högbe-

målte Herres Arfvingar 1669. för 25000. Riksdaler, och låtit i sin tid sätta up bägge Flyglarne vid Slottet, och inrätta den vakra Trågårdén.

Der uppå har öfverste-Marschalken Gref JOHAN GABRIEL STENBOCK varit i några År ägare der til; men omsider har det uti Kong CARL den XI. tid kommit til Cronan genom Reductionen, hvars Drottning Högstfälig ULRICA ELEONORA hade et synnerligt behag til denna orten, och afled der den 26. Julii 1693.

Sielfva Slottet är snart sagt 3. Våningar högt, med et Urvärk uti öfversta afdelningen och en vacker Trappa på södra sidan af huggen sten. Rummen äro väl indelte och med åtskilliga vackra stycken utpryde.

Följande Tånke-Skrifter läses på Våggarna uti sielfva ingången til Slottet med förgylta Bokstäfver:

Sic tibi in vita agendum, mente semper in DEum fixa, & rebus externis sic utere, ut cordi minime inbareant. Serviunt ille tibi, ut Tu servias DEO. Summa perditio est a summo bono deflectere, & converti ad Creaturas. Nec ullum est lucrum ubi salutis est damnum. Omnia itaque relinque, antequam relinquaris, ut cum venerit mors, nihil reperiat, quod possit abolere.

Hec est unica vita hujus felicitas, velle ut quæ sunt, ita fiant sicut vult DEus, non ut volumus ipsi.

Ducit Te DEus ad finem, ad quem ab æterno fuisti destinatus, per suavia, per aspera, per prospera, per adversa. Obsequere Divine providentiæ & sequere alacriter. Nam etsi
repug-

repugnaueris, sequeris nihilominus, & impius eris. Ducit volentem DEus, nolentem trahit.

Latior est animus qui in pauciora distringitur.

Fortuna cum blanditur fallit.

Nemo Amicus idem & adulator.

Si vis tempore uti, nunc incipe.

Maximum vivendi impedimentum, dilatio.

Likaledes står på Väggen uti et Rum:

Scire quod non prodest, proximum est ignorantie.

Kyrkan uti Slottet är mycket vacker. Hela den öfre Borggården blef allaredan År 1692. lagd med huggen Sandsten öfver alt. Utom sielfva Slottet finnas åtskilliga Stenhus i senare Åren upbygde både för Stall och Ladugårds Staten, samt Gårdsfolket.

Luft-Trågården, som måst ligger på Norra sidan om Slottet, är stor, behagelig och full med allehanda skugrika Trån, såsom i en tiöck Skog. Der uti får en också se väl inrättade Vatten-Konster, Dammar, och et ståteligt Blomster-Hus af Sten, som År 1698. om Sommaren blifvit upbygdt. Hans Kongl. Majeståts vår nu regerande Konungs Bröst-Bild af hvit Marmor, är ditsatt uti framledne öfver-Marschalkens Gref NICODEMI TESSINS tid.

Diurgården kan föga vara 2. fierdings väg lång, ligger Väster ut ifrån Slottet. Nu för tiden äro inge andre än Rådiur, som der uppehållas. Der uti samma Diurgård har fordom stået et vackert Lusthus, som kallades *Dianeburg* (d).

Uti Fågleburen, som ligger Väster-Norr om Trågården skal finnas et Runeberg. Den är nu så godt som ödelagd.

H 5

Kongs-

(d) Se framledne Gref Dalbergs härliga Kopparstycken, der hela detta Kongl. Lust-Slottet kan i perspective afbildas.

Kongs-Ången ligger Väster ut ifrån Slottet; skal i goda År bära öfver 200. last HÖ, och bärgas af vissa Skatte-och Crono-Bönder i Spånga Socken.

Drottningen Högst-Salig ULRICA; ELEANORA Kong CARL den XI:tes Gemål, har i sin tid låtit uprätta der på CARLBERG et Hus för 30. stycken fattiga Barn, de der underhöllos med Kläder och Föda, samt lärdes at Spinna och Väfva allehanda Tapeter. Desse Barn voro i förstone under en Tyfk, men sedan under en Svensk Hustrus in-seende, och Drottningen hade sit största nöje, at dageligen vistast ibland dem. Men lå snart Högst-bemålte Drottning var med Döden afgången, började samma inrättning småningom falla af, fast ån Barnen blefvo någon tid der efter uppehållne til des de antingen kommo i tjänst hos privat Folk, eller blefvo på annat sätt försedde (e).

2. RÖRSTRAND ligger vid pass 500. steg från Stockholm, gent öfver Kongsholmen, uti Solna Socken; är et Cronohemman, hvars ågor sträcka sig in til Carlberg på den ena, och in emot Brahelund på den andra sidan. Kong ERIK den XIV. har År 1668. den 1. Maj gifvit denna Gård åt en vid namn TORBIÖRN i Stockholm, at niuta fritt från alla årliga utskylder, som der af hade bordt utgöras; Men sedan Kongl. Råntmästaren ROSENSTIERNAN, genom köp eller byte med Drottning CHRISTINA År 1637. blifvit ågare der til, har han mycket kostat uppå des Bygnad, och låtit sätta up det stora Stenhuset, som der ånnu står. Omfidér kom Fält-Marschalken LENNART TORSTENSSON at åga denna Gård. hvilken i sin tid der inrättat vackra Trågårdar på Italienska sättet. Efter honom har Gref ARVID WITTENBERGS SON på någon tid ågt den samma, til

(e) Se här om Kongl. Maj:ts Bref til Högloftig Kongl. Cammar-Collegium den 3. October 1693.

til des Drottning CHRISTINA År 1651. den 14. Maj donerade den til Kong CARL GUSTAV då varande Kongl. Högghet, hvilken åter igen updrog den til Feltmarschalcken Gref ARVID WITTENBERG, under samma vilkor och allodial rätt, som den tilföre var Hans Kongl. Maj:ts af Drottningen gifven, Men sedermera år den indragen til Cronan och ömsider för några År sedan komem til Staden. Ut Drottning CHRISTINÆ tid blef År 1649. in Martio beslutit, at här skulle uprättas en Academie sådan som den i Paris, hvilken snarare hade bord heta en Ridschola. Staten inrättades til Folk och Håster, med den författning, at Directeuren ROKIRK der vid skulle hålla Kost åt dem, hvilke der lärde at Rida, och at Gripsholm med des Ladugårdar, Ångar och 50. Bönder skulle läggas der under. Vid samma tid kallades *Jacobus de Puteo* från Upsåla, at der sammastådes vara Magister lingvarum Italicæ & Hispanicæ, hvarföre han skulle muta i Årlig lön 600. Rix-Daler Specie. Der hades också före allehanda andre Ridderlige öfningar med såkande, Dansande och Voltigerande. I sidsta Kriget hafva Ryfke Fångar setat der en tid bortåt. Der har också på någon tid efter Kongl. Maj:ts nådiga Privilegium varit et Tegelbruk inrättat. Men nu år der et vackert Porcellains-Bruk, hvarest tilarbetas en stor ymighet af allehanda slag, hvar til 3. ne Brånugnar åro inrättade, som både Vinter och Sommar ömsöm brukas; och in emot 100. Personer hafva der vid sin föda. Rå Ämnet tages ifrån Upsåla Gården nedan före Kongs-Trågården, och föres således ånda in til Bruket vid Rörstrand. Detta Porcellains-Bruk har lika som många andre nyttige Vårk i Vörjan måst utstå många svårigheter genom åtskilliga utländska Mästare och arbetare, som med deras okunnighet tilskyndat Vårket stor oröda, hinder

hinder och Mis-Credit; men sedan det nu omsider öfvervunnit alt sådant, har det genom des stora tilvårkning på godt och vackert arbete icke allenast vunnit värde öfver det hit tilförende införde utländska Oäkta-Porcellainet, utan en anseelig Summa blir också der igenom, hvar år spardt för Riket.

3. ULRICHSDAHLS Kongsgård och Slott ligger $\frac{3}{4}$ Mil ifrån Stortorget i Stockholm, på en mycket behagelig ort vid Sion Edsviken, eller den så kallade Käfvingen (f). Denne Kongsgård kallades tilföre *Jacobsdal*, efter framledne Grefve JACOB PONTUS DE LA GARDIE, hvilken lätit 1644. och de näst föregående Åren bygga den samma på öfver- och Neder-Jerfva Byars ågor, och innehade den såsom Säteri; Men då den åter drogs in til Cronan, och kom til Hennes Maj:ts, Riks-Ånke-Drottningen, blef han kallad ULRICHSDAL efter Prints ULRICH, Kong CARL den XI:tes 3:die SON, som År 1684. den 22, Julii föddes der på samma Kongsgård, och fick hela detta Gods af Riks-Ånke-Drottningen i Fadder-Gåfva; men Han dog nästa Året der efter.

På den tiden bättrades detta Gods i många mål, och sielfva Slottet ökades med 2:ne utbygde Flyglar, dem vår nu varande Allernådigsta Drottning har storligen ökat, och kostat det måsta på des prydnad både innan och utan til. Sielfva Huset är nu 3. Våningar högt med et litet Torn midt på, hvar uti finnes en Tim-Klocka, och Flyglarne på båda sidor om Borggården äro 2. Våningar höge. Ibland des inre prydnader kan enkannerligen räknas Hennes Kongl. Maj:ts, Konst-Cabinet, Bibliothek, Bön-Kammare och Porcellains-Kök, hvar
uti

(f) Se des belägenhet och härliga Bygnad uti Salig Gref Dalbergs *Succia Ant. & Moderna.*

uti finnes många härliga Stycken, som i värde och prål föga hafva deras like.

Utom Slottet på östra och Södra sidan finnas Parterer fullsätte med allchanda rara och sällsynta Trån; Eljest äro åtskillige Tråbygningar der upfatte för Betienterna och Gårdsfolket samt Handtvärkare, såsom ock et stort Stenhus; der uti på ena sidan hålles Vårdshus, och på den andra Ridhus, fast än det senare nu mera intet nyttias.

Uti Slottet är en vacker Kyrka, för utan den som är bygd för betienterne och Gårdsfolket, utom Borggården, den der kallas Heliga Trefaldighets Capel. Den som förrättar Gudstiensten i Cappellet, är tillika Schole-Måstare uti den Barn-Scholan, som Hennes Kongl. Majt der låtit inrätta År 1730.

Luft-Gården ligger på Västra sidan fram för Slottet och har åtskilliga Vatten-Konster, vackra Ritningar, många utländska Trån och klipta Grannar i hvarjehanda prydnader. Der finnes et ståtligt Orangerie eller Blomster- och Drif-Hus, der uti många främmande Trån, örter och Växter hvar efter sin art ansås och skötas. Uti denna Luft-Gård står också den namnkunnige Grottan, som väl kan räknas för et stort Måsterstycke. Den är bygd af Sten i fyrkant med en rundel på hvar sida. Sielfva Huset är 2. Våningar högt. Den nedre, hvar uti Grottan finnes, är hvälfd och klädd både på Våggarne och i Taket med åtskilliga sällsynta Musflor och Snäckor uti hvarjehanda Figurer, hvilket alt är så konstigt inrättat, at då en vil släppa alla Vattensprången löså, frufar Vatnet til iträn Gålf, Våggar och Tak, både igenom berörde Snäckor och en stor rund Kula, som sitter i Taket. En kan också låta Vatnet spruta på det ena stället i Grottan, och icke det andra, när en så vil. Det öfre rummet på Grottan är et Lusthus med 19. stora Fönster uti.

Frukt-

Frukt- och Kóks - Gården ligger särskilt vid Helga Trefaldighets Cappellet, och äro både två prydeligen inrättade.

Norr om Slottet ligger en Diurgård, hvar uti finnas både Hiortar och Rågetter. Det vackra Luft - Huset som står byggt på en högd i Diurgården icke långt ifrån Slottet, har också varit en konstig Bygnad.

Ladugården är bygd af Sten, lika så Stallet, der uti Konungs Håstarne hållas.

Väder- Qvarnen är bort-arrenderad.

Til-denna Kongsgård lyda öfver 9. Hemman i Solna, Spånga och Danneryds Socknar om särskilt natur och storlek, hvilka äro frie för åtskilliga utlagor, roteringar, skiutslårder och inqvarteringar, utom Kåfvinge, Mörby och Rinkeby Boarne uti Danneryds Socken, hvilka måste göra ut Båtsmän. Men der emot böra alle vara tilreds i Dagsvärken vid Kongsgården när de hållt påkallas, lika som de 14. ofkattlagde och 6. skattlagde Torpare, hvilka också ligga här til.

Vid hvars Godset finnes et tarfligt Mulbete, godt Fiske, både i Saltfön Edsviken, och friska Vatnet Brunsviken, Årligit utlåde til 20. Tunnor, hårdvals Ång i goda År til 190, och Starrvall 100. Sommar - Låf.

Hela Statens aflöning och vid makthållande stiger sig vid påfå til 4200. Daler Silfvermynt om Året, och 2000. Dal. Silfvermynt gifves såsom et vist Årligen til Slottets och andra Bygnaders bättring och omlagning.

Två Karlar gå hvar Natt och hålla Vård omkring Slottet.

4. ALBY, et nyt Frelse-Såteri om 1. Mantal, som äges af Kongl. Secreteraren Herr EHRENKROK.

5. OTTER-

5. OTTERSTA et gammalt Frelse-Säteri om $1\frac{1}{2}$. Mantal, år tilhörigt samma ägare, som nästnämde Alby Säteri har.

V. RYD eller ÖSTERRYD Socken †, bestod tilföre af 45, men nu efter Förmedlingen allenaft af $36\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka 33. äro Frelse, jemte 40. oskattlagde dagsvårks Torp. Denne Socken ligger $2\frac{1}{2}$. Mil emot Nordost ifrån Stockholm, och når, på den Västtra sidan in til Siön Vårtan; men på Södra til Lidingön, och med östra ändan til det så kallade Trälhafvet och Vaxholms Landet: och som måst hela Socknen är Frelse, så har Allmogen ingen annan näring än hvad de kunna vinna af egen Afvel, eller genom Strömmings fång och annan Fiellfisk. Prästegården består af et Cronohemman. Kyrkan är prydd med hvarjehanda vackra stycken: har blifvit bygd af den Grefliga BRAHESKA Familien på Frelseägor, hvarsöre de också äga jus Patronatus här i Församlingen. Eljest ligger denne Socken mycket vidt omkring, och har på somliga ställen ymnig Skog, hvar af Herrskaperne sielfva gagna sig. Här äro 3. Frelse-Gods.

1. BOGESUND om 2. Mantal, ligger $\frac{1}{2}$. Mil Väst ut ifrån Vaxholmen. Stenhuset är tämmeligen högt, och synes långt ut i Saltjön. Dervid finnes 2:ne store Trägårdar, och under Gården lyda 10. Frelsehemman och 18. Torpare, de der alla ligga i samma Socken: Innehafves af Salig Högvalborne Herr Gref ABRAHAM BRAHES Arfvingar. Gref PÅR BRAHE, Sveriges Rikes Drots har låtit upteknat följande Rim på Bogesunds Gård: uti en jordfast Sten.

*Mången denna Gården priser,
Ho den ändrar, är ej viser:
Hedra dina Fäders Slögder,
Och der af de hade Frögder,*

Låt

Låt ej Utländsk Gåck fördärfa
 Det du här af mig får årfva.
 Skönan Ång fördärftar mager,
 Skalken härjar Gården fager.

2. FRÖSVIK 2. hela Mantal, ligger vid Siön Vårtan 2. Mil fiöledes från Stockholm, har Tråbygningar, Trågård, Våderqvarn och Tegelbruk: Åger fiske til ålu och husbehof, med andra förmoner til Skog och Marck.. Här under lyda 4 $\frac{1}{2}$. Frelsehemman och 12. Torpare, som alle ligga inom Socknen. Friherrinnan Fru MARGARETA BIELKE är nu ågare här til.

3. RYDBOHOLM et gammalt Såteri om et Mantal och 10. öres Land efter 1526. och 1530. Års Jorde-Böcker: ligger på en behagelig ort vid Kyrkofården, som har sin utgång i Saltfiön Vårtan, och ifrån Gården räknas fiöledes 3. Mil til Stockholm: Han är med Stenhus och åtskilliga Tråbygnader väl upbygd, och har en ståtelig Trågård med hvarjehanda fruktbarande Trån uti. Här under lyda 20. Frälsehemman och lika så många Torp, en Vattugvarn i Ulna med 2. par Stenar, som kan gå måst hela Året öfver, och en annan i Täby med et par Stenar; fast den senare allenast kan gå om Høst och Vår. Rydboholm med alle de Gods, der under legat, har fordom hørdt til Herr GUSTAV ANUNDSON STURE, Sveriges Rikes Råd, som dog 1444; föll sedan til desß Dotter, Fru BRIGITTA GUSTAVSDOTTER, som var gift med Herr JOHAN CHRISTIERNSSON til örby, dernåst til desß Son Herr ERIC JOHANSON VASE, som var Konung GUSTAV den I. Herr Fader (g), den der blef i Stockholms Blodbad halsuggen af Kong CHRISTIERN Tyran den 8. Oct. 1520.

År

(g) Se aff kristen af Delnings instrumentet bland J. Peringsböldes Genealogiska Samlingar vid Sture Familjen.

År 1613. satte Hof-Folket sig inne uti Huset til värm emot några 100. Skottar och annat främmande Krigsfolk, som foro omkring och ströfvade i Landet, och hade då lågrat sig på en Ång der vid Kyrkan; men när de fingo se at dem gjordes motstånd, drifade de sig icke göra något. Så länge Kong GUSTAV den I. var Riks-Föreståndare skref han sig til Rydboholm. Der fants ännu för några År sedan 2. ne Ekar, dem Högstbemålte Konung GUSTAV sielf Planterat, hvilka ståt friske til litet för Drottning CHRISTINÆ död, då de småningom börjat torkas (h).

*Detta omen-
nes dock icke i
Gref Abraham
Arakes Dagbok,
som eljest är
bepämerligt
noga räknad.
Man är så här
berättad i Gref
Per Arakes Dag-
bok.*

FEMTE CAPITLET.

Om

Andra Fögderiet i Stockholms
Höfdingedöme.

I.

LÅNGHUNDRA HÅRAD fordom Långhundari, skal der af så kallas, at det uti längd öfvergår alla de andra; ty det har 4. goda Mil emellan Lagga och Garn Kyrkor från Noir til Söder. Des Vapen är *et stort blänkande Svärd emellan 2. Stiernor och 2. Rosor.* Siön Garnsviken ligger mit i skilnaden mellan detta och Vallentuna Härad samt Åkers Skepslag. Här finnes 7. Socknar: hvar ibland också Garn Socken räknas; men som hon är Annex til Öseby, så finnes hon beskrefven i Vallentuna Härad. Alle desse Socknar ligga så til, at de måst hafva lika långt til Stockholm, från 4. til 5. Mil. Jordmonen är i detta Härad måst öfver

I

alt

(b) Ex. Relat. Secret. Johan Peringschöld.

alt god til Åker och Ång; men de vilja lika fult til större delen gagna sig mera af Skogen, så länge den räcker, enkannerligen i Kårsta och Garn. De andre Socknarne åga föga mera Skog, än de sielfve behöfva. De få i Stockholm från 5. til 6. Dal. Kopparmynt för et Läs Brånkol, som drages af et par Hästar och föres 4. til 5. Mil. Allmanningen, som skal höra til detta Hårad, delar sig i 2. Grenar: den ene går på Södra sidan om Håradet, den andre på Norra. Den Södre delen är mycket uthuggen. Den Norre, som gränftar in til Nardinghundra Hårad, är ännu icke afinått, har god och tät Skog. På denna Allmanning ligga 3. små Siöar. De fläste Socknar i detta Hårad åga något Fiske uti Inlöarne til husbehöf.

I. LAGGA Socken †, består af $42\frac{1}{8}$. Mantal, hvar af $29\frac{1}{8}$. åro Frelse. Prästegården i Cronohemman, och Cappelans Bolet för Lagga och östuna Församlingar af $\frac{1}{8}$. Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Inbyggarna nära sig endast af Åkerbruk. Der finnes föga Skog och någre få Byar åga Fiske uti Lagga Siön.

Här i Socknen är den namnkunniga Mora Kongs - Ång vid påfs 1. Mil öster ut ifrån Upsala Stad, icke långt ifrån Dannemarks Kyrka. Hon består af bara hårdvall och bårgas af Lång-och Erlinghundra - Hårader til Stall - Staten i Stockholm. På denna Ången finnes *de gamle och namnkunnige Mora - Stenar*, hvar vid Svea Konungar alt ifrån Hedenhös blifvit valde, i förstone af Ottunda Konunga Rike allena, men omsider af hela Svea och Götha Rikes Ständer. Der med gick således til, at sedan Lagmannen hållit et tal, och omröstningen var förbi, steg den, som fick måsta Rösterna up på den högsta Stenen som stod mit uti, och Riksfens Råd på de 12. lågre Stenar, som varit lagde der
rundt

rundt omkring. Då svor Konungen under bar Him-
mel sin Ed, och Lagmannen med meniga Folket
gingo likaledes Ed deras om tro, huld och man-
skap emot Konungen. Stenarne betydde Rikets
fasthet och Konungens oryggeliga Löfte, at hålla
sin tro emot Underfåtarena, och at vara fast i sina
Domar, lika som Domarne fordom setat på Berg
och Kullar, hvar efter finnes ännu mångastådes i
Riket klara minnes-tecken. Salig Professor OLOF
RUDBECK den Äldre, hölt före, at de 12. Stenar om-
kring sielva Valstenen hafva betydtt de 12. Under-
kongar, som utkorade sig denna öfver-Konun-
gen (i). WEXIONIUS, som sedermera kallades
GYLLENSTOEPE, skrifver om dessa Mora Stenar (k),
huru de sedt ut, och hvad på hvar Sten ståt uthug-
git. På den största och äldsta Stenen har varit en
Konung med Crona på Hufvud, och Äple i den
högra, men Spira i den vänstra handen: Uppå den
andra har 3. Cronor Sveriges urgamla Vapen ståt:
På den 3:die har Sanct. ERIKS Beläte varit, och
omkring vid brädden de orden: *Anno Domini*
MCCCXCVI. electus est in Regem Svecie, in hoc
loco illustriss. Norvegie Dominus Ericus Pomeranus,
och ofvan om Sanct. ERIKS Bild följande: *In*
nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti & in ho-
norem St. Erici (l). Uppå den 4:de, desse orden:
Anno Domini MCDXLVIII. XXVIII. die mensis
Junii V. vigil Petri & Pauli, electus est nobilis
Vir Dominus Carolus Kanuti, natione Svecus,
in Regem Svecie. Den 5:te har allenast varit et
stycke af en Runsten, som blifvit från något annat

(i) *Atlant. Tom. III. pag. 393.*(k) *In Descriptione Svecie Libr. V. Cap. 3.*(l) *Orden utskäras på denna Stenen af andra något annorledes se*
Scheff. Ups. Cap. 17. pag. 345.

Ställe dit förder. Alle de andre Stenarne funnos icke mera igen, då GYLLENSTOLPE gaf ut sin Beskrifning År 1650, utan hafva varit hemligen der ifrån bortförde. Den sanskylliga och förnämsta af dessa *Mora Stenar* skulle också då legat fördold up i Skogen der ofvanföre. Hvar af kan ses, at den störste och ypperste Stenen redan den tiden saknades (m), och synes som antingen Fiender af afvund, efter de misundt vårt kåra Fädernesland et så gammalt Minnesmärke, eller ock våre egne Förfäder af hat och bitterhet mot det forna tviltefulla Konunga-Valet, slagit Stenarne sönder, och fördt dem bort utur vågen. Kong CARL KNUTSON säjes varit den sidste, som ordenteligen här blifvit hyllad. Kong CHRISTIAN Tyran skal vål också varit til Mora Stenar; men det har varit någon hylning efter det gamla sättet. Nu för tiden är ingendera af dessa 5. här upnämde Stenar mera i behåld, utan allenast et stycke af den gamla Run-Stenen, och den ene Stenen med 3. Cronor uppå, fast ån, at också den af vanartiga Menniskor för någon tid blifvit sönderslagen (n), hvilket efter HADORFII mening skal vara skedt År 1662. Eljest är ock der en annan Sten utom de nu här förut omtalte, på hvilkens ena sida står et Korfs ut-huggit uti en Sköld, lika som det finnes i Muren öfver Västra Dören i Upsala Dom-Kyrka. Hvilket Korfs hålles före antingen varit fieltva Domkyrkans eller ock de senare Biskopars Vapen. Utom de 3. här näst förut nämde, finnes der någre stycken större och mindre Stenar; men utan påskrift: Alle äro af Marmor, och ligga nu tilsammans uti en hop (o).
Kon-

(m) Jernför Job. Törners Diff. de Mora Sten År 1700. pag. 20.

(n) Jernför Scheff. de insignibus regni Suecia pag. 179. Samt des Beskrifning om Ups. Cap. 7. pag. 336.

(o) Läs Profess. Enbergs lilla Beskrifning om Upsala.

Kongeliga Regeringen har År 1667. resolverat: at desse Stenar skulle öfver-byggas med 4. Pelare af utseende som statuër, hvilka skulle afbildade de 4. Ständerna i Riket, och hålla med hvar sin hand en Crona, som skulle bli Hvalfvet, på det at de der under skulle gömmas och ingen vank dem tillskyndas. Men som det icke blef fullbordat, hafva någre obetänkte ritat sina Namn och andra Bokstäfver uti dem och således gåt illa åt dessa Alderdoms qvarlevor. Nu är et litet Hus bygt der öfver med Lås före, och Ängvaktaren har vård der om.

Vid Kyrkan här i Socknen är et fällsamt Berg, om hvilket berättas, at ifrån den Bergsöpnigen, som vetter åt Kyrkan, skola 2. ne gångar löpa under Jorden, en Norr ut til en plats vid Kasby Sätessgård kallad Kasby högen, och den andre Söder ut til en backe vid Ängsvaktare Torpet, hvilken gång eller hol skal alltid stå öpet. Icke långt ifrån detta hol eller ingång är en källa, dit en Skoniakare, som det af menige Man säjes, kommit en gång med sin Hustru at taga Vatten, hvilka haft sin Dotter med sig, och då Dottren lemnades kvar vid Källan efter Föräldrarna, skal hon blifvit intagen i Berget; men efter 9. dygn har Flickan kommit ut och bekant för då varande Cappelan vid Lagga, sedermera Pastor i Alfsike Herr JOHAN WIDMAN, at det ståt väl til i Berget, at der varit 2. Kåringar och 1. Gubbe, och at Kåringarne sat fram Mat för henne, men Gubben har kastat den omkull. Med des utkomst utur Berget skal det burit sig så til: På 9. de dygnēt, då Föräldrarne mycket gråtit och jämrat sig öfver sit Barn, hafva Kåringarne kastat henne up genom holet utur Berget, med sådana ord: *Gack bådän til din Mor, som så lipar efter tig.* Flickan har varit der efter helt matt, och lika som half-död, så at hon en lång tid legat til Sängs. Eljest berättas,

at en Bonde i Lagga By vid namn JACOB, skal, för mycket lång tid tillbaka, en gång hört detta Bergstrollet om en morgon ropa utur Berget: *Joppe kom hit och sup Välling med mig, hvar på Bonden svarat: Nej, intet super jag din Välling, har du mer än du orkar supa, så göm til morgon. Nej,* har Trollgubben åter sagt: *Jag får icke bli här i morgon, jag skal nu bådän för denna Biälvan skul. jag gitter icke lida henne,* hvar med hvar mente Lagga Klocka, som var då nys upfat til den Reformerade Gudstiensten. Frågade Bonden: *när kommer du hit igen?* Hvar til Gubben svarade: *När Lagga Fiälm blifver Åker, och Östuna Siön Äng.* Lagga Fiärden har då varit Siö, men är nu til Åker och Äng vorden: Östuna Siön är ocklä redan mycket tilvallad och igenvuxen (p). Här i Socknen finnes följande Säterier:

1. HUSEBY om 4. Mantal, har vackra Tråbygningar, en bärande Åker, och 8. Rå och Rørs Torp: hörer nu för tiden Landshöfdingen Herr Baron STIERNSTEDT til.

2. KASBY om 1½. Mantal, har åtskillige Frelsehemman, 11. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, hårlig Åker och Äng. Det är märkeligt, at den fordom få kallade Lagga Fiärden (q), som nu blifvit Äng, lyder til större delen under denna Sätessgård. Salig General Majoren Gref GUSTAV FREDERIC LEJONHUFWUDS Arfvingar äro nu ägare här til.

3. ÖRBY har 3. Mantal, 4. Rå och Rørs Torp: Hele Mangården bran måst up för några År sedan; men är nu med vackra Tråbyggnader åter i godt stånd satt. Des förmoner bestå i god Åker och Äng: Hof-

(p) Palmshölds H. Skrifter.

(q) Se Lagga Socken här näst öfvan före.

Höfatts Kädet Herr JOHAN LILLJEMARKS Attvingar åga denna Gård.

II. ÖSTUNA är Annex til Lagga, består af 43. Mantal, hvar af 27. åro Frelse: Kyrkan ligger på Crono-Ågor. Folket nära sig af Åkerbruk, och hvad de kunna af sin afvel sälja i Stockholm.

1. EGGEBY eller EGGEBYHOLM, hörer Herr Majoren FREDRIC TOLLS Arfvingar til, består af 2. Mantal, och ligger vid Siön Valloxen, har en vacker Tråbygnad, en liten Trå-och Humlegård, och 4. Rå och Rørs oskattlagde Torp.

2. QVALSTA om 2. Mantal och 9. Rå och Rørs oskattlagde Torp, hörer öfverst-Lieutenanten Herr OLOF VINBLAD til. Här finnes 4. vackra Tråbygningar i fyrkant och en liten täcker Trågård, jemte en god Humlegård: ligger vid Siön Valloxen, har härlig Skog, en väl upodlad Åker och Ång.

3. RISBERGA om 2. Mantal, hörer framledne Dom-Probsten i Upsåla Doctor MOLINS Arfvingar til. Under Gården lyder en Miöl-Quarn om 2. par Stenar, en Såg-Quarn, som kunna endast gå Höst och Vår, samt 6. Rå och Rørs oskattlagde Torp.

4. SÅBY om 2. Mantal, har 3. Rå och Rørs oskattlagde Torp: hörer Landshöfdingen Herr Baron JOHAN BRAUNER til: är väl bygd af Trå, har goda förmoner i Åker, Ång och andra utågor, en väl inrättad Humlegård och en liten vacker Trågård, jemte Tobaks plantering och et Schåfferi. Det kallas också Vallox Såby, efter som det ligger brede vid Vallox Siön, hvar uti år et godt Fiske, som också lyder under Gården.

5. TISLINGE om 2. Mantal, har 3. oskattlagde Torp, gammal Tråbygnad, och ligger vid östuna Siön, Herr Majoren ULFHELM åger denna Sättegård.

6. VÄPPEBY eller VÄCKELBY om 2. Mantal vid Östuna Siön, har tarfvelig Skog, god Åker och Ång, 5. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, och hörer Herr Secreteraren GUSTAV PERINGER LILLJEBLADS Änke-Fru til.

7. ÖSTUNABY om 1. Mantal, och 8. Rå och Rørs Torp, har fordom hört Herr Secreteraren LUHRS Änke-Fru til, Gården är väl bygd af Trå, ligger vid Östuna Siön, har både Humle- och Trågård, samt andra vackra ågor.

III. HUSBY Långhundra fordom HUSABY Ernavi, är Annex til Vidbo i Seminghundra Härad, består af 44 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af 10 $\frac{1}{2}$. åro Frelse: Cappelans Bolet Bählsta för Husby och Vidbo Förfamlingar består af $\frac{7}{8}$. Mantal. Kyrkan står på Cronogrund. Folket nära sig af Åkerbruk och åga tarfvelig Skog: På Sterby ågor i deña Socken skal ännu synas store lemningar efter Broborgs Slott uppå en hög backe. Ifrån samma Borg går en Vall öfver Ången, som ligger der nedanföre och igenomskäres af en Å. Det berättas at en Qvins-Persön för många År sedan, kommit ut från samma Borg med en Silfver-Kanna i handen, och budit en Dräng, som ridit der förbi, dricka. Drängen har tagit emot Kannan; men slagit ut drickat bak om sig på Hästländerna, och ridit der uppå hastigt sin kos. Han behövt väl således Kannan; men håren gingo aldeles af länderna, der drickat råkat falla på Hästen. Eljest är här allenast et Såteri:

LÅKSTA om 3. Mantal, hörer Lagman Herr CHRISTIAN KÖNIG til, är ståtliga upbygdt af Trå, har en hårlig Trågård, och en stor Humlegård: Fiskevatten uti Miölsta och Starr-Siöarna, de der ligga ett stycke från Gården, och 5. Rå och Rørs ofskattlagde Torp.

IV. NÄR-

IV. NÄRTUNA Socken *, består af 48 $\frac{1}{2}$ Mantal, hvar af 19 $\frac{1}{2}$ åro Frelse. Prästegården 1 $\frac{1}{2}$. Crono - Hemman och Cappelans Bolet Håsta för Närtuna och Gättröra Förlämlingar, består af $\frac{1}{2}$ Crono. Kyrkan står på Cronogrund och Folket lefva måst af Åkerbruk: somlige hafva både Skog och Fiske uti Hedersviken, Sparren och åtskilliga andra små Insiödar. Här är allenast Säteriet:

UTHAMRA om 5 $\frac{1}{2}$ Mantal, hafver 4. Rå och Rørs oskattlagde Torp, ligger på en jemn Mark, är någorlunda väl bygd, har god Åker och Ång jemte tarfvelig Skog: och hörer Herr Capitain LEIJONFLYCHT til.

V. GOTRÖRA * består af 36 $\frac{1}{2}$ Mantal, hvar af 21 $\frac{1}{2}$ åro Frelse, och lyder såsom Annex til Närtuna i samma Hårad. Kyrkan står på Cronogrund och skal varit så gammal och bofällig, at Herr öfverst-Lieutenanten NORDENFELT på Vånfiöberg, har til at rädda henne från des sidsta ödegång låtit fåsta henne tilhopa med åtskilliga starka Jernband: Uti denna Socken (som kallas i gamla Handlingar Gutkisrör, hvilket synes så mycket vela såja, som Gutkis omröfåde ågor,) skal finnas et märke ut-huggit i et Berg, som skal utvisa skilnaden mellan Roslagen och det öfriga Upland, eller rättare sagt emellan Ottunda Land och Tiunda Land. Inbyggarne föda sig måst af Ångs- och Åkerbruk. Här ligger också Lindberga Krog eller Gästgifvaregård, der Tingstället är med Långhundra Hårad. Följande Säterier äro:

1. DIURSBY om 4. Mantal och 5. oskattlagde Torp, kallas nu JOHANNESBERG, och hörer Riks-Rådet Gref AXEL BANER til. Här är et gammalt Stenhus, och en Prydelig Tråbygnad, som Hög-bemålte Herre låtit upfåtta. Grundvalen under samma Bygning åt Trågården är 11. alnar hög. Trågården

är väl och vackert inrättad med många aflättningar. Brede vid Trågården ligger en god Humlegård, och skugrike Trån åro fatte på både sidor om vägen, alt ifrån Ången ånda up på Gården. Eljest finnes der en fruktbårande Åker och Ång, vacker Skog och en Qvarn, som nyligen med stor kostnad är upbygd.

2. LÖT om 1. Mantal är Ladugård under Johannesberg, har goda förmoner uti Åker, Ång och andra utågor.

3. SKARSBY består af 4. Mantal, och har 2. Rå och Rørs ofskattlagde Torp. Herr Öfverst-Lieutenant SCHECKTA besitter 2:ne Mantal, och Herr Capitain SVANTE RIDDERSTRÅLE 2:ne. Det senare kallas Vångfjöberg ligger et stycke från det förra och bran af för vid påls 30. År sedan; men är nu härligen åter igen bygt. Bägge desse Säterier äga god Skog, Åker och Ång.

VI. KÅRSTA † Socken är Annex til Frötuna i Semminghundra Hårad, består af 26 $\frac{1}{2}$. Mantal hvar af 9 $\frac{1}{4}$. åro Frelse. Cappelans Bolet i Kårstaby är $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund, och Folket nårer sig af Åkerbruk, samt Kolande til salu i Stockholm.

II.

SEMMINGHUNDRA HÅRAD, kallades fordom Semingiahundari. öster om detta Hårad löper en Kongsåder genom Nårtuna, Kårsta och Garn Socknar nid til Saltfjån; men på Västra sidan möter Hårad's Allmanningen eller den så kallade Lång-Åsen. Inbyggarnes nåring flyter af Åker och Ång; I gemen är Ången, Skogen och Filkevattnet icke så godt här, som i de andra omliggande Hårad'er. Det består af 7. Socknar: och förer *en Yxa med 4. Rosor omkring uti sit Vapen.*

I. SKEP-

I. SKEPTUNA Socken *, har sit namn af Skepsstånd och Hamnande; emedan en Segelled skal fordom gåt ifrån österfion igenom Ån uti Åker Socken och de der ända ut åt liggande Tråsk in i Ån, som flyter förbi Gotröna och Husby Socknar i östuna och Laggafion, och sedan genom Fala- och Före-Ån ända til Upsala Stad, om hvilket ännu skal finnas gamla Skrifter uti Närtuna Kyrka i förvar. Denne Socken består af $48\frac{1}{2}$ Mantal, hvar af $23\frac{3}{4}$ åro Frelse. Prästegården är $1\frac{1}{2}$, men Cappellans Bolet $\frac{1}{2}$. Cronohemman, och Kyrkan står på Cronogrund. Det säjes at den Heliga BRIGITTA skal låtit bygga up Kyrkan. Der uti finnes ännu många vackra prydnader, såsom en Altar-Tasla, der uppå hela Frälsärens Historia står: Biskopen ANSGARII Bild förgyld i des hela storlek, Orgvärk och en vacker Predikstol. I öfrigit är öfver alt god Åker och Ång i denna Socken, men ingen Skog. Gods åro här:

1. LÖPHAMAR Säteri, om 2. Mantal, och 2. Rå och Rørs Torp, Gården ligger uti en liufig Biörklund, vid Västnorra ändan af Siön Hederviken, och har en vacker Tråbygnad, något Fiskevatten, föga Skog; men en god Åker och Ång, innehafves af Majoren Herr MAURITS NISBET.

2. VASA fordom en Kongsgård: har en gammal Bygnad af Trå både i Man- och Ladugården, består af 3. Mantal, och hörer nu Fri-Herrinnan Fru CATHARINA SIGRID LEIJONHUFVUD til.

II. LUNDA eller Lunda tolft Socken *, är Annex til Skeptuna, består af 19. Mantal, hvar af $8\frac{1}{2}$ åro Frelse: Kyrkan står på Cronogrund, har måst god Skog, och öfver alt en frukbärande Jordmon. Här finnes et Säteri:

SIGRIDSHOLM fordom LING, ligger Norr om Lings Siön och åger der uti Fiske, har god Skog, åtsköl-

åtskilliga Frelsehemman och Torpare, mycket ångfast den intet år särdeles bårande. Der är en ståtellig Tråbygnad, vacker Trågård och en nyligen anlagder Humlegård, består af $2\frac{1}{2}$. Mantal, och hörer Herr öfverst-Lieutnanten FALCKENBERG til.

III. VIDBO Socken † består af 24. Mantal, hvar af $13\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården $1\frac{1}{2}$. Crono Mantal; Kyrkan står på Cronogrund. Här i Socknen är ingen särdeles Skog. Gods åro:

1. NEDERÅNGEN består af 2. Mantal, har 13. Rå och Rørs oskattlagde Torp, och $3\frac{1}{2}$. Frelsehemman; hörer Herr Major AMBIÖRN ULFHIELM til. Är väl bygd: ligger Väster om Nederångs Siön och åger litet Fiskvatten i samma Siö. Trågården ligger på östra sidan om Gården. På denna Gårdens Ång skal finnas en god Lera; men ännu lärer ej vara giordt prof antingen den är tienlig til Valkning, Porcelain eller Tobakspipor.

2. NORRBY har en vacker Bygnad af Trå, 2. Trågårdar och 1. Humlegård: ligger Väster om Norrby Siön, med några Torpare och Bønder derunder; men har icke särdeles Fiskevatten eller Skog. Mellan Man-och Ladugården är en lång Bro öfver Siön. Gården består af 3. Mantal och innehafves af Herr Majoren ULFHIELM.

IV. SKÅNELA, fordom SKANALD Socken †, består af $32\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $13\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården är 2. Crono-Mantal. Denne Socken skal fått sit namn der af, at der fordom varit et Vinterläger för Skeppen, ty ordet Skanald vil få mycket säja, som en hamn för Skep (r). Kyrkan står på Cronogrund. Folket nära sig måst af Åkerbruk, Någre hafva Fiske: och Skogen är på somlige ställen någorlunda god. Säterier åro:

1. SKÅ-

1. SKÅNELAHOLM består af 2. Mantal, har et Stenhus; den öfriga Bygnaden, både i Man- och Ladugården är väl af Trä upslatt. Siön Fyningen ligger Väster om Gården: Någre Frelsehemman och Torpare lyda der under: Åkren och Ången äro i synnerhet fruktbarande, godt Fiske och tarflig Skog, är aftagit i Kopparstycke uti framledne Gref DAHLBERGS Värk (s). Herr Håradshöfdingen CARL STIERNROS är nu ägare der til.

2. SÅLNA om 1. Mantal, har 2. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, gammal Tråbygnad; men en god Åker och Ång. Herr Riks-Rådet Gref BONDE äger $\frac{2}{3}$. och Herr Lieutenant SILFVERBRAND $\frac{1}{3}$. der uti.

V. MARKIM, eller MARKIUM Socken †, består af $19\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $9\frac{1}{8}$. äro Frelse, Prästegården $1\frac{1}{2}$. Mantal Crono: ligger vid påfs $3\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm. Kyrkan står på Cronogrund. Folket lefva af Åker och Ångs bruk. Jordmonen är jämn och fruktbarande. Somlige äga Skog til fina Hemman, hvilka fara gerna til Stockholm, och sälja Ved. Uti denne Socken ligger LUNDBY, der Tinget hålles med Seminghundra Hårad.

VI. ORKESTA är Annex til Markim och består af $22\frac{1}{2}$. Mantal. Kyrkan står på Cronogrund. Inbyggarna äga samma förmoner här som i Markim. Såteriet är,

LINDHOLM ligger 3. Mil från Stockholm på en mycket vacker, lufflig och fruktsam Backe, emellan stora och lilla Lindholms Siöarne, har näppeligen sin like uti Fiske, Jagt och andra slika roligheter; ty hafva ock forna Svea Konungar och Adel gerna vistats på detta Godset: består af 2. hela Mantal, hvar under lyda åtskillige Torpare, och äges nu af Baron Herr CARL WILHELM CEDERHJELM. Den Store och Högstberömlige Svea Konung, Kong GU-

(1) Se des Svec. Ant. & Moderna.

GUSTAV den Förste har med des sälla Födelse hit til verden i synnerhet giordt denne Sätessgård namnkunnig, hvilket skedde År 1490. den 12. Maj af Fædren, Herr ERIC JOHANSSON til Rydboholm Riddare, Riks-Råd och Gouverneur öfver Åland, utaf den Gamla VASE-FAMILTEN, och Modren Fru CECILIA, som härstammade af den Berömliga STURE-ÅTTEN. Grefvinnan, Fru CHRISTINA BRAHE har, i sin tid, låtit uti samma Kammare, der Högstbemålte Konung föddes, sätta up Konungens Brösbild, hvilken varit häriligen utprydd, med denna påskrift: *Jag Christina Brahe hafver låtit, af egen bekostnad, göra detta Skilleri, med des Utbyggande och Zirater: aldenstund jag, efter GUDS Nåde, är utsprungen af Fru Margareta VASE.* Likaledes skal der ock varit så väl Drottning MARGARETA Högstomtalte Konung GUSTAVI I:ni Gemåls Brösbild, som Konung GUSTAVI ADOLPHI och hela BRAHE FAMILIENS ÅTTE-TAFLOR. I lika måtto har ock i samma Rum funnits en liten Tafla, hvar uppå lik som legat en Man; men Karmen har rundt omkring varit uthuggen med Ormars och Drakars skapnader, under Mannens Arm, hvar uppå des Hufvud sig hvilat, har legat et Riks-Åple, och der jemte på båda sidor de öfrige Regalia. Konung GUSTAV den Förstes Far-Fader Herr JOHAN skal först låtit bygga up det gamla Stenhuset, hvilket blifvit med Stycken beskutit, intagit och illa medfarit uti Kong CHRISTIFERN Tyrans tid, så at en hel Våning måtte sedan brytas neder (t). Nu är det nidrifvit til den ena Flygelen, men Kammaren der Högstbemålte Konung föddes, skal ännu vara i

(t) Palmstiölds H. Skrifter. Se Salig Riks-Rådet Gref Erik Dahlbergs Kopparstycke här öfver.

behåld. Eljest finnes nu för tiden der en vacker Bygning, tillika med andre nödiga Hus af Trå både i Man- och Ladugården.

VII. FRÓSUNDA eller FRÓJESSUDA Socken †, består af 31 $\frac{1}{2}$ Mantal, hvar af 8 $\frac{1}{2}$ åro Frélse. Här finnes en hårlig Åker och Äng: fast Skogen är liten, kóra Folket likafult Ved til Stockholm. Prästegården är 1 $\frac{1}{4}$. Cronohemman, Kyrkan står på Cronogrund. Uti Hög-Choret skal finnas en uthuggen Graf-Sten med Runor och Vapen uppå, såsom ock en lika sådan på Kyrkogården. På Skreffa ågor i denna Socken är et Berg, hvar uppå synes lemningar af en Borg eller Slott, så rundt och stort, som en Kyrkogård med 2. Portar eller utgångar. En lika sådan är på Ottestads ågor, som kallas Ottestads Borg. Vid Vreda är en Backe, som de kalla Ryssbacken, hvaråft skal stått et Fält-Slag med Ryssar, hvilke der blifvit slagne och nedgräfne. Uti Thorsholma Gårde finnes en Källa, som kallas St. OLOFS Källa, vid hvilken fordom skedd mycken Vidskepelse med offerande och lekande. St. OLOFS Bild med Crona och Bila finnes ännu i Fröfunda Kyrka. Der sammastädes skal också den Helige BRIGITTAS uppenbarelser ännu vara in Folio i förvar (u). Här äro följande Säterier:

1. BILLSTA ligger Söder om Hederviken, der uti den åger sit Fiskevatten, och något Skog der omkring: består af 1. Mantal, har 9. Rå och Rörs oskattlagde Torp: Bygnaden är af Trå; Jordmonen skal i synnerhet vara bårande, Herr öfversten GIERTA åger nu denna Gård.

2. HELJO, består af Tråbygnad, och ligger brede vid Norra ändan af Helgö Siö: har litet Fiskevatten, men ingen Skog, består af 1. Mantal, och innehafves under Frelle-Namn af Handelsman-

(u) Ex Annot. Örnh.

mannen Herr ANDERS SAHLSTEDT. Drottning CHRISTINA har År 1637. den 23. September bortgifvit denna Sätsgård til General Qvartermåstaren Herr OLOF HANSSON ÖRNEHUFVUD, som med sin Hus-Fru ANNA SNECKENFELT ligga begrafne der i Sockne-Kyrkan, den de hafva kostbardt utprydt, och rikeligen begäfvat (x).

3. LÖFHAMMAR ligger Väster om Siön Hedersviken, och Norr ut ifrån Bilsta, har Tråbygd, några få Torpare och Frelsehemman, litet Skog och Fiskevatten: består af $1\frac{1}{2}$. Mantal, och äges af Herr JOHAN LOHES Arfvingar.

III.

ERLINGHUNDRA HÅRAD fordom Arlenhund-dari kalladt. I Väster om detta Hårad stöter Siön Mälaren, och i öster Skogen Långåsen til. Siön Valloxen gör skilnad emellan Erlinghundra och Långhundra Hårader. Inbyggarne föda sig måst af Åkerbruk. På Allmanningen finnes smått Timmer; men eljest har Allmogen föga Skog, eller ock ingen på fömliga ställen. Detta Hårad förer *2:ne Nycklar brede vid en Fana uti sit Vapen*, och innehåller 6. Socknar.

I. AHSICKE Socken †, består af $27\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $13\frac{1}{2}$. åro Frelse och Prästegården är 2. Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund. Här är föga Skog, Inbyggarne hämta måst sit Timmer från Allmanningen Långåsen. Åkerbruket skal vara deras måsta handtering, utom den lilla vinning de hafva af Skiutsfärder vid Ahsicke Gästgifvaregård. Flötsunds Färja ligger uti denna Socken $\frac{1}{2}$. Mil vid pass Söder från Upsala. År 1679. den 17. Decemb. skedde den olyckan vid Flötsund, at då varande

Kon-

(*) Palmföbilds H. Skrifter.

Kongelig Rådets Gref NILS BRAHES Söner, Gref PÅR CARL och Gref ABRAHAM BRAHE, när de skulle fara från Upsala öfver Fårgan til Stockholm, drunknade den Äldre Brodren Gref PÅR CARL der samma städes. Här i Socknen är Säteriet:

KRUSENBERG, som består af 5. Mantal, har 19. Rå och Rørs oskattlagda Torp, ligger in vid Mälaren eller Siön Ekolen, och har tilforene efter Skogen hetat Alficke; men sedan Herr JOHAN KRUSE, Riks Cancellarens AXEL OXENSTIERNAS Måg, År 1644. så väl eljest i en och annan måtto, med vackra Bygnader, förbättrat detta Gods, som enkannerligen der inrättat härliga Luft- och Trågårdar med många Planteringar och Aleër, har den efter honom blifvit nämnd Krusenbergs. Stenhuset har för några År sedan af Vädeld brunnit, så at allenast en Flygelbyggnad nu är färdig der på. Præsidenten Högvalborne Gref CARL GUSTAF BIELCKE äger nu denna Gård.

II. KNIFSTA Socken + håller 40 $\frac{7}{8}$. Mantal, hvar af 32 $\frac{3}{8}$. åro Frelse. Cappelans Bolet Engeby för Alfike och Knifsta Församlingar består af 3. Crono Mantal, Kyrkan är bygd på Cronogrund. Socknen har til en del jämn Mark; fast der på somlige ställen finnes tarfvelig Skog. Valloxen en god Fiskfiö $\frac{1}{2}$. Mil lång, ligger på Norra och östra sidan om Socknen. Utur samma Siö flyter en Å förbi Knifsta och Måby Qvarnar nid til Garnsviken i Mälaren. Folket föda sig måst af Åkerbruk. Säterier äro:

1. FORSBY har vacker Tråbyggnad, samt god Jordmon til Åker och Ång. En Siö som kallas Svartfiön ligger öster om Gården: består af 3. Mantal och har 7. Rå och Rørs oskattlagde Torp. Cammarherren Herr Baron STRÖMBERG är nu Ägare der til.

2. KNIFSTA ligger vid Ån som flyter genom Socknen, och har der uti en Qvarn med 2. par Ste-

nar, består af 5. Mantal, har 7. Rå och Rørs ofskattlagde Torp: är lagdt under et Bruk med Nor Säteri: har en hårlig och vål upodlad Åker och Ång.

3. LEDINGE och LEDINGNÅS vid Siön Valloxen uti Skogsbygden, består af 4 $\frac{1}{2}$. Mantal med 8. Rå och Rørs ofskattlagde Torp: åro tillika med Nor och Kniffsta Säterier lagde under et Bruk, har fit Hóslag på Gåsholms ång i Vidbo Socken.

4. NOR om 3. hela Mantal, har 7. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, och ligger få til, at Siön Valloxen är på den Norra, och Såby Siön på den Våstra fidan: har 2. Mil til Upsåla och 5. til Stockholm, är vål upbygd, har vackra Alleèr och Trågårdar, Humlegård (y) och goda utågor. Den Greflige GYLLENSTÅLPE Familien har af ålder ågt den samma. En Americanisk Aloë begynte hår på at Blomstras År 1708. uti September Månad, hvar med han for fort hela den följande starka Vinteren igenom hvilken också var den förste som i Sverige kommit at båra Blommor. Hår öfver har icke allenast Professoren och Archiatorn Doct. OLOF RUDBECK, och den Svenska Poëtissan, Fru SOPHIA ELISABET BRENNER skrifvit vackra Svenska Verser, utan ock TOBIAS SCHUBART på Latin, samt MAGNUS RÖNNÖV på Latinsk Vers.

5. OLEDA består af 2. Mantal, har 3. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, och hörer Cammar-Herren Gref ULRIC GYLLENSTOLPE til: är bygd af Trå: har et litet Rudfiske uti Tomta Siön, fast det föga nyttias. Detta Säteri var af första början et Skattehemman, som Herr ERLAND KAFLE köpt ifrån Cronan År 1644. den 3. April å 4 $\frac{1}{2}$. proCent; men reducerades År 1687. den 27. Augusti emot oköpta Råntor, och byttes sedermera ut för Hemmanet
Häm-

(J) Se främledne Gref Dählbergs, *Succia Ant. & Moderna.*

Hämfta den 8. Maj 1691, af Kongelig Rådet Herr NILS GYLLENSTOLPE.

6. SÅRSTA et litet godt Såteri om 1. Mantal, hörer tillika med förutnämde Gods Cammar-Herren Herr Gref ULRIC GYLLENSTOLPE til, har en vacker Trågård, och ligger icke långt ifrån Västra ändan af Vallox Siön.

III. ODENSALA eller ONSALA Socken †, menes också fordom varit kallad Odinsborg och Odnarid, ligger icke långt från Sigtuna: Sielfva namnet synes visa, at Oden måtte fordom der haft sit tilhåld (2). Hon består af 52½. Mantal, hvar af 17½. åro Frelse: Kyrkan står på Cronogrund, och Prästegården är et Cronohemman. Öster Norr ut i Socknen är en stor Måse Rickeby, Söderby och Blånstabergets Måsar kallade, hvilka flås när torra Somrar åro. Den delen af Socknen som vetter åt Långåsen är Skogaktig. Måst öfver alt är en god Åkerjord i denna Socken.

IV. HUSBY † kallas Huseby Onsala eller Huseby Erland til en skilnad från andra Socknar af samma namn, är Annex til Odenåla Gård, består af 31½. Mantal, hvar af 16¾. åro Frelse. Cappelans Bolet Husby är 1½. Cronohemman. Kyrkan ligger på Crono ågor. Den delen af Socknen som vetter åt Långåsen är Skogfull. Somlige af Inbyggarna hafva en fruktbärande Åker och Äng, fara i Skiuts vid Mårsta Gästgifvaregård, hvaråst också detta Hårad's Tingställe är. En Å löper här igenom, som kommer från Almsjön på Långåsen och faller i Väster förbi Måby Qvarn ned i Mälaren vid Steninge, Såteriet,

STENINGE består af 2. Mantal, och har många Bönder och Torpare, af hvilka 3. åro Rå och Rör, skal, såsom Herr CHRISTIERN GABRIELSSON År 1599.

K-2

berät-

(2) Ol. Verelius in Not. ad Cap. VII. Hist. Götr. G. Rolf pag. 48.

berättat för då varande Pastor uti Sigtuna OLAVO OLAVI HELSINGIO i hela Församlingens närvaro, med rätta hördt under Sigtuna Kloster-Kyrka (a). I senare tider har detta varit Kongl. Rådets och Gouverneuren Herr Gref CARL GYLLENSTIERNAS ägendom, och omsider hafver Hans Grefvinna Fru ANNA MARIA SOPS Arfvingar kommit der til. Det ligger vid Siön Skarfven, der en liten Å faller nid i honom, har et vackert Stenhus och hårliga Trågårdar, med mångahanda Prydnader, Diurgård och stora förmoner i åker, Ång, Skog och Fiskevatten; åger Segelled til Stockholm, finnes både i perspectiv och til des hårliga belägenhet, aftagit uti Salig Riks-Rådet Gref DAHLBERGS Värk (b), åges nu af framledne Präfidentens Gref FERSENS Änke-Grefvinna, som är Vålbemålte Fru ANNA MARIA SOPS DOTTER.

V. NORSUNDA är Annex til Skånella Gåld i Seminghundra Härad. Utom Målaren som stöter in på denna Socknen är här en Insiö som kallas Liga, och ligger emellan Kyrkan och Åshusby Gästgifvaregård. Siön Fysingen har godt Fiske och ligger på östra sidan om Socknen, der ifrån löper en liten Å förbi Verka Qvarn in i Oxfunda Siön, som ligger emot Ed Socken. Norsfunda Socken, består af $33\frac{7}{8}$ Mantal, hvar af $32\frac{7}{8}$ åro Frelse. Kyrkan ligger på Cronogrund. Cappelans Bolet Husby består af $\frac{3}{4}$ Crono. Jordmonen är måst Sandjord. Här vid Åsen skal i Hedendomen varit Kong NORDIANS säte, såsom en gammal sägen der om ännu går i orten. Denne Konung skal ockfä ligga begrafven i den stora högen der strax brede vid. Här är:

1. ROSERSBERG 3. Mil från Stockholm, jemte en stor vik af Målaren, som derstädes kallas Skarf-

(a) Se Palmshöjds H. Skrifver.

(b) Se des Succ. Ant. & Moderna.

Skarfven, på en mycket behagelig ort: består af $2\frac{1}{2}$. Mantal, och har utom des många Hemman och Torpare; hvilka dels ligga inom, dels utom detta Erlinghundra Härad, 1. Väder-Quarn med 9. Rå och Rørs Torpare. Der Rosersberg nu ligger, så-jes en myndig Herreman NORÉ fordom bodt, som, efter någras mening, antingen varit en Konung, eller KONG HUMBLE uti Upsala SON, eller ODINI stallbroder, af hvilken denne Gård skal i forna ti-der hetat Norfa ock Kyrkan der efter Norslunda (c). Uti Rosersbergs Diurgård är et högt Berg, som ännu heter Norfäberg. Omfider har detta kommit til Fru INGEBORG TOTT och hennes Man ERIK HALFWARSON. Åf 1620. har fordom Sveriges Rikes Råd och Marschalk GABRIEL GABRIELSSON OXENSTIERNA köpt denna Gård och låtit dersammaftådes med en stor kostnad sätta up et vackert Hus eller Slott, det han kallat Rosersberg. Ifrån den tiden började man at räkna det ibland de yppersta Pala-ser både in- och utom- lands, och Godset kan på 8. sårskilta Kopparstycken åskådas uti framledne Riks Rådet Gref DALHBERGS Vårk (d). Förenämde Herre var sielf en stor Måstare i Bygnings-Konsten. Gården ligger uppå en liten högd, så godt som mit i Trågården, och är på trenne sidor af den samma innesångd. Omfider är detta Slott och Gods emot stora försträckningar pant-förskrifvit År 1661. 1666. 1675. och 1677. til Grefvinnan Fru CATHARINA DE LA GARDIE, och År 1682. kom det ifrån Kongelig Rådet och öfverste-Marschalken Gref JOHAN GABRIEL STENBOCK, til Kongelig Rådet och Præsiden-ten Gref BENGT OXENSTIERNA, hvilken i många mål ändrat, och efter den nyare Bygnings-Konsten inrättat hela Slottet, utprydt Trågården med

K 3

här-

(c) *Palmshiölds H. Skrifter.*(d) *Se Succia Ant. & Moderna.*

hårliga Vattusprång, Spatsfångar, Blomsterhus, kostbara Stoder med mera, så at det sedan icke var sig sielf mera likt; men kan nu med skål råkna ibland de största hårligheter i Sveriget. Rummen äro in uti med kostbara Målningar, konstrike Skillerier och andra Prydnader upfylte. År 1694. den 26. September kom Elden lös, då 2:ne dyrbara Rum afbrändes, men stannade sedan der vid (e). Riks Rådet Gref CREUTZ ägde en liten tid detta hårliga Godset, men såldes År 1741. til Riks Rådet och Öfver-Marschalken, Gref DE LA GARDIES änke-Grefvinna Fru CHRISTINA LILLJE.

2. VALSTANÅS ligger på en Udde, som skiu-ter sig ut i Siön Fysingen, så at Gården har omnämde Siö på östra och Vårka Qvarn-Å på den Västra sidan. Han är väl bygd af Trå, består af 3. Mantal, och har 5. oskattlagde Torp utom Frelsehemman: gafs År 1618. den 22. October åt Fru BARBRO AXELS DOTTER BIELCKE, men stadfastades sedermera År 1646. den 30. Januarii åt Fru EBBA OXENSTIERNAN: Reducerades såsom Stockholms Ladugårds tilhörighet med 1683. Års Ranta, utbyttas omsider af Herr AXEL SPARRE den 15. Decemb. År 1683. och ägdes en tid bort åt af des Arfvingar; men innehafves nu af Fru ELISABET BUHRE.

VI. SANCT. OLOFS Socken * är Annex til Sigtuna Stad, består af 22½. Mantal, af hvilka 7. äro Frelse. Uti denna Socknen finnes små Skog; men en god Åkerjord. Gods och Säterier äro följande:

1. LÖFSTAHOLM har en vacker Tråbygd, ligger vid Garnsviken, som är et stycke af Mälaren, består af 6. Mantal, har 10. Rå och Rör's oskattlagde Torp. År 1624. den 18. Junii skäncktes denne Gård åt Cambr-Rådet MÅNS MÅRTENSSON PALM, under

(e) Se Painschiölds H. Skrifter.

under Frelle frihet, Reducerades den 17. November 1684. med 1683. Års Ranta, och innehades af öfversten vid Kongl. Gardiet, men förpantades den 2. September 1710. af Kongl. Maj:t och Cronan til framledne Kongl. Rådet Gref KNUT POSSE, hvars Änke-Grefvinna nu äger denna Gård.

2. VENNEGARN eller VÅNEGÅRDEN en Kongsgård ofvan om Sigtuna, midt öfver Siön emot Löfstaholm, om $6\frac{1}{2}$. Mantal, och 26. Rå och Rör Torp tillika med Munckholmen vid Sigtuna, som förr än Klofret derstädes blef inrättadt, kallades Skepsholm, och har ifrån Konung GUSTAV den I:stes tid lydt der under. Detta Vennegarn har ifrån Hedna tider varit et Herrefäte, deråst År 2758. efter Verldenes Skapelse, och i Kong SIGTURDS tid bodt en stor och myndig Man, SIXTUS benämd, som det föregifves, hvilken ågt en Dotter, vid Namn DISA, som genom sit kloka råd skulle varit förste uphofvet til Svenska Norrlandens upodlande, och omsider för sit stora förstånd uptagen til Sveriges Drottning. Til hennes äminnelse hålles ännu Vintermarknad i Upsala som kallas Disting eller Disating. År 1387. den 23. October gaf CHRISTINA FADERSDOTTER denna Gård om 20. öres Land med all Landboen, som der til hörde och var hennes rätta Morgongåfva til et præbendes inrättning i Upsala; men det återkändes sedan för Kongsgård under Cronan, och förläntes tillika med Håbo Hårad åt Herr KNUT ESKILSSON. Kong ERIK den XIV. gaf honom År 1568. åt Hertig MAGNUS af Saxen, som ågde Konung GUSTAVI den I:stes DOTTER Fröken SOPHIA; Långt för hans tid har der stått et gammalt Hus af Gråsten; men Högbeamalte Hertigs Son har der vid låtit bygga et annat Stenhus af Tegel, och låmpat bägge Husen så nära tilhopa at de lynas vara et. Uppå det nya Stenhuset

och östra gavelen stod År 1660. med stora Bokstäfver: *Hanc domum extruxit illustrisssimus Princeps Gustavus Dux Saxonie Anno MDXCIV*, hvar af nu för tiden ingen lemning finnes. Detta Gods har ock fordom hört BANERERNE til, innan det genom Giftermål kom til VASA-SLÄKTEN, samt Konung GUSTAV den I. Sedermera har Konung GUSTAV ADOLPH, hvilken fick det genom arf, År 1627. den 24. April bortgifvit det til des Tro - Man och General Feltvakt - Mästare Grefve FRANTZ BERENT af THURN på Norköpings Besluts vilkor, hvilken donation af Drottning CHRISTINA År 1645. den 17. Maj stadfästes för des Ånkefru. År 1653. den 14. Augusti hafver Sonen Grefve HINDRIC af THURN Kongelig Majts Tro-Man, Gouverneur uppå Riga och General Major vid Infanteriet såldt det til framledne Kongl. Rådet och då varande Riks Skattmästaren Gref MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE för 50000. Rix-Daler in Specie, men År 1681. återkändes det til Cronan, och blef 1690. den 21. Junii af Kongelig Majt giordt til et såte för Landshöfdingarne i Upland. Nu för tiden finnes der et stort Stenhus med 2:ne Flyglar utom annan vacker Bygnad, stora förmoner och härligheter; ty står här om i GUDs Värk och Hvila:

Hur vändt är Venegarn? Hur kostbart är Stafund?

Hur ljufligt Rosersberg? Hur nått Beatalund? (f)

År 1732. år detta Vennegarn uplåtit under perpetuelt Arrende til Hans Excellence Riks Rådet Gref CARL GYLLENBERG.

IV. HÅ-

(f) Se det öppna Paradis Cap. IV. Jemsför Gref Dahlbergs Kopparstycke här öfver uti des Succ. Ant. & Moderna.

IV.

HÅBO HÅRAD, hvaraf 3. Socknar: Vassunda, Haga och Site Pehr nu lyda til Stockholms Höfdingedöme och Erlinghundra Härad, sedan År 1714; har sit Tingsställe uti Mårsta Gästgifvare Gård; och på Härad's Älmänningen finnes småt Timmer, nödig Fångskog och Vedbrand.

I. **VASSUNDA** Socken †, består af 41 $\frac{3}{8}$. Mantal, af hvilka 13 $\frac{1}{8}$. äro Frelse, och Prästegården 1. Cronohemman. Denne Socken har god Åker och Ångsmarck, tillika med Fiske i Garnsviken.

EKHAM et vackert berustat Säteri vid Alfsike Viken, om 4. Mantal, har 9. Rå och Rørs oskatlagda Torp, och hörer öfverst-Lieutnanten Gref **CARL OXENSTIERNAS** Arfvingar til.

II. **HAGA** † består af 19 $\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka 3 $\frac{1}{2}$. äro Frelse, ligger på en slätt Bygd, och Folket föda sig af Åkerbruk, åga något Fiske uti Garnsviken och Bondekroken. Kyrkan står på Cronogrund.

TORSLUNDA Säteri om $\frac{1}{2}$. Frelse och 2 $\frac{1}{2}$. Skatte Säteri Ruffhåll, äges af Cammar-Revifions Rådet Herr **NILS LAGERSTOLPE**.

III. Site **PERS** Socken * är Annex til Sigtuna Stad, består af 11 $\frac{1}{8}$. Mantal, hvar af 6 $\frac{3}{8}$. äro Frelse. Capellans Bolet Gransby består af $\frac{3}{4}$. Crono. Denne Trakten har sit namn efter den forna Domkyrhan i Sigtuna Stad, som varit helgad åt St. Peder; men Landt-Församlingen går nu i samma Kyrka som Stadsfolket (g). Landet är slätt: Inbyggarena hafva Åkrar och Ångar, hvaraf de måst föda sig.

SUNDBY eller **ERIKSSUND** vid en Vik i Mälaren, som kallas Bondekroken, om 1. Mantal, är et Säteri, och har 2. Rå och Rørs oskatlagda Torp.

(g) Se sidan 84. här framman före.

SIETTE CAPITLET.

Om

Tridie Fögderiet i Stockholms
Höfdingedöme.

I.

AKERS SKEPSLAG, består af 2. Socknar: Åker och Riala, och förer *en Simmande Fisk* uti Vapen. Här ligger Vira Siön uti Riala Socken, som ej är så stor, som Rik på Fisk, utur honom flyter en Ström, den der skal hafva sit tillop från 21. små Siöar, hvar af delis Vatten så ökas, at han häfver en tämmelig stark Flod förbi Vira Bruk nid åt Saltfiön. Lång Siön går ock så med östra ändan in åt Åkers Skepslag, fast än större delen af samma Siö ligger uti Långhundra Härad.

I. ÅKER Socken †, Hans Excellence Riks-Rådet och öfver Hof-Marschalken, Högvälborne Baron Herr SAMUEL ÅKERHJELM äger Jus Patronatus i denna Socken, hvilken ock mycket kostat på Kyrkan. Socknen består af 85 $\frac{7}{8}$. Mantal, af hvilka 55 $\frac{7}{8}$. åro Frelse. Prästegården är 2 $\frac{1}{2}$. Crono, men Capellans Bolet Såkarby $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Eljest är detta Landet mycket Berg- och Skogacktigt. De som bo vid Siökanten föda sig af Fiskerier, jemte Åkerbruk. Här i orten skal finnas nog Folk och Hemmanen åro sönderklufne in til 5. och 6. delar på somliga ställen. Gods och Säterier åro:

I. MARGARETELUND, ligger vid Saltfiön på Västra sidan om stora Segelleden, 4. Mil ifrån Stockholm och 1. från Vaxholmen, har fordom bestådt af 2:ne Hemman Järro och Malm; men Gref GABRIEL OXENSTIERNNA har först gjordt det til Säte-

Säteri, och Grefvinnan BRITA KURK, som ägde en OXENSTIERNAN har År 1658. låtit der sätta up et vackert Stenhus. Det består af $1\frac{1}{4}$. Mantal och blef tillika med Sätessgården Smedby der sammastådes om 1. Mantal med de der under lydande 11. hela, 7. halfva, 10. fierdedels och 2. ottondels Frelsehemman, hvilka göra tillsammans $19\frac{1}{2}$. Hemman, jemte 9. Skattehemman, såsom ock 13. dagsværks Torp, $21\frac{1}{2}$. ft. öar, Holmar och Klippor, tillika med bägge Rusthållen Singö, deras Augments Hemman, och den murade Grafven på Norra sidan vid Chorret i Åkers Kyrka, såldt af Grefvinnan Fru ELSA SPARRE År 1718. den 27. September, til Hans Excellence Riks-Rådet och öfver Hof-Marschalken, Högvalborne Baron Herr SAMUEL ÅKERHJELM, hvilken i de senare Åren uti många mål låtit upodla och bättra detta Gods både til Bygnad och ågor. Et Vatten flyter förbi Gården nid i Saltfjön, som kallas Qvallen, hvarest Lekfisk om Våren stiger up. Der finnes eljest en vacker Trägård, Tegelbruk och Väderqvarn, med åtskilliga andra förmoner.

2. TUNA fordom BISKOPSTUNA ligger vid den så kallade Tunaviken, hvar uti Strömmen flyter nid, som skiljer Upland i synnerhet så kalladt från Roslagen. År nu et Rustnings-Säteri om $6\frac{1}{2}$. Mantal; men har förr varit et Biskops säte och Kongs-Gods, som drogs in til Cronan efter Västerås Receptis År 1527 (h), år sedermera förlånt af Kong JOHAN III. til Herr CLAES FLEMMING, och åter År 1603. den 7. Junii af Kong CARL IX. til Herr AXEL RYNNING, hvar på Kong GUSTAV ADOLPHS stadfästelse fölgde År 1612. in Majo. Men efter AXEL RYNNINGS död gafs samma Gård År 1620. den 6. April til Herr PÅDER BANER med ovilkorlig allodial frihet, hvilken derstådes låtit
upbyg-

(h) Hadorffii H. Skrift om gamla Kongs Gårdar och Slott.

upbygga Fatburs Stenhufv. Des Son Kongelig Rådet och Feltmarschalken Herr GUSTAV BANER har låtit der inrätta den gamla Rust-Kammaren, och å nyo upfatta en vacker stor Bygning. Uti 1357. Års Register finnes detta Gods infördt tillika med alla de Hemman, som då legat der under, jemte de 18. Sätsgårdar, som Archie-Biskopen då ägt i Upland på åtskilliga orter, af hvilka nu någre åro lagde til Bonde-Gårdar. Nu för tiden finnes der et vackert Stenhus (1); Trå- och Humlegårdar med Fiskevatten, bördig Åker och en god och stor Ång, innehafves af Herr Baron JOHAN GABRIEL SACK.

3. DYVIK et Säteri om 2. Mantal, ligger emellan 2:ne stora Berg ut med en Vik af Saltfion och Norra Segelleden, innehafves af Capitain Herr CARL AXEL LEJONFLYCHT; har vacker Tråbyggnad, och utom andra förmoner, både Strömmings och Fiäll-Fiske, men Bergsaktiga och Steniga, dock någorlunda bårande ågor til Åker och Ång, och en liten Vattu- Qvarn, som brukas allenast om Høst och Vår.

4. SMEDBY, et gammalt Säteri om 1. Mantal, icke långt från Socken-Kyrkan, har varit första Stammen til Margareta-lund. Riks-Rådet och öfver Hof-Marschalken, Högvalborne Baron Herr SAMUEL ÅKERHIELM är ägare här til, som i de senare Åren låtit med stor kostnad upodla Åkren, at der nu växer en hårlig Såd. Ångsmarken ligger väl til, men Skogarne åro mycket Bergaktige och sträcka sig $1\frac{1}{2}$. Mil bort.

II. RIALA Socken †, har 50. Mantal af hvilka 44 $\frac{3}{4}$. åro Frelse, Prästegården är $\frac{1}{2}$. Cronhemman, och Kyrkan står på Cronogrund. Vid Östanå Sätsgård i denna Socken visas stället, hvaråst Grönborgs

(1) Se en Afritning utstucken i Koppar, uti Gref Dahlbergs Svecia Ant. & Moderna.

borgs Skants legat på en hög Kulle neder vid Saltfjón, hvilken skal blifvit upbygd til Bröftvärn emot Fienderna. Strax der hos finnas åtfkillige med Sten lagde Jordhögar, såsom liknelfer efter stora Måns Grifter. Et annat Gröneborg ligger vid Enköping (k). Här under lyder Kulla och Norrliusterö Capeller, af hvilka det förra bygdes up År 1706. Somlige i denna Socknen äga litet Skog, hvar af de söka at gagna sig både til Utlagor och Födän, emedan ingen slipper at köpa Såd om Året: de som ligga under Målby Kola til Vira Bruk, ock få 4. å 5. Dal. Koppmynt Låften, men de som bo vid Siön, idka Fiskefänge. Här i Socknen Söder om Kyrkan äro 2:ne Infjöar, Starmora Siön och Dänningen, hvilka ej hafva något färdeles utlop; men Väster om Kyrkan ligger Allmora Siön, som flyter genom 2:ne Äar på bägge sidor om Kyrkan $\frac{1}{4}$. Mil öster ut nid i Siön Svartingen. Såterier äro:

1. MÅLBY och VÄSBY göra tillsammans $6\frac{1}{2}$. Mantal. En FLEMMING skal först giordt dessa Gårdar til Såteri; har nu vackra Tråbygningar, goda ågor, med Fiske i Saltfjón, och 14 Rå och Rørs oskattlagde Torp. Fru Grefvinnan STÅLARM har ägt detta Såteri; Men nu hörer det Capitain ERIK FLEMMINGS Arfvingar til.

2. VIRA BRUK vid en Å, som kommer från LO-Siön och flyter nid i Vira Siön, har Stål-Hamrar, Miöl-Bår- och Slip-Quarn, således tilvärkas der en stor myckenhet af goda Klingor och Svård för Regementerna til Häst och Fot, hvilka med Slag och Böjning prófvas, och til bevis af deras styrka vederbörligen stämpas, utom allehanda annat Jernredskap. Detta Bruk är nu för tiden i godt stånd och köper sina Kol från kringliggande Socknar; är uppå Konung GUSTAV ADOLPHS nådi-

(k) Se *Svingarn.*

nådiga befallning af Riks-Rådet, Ammiralen och Öfver-Ståthållaren Herr CLAES FLEMMING uti des egit Gods och Ström Vira inrättadt til Klingebruk redan i Drottning CHRISTINÆ tid, hvilket Privilegium yttermera stadfästades af Kongelig Regeringen År 1664. den 29. October, och af Kong CARL den XI:te År 1682. och 1684. den 18. och 22. Junii (1).

3. ÖSTANÅ med ÅBY och HACKESTA Säterier, vid Segelleden från Norr- och Öster-Botten, Liff-land, Finland och Ingermanland, så at Trågården, som är rätt hårlig, går nid til Siön (m), är et urgammalt Herrefåte och allodial Gods om $6\frac{1}{2}$ Mantal och 19. Rå och Rørs Torp, tilbyggt och båttrat med en stor kostnad af Riks-Rådet och Præsidenten i Cammar- och Commerce-Collegierne Gref FABIAN WREDE, brändes af Ryssarna År 1719, har goda förmoner i Åker och Ång, och innehafves nu af Herr Gref AXEL WREDE SPARRE. Ut med Gården och des Västra sida löper en Å från Lo-Siön och faller der nedan före nid i Saltfiön, vid hvilken 2:ne Qvarnar ligga, som kallas Lo Qvarnar. Uti denna Å fiskas små Laxöron eller Foreller; och om de råka på när Strömmingen stiger der förbi, så kunna de göra goda Varp.

II.

FRÖTUA SKEPSLAG, har allenast 2:ne Socknar, och förer uti sit Vapen *en Farkost med fulla Segel.*

I. FRÖTUNA Socken † om $120\frac{1}{2}$ Mantal, af hvilka $56\frac{1}{2}$. äro Frelse, och Prästegården är $2\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund, och är

(1) Se Palmshölds H. Skrifter.

(m) Se Gref Dahlbergs Svec. Ant. & Moderna.

är tilökt med en Graf af öfsbyholms Herrskap, skal vara emot 300. År gammal. Archie-Biskop Niclas af Upsalum har År 1443. gifvit Stadfastelse-Bref på Frötuna Sockens Gille, det Sockne-Männerna in-stiftat St. OLOF til åro (n). Denna Sockens Inbyggare föda sig jemte Åkerbruket med Fiskande och Sandstens handel til Bygnad, Qvarnar och Slipværk, dem de sälja hemma i orten, men det måsta föres til Stockholm, jemväl til Bruken i Roslagen och Norrland, til ställnings Sten i Masugns-Pipor. Detta Stenslaget lårer fordomdags varit til stor ymnighet der i orten; fast den nu är så utödd, at de måste gräfva diupt i marken efter honom. De hafva långa Jernspet, som de rånna nid i Jorden och kunna der med in på 3. alnars diup utröna, om Stenen är af det rätta slaget, innan de börja grafva honom up. Kundskår och Vidinge Hemman ligga på öjar och lesva endast af Fiske och Skållfång. Under denna Socken lyda också trenne Fiskekår uti Hafvet.

SVINÖ eller RÅDMANSÖ, har et Cappel, hvar uti hålles ordentelig Gudstienst; och en By som heter Rådmansby, hvar uti bo 15. Grannar, hvilka tillika med de öfriga der på ön lesva måst af Fiskefänge och Stenbrytning.

1. RÅDMANSÖ Kongs-Ladugård om 3. Mantal, kallas också Svinö, ligger vid en liten Insiö, som löper ut i Saltiön, och ger godt Fiskefänge om Våren. Har god Åker til 18. Tunnors utlåde Årligen, utom 5. Tunnor som åro lagde til Torpen; kan öfver alt kasta af sig 230. Låfs Hå, af hvilket det måsta år Moss eller Starr blandat: ung Timmer och liten Löfskog, med åtskilliga underliggande Bön-

(n) Johan Laccenii Svenske och Götske gamla Handlivgar
2. Bok, 22. Cap.

Bönder, en Väder-Quarn. Arrenderas af öfver Jäg-
mästaren Herr MELCHIOR DE BERKHOLTZ.

2. BIÖRNÖ et urgammalt Säteri om 5. Mantal,
och 47. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, $\frac{1}{2}$. Mil från
Nortelje, har vacker Tråbygnad, ståtelig hårdvals
Ång, god Skog som måst består af Gran, åtskilliga
Holmar i Saltfjön, härligit Strömmings- och Fiäll-
fiske, samt en liten Vatten-Quarn vid Åsen. Riks-
Rådet Herr Gref GUSTAV BONDE är nu ägare dertil.

3. MELLINGEHOLM ligger vid stora Insjön Lim-
maren. Har 5. Mantal och 35. Rå och Rørs ofskat-
lagde Torp. Der finnes ock en vacker Trågård,
med unga fruktbärande Trån uti, god Ång och
stenig Åkermark: Skogen består af små Furu och
Gran: Innehafves af samma Ägare som nästnämde
Biörnö Säteri.

4. ÖSSBYHOLM, $\frac{1}{2}$. Mil från Saltfjön, om 5. Man-
tal och 9. Rå och Rørs ofskattlagde Torp. Har vac-
ker Tråbygnad, tämmelig god Åker och Ång, nå-
gon Timmerskog, och äges af Riks-Rådet Hög-
vålborne Baron Herr AXEL VON LÖWEN.

5. HÅTHÖ, et beruflat Säteri om 2. Mantal,
hörer Rytmästaren RIDDERSTETZ Enke-Fru til.

II. LÄNNA Socken † har 105 $\frac{1}{2}$. Mantal, af hvil-
ka 57 $\frac{1}{8}$. äro Frelse. Prästegården är 2. Crono-Man-
tal, men Capellans Bolet Yxlö vid Blidö Capel, som
också lyder der under, är $\frac{1}{2}$. Crono: Kyrkan ligger
på Skatte och Cronogrund, vid en stor Siö, som
kallas Läanna Kyrkfjön, hvar uti fångas rikeligen
Fisk. De som bo up åt Landet i denna Socken,
äga tarfvelig Skog; men nid åt Siön äro få som haf-
va någon; Likaledes ligga någre Hemman här un-
der på öjar, såsom Svartlöga, Rörlöga och Kudyxa,
de der hvarken äga Skog eller Åker, utan föda sig
endast af Fiske och Skålfång. Der uti Socknen är
ock en By om 15. Grannar, som kallas Oxhalsen,
har

har föga Åkerbruk, utan Bönderne handla up Ved och Haslekäppar från åtkilliga orter uti Skåren, och fara der med til Stockholm, hvar af de jemte Fiskande hafva deras utkomst. En Å löper genom Socknen, hvilken kommer up ifrån Lång-Sjön, och i Bergshammars By är en Qvarn om 2. par Stenar. Gods åro :

1. FÅNÖ uti Skåren, om 5. Mantal och 8. Rå och Rørs oskattlagde Torp, har vacker Bygnad, tämmelig god Timmerkog, et Tegelbruk, och hörer Gref GEORG RUDOLPH HORN til.

2. PENNINGBY et urgammalt Säteri vid Vålsby Sjön, 1. Mil från Nortelje, består af 5. Mantal och 21. Rå och Rørs oskattlagde Torp. Har förslvarlig Tråbygnad, et gammalt stort Stenhus (o) och 2. ne Qvarnar. Ångsmarken är god; men Åkren består måst af Gåsjord. Herr ERIK BIELKE har fordöm der vid Gården begynt, at råtta up et Jern-Bruk. Baron Herr JOHAN GABRIEL SACK äger nu för tiden denna Gård.

III.

VÅRMDÖ HÅRAD och Socken † börjar på 1. Mil når til Stockholm och sträcker sig til Hafvet i öster och Söder. Består af bara Öjar och har 13. Fierdingar, hvilka göra tillsammans 211. Mantal, af hvilka 157 $\frac{1}{8}$. åro Frelse. Prästegården ligger i Fierdingen Skieggå och består af 2. Crono, och Cappelansgården Millansjö uti Norrliusterö Fierding af $\frac{3}{4}$. Crono, Cappelans Bolet Ramsmora för Bo Cappel i Orminge Fierding af $\frac{1}{2}$. Crono. Kyrkan ligger på Frelse ågor, hvar til Herrar FLEMMINGAR påttåt Jus Patronatus. Tingstället är vid sielfva Moder Kyrkan. In uppå Kyrklandet finnes någorlunda Åker, i synnerhet mit på ön; men de andre Öjarne

L

åga

(*) Sjår i Koppar afragit uti Gref Dabbergs Vårk.

åga icke fårdeles god Åkermark. I gemen är Åkerbruket der i vanskötsel, som kommer der af, at ingen tilgång finnes på Gødfel. Høet säljes bort til Staden, och Kreaturen gå ute så länge de kunna bärja sig för Snön: somlige åga tarfvelig Skog. På några öjar växer nog Hassel, hvar af de hugga Bandstakar och sälja til Stockholm. Oxhals-Boerne från Lenna Socken få ock under tiden lof at hugga sådana Stakar emot betalning. Alla idka Fiskefänge, och Siön är delt emellan Inbyggarne, så at hvar har sit urskilda Notställe: De som bo ut åt Hafsidan, äro alla Lodfar.

I. ORMINGE Fierding ligger närmaft Stockholm på sielfva Kyrkolandet, 1. Mil från Vaxholmen. Der är Bo Cappel, der et Glas-Bruk för några år sedan inrättades och ligger Nordväst från Kyrkan. Et litet stycke från Kyrkan Söder ut är et Stärkelse-och Poudre-Bruk, som nu stå i 100. År, och tilvärkar godt Gods. Ryssen brände 1719. up detta Bruk, men nu är det åter sat uti et godt stånd, och då han der, vid samma tilfalle, ville göra Landstigning, togo våra kåcka Södermanlänningar emot honom, under General-Major Baron Herr RUTGER FUCHS Commando, som nu är öfver-Såthållare, med så stor Mandom, at mången Rys fick bita i Gråset på Ången, som ligger et stycke från Bruket. Eljest äro följande Säterier der:

1. Bo GÅRD tillika med LÄNNERSTA, vid Bagarsstaket, om 3. Mantal, afbrändes År 1719, men lagades åter up, så at det nu har en vacker Träbygnad, Luft-och Frukt-Trågård, en god Vatten-Quarn. Åker och Ångsmarken är der någorlunda god; Skogen tarflig, til Gårdsfång och Vedebrand, hvar ibland finnes ungt Timmer. Hans Excellence Riks-Rådet, Högvalborne Gref CARL GUSTAV TESSIN äger nu detta Säteri.

2. KUMMELNÅS om $\frac{3}{4}$. Mantal $1\frac{1}{2}$. Mil från Stockholm, är väl bygd med Tråbygnad, har små Kryddegårdar och en god Vatten-Qvarn: innehafves af Hans Excellence Riks-Rådet, Högvalborne Gref ARVID POSSE. Åkren, Ången och Skogen är någorlunda god.

3. VELLAMSSUND med MÖRBY består af $2\frac{1}{2}$. Mantal, är väl bygd få til Man- som Ladugård. Har en vacker Frukt - Trågård och Humlegård, god Skog, någorlunda godt Fiske, en Miöl- och en Såg - Qvarn, innehafves af Ågaren til nästnämde Kummelnås.

II. FARESTA Fierding är belägen öster ut från Orminge. Säterier äro:

1. FARESTA eller GUSTAVSBERG med GOTHOLMEN om $2\frac{1}{4}$. Mantal, har År 1691. hört til Kongl. Rådet och öfver - Ståthållaren Gref CHRISTOPHER GYLLENSTIERNNA; men äges nu af Riks-Rådet Gref ERNEST JOHAN CREUTZ. Har haft et fyrhörnigt Stenhus. Är eljest väl bygd. Har en liten Trågård, godt Fiske och Skog uti Farsta Sunden.

2. LÅMSHAGA om 2. Mantal, har et ståtligt Stenhus, och eljest vacker Tråbygnad, Frukt-Trågård, tämmelig god Åker och Ång, samt Skog, och Fiske uti Insiön Griflingen. Herr OLOF BURES Arfvingar hafva fordom varit ågare til denna Gård, som ses af 1660. Års Rustienst-Längd, sedermera HERMAN FLEMMING, men nu äges den af Directeuren Herr JACOB VON SCHOTTENS Arfvingar.

III. INGA Fierding gränter här til, och skiljes från Baggars-Fierden genom Kåhlströmen.

1. BEATÆLUND med Ladugården BRUN om $4\frac{1}{2}$. Mantal, ligger vid Baggars-Fiarden, och har vacker Tråbygnad, Trå- och Humlegård, bördig Åker och Ång, god Skog, Vatten-Qvarn och Fiske i Fierden; Detta Gods innehafves nu för ti-

den af Hans Excellence Riks-Rådet, Herr Baron OLOF CEDERSTRÖM.

2. SÅBY består af 2. Mantal, har vacker Tråbygnad, Trå-och Humlegård, god Åker, Ång och Skog, hörer Cammar-Herren Herr Baron CARL AXEL LEHUSEN til.

IV. HEMMESTA Fierding, ligger öster om Inga och Faresta Fierdingar: Der är:

1. BREVIK och TÅLLARÖ Säteri på fasta Kyrkolandet, består af 2. Mantal, har vacker bygnad af Trå, liten Trågård, Såg-Quarn, någorlunda Åker och Ång, god Skog och tarfligt Fiske, och äges af Banco-Commissarien Herr ARVID PSILANDERHIELMS Arfvingar.

2. FÅGELBRO om 2. Mantal, är med Tråbygningar väl försedt, har en bördig Trå-och Humlegård, hårlig Åker och Ång, tarflig Skog och godt Fiske uti Saltfön; hörer framledne Præsidenten i Högloflig Kongl. Commerce-Collegio Herr Baron DANIEL NICLAS VON HÖPKENS Enke-Fru och Arfvingar til. Under Gården ligger en stor Vatten-Quarn.

3. VIJK om 2. Mantal, hörer Riks-Rådet Gref ERNEST JOHAN CRÉUTZ til.

V. VÄSSBY Fierding på fasta Värmdö Landet 1. Mil från Vaxholmen i Södoft, deråft Moder-Kyrkan står, som är hvåltder uppå Pelare utaf gamla Herr HANS PÅDERSSON til Norrnås.

1. VÄSSBY Säteri består af $2\frac{1}{2}$. Mantal, har et vackert Stephus och de öfriga Hufen af Trå, Trå-och Humlegård, Vatten-Quarn, som kallas Skärmarö Quarn, bårande Åker och Ång, tarflig Skog, Mulbete, och Fiske i Saltfön. Herr Cammar-Rådet CARL HINDRICH VATTRANGS Arfvingar äro nu ägare der til.

2. DIURÖN ligger vid stora Segelleden emellan Dalerön och Stockholm, derest är et trångt Farvatten

Vatten, men en trygg och fri Hamn för alla ovåder. Derföre blef också af Ständerna besluttit på Riksdagen År 1652. den 24. December om Krogars och Hamnars uppbyggande til de refandes bättre mak- och bekvämlighet, at en Krog der skulle hållas, hvilken var upbyggd af Stads Bokhållaren i Stockholm JOSEPH MÅNSSON, som År 1659. den 25. Augusti af då varande Landshöfdinge öfver Upland Herr SVANTE BANER, fät tillstånd der til. För några År sedan inrättades der et vackert Tegelbruk.

3. DIURÖHAMNS Cappel ligger 2. Mil från Moder Kyrkan, uppå Diurön vid stora Skepsleden. Hans Kongl. Majt har År 1683. den 23. Junii gifvit sit öfna Bref för Capitainen ERIK FURUGREN och des Medarvingar uppå det Cappel, som des Fader framledne Rådmanen i Stockholm JOSEPH MÅNSSON hade begynt uti sin Lifstid at bygga vid Diuröhamn för de Sjöfarandes och der omkring liggande Öjeboars skul, hvilken bygnad Arfvingarne hafva fortsatt af egna Medel, och velat förse der til en skickelig Präst med Boställe och nödortfigt underhåld Årligen, hvar til Hans Kongl. Majt gifvit sit nådiga samtycke (p).

VI. SIGGESTA Fierding stöter in til Väsby Fierding i Nordväst. Säterier äro:

1. SIGSTA Säteri om $2\frac{1}{2}$. Mantal med Eke- och Kräkelund, hörer öfversten Herr GABRIEL CRONSTEDT til. År väl byggt både med Sten- och Tråhus. Har en liten Lust-Trågård vid Stenhuset, härlig Åker och Ång, tarflig Skog och godt Fiske.

2. SUND med SÖDERÅFVA och RÅFSIÖ et Säteri, som består af 3. Mantal, och innehafves af Lieutenanten vid Kongelig Guardet Herr Baron

L 3

CRON-

CRONHIJELM. Har en liten Trå- och Humlegård, en Väder-Qvarn, tarflig Skog och Fiske i Saltön.

VII. VINDÖ Fierding ligger öster från Sigsta Fierding, och är en ö för sig self, hvar ut med stora Segelleden til Dalerön och Sandhamn går förbi.

ÖFVERBY tillika med HÖGBENA och HUMMELMORA om 2 $\frac{1}{2}$. Mantal, Secreteraren Herr CARL HERMELIN tilhörigt: Har någorlunda vacker Tråbyggnad, Åker och Ång, tillika med Fiske i Saltön, men fåga Skog sedan Ryssen förstörde ön.

VIII. RUMBO Fierding öster ut från Vindö: Der ligger;

SANDHAMN en god Hamn, ytterst vid Hafsbandet, hvarest är en Tull-Cammare. På denna ön finnes i et Berg et så stort hol, at 6. eller 8. Personer kunna rymmas och stå rake der uti. Det är hel rundt och har en liten ingång på en sida, lika som et hol vore stuckit på et Ägg, och kallas *Frustrugan*: Ty de säja, at Hafsfrun skal haft sit tilhåld der uti. Ofvan för Klippan synes tecken efter Vågor med små utnötte gropar, som på de Berg, hvilka stå länge vid Vattenbrynet. Ho vet om icke Vattnet stått så högt up i fordna tider, då ock holet torde kommit af någon lös Sten, som blifvit vältrad af Vattnet tils han alt mer och mer nót omkring sig.

IX. SKÅRÖ Fierding, ligger Norr ut från Rumbo Fierding, och har et litet Cappel af Trå.

X. SVARTSIÖ Fierding, är bättre Norr ut til Hafvet.

XI. NORLIUSTRÖ Fierding, likaledes Norr ut, och hörer til Riala Kyrkolag, men har sit årskilta Cappel af Trå. Der är Säteriet:

VÅSTER LAGNÖ om 2. Mantal, som har vackra förmoner i Åker, Ång, Skog och Fiske-Vatten och innehafves af Fri-Herrinnan Fru BEATA CLERCK. Förstordes af Ryssarna År 1719, men bygdes

des federmera up med vacker Tråbygnad, och har en liten Frukt-Trågård.

XII. SÖDERLIUSTERÖ Fierding ligger 6. Mil från Stockholm, Söder om Finska Far-Vattnet. Der är Säteriet:

HUMMELMORA på Grönsön om 1. Mantal, hör framledne Capitain AXEL ANKARKLOUS Arfvingar til. Har rätt vacker bygnad af Trå, tillika med tarflig Åker, Ång, Skog och Fiske.

XIII. SKÅGGA Fierding, ut vid Skepsleden på fasta Kyrkolandet. Der uti följande Säterier:

1. NORRNÅS et gammalt Säteri om 3. Mantal på fasta Kyrkolandet, har tilföre varit et FLEMINGE Säte; men öfverste-Lieutnanten Gref CARL OXENSTIERNAN sålde det til Herr Håradshöfdingen WÄFWERSTEDT, som nu äger det samma. Godset är någorlunda väl bygd, och har en liten Frukt-Trågård, Vatten-Qvarn, Tegelbruk, en god Åker, Ång, Skog och Fiske-Vatten.

2. TYNNINGE eller TYNUNGÖ, består af 2. Mantal och ligger på en ö. Skal nyligen blifvit uppbygdt: har någorlunda Åker, Ång, Skog och Fiske. Denne Gård gaf Kong ERIK XIV. År 1560. den 4. Octob. åt JACOB BAGGE: den såldes också til Kongelig Rådet och Ammiralen Herr HERMAN FLEMING för 3000. Rix-Daler Specie. Innehafves nu af öfversten Herr FABIAN WREDE.

3. VÅRHOLMA, om 1. Mantal, ligger på en ö, vid stora Skepsleden, och har vacker bygnad af Trå, någorlunda Åker, Ång, Skog och Fiske; hör Cammar-Herren Herr Baron LÖWEN til.

4. VAXHÖLM et starkt Castel, ligger mit i sielfva inloppet eller Segelleden från öster-Sjön, icke fyllest 3. Mil ifrån Stockholm, emellan Vaxön och Rindön, på en liten Bergholma (q). År af Konung

L 4

GU-

(q) Se Gref Dahlbergs Vårk der uti det står afstigit i Koppar.

GUSTAV den Första År 1549. först anlagdt (r), och har alt ifrån den tiden blifvit mer och mer tilbygd och båttradt, såsom det ock ännu står under fullbygnad, så at det nu med skål må råkna för en Nyckel och Vårn til Svea Rikes Hufvudstad Stockholm. De gamla Murarna på Tornet voro upbyggde af stora Gråstenar til 10. alnars tioclek; men det har nu inom 35. Års förlop blifvit ökat til hälften af Tegel och Sandsten, har 2:ne Bombfria Hvalf, och 3. omgångar af stora Stycken. Tornet är omgifvit med Murar, Vallar och Batterier. De gamle Jordvallarne äro in emot hälften borttagne, och i deras ställe starke Stenmurar gjorde. På alla Batterier stå tilräckelige Mörslare och 24, 18, 12, och 6. Pundige Jern- och Metal-Stycken. En del af Fästningsvärken, samt Defensions Batteriet ligger på et hörn af Vaxholmslandet, så nära och lågt nid at sielva Vattenbrynet kan beskiutas. Sielva Sundet stänges med starka Bomar och Kedjor. Alla Siöfarande, som föra Stycken med sig, hålla på Fästningen när de fara der fram, med enkel eller dubbel Lösen och svaras altid med enkel Lösen igen. Eljest får ock ingen Båt fara der förbi med mindre han säjer til (s), och visar up Pass, innan han får fara in, lika som alla utgående Visiteras.

Konung GUSTAV ADOLPHS Enke-Drottning Högst-Salig MARIA ELEONORA lät År 1652. här på Vaxön lägga början til en liten Stad, den Hon efter sit Namn kallade Mariæstad (t), både för Fästningens och de Siöfarandes bättre lämpelighet skul, fast den nu efter Fästningen kallas allmänt Vaxholm. I forna tider har Vaxön beståt af 2:ne Bondehemman. Nu finnes der utom Tull-

Kam-

(r) Palmsehölds H. Skrifter.

(s) Kongl. Slots-Cancelliets Påbud den 28. Martii År 1735.

(t) Loecenii Descript. Suecia.

Kammare-Huset, Prästegården och Scholan, vid påls 90. Hus, som kunna af små Hushåld bebos och nyttias; men eljest är der rymlighet nog til utbygge. Kyrkan skal år 1644. vara upbygd genom Riksdrottsens Gref PEHR BRAHES berömvärda gismildhet och kallad St. PETRI Kyrka. Denne orten fick år 1690. til Vapen *et Fästningsvärk med Murar och Vallar omgifvit*. Han har sin egen Justitiarius, som uti Domstolen skickar sig efter allmän Borgarrätt, så at den skulle kunna råkna ibland Städerna, om han allenast hade Stads-Privilegier, med sätte och stämma på Riks-Dagarna.

Den utmattades och kom mycket utaf sig i Pesttiden, så at han alt sedan föga kunnat repa sig igen, fast än des Inbyggare skola vara frie för allehanda utgifter; så at deras fattigdom endast lærer komma af brist på Närings-Medel. Måste delen idka Strönamings-Fiske, och en liten köpenskap. Det bästa hvar med de synes kunna komma sig före, vore en inrättning til Spinneri för Fabriqverna i Stockholm; emedan der finnes en myckenhet Qvinfolk, som gerna torde vela röra händerna för södan.

Der til med år ock der en god tilförsel på hvarjehanda Närings-Medel, både ifrån in- och utrikes orter, efter som alla Skep och Farkostar, som komma från öster-Sion til Stockholm måste gå der förbi. Någre mena at det icke allenast skulle vara godt för de Siöfarande, utan ock öka Folket i denna orten, om åtminstone hälften af Lodfarna finge befallning, at vistas och bo derstädes; ty nu finnes ingen mera af de gamla Vaxholmare igen, som kan Lodsa ut en Farkost.

5. OXDIUPET, år nu en oförliknelig stark Fästning i skären en god half Mil ifrån Vaxholmen åt Daleró sidan, Kong GUSTAV den 1:ste

böd först til at fylla igen inloppet der vid År 1549. och låt slå Pälår öfver största diupet. En Bom lades öfver Stigefund och et Blockhus bygdes uppå Vaxholmen (u).

Kong JOHAN den III. har likaledes i sin tid begynt at sänka igen detta Sundet: Såsom det också finnes huru Kong CARL GUSTAV genom bref til Herr HERMAN FLEMMING af den 24. November År 1658. befalt, at samma diup så skulle sänkas igen, at ingen måtte kunna löpa förbi Vaxholmen in til Stockholm.

Likaledes har Högstbemålte Konungs skrifvelse der om afgåt den 30. Julii År 1655. til Ammiralitets Collegium, at efter förra gjorde Förslag värfställa Oxdiupets sänkning, hvar til sedan brukades följande gamla och obrukelige Skep, nemligen 2. Lejon och Neptunus Åplet och Nyckelen (x).

Uti den nu förlupne fridstiden har detta förhafvandet hunnit sin högsta fullbordan. Arbetet begyntes År 1724. på Oxdiups Fästning, och slutades År 1735. på hvilken tid Tornet, 2:ne Capunierer vid inloppet, och emellan dem 2:ne Communications linier eller Vallar blifvit upmurade af sandsten, och et Vatten-Batteri, som ligger på 8. famnars diupt Vatten, likaledes af sand och tegelsten. På alla verken finnas öfver 100. Canoner och Stycken. Sielfva Tornet åger de Förmoner, som föga något annat i hela Europa; Ty utom det at samma Torn är bygdt med et aldelës Bombfrit hvalf, så har icke allenast Commendanten sielf der uti sina Boningsrum, utan der finnes et Magazin, Krutkåmare, 2:ne stycken Källare och en outöfelig Vattu-

(u) Se Erik Jöranssons Historia om Kong GUSTAV den I. Part. I. pag. 278.

(x) Som ses af Kongl. Ammiralitets-Collegii underdånige Svar här om til Hans Kongl. Maj:t den 10. Augusti År 1659.

Vattubrun, som kommer utur sielfva Helleberget, och har et hållsamt och liufigit Vatten.

6. Det tredie lilla inloppet til Stockholm PÅL-SUNDET kallat, är vid pass 1. Fierdingsväg ifrå Vaxholm; hvilket blef År 1726. med Masteträds Stenkistor sänkt, så när som et litet inlop för Båtar, alt ifrå Botten, så at Stenkistorne synas ofvan öfver Vatnet; der vid år ock et betydligt Vatten-Batteri, och uppå fasta Landet äro Jordvallar redan År 1723. uphåfde.

SIUNDE CAPITLET.

Om

Fierde Fögderiet i Stockholms Höfdingedöme.

I.

LYHUNDRA eller LYHUNDARI HÅRAD, synes låta som Lygarhundari. *Lygar* kallades fordom en Siö-man, det förer första *Bokstafven i Hårads Namnet L uti sit Vapen*, och består af 6. Socknar. Siön Jercken ligger emellan CARLS Kyrka, Æstuna och Lohårad Socknar, och är en Mil lång, mycket rik på Fisk, enkannerligen skal der fångas en stor myckenhet Kräftor, som sedan säljas i Stockholm. Utur denna Siön löper en Å igenom Brofjön nid uti en Vik af stora Hafvet. Inbyggarne lefva och föda sig af Årsvåxten, utom Söderby Socknemån, hvilke der jemte Kola och göra Körflor vid Bruken Schebo och Ortala: Tingstället är vid Svanberga Gästgifvare Gård.

I. SÖDERBY Socken †, har $44\frac{3}{4}$. Mantal, af hvilka $10\frac{1}{2}$. äro Frelse. Prästegården består af 2. Crono-

Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund. Denne Socken har tarfvelig Skog, och någre hemman åga Fiske uti Siön Nålingen, hvilken racker in uti Nårdinghundra Hårad, och Siön Strójaren, som ligger med andra ändan in åt Váddó Socken. Eljest föda de sig af Åkerbruk.

II. CARLS KYRKA är Annex til Söderby, har 19. Mantal af hvilka $11\frac{1}{4}$. åro Frelse. Kyrkan ligger på Cronogrund och är upbygd, som förmenes, en CARL FOLKUNGE til åminnelse, derföre har hon ock fåt des Namn. Icke långt här ifrån är en Källa åt denna CARL helgad, som ännu heter CARLS Källa (y), och har fordom varit en bekant Offerkälla. Här är Säteriet,

STENSTA om 4. Mantal, åges af Högvalborna Fru Grefvinnan MARGARETA OXENSTIERN: har vackra utågor, ligger vid en Å, som löper utur Siön Jercken, der uti 2:ne Qvarnhus åro bygde med 1. par Stenar i hvardera Huset utom en Säg-Qvarn, som alla lyda under Gården. Der til finnes väl ingen Timmer-Skog, men Allmogen i orten betalar hvar tredie Stock til Herregården, när de fåga sina Stockar på Sågen.

III. ÆSTUNA eller ÆSATUNUM Socken †, har $72\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka $15\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården är $2\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan ligger på Cronans grund. Inbyggarne hafva mycket ringa Skog. Somlige åga Fiske i Jercken och Eka Siöarne; men i gemen lefva de måst af Åkerbruk.

I. HVITSIÖ Säteri, är et Boställe för Ryttmästaren af Roslags Compagniet, och har godt Fiske i Jercken, samt vacker Skog Norr om Jercken. VÅMLINGE och NORR MALMA åro välbygda Rusthåll vid Jercken, som icke stort gifva de fagresta Säterier efter.

2. UD-

2. UDDEBOÖ et berustadt Frelse-Säteri vid en liten Siö, och äges af Under-Ståthållaren GRIPENBORGS Enke-Fru.

IV. LOHÅRAD Socken † om $36\frac{1}{8}$. Mantal, af hvilka $9\frac{3}{8}$. åro Frelse. Prästegården är $1\frac{1}{2}$. Cronohemman och Kyrkan står på Crono ågor. Folket föda sig af Åkerbruk. Somlige Byar äga Fiske i Siön Jercken och någorlunda Skog.

1. STIERNHOLM om $2\frac{1}{2}$. Mantal vid Siön Jercken, har en vacker ny Tråbygning och hårlig Skog, äges af Herr Landshöfdingen TAUBE.

2. ÖSTSÅTRA $2\frac{1}{2}$. Mantal, har 17. Rå och Rørs ofskattlagde Torp. Hörer ockfå Herr Landshöfdingen TAUBE til.

V. MALSTA är Annex til Lohårads Socken, och innehåller $19\frac{7}{8}$. Mantal, hvar af $7\frac{1}{8}$. åro Frelse, Kyrkan står på Cronogrund: har hvarken Skog eller Fiske; Ty måste Inbyggarne endast föda sig af Åkerbruk. Landet är nog backugt, och Jordmonen består måst af Svartmylla.

VI. HUSBY Socken †, har $38\frac{5}{8}$. Mantal, af hvilka $1\frac{5}{8}$. åro Frelse. Prästegården är $1\frac{1}{4}$. Mantal Crono. Kyrkan ligger på Cronoågor. Detta Husby kallas Husby-Skåderö, til en skilnad ifrån de andra många Husby i Upland. Inbyggarne lefva af Åkerbruk: der är allenast 2:ne Byar, som äga Fiske i Siön Lommaren. Här ligger,

SUNSTA, et berustadt Säteri vid Lommaren, ägaren är Herr Majoren TAUBE.

II.

SIUHUNDRA eller SIUHUNDARI HÅRAD, föder i sit Vapen *den första Bokstafven S uti Hårads Namnet*, har 5. Socknar: hvar ibland Skåderö hörer såsom Annex til Husby Socken i Lyhundra

hundra Hårad. Uti Söcknarne Estarna, Fasta och Rimbo äga de fläste Byar Skog, så at sömlige hafva godt Timmer; men i Rö och Skåderö finnes föga Skog. Så länge Skogen råkt til, hafva de huggit Ved, Sparrar och Timmer, och fört til Stockholm hela 6. Milen, och fåt för et Läs Sparrar 7. à 8. Daler, och 1. Läs Timmer om 4. à 5. Stockar, hvar Stock högst 1. Daler. Nu är den uthuggen, så at de endast hafva Åkren at lita til: Marken är stenig och backug, och Jordmonen mycket grund. Skeviken är en Siö nästan $\frac{1}{2}$. Mil lång och bred, har et inlop från Långsön och hafver en Å ifrån sig, den der löper genom åtskilliga små Siöar, hvilka alla ligga uti Siuhundra Hårad, gör et fall vid Finsta Sätessgård, innan han faller in i Lommaren, som är en Siö näst ofvan för Nortelje Stad, öfver $\frac{1}{2}$. Mil lång; Der ifrån löper samma Ström igenom Staden nid åt Saltjön.

I. FASTA fordom Fasta Kircku †, innehåller $13\frac{3}{4}$. Mantal, af hvilka $10\frac{1}{2}$. äro Frelse. Prästegården $\frac{1}{4}$. Crono. Cappelans bostället Grånby 1. Crono. Kyrkan ligger på Cronogrund. Framledne Hofmarschalken Lützou skal hafva mycket båttrat denna Kyrkan och påståt Jus Patronatus i Söcknen. De hafva Skog til tarfligheten: Af Ahl som der växer, hugga de ånnen til Stolar, som de föra til Stockholm, och Båsestäckar til Factoriet i Nortelje. Ifrån Knutby Socken 2. Mil bort i Nördinghundra Hårad köpa de furustockar, hvaraf de hugga Spån til Kyrkor, och få 18. à 20. Dal. för 1000de. Åker och Ång är mycket mager, så at större delen af Allmogen måste Årligen köpa Spannemål til födan.

RÅNÅS et gammalt Säteri, vid lag 3. stenkast från Siön Skeviken, om 2. Mantal, har Frelsehemman både i Estarna och Fasta Söcknar. På sielfva Gården

Gården är en vacker Tråbygnad: der är en god Åker och Ång: Ladugården Medevi om 5. Mantal, ligger uti Eistarna Socken; åger del uti Siöarna Ubby Långflön, Kornan och Gafvels Långflön. Utur den sidstnämde Siön löper en Å til Skeviken, deråft 2:ne Miöl- och 2:ne Säg-Quvarnar äro bygde som lyda til Gården: den har ock god Skog, innehafves af Cammar-Herren Herr Grefve GUSTAV LEONHARD STENBOCK, och har fordom hört Mar- schalken LITZOU til.

II. ESTARNA Annex til Fafta, har $34\frac{7}{8}$. Mantal, af hvilka $32\frac{7}{8}$. äro Frelle. Kyrkan står på Cronågor. Folket gagna sig af Skogen på samma sätt som i Fafta Socken. Den bästa förmon denna Socken åger, är fisket i Siön Skeviken, men Åkren är nog mager.

I. MÖRBY Slott vid Skeviken, innehafves af Riks-Rådet Högvalborne Herr Gref ARVID HORN, men har fordom hört OXENSTIERNORNE til, så at på 100. År har ingen annan än den Familien bodt der på. År 1657. har der uti en Cammare omkring Våggarna stått följande Skrift:

Vitia castiganda esse virtute.

Non pugnandum esse cum DEO.

Prudentie omnia obediunt.

Eloquentia nil prestantius.

Hic locus & Mosis sacer est, & Apolline dignus.

Audienda plurima, tacenda omnia.

Quod cito fit, cito perit.

Detta Slott finnes uti sin hårlighet aftagit i Koppar uti framledne Gref DAHLBERGS Vårk (2), men är nu så förfallit, at ingen kan bo der uti. Bänkarne
uti

uti Slotts - Kyrkan äro förde til Närtuna Socken Kyrka. Der finnes en vacker Trågård utom Humle - Gårdar, der uti en kostelig Humle växer.

2. KÅLBERGA består af 1. Mantal, har vackra Tråbygningar, innehafves af Riks - Rådet Gref ARVID HORN, har sämre och bättre Åker och Ång, samt Skog af Tall och Gran: Ågorne räcka ända in til Skeviken.

3. NÅSET eller UGGELNÅS om 2. Mantal, har hördt Hans Excellence Herr Gref ARVID HORN til; men skal nu vara utbyt.

III. RIMBO eller RIMBOHÄRAD Socken †, om 37 $\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka 30 $\frac{1}{2}$. äro Frelse. Prästegården i. Crono. Kyrkan står på Cronans ågor. Öfverst-Lieutenant CHRIST. VON HORN har påståt Jus Patronatus til Socken. Vid Rimbo Krog hålles vanliga Tinget med Siuhundra Hårad. Tomta Långsion, $\frac{1}{2}$. Mil lång, ligger i denna Socken. Der är ock Skog til tärvelig Vedbrand, och Inbyggarne föda sig måst af Åkerbruk. Säterier äro:

1. ADAMSBERG innehafves af Riks - Rådet Herr Grefve ARVID HORN. Denne Sätessgård, som har en stor ny Tråbygning utom åtskilliga smårre, ligger vid östra ändan af Tomta Långsion, utur hvilken löper en Å i Kunby Siön: Åger god Åker, men enkannerligen en god och stor Ång.

2. EKEBYHOLM om 1 $\frac{1}{2}$. Mantal, har 11. Rå och Rørs oskattlagde Torp, innehafves af Riks - Rådet Herr Grefve ARVID HORN. På denna Sätessgård är et stort och 2:ne små Stenhus, med åtskilliga nya Tråbygningar: ligger in vid Siön Synningen (a), utur hvilken löper en Å förbi Valby, Miöl- och Säg-Quarn; Der ifrån rinner sedan en Å uti Kunby Siön och så vidare i en annan Siö Biörckan under Finsta. Likaledes lyder också Näsbyle Siön der under:
nedan

(a) Framledne Gref Dahlbergs Svec. Ant. & Moderna.

nedan om den samma är en Såg-Quarn och en liten Fotviska. Ekeby såsom Ladugård under Ekebyholm är ännu icke särdeles bygd. Desse Säterier äga vacker Skog; Åkren vid Ekebyholm är af Sandmylla och Ången nog bördig: sammaledes finnes ock vid Ekeby en god Åker och stor Ång.

IV. RÖD är Annex til Rimbo, har $22\frac{3}{4}$ Mantal, af hvilka $15\frac{1}{2}$ äro Frelse. Cappelans Bolet Ösby 1. Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund. Rödskön ligger i denna Socken. Inbyggarna hafva knapt så mycket Skog de tarfva til Vedebrand, utan lefva endast af Åkren, som icke eller är särdeles bördig.

1. BEATEBERG kallas också MÅLNERULLA i Jordboken, et urgammalt Säteri om $\frac{1}{2}$ Mantal, ligger icke långt från Viraskön, som til större delen skal lyda under denna Gård, hvilken des utom åger del uti Gulborby Skön, hvar utur löper en Å förbi Gården, der uti både Såg- och Miöl-Quarn är bygd; har god Åker och Ång, och innehafves af Grefvinnan Fru ANNA MARGARETA OXENSTIERN.

2. TICKSTA Säteri om 3. Mantal, åges af Salig Herr Commissarien PSILANDERHIELMS Enke-Fru, är bygd af Trå, och har en liten Skogsfiö, som ej har något inlop af någon annan, och Skog til nödtorften.

V. SKÅDERYD eller SKEDARGE är Annex til Husby i Lyhundra Härad, består af $39\frac{1}{2}$ Mantal, af hvilka $30\frac{1}{2}$ äro Frelse. Kyrkan står på Cronogrund: Der är Biörken en liten Insiö. Strömmen, som kommer från Skeviken och löper in i Lommaren, går igenom denna Socken. Skogen är föga om, så at fömlige måste köpa sin Vedebrand. Åkren är ock på många ställen nog mager.

FINSTA en urgammal Sätessgård om 2. hela Mantal, icke långt från Skön Biörcken, hvar utur

en Å löper förbi et litet stycke från Gården, och i den samma står en Säg- och Miöl- Qvarn med 2. par Stenar. Til denna Gärd finnes en god Åker, Ång och Skog. Der är den heliga BRIGITTA föd af Fadren Herr BIRGER PEDERSSON, Lagman i Upland, och Modren Fru INGBORG, hvilka i sin tid bodt der sammafådes. De många Grifter och Åttebackar, som finnes på denna Gårdens ågor til en stor myckenhet, vitna tilfyllest, at en märkelig samling af Folk måtte i torna dagar varit på denna orten. De åro af Sten lagde til största delen runda, någre få åro fyrkantige eller ock trekantige: I bredden eller tvert öfver kunna de vara ifrån 5, til 7, 9, 18, 27, och 36. steg. Somlige åro af Sten aldeles öfvertäckte. Förenämde Å flyter nid emellan 2:ne höga Backar, der Qvarnarne stå; på desse högder finnes stora Stenar samlade, dels upreste dels lagde tilhopa. En liten Åspelund har för någon tid tillbaka varit på den ena Backen, och på andra sidan år ånnu en Alelund nedre vid Ån, hvilken gör denna orten mycket liuflig och behagelig, så at af alt detta troligen kan slutas, at våra Förfäder i Heden timma kommit på berörde Högder tilhopa, at dyrcka och tilbedia sina Afgudar. Brede vid hiefva Sätessgården finnes också 2:ne små Berg, et litet Stenkast från hvart annat, hvilka nu åro underligen sönderfallne; på det ena kan ånnu skönjas lemnningar efter Murar, som til åfventyrs lærer varit et Kloster. I lika måtto vises ån i dag det stället, hvarest den heliga BRIGITTA haft sit Bønehus, fast det nu år mycket nidfallit, hvilket alt det ena med det andra år aftagit i Koppar, som det sedt ut i Gref DAHLBERGS tid (b). Secreteraren uti Kongelig Cammar-Collegio Herr SVEN JOHAN LEIJONMARK åger nu för tiden denna Sätessgård, och har låtit fåtta
up

(b) *Se des Succ. Ant. & Moderna.*

up en stor vacker bygnad, som nyligen blifvit färdig, sedan den gamla förut var af Vädeld för några År tillbaka afbrunnen.

III.

BRO SKEPSLAG, ligger vid Hafvet, har allenast 2. Socknar, och förer uti sit Vapen: en *Farkost med Tåg och Segel väl utrustad.*

I. BRO Socken †, om $102\frac{5}{8}$. Mantal, hvar af $58\frac{5}{8}$. äro Frelse. Prästegården $2\frac{1}{2}$. Crono; Cappelans Bostället Nedernäs $\frac{2}{3}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. Der hålles det vanliga Tinget med Bro Skepslag. Somlige i denna Socken hafva litet Skog, der af de kunna sålja något i Stockholm; Men de som ligga närmast vid Hafskanten idka Fiskefång, hvar med de upfylla hvad som brister i Spannemål til födan. Orten är mycket stenig och bergaktig, så at Åkerväxten icke räcker nog til. Här finnes följande Säterier:

1. BÅTTNA om 2. Mantal, hörer Grefvinnan Fru ANNA MARGARETA OXENSTIERNA til. Det är bygd af Trå, har god Sådesjord, medelmåttig Ång och Skog, ligger emellan Siön östnaren och Båt-na Fierden. Eljest löper der en liten Å utur den förre in uti den senare, hvar uti en Miöl-Quarn står, på hvilken Males allenast om Höst och Vår.

2. EKE vid Inålsfiön, som tillika med Utåls-viken gagnas til Fiske under denna Eke Gård: hörer Regements Quarter-Mästaren Herr CARL MÖRNER til. Det har allenast Tråbygnad; men en god Åker och Ång, och medelmåttig Skog.

3. NOR eller NORVIK, om 3. Mantal, innehafves af öfversten Högvalborne Herr Gref CARL OXENSTIERNAS Arfvingar: Är vackert bygd af Trå: Åger goda förmoner i utlåde och Högårgning. Skogen ligger vid Saltfiön Biörck-Fierden,

hvar utur en Vik går in emot Gården; på den Södra sidan är Insiön öfsmaren, hvar utur en Ström löper ned til Saltiön, at både Miöl- och Säg-Quarn kunna gå der uti om Höft och Vår.

4. VÅRENBERG ligger emellan 2:ne Siöar Botnar Fiården och Inälshön: har medelmåttigt utfäde och god Ång; men ingen Skog, består af 2. Mantal, och hörer Lagmannen Herr Grefve FREDRIC GYLLENBERG til.

5. NÅL, et vackert beruflat Såteri, som hörer Herrar WERNSTETTAR til.

II. VÅTÖ Socken †, ligger ännu längre ut åt Hafvet än näst nämde Bro Socken, hvarföre Inbyggarne också taga deras måsta födo af Siön. Har 55 $\frac{3}{4}$ Mantal, hvar af 17. åro Frelse. Prästegården 1 $\frac{1}{2}$. Crono och Cappelans Bostället Harg $\frac{3}{4}$. Cronohemman: Kyrkan ligger på Skatte- och Cronogor. I denna Socken finnes Stenar, som Bönderne sälja til Masungs ställen eller Pipsten. Somlige föra desse Stenar til Städerna Stockholm och Västervik. Och som de hafva åtskillige namn, och äro hugne til sina särskilte bruk, så betales de icke lika på alla ställen. Eljest ligger och Såteriet:

LIDÖ vid Ålandshaf 9. Mil från Stockholm och 2 $\frac{1}{2}$. från Nortelje på en ö eller Holma, som är af Saltiön aldeles kringfluten, så at på Våstra sidan är Tåttil-Fierden, och på den Norra Biörkfierden: På sidan åt Nordost är Holma Fierden, och på den östra stora Ålandsleden til Hafvet, der som Segel- leden til Stockholm går förbi. Vid denna Gården är föga om utfädet; men der til finnes en god Ång, tilräckelig Löfskog af Ahl och Biörk, och nödtorftig Vedebrand. Eljest lyda åtskillige små Holmar der under, som dels gagnas til Höslog, dels til Sommar Bete: Den består af 2 $\frac{1}{2}$. Mantal, har 6. Rå och Rørs oskattlagde Torp, och hörer Landshöfdingen Hög-

Högvälborne Herr Baron CLAES RÅLAMB til. Köptes År 1632. ifrån Kongelig Maj:t och Cronan af Kongelig Rådet Gref BENGT OXENSTJERNA, hvilken År 1634. lade grunden til Stenhuset, som Året der efter fulbordades (c). Men År 1719. blef denne Gård af Fienden upbränd, då äfven Stenhuset, som der var uplåt, aldeles förderfvades, och sedermera år der ej mera bygd, än nödige Hus vid Man- och Ladugården.

IV.

VÅDDÖ SKEPSLAG, har 2:ne Moder-Kyrkor, Våddö och Håfverö, hvilka skiljes från hvar andra genom en stor Vik, som sträcker sig utur Saltfjön ända up til Ortala Bruk, och kallas Rumpviken. I detta Skepslag är ingen Allmanning, och eljest föga Skog, enkannerligen i Våddö Socken, der nästan halfva delen har aldeles ingen; men de andre allenast til nödtorften. De som hafva något litet der af, bränna Kol, dem de sälja til nästa Bruk, och få måst 3. Daler Låsten. Åkerbruket är så ringa på de flåsta ställen, at de måste Årligen köpa Spannemål: Likaledes är ockfå Ångsmarken mycket liten.

I. VÅDDÖ Socken *, har 96 $\frac{3}{4}$. Mantal, hvar af 8 $\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården består af 2 $\frac{1}{2}$. Crono, och Cappelans Bostället Elmsta af $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan ligger på Skatte- och Cronogrund. I denne orten finnes många stora Berg och steniga högder; enkannerligen är der et mycket högt Berg, som kallas Sagstens Berget, hvilket synes långt ut på Ålandshaf, och gifver dem Siöfarandom ifrån Norraljón den första Känning af Svenska sidan. Hela Socknen är måst med Vatten omgifven. En del har tarfvelig Skog: Jordmonen är måst myrjord och

M 3

föga

(c) Se Gref Dahlbergs *Succia Ant. och Moderna.*

fåga bördig. Ångsmarken är mager öfver alt, och Fisket ringa. Åboerne sälja Ved och Kol i Stockholm, och köpa sig Spannemål igen. Eljest fara de med Posten öfver Ålandshaf, och hafva derföre ifrån Äldre tider åtniutit vissa Privilegier, som ses af Kong CHRISTOPHERS öfna Bref af År 1444, såsom ock af Kong CHRISTIERN den I. År 1457, af STEN STURE År 1516, af Kong GUSTAV den I. År 1527, af Kong CARL den IX. År 1607, och af Kong GUSTAV ADOLPH År 1616 (d). Här ligger:

1. GRISSELHAMN är et Post-Contoir vid Hafvet i Vaddö Socken, der Finska Posten har sin fram- och åter-fart, til och ifrån Åland. Detta har af Äldre tider varit en Namnkunnig ort, sårdeles för des goda Hamn skul, som ligger brede vid öfna Hafvet (e).

2. ORTALA et gammalt Hammarvårk når vid Saltfjån eller Rumpeviken, är uti Konung JOHANS sidsta Regements tid af en vid namn GEORG EGGERTS med egen kostnad på ny grund upbygdt; men sedermera en tid af Cronan drifvit in til År 1626, då det til HINRIC LEMMENS, Borgare i Stockholm bort Arrenderades, hvilken bygde det å nyo up, och satte det uti full gång, men måste åter affå det, når denna orten gjordes til et Grefskap, och gafs åt den kåcka och berömliga Felt-Herren Gref LEONHARD TORSTENSON. Hvar emot berörde LEMMENS År 1648. den 22. Januarii fik i vederlag Ullfors Ström och Miöl-Quarn uti Tierpen, at der sammastådes på egen bekostnad låtta up Hamrar och Masugnar, efter ortens lågenhet, sig och sina Arfvingar til gagn och goda. Til detta Ortala Grefskap hörde Lyhundra Hårad, med Staden

(d) *Se Laur. Sepelii Dissert. de Roslagia År 1721.*

(e) *Atlant. Tom. III. pag. 315.*

Staden Norrtelge. Socknarne LO-Hårad, Malsta, Husby, Æstuna, Söderby och CARLS Kyrka; men uti Kong CARL den XI. tid kom alt åter til Cronan igen, som bortgifvit var. Salig Assessor JONAS BURE och JACOB LEIJEL hafva År 1684. den 15. Martii fåt tillstånd at flytta Brefsunds Masugn, som lydt under Ortala, til Kalboda. År 1685. fölgde Privilegium för Commissarien BURE, at inrätta en Plåt-Hammare vid Ortala. Nu är der en Hammare med 2. Hårdar, en Qvarn om 2. par Stenar; men Skogen är ringa och föga om. Agenten Herr ANDERS BACKMANSSON har nu detta Bruk. Der hålles Hóft- och Sommar-Tingen med Váddó och Háfveró Skepslager.

3. MASSOMS GRUFVA, ligger i Váddó Socken, der god Jernmalm upbrytes.

II. HÁFVERÓ Socken †, år 77½. Mantal stor, hvar af 1¼. åro Frelse. Prästegården 2. Crono, och Cappelans Bolet 1. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. Jordmonen är lika med den i Váddó Socken både til Åker och Ång. En del Inbyggare har någorlunda god Skog, men de andre föga der af. Utom hvad de kunna få på Åker och Ång, idka de Kolning och Kórflor til Bruken Skebo och Ortala. Somlige, som hafva tillfälle til Siófart på Stockholm, fara dit med Ved, Kol, Hó och dylikt. Någre åga Fiske i Hafvet om Sommartiden med Skótlágnung; Men klaga at Fisken nu mycket aftagit emot förra tider. Til Háfveró Pastorat hörer ock Singó Capell i Hafvet, af samma namn med Holmen, på hvilken det ligger: der finnes Grufvor, utur hvilka god och mycken Jernmalm Årligen upbrytes.

På LINDRIS GÅRD i denna Socken hålles de vanliga Vinter-Tingen med Váddó och Háfveró Skepslager. (Se Ortala.)

KORNÅS MASUGN, och de af god Jernmalm berömda Lapp- och Nyby-Grufvorna, äro på fasta Landet i denna Häfverö Socken.

OTTONDE CAPITLET.

Om

Femte Fögderiet i Stockholms Höfdingedöme.

I.

FRÖSAKERS SKEPSLAG eller HÅRAD, som också blifvit fordom kalladt Redvi Hårad, förer 3. *Ax uti sit Vapen.* Svalmyre, detta Hårads Allmanning, afmättes År 1694. och 1704. Siön Giflan ligger midt uti denna Allmanningen: Hela östra sidan om berörde Siö har af Skogs-Eld blifvit öfverlupen, hvar på Biörksty med ung Tall och Gran sedan Växt. En del på samma sida är bortfäld til Hargs Bruk och sedan upkolad. Den Västra sidan, som tilföre bestådt af Furu och Timmerskog, emellan Berg och Kärr, är också måst uthuggen och bortfäld. Största delen af Inbyggarena Kola och göra Körningar vid Bruken. De som ligga jemte den stora Siön, idka Fiskerier. Åkerbruket är öfver allt mycket magert, så at minsta delen kunna få så mycket Såd de omtränga til sina Hushåld, utan måste der om lita til andra i orten.

I. BÖRSTEL Socken *, har $123\frac{7}{8}$. Mantal, af hvilka $35\frac{1}{8}$. äro Frelse. Prästegården är 2. Crono, Cappelans Bostället Börstilsby $\frac{1}{2}$, och Cappelans Bolest Västerbyn på Gråson $\frac{1}{4}$. Mantal: Hela denna Socken delas i Opsöcknen, Norrön och Söderön: Kyrkan står på Cronogrund, och brändes tillika med

med hela Socknen af Ryssen År 1719. Vid Edsbyen i denna Socken hålles Tinget med Frösåkers Härad. Här finnes et Granatberg vid Södra sidan af Börstils Siön, så at streket går nid vid Vattenbrynet. Kaltriga- eller Källero- Qvarnar få uti en Ström som rinner nid i Saltfiön: Uti denna Ström fångas Id, då han leker om Våren, och eljest vid andra tider om Året, med stödjande Nåt, Rysslor och Katfor. Någre Byar hafva god Sâdesmark, en del med Sand och Lergrund. De, som ligga i Skären hafva mångahanda slags Jordmon; men är merendels svag. Uti Opsocken är ingen särdeles Skog, men på Öjarna, såsom Gråson och Söderön något, måst af Gran och litet Furu. Folket nåra sig mera med Fiske än Åkerbruk, hållt de som bo åt Siösidan, hvilka fara up åt Landet och byta sig til Spannemål för Strömming. De som bo på Gråson fånga ock stundom Skålar uti Saltfiön. Den delen af Socken, som ligger brede vid Ledfundet och Storån har härliga Ångar.

Gråson, utan för öregrunds Stad, har en stor Fruktbarhet, och godt Mulbete: Skogen består af Gran, Tall och Furu, men är nu något uthuggen, allenast på några ställen, der den är ymnig ännu, i synnerhet på Högklycke trakten, som lyder under Kongsgården. De Kåderlekar, som finnes der på ön äro fredade, enkannerligen för Konungen. Eljest är denna ö til det högsta allenast 3. Mil lång, och på tvenne ställen ej bredare, än at en kan höra Hafs vågernas buller från bägge Stranderna, när en står midt på ön. Och efter hon är smalare åt den ena ändan, så kalla Inbyggarne henne Viggan. Nästan midt uppå ön är en Insiö, i hvilken fångas et slags Fisk, som mycket liknar de vanliga Rudor.

Vid yttersta udden af ön Norr ut, ligger en liten ö som kallas Örskår, på hvilken en *Tyrbåk* af

Trå fordom varit upbygd af Riks - Skattmästaren Herr STEN BIELKE, til de Siöfarandes efterättelse, enkannerligen om Höltenåttarna, hvar til alla Norra Städer ifrån Gefle, alt in til Torneå, måste betala en viss Penning vid Tullen på Blockhus udden, nemligen hvar 10:de Penning emot Tullen, som omtrânt Årligen skal stigit til 1000. Daler Silfvermynt. Denne Fyrbåk var 77. alnar hög, men bran År 1738. om Våren up af Åskeld: sedermera år den åter af Sten på det fulkomligaste upbygd. Om Jacobsmåssö Afton tändes Elden, som underhålles sedan hvar Natt in til Andersmåssan. Vaktaren, hvilken jemte en Drång måste under hela den tiden slitigt hålla Vård, har 400. Daler Kopparmynt i Lön.

Gråsö Capel är med Kongelig Maj:ts Nådiga tilstånd År 1691. den 23. Maj upbygdt. Här i Socken finnes följande Gods och Säterier:

1. GRÅSÖ KONGSGÅRD om 3. Mantal och 21. Rå och Rørs Torp, har ringfaren Åker och Skogaktig Ångsmark; men hårligit Sommar Bete, Löfbrott och Fiske. Sattes År 1719. af Ryssen i brand: har varit förpantad af framledne Riks-Rådet Herr GUSTAV ADOLPH STRÖMFELT; men innehafves nu af Præsidenten uti Höglofflig Kongelig Svea Hof-Rätt Högvälborne Baron Herr OTTO REINHOLD STRÖMFELT, såsom Arfvinge.

2. LÅNDSÖ Säteri om 1. Mantal vid Saltsjön, har en god Granskog, och innehades en tid af öfverfl-Lieutenanten Herr Baron CARL KRASSOU; Men nu af Lieutenant Herr LEONHARD ADELSWED.

3. SNESLINGE Säteri om 1½. Mantal, har 13. Rå och Rørs oskattlagde Torp, och äges af öfverfl-Lieutenanten Herr CARL GUSTAV GETHE. Brändes af Ryssen i sidste feigdan; men båttrades sedermera med vacker Tråbygnad, har tåmmelig god Sådes-Jord:

Jord: Ångsmarken ligger mycket vida omkring, så til Lands som til Skårs, och är af allehanda art, Hårdvallen nog stenig, och der slätter eljest finnes skola de vara nog flyaktige. Skogen är tarflig: godt Fiske så i Stummelbo Siön, som i Storån eller Ledfundsån och Saltfiön.

4. SÖDERBY Såteri om $3\frac{2}{7}$. Mantal, har 8. Rå och Rørs oskattlagde Torp, en Vatten-Quarn om 1. par Stenar, hårliga ågor, så til Åker, Ång och Skog, som Fiske i Gran-Fierden, hvilken går ut i Saltfiön, genom 2:ne inlopp vid Karön. Denne Såtesgård innehafves nu af framledne Riks-Rådet och Öfver-Hofmarschalken Högvalborne Herr Gref MAGNI DE LA GARDIES Enke-Grefvinna.

II. HARGS Socken †, år $44\frac{3}{8}$. Mantal stor, af hvilka 36. åro Frelse. Prästegården består af $1\frac{1}{2}$. Crono, och Herrskapet på Harg påstå Jus Patronatus til Socknen. Kyrkan står på en utbyt Cronogrund, och en Sandås, som ligger ut åt Landet, hvar igenom Hargs Bruks Vatten löper, såsom igenom en bygd Dam. Eljest har denna Socknen måst elak och sandig Sådesmark: de kunna intet år slipa at köpa Spannemål til sina Hushåld, Ångsmarken är ock mycket diup. Skogen måst god, och den delen af Socknen, som vetter åt Siökanten har Fiske. Här finnes:

1. NORRHARG et Såteri om 6. Mantal, har 19. Rå och Rørs oskattlagde Torp, brändes up af Rysfen År 1719, har tarflig bygnad, godt Fiske, och Farvatten til Stockholm, dit Jern och annat föres på egna Fartyg. Krigs-Rådet Herr Baron ERIC OXENSTIERNNA äger nu denna Gård.

2. HARGS Hammarvårk och Masugn ligger på Frelseågor nedan om updämningen, som stänges af förenämde Sandås, mer än $\frac{1}{2}$. Mil från Hammararna. Detta Bruk består af 2:ne Hamrar och 4. Hårdar,

dar, som ligga efter hvar annan nedan för Åsen, och äro inrättade med Fränsöfkt smide, innehafves af Krigs-Rådet Herr Baron ERIK OXENSTIERN: Der är också Såg- och Miöl-Quarn, vid Masugnen, som tillförene var vid Öfra Hammaren, men är nu flyttader til den nedra. År 1668. den 20. April fik Riks- Ammiralen GUSTAV OTTO STENBOCK 6. Års frihet på detta Bruk. År 1720. den 30. September förtuntes efter 8. Års frihet för detta Bruk på alla utgifter. Hammar-Skatten är 23. Skeppund, 15. Lifspund, och för Skogen betales 15. Dal. Silfvermynt om Året i Recognition.

3. BIÖRSTA Grufva ligger i denna Socken: Riks-Ammiralen Gref GUSTAV OTTO STENBOCK har År 1668. slutit Contract om denna Grufva, samt de der varande Malmstrek och andra tilhörigheter, med några sina Skatte-Bönder, som hade haft rättighet der til.

III. EDEBO Socken †, har $65\frac{3}{4}$. Mantal, af hvilka $12\frac{7}{8}$. äro Frelse. Prästegården är 2. hela Mantal Crono. Cappelans Bolet Skälby $\frac{1}{2}$. Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Folket föda sig at Körningar och Kolande til Bruken: 3. eller 4. Byar äga Sikfiske uti Saltlösn om Hösten, Åkren är bergaktig och stenig, men måst öfver alt sanck och fidland, utom några Byar omkring Kyrkan, som hafva god Åkermon med Lerjord, och Hårdvals Ångar. I denna Socken är *Gilberga Gryte* et Berg, som är ryktbart af sina många hål och stora skräfvor, der uti Bönderna säja, at Rövare fordom gömt sig. Likaledes finnes ock här:

I. SKEBO Hammar-Vårk, som också kallas Skedboholms Bruk, består af en Masugn och 2:ne Hamrar: är Frelse, och har först År 1622. blifvit upbygdt med en Hammar af HINDRICH LEMMENS, som sedermera År 1655. af Fru ANNA MÅNESKIÖLD blifvit

blifvit å nyo upfatt. År 1645. har samma Fru der låtit uprätta en *Svensk Masugn*, som År 1656. af Våldel bran up, och legat öde til År 1674, då den åter uprättades af Jungfru HELENA TOTT, hvilken År 1679. den 29. Martii der uppå bekommit Privilegium med 4. Års frihet. Der nåst fölgde et Privilegium År 1686. den 24. November för Capitain OTTO WILH. LÖWEN, at få flytta Skebo Masugn til Edsbroström i denna Socken. År 1708. den 11. Maj år et Privilegium utgifvit på et Stålluks inrättande vid Skedboholm, men år nu ödelagdt. Detta Bruker 20. Skeppund i Hammarskatt, och innehafves nu af Herr Agenten BACHMANSSON.

2. LUNDÅS et Såteri om 4. Mantal, har vacer Åker, fast Ångsmarken år til en del sanck, innehafves nu för tiden af Lag - Mannen Vålborne Herr CARL WATTRANG.

3. RONÖ Såteri om 4 $\frac{1}{2}$. Mantal, har 10. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, och åges af Krigs-Rådet Herr Baron ERIK OXENSTIERNNA, ligger vid Siön Edboviken, Åkren består af örjord, och en del år der af lagd til Ång.

4. HERBROHOLM år et berustat Såteri, som har stora ågor.

IV. HÖKHUFVUD Socken *, år 39 $\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar af 22 $\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården 1. Mantal Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Af Kongelig Cammar - Collegii handlingar finnes, at en Konungs - Gård varit i Kong GUSTAVS tid der i Socknen vid namn Hökhufvud, hvilken nu år Prästegård. Eljest hålles så före, at en Jätte eller Rese fordom i Hedendomen bodt på denna orten, som hetat THORE HÖK (f), och skal ligga der begraven på en backe uti Prästegårdens östra Gårde, som gräntsar åt Vedicka By. Denne Socken har måst

(f) *Palmshiölds H. Skrifter.*

måst god Sådesjord, så at der hon rått brukas, och god Väderlek infaller, slipa de köpa Såd til sina Hushåld, Ångsmarken är härilig vid stora Ån, tarlig Skog och vackert Fiske, uti samma Å. Skeft-hammar uti Olands Härad är Annex här til. Ytterst Söder ut i Socken ligger en By, som heter Fors, på hvars ågor finnes en Silfvergrufva, som varit i gång in til År 1719. och haft en god Malm. Uti Skogsbygden är på många ställen et slags Jerngrå och Eldfast Sten, som låter klyfva sig, och brukas til Pipsten uti Masugnar.

V. VALÖ Socken †, stor 53½. Mantal, hvar af 39. åro Frelse, och Prästegården 1¼. Mantal, Kyrkan står på Cronogrund. Fyra något store Byar hafva någorlunda god Sådesjord: de öfrige Sand och Skogsjord. Ångsmarken är bördig, i tynnerhet vid 3. Byar. Skogarne hafva här tilföre varit mycket ymnige, store och grofve; men åro nu för tiden tämmeligen medtagne, emedan Forsmark, Viggelsbo, Barckinge och österby Bruken ligga der i negden. En Crono Allmännings Skog skal vara i Sockneskilnaderna emellan Löfsta; Valö och Hållnäs, den andre Väster Söder uti Socken, och kallas Finskogen, hvilka också åro nog utödde. Der i Socken åro 4. Insiöar: Stummelbo, Rörmar, Barkingsjö och Finjö. Likaledes har der varit åtskillige större och smärre Qvarnar, hvar af någre nu stå öde, fast ån det skattas för en del af dem åt Cronan. I denna Socken är:

I. FORSMARKS Bruk tager Malmen från Danne-mora Grufva, som ligger 4. Mil der ifrån, är vid pass första gången upbygdt på en ny grund År 1570. af Befälningssmannen LARS HANSSON med Cronones medel och kostnad, och brukades in til År 1624, då det bort Arrenderades til några Köpmän, ibland hvilka voro GERHARD DE BESCHE, och PETER ROSCHET,

ROSCHE, som vårket, hvilket då bestod af 3. Masugnar, och 7. Hamrar, flytt och ombygdt År 1642. til 2. Franska Masugnar och 2. Hamrar, sedan hafva de under Skatterättighet handlat det til sig År 1646. den 26. November för 3000. Riks-Daler in Specie, med de vilkor, ibland andra, at ingen annan skulle komma in i besittning af detta Bruk, under hvad namn det hållt vara kunde, och at fieltva Grufvan skulle vara Hans Kongelig Maj:t och Cronan förbehållen. Sedermera har sådant efter Laga utslag af Drottning CHRISTINA År 1652. den 10. December til alla sina delar blifvit ytterligare stadfäst. Men då ROSCHES andel för Skuld blef upbuden och lagstånden, har DE BESCHE fått det allena i handom igenom Bergs-Collegii förordnade Mätisman den 22. Augusti År 1653. för 19833. Daler 8. öre. Hvar på omsider följt År 1654. den 16. Januarii Drottning CHRISTINÆ, och 1655. den 11. Januarii Kong CARL GUSTAVS stadfästelse. Eljest har Bruket sin egen Kyrka och Präst, som der sammanstådes förrättar Gudstiensten, så at det åger Jus particularis Ecclesiæ. Det brändes af Ryssen År 1719. hvar på det År 1720. den 30. September fik 8. Års frihet, då det åter bygdes up med tarfliga Hus. Der äro 3. förskilt bygde Gårdar, som Herrskapet för detta bodd uppå; 2. Hamrar, 1. Miölqvarn om 1. par Stenar och 1. Såg-Qvarn, har et härligit Ålfiske uti Bruket och annat Fiske af åtskillige slag uti Insiöar och Saltfön, tillika med Idfiske uti Ån, som löper neder i Kalriga Fierden, någorlunda god Åker, men ymnig Ång, och ibland andra en som kallas Storskåret, hvar på kan tilhopa med andra Byar bargas vid påfs 1000. lars HÖ om året, och åger der jemte et ständigt Mulbete utan stångsel.

2. BARCKINGE har fordom varit et Hammarvark, som legat på Skatteågor och beståt af en Ham-

Hammar, som berättas 1635. vara upbygd, och en Masugn dervid upfåt År 1641. fast än det finnes af Riks - Regeringens Contract med Måster GERHARD DE BESCHE af År 1637. at han då redan der bygt up en Masugn och Hammar, och at han för Strömmen och Hammar - Skatten skulle gifva 3. Skeppund godt Hammarjern (g). År 1646. den 22. October, har General Bergsamtet slutit med bemålte DE BESCHE, at han för den del han brukade i Cronans Grufva vid Dannemora, och för Masugnen, Hammaren och Strömmen, skulle Årligen gifva i et vist 150. Dal. Silfvermynt. År 1711. den 12. October ödelades Hammaren derfämmafådes. Nu är der 1. Masugn, 1. Miöl - Qvarn om 1. par Stenar, och 1. Säg - Qvarn, består af 2. Mantal, har någorlunda Åker och Fiske, men hårlig Ång, Skog, och Mulbete.

VI. SANDBY Ottung i Høkhufvud Socken om 21. Mantal, af hvilka 20. äro Frelle. Cappelans Bostället 1. helt Cronohemman i Lyfta By. Denne Sandby Ottung har förr hört til Upsala Lån; Uti Byn Sandby, hvar af Ottungen har sit namn, har fordom varit et Capel, hvar efter de ännu i dag kalla et Gerde Capel - Gerdet. Et stycke Norr ut ifrån denna By finnes en gammal Silfver - Grufva, som nu står under Vatten, och kallas Borggäle Grufva. Sielfva Berget är rått brandt och flått som en Vågg brede vid vägen, der det ockfå är fullristadt med Ormslingor och Runor, hvar af det kallas Skrifvare - Berget.

II.

NÅRDINGHUNDRA HÅRAD, fordom Nårdingiahundari kalladt, har 7. Socknar, och förer en Dynggref uti sit Vapen. Ginningen en flor

(g) Bergmästaren Geijers Relation öfver Roslagen Pro Å:o 1641.

flor Siö emellan Bladåker och Faringe Socknar är öfver $\frac{3}{4}$ Mil lång och har tillop från Hofiön, Harfiön och Kärven i Knutby Socken, såsom ock ifrån Rycklinge- och Stamfiön mellan Tuna och Faringe Socknar. En Ström löper utur denna Ginninge Siön förbi Ekeby, Skepthammar, och Høkhufvud Socknar Norr ut, til des han omsider faller in i Kalriga Fierden. Nälingen är en mycket lång och smal Siö uti Edsbro och Ununge Socknar, som har sit tillop utur fiön Gøsen, Fanfiön, Sättern, Qvarnsfiön och Salefiön, hvilka alla ligga på en negd. Utur denna Nälingen flyter ock så en Ström, som ökes af en annan Å utur Storfiön, Vällen och Gis-laren, hvilka äro alla långa och smala Siöar. Der uppå flyter han uti en Håfsvik, som Norr ifrån sträcker sig in åt Landet. Detta Härad äger vackra förmoner, ty der uti finnes både Skog, godt Fiske och hårlig Jordmon. Inbyggarne äro vane at taga måst sina Utlagor genom Körflor och Kolningar vid Bruken.

I. ALMUNGE Socken †, som til en del förr lydt under Rasbo Härad, har $45\frac{1}{2}$ Mantal, af dem äro $31\frac{1}{2}$ Frelse. Prästegården $1\frac{3}{4}$ Crono. Kyrkan står på Skattegrund, Riks-Rådet Herr CLAES RÅLAMB har påståt Jus Patronatus til denna Socken. Eljest har hon väl öfver 50. små Fiskrika In-Siöar, god Skog, en bördig Åker och Ångsmark. Bönderne fara ofta med Ved in til Upsala 7. Fierdings-väg, och få 3. 4. til 5. Daler lasset. På de senare åren hatva somlige begynt Kola til Bruken. Lånna et Rusthåld i denna Socken har fordom varit en Kongs-gård (h), men blifvit utbyt til Frelse; Riks-Rådet Herr CLAES RÅLAMB har varit ägare af denna Gård, hvilken ock derföre hållit rustning (i). Säterier äro:

N

I. KYR-

(h) Kong GUSTAV I. Registratur af År 1552. den 27. Maj p. 25.

(i) Chartan i Kongl. Landmåteric-Contoiret af År 1687.

1. KYRK - eller LILLA-VÅSSBY, et Säteri om 2. Mantal, har vacker Tråbygnad, god Lóf-och Timerskog, en fruktfull Åker och Ångsmark. Hórer Herr GEORG VON WALLINS Arfvingar til.

2. HAGBY har en hårlig Tråbygnad, vackra Trå-och Humlegårdar, och jemte andra goda förmoner i Åker, Ång och Skog, 1. Såg- och 1. Miól-Quarn uti en Å, som kommer utur en liten Sió vid Gården, åges nu för tiden af Majoren Herr Baron HANS MÖRNER.

3. SEGLINGE, vid en Sió, om 3. Mantal, är vål bygd af Trå, har goda förmoner i Åker, Ång och Skog: 1. Miól- och 1. Såg-Quarn et stycke från Gården: 9. Rå och Rórs oskattlagde Torp, och hórer Herr BENGT KAFLES Arfvingar til.

4. UDDENÅS om $1\frac{1}{2}$. Mantal vid Sión Fladen, har vacker Tråbygnad, en god Skog och Åker, 6. Rå och Rórs oskattlagde Torp, och skal innehafvas af Herr LARS WILSDÖRES Arfvingar.

5. VÅSSBY (Stora) Sätessgård om 2. Mantal, fordom tilhörig afledne Landshöfdingen Herr JOHAN GRAN (k); men nu Herr Lagman CARL WATTRANG, är vackert upbyggd af Trå, har god Åker och Ång, Fiske uti Sión Testan, som ligger $\frac{1}{2}$. Fiern-dels Mil från Gården.

II. KNUTBY Socken †, har $49\frac{1}{2}$. Mantal, af hvilka $22\frac{1}{2}$. äro Frelse. Prästegården 3. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. Knutby Gästgifvaregård ligger i denna Socken, der Tinget Årligen hålles med Nárdinghundra Hårad. Socken har tilfórene haft en ymnig och stor Skog; Men den börjar nu bli nog utódder genom Kolande til Bruken och Masugnarna. Här finnes åtskilliga Insióar, hvar uti fångas god Fisk til Husbehof. En Å löper genom Socken, som kommer från Rasbo Hårad.

Eljest

(k) Se 1660. Års Rustnings Längd.

Eljest är ock der i orten en bördig Ångsmark, och på somliga ställen en fruktsam Åkerjord, och godt Sommarbete. Här ligger:

VÄLLNORA eller ÅSBY Bruk, på Skatteägor vid Norr Siön, och har et ymnigt Vattenfall. JACOB LEIJEL har den 28. April År 1684. fåt Privilegium, at bygga up detta Bruk med en Masugn och Hammare under 6. Års frihet. Nu för tiden är Hammarvärket ödelagt; men Masugnen finnes i godt stånd, och hörer Herr CARL DE GEER til. Utom des äro följande Säterier der i Socknen:

1. BIÖRKÖ om $4\frac{1}{2}$. Mantal, ligger emellan 2. Siöar Genningen och Harfsiön, har 11. Rå och Rörs oskattlagde Torpare, en god och vacker Frukt-Trågård, bördig Åker och Ång, stor Skog både til Löfbrot och Timmer, Såg- och Miöl- Qvarnar, och godt Sommarbete. Sätessgården har en behagelig bygnad af Trå, som för några År sedan fullgiordes af då varande öfversten Herr WILHELM TAUBE, hvilken sedermera sålde det åt Lagman Herr CARL WATTRANG.

2. EKEBY ligger icke långt från Siön Kärfven, och är $1\frac{2}{3}$. Mantal stort, har 7. Rå och Rörs oskattlagde Torp: en ny Tråbygnad, hårlig Åker och Ång, innehafves af Assessoren i Svea Hof-Rått Herr GERDES.

3. GAFVEL om 2. Mantal, brede vid Långsiön, har 5. Rå och Rörs oskattlagde Torp och innehafves af Majoren Herr GUSTAV HASTFER, hvilken har rått vackert bygt up både Man- och Ladugården af Trå. Eljest är vid denna Gård en nyligen inrättad Trågård, god Åker, en hårlig Löf-Skog, Betesmark och Ång.

4. KÅLLINGEBY, et Säteri om 4. Mantal, är väl bygd, ligger vid Kärfven, har goda lägenheter til Löf och Timmerskog, hårlig Åker: Ången

är något sanck; det hörer nu för tiden Herr CARL DE GEER til.

5. SÖDERBY om i. Mantal, har 6. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, och hörer Herr Lagman WATRANG til, ligger vid Siön Kårfven, har många hårliga förmoner i Åker, Ång, Skog til Lófbrot och Timmer, god Betesmark, Saggvarn och Fiske.

6. YHL eller BURVIK, et vackert beruſtadt Säteri vid Siön Sättern, hörer Krigs-Rådet Herr BARON ERIK OXENSTIERNA til.

III. FARINGE är Annex til Knutby, och består af $32\frac{3}{4}$. Mantal, af hvilka $17\frac{1}{4}$. äro Frelse, Cappellans Bostället i Kyrkobyn är $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronoågor. Siön Gimmingen ligger på östra sidan om Socknen: har goda Skogar. En del Kola til Bruken, och ibland fara de til Upsåla 10. Fierdings våg med Ved.

ORA är et gammalt Herrafåte vid Stampſiön, om 3. hela Mantal, har goda förmoner i Åker, Ång, Skog och Betesmark, innehafves af Capitain Herr HASTFER; men har fordom hårdt en SILFVERSPARRE til.

IV. BLADÅKER (1) Socken är Annex til Ekeby i Upsåla Hófdingedóme, har 21. Mantal, af hvilka $13\frac{1}{2}$. äro Frelse. Kyrkan står på Cronogrund. Denna Socken har en ståtelig Skog, åtskilliga Fiskrika Siöar, och en god Jordmon: små Åkrar, men bördig Ångsmark: Folket sysselsätta sig måst med at Kola hela Året igenom til Bruken. Der i orten är:

BENNEBOLS Masugn, som hörer Krigs-Rådet Baron ERIK OXENSTIERNA til. Den måsta Malmen tages från Dannemora Grufva, hvilken ligger 4. Mil der ifrån. Vatnet, som rinner der förbi, kommer från 12. Siöar, hvilka alla ligga i denna Socken. Säterier äro:

I. NORR-

(1) Af Baldur. Se Atlant. Tom. I. pag. 455.

1. NORRGARNA vid Siön Gimmingen om 1. Mantal, har 4. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, är vackert bygd: åger en god Åkerjord och andra ut-ågor, hörer Herr Lagman CARL WATTRANG til.

2. RUNGARNA om 2. Mantal vid nästnämde Siö, har en hårlig Tråbygnad med en vacker Trågård, goda Humlegårdar, bördig Åker och Ång, Skog til Lóf och Timmer, en Miöl- och Sågqvarn, 16. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, och åges af Herr Lagman CARL WATTRANG.

V. UNUNGE Socken †, har 28. Mantal, af hvilka 15 $\frac{1}{8}$. åro Frelse. Prästegården är 1. Cronohemman. Kyrkan står på Frelsegrund. Skogen i denna Socken börjar nu bli nog uthuggen. Siön Nålingen stöter til Socknen på östra sidan. Jordmonen är bårande, somlige af Inbyggarne åga Lófskog. Folket lefva mycket af Kolningar och Kórflor vid Bruken. Här finnes följande Sáterier:

1. BERGA om 1. Mantal, har 10. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, gamla Bygningar, men hårliga ågor i Åker och Skog, jemte Fiske uti Siön Nålingen, en stor och bördig hårdvals Ång.

2. KRAGSTA vid Nålingen, om 1 $\frac{1}{2}$. Mantal, har 10. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, goda ågor til Åker, Ång, Fiske och Skog både til Lófbrott och Timmer.

3. SKEBO Sáteri om 4. Mantal, har 11. Rå och Rørs ofskattlagde Torp: Det är ståtliga bygd, uti en god ordning, har en god Ångsmark, och Åkren är lagd til Hóslag. Här finnes 2:ne Jernhamrar (m).

VI. EDSBRO † är Annex eller Red-Kyrka til Ununge, har 28. Mantal, af hvilka 15 $\frac{1}{8}$. åro Frelse. Kyrkan står på Cronogrund. Jámte stora vågen vid Kyrkan stå 11. store Stensfoder upreste, om hvilka Landtmånnerna der i orten säja, at en

hel Brudskare skal fordom blifvit vånd i dessa Ste-
nar och Vargar (n). Der i Socknen finnes en god
Jordmon; Skogen är mycket pålitad: åtskillige In-
fiöar, der utur de fånga Fisk til egit tarf. Eljest idka
de måst Körflor.

EDSBERO Masugn ligger brede vid Kyrkan, hvil-
ken tager sin Malm från Dannemora, och Singö
Grufvor, är nu i godt stånd. Ej långt ifrån Masug-
nen ses en gammal Borg, hvars Murar åro än tåm-
meligen väl behåldne. Alla Enebuskar kring om
Masugnen åro af naturen så artade, som voro de af
en konstig Trågårdsmåstare putfåde och klipte.

VII. FASTA Socken har 3. Mantal, af hvilka
1. är Frelse: hörer til större och den öfriga delen
under Siuhundra Hårad. Inbyggarne hafva så ym-
nig Skog, at de på en gång sålja för några hundra-
de Daler hela Parkerna til Bruken, hvilka sedan
låta hugga och Kola der på. Der jemte hafva de
en god Åker, Ång och Betesmark, hårlig Löfskog
på några ställen.

NIONDE CAPITLET.

Om

Siette Fögderiet i Stockholms Höfdingedöme.

SVARTSIÖ eller FÄRENTUNA (o) HÅRAD,
lades År 1719. til Stockholms Höfdingedö-
me (p), och Upland som det af ålder varit,
innan det blef et Lifgeding för Riks Ånke-Drott-
ningen Konung CARL den XI:tes Fru Moder,
Högst-

(n) Vid. Rudbecks Atlant, Tom. III. pag. 12.

(o) Uti 1383. Års Delning öfver Upland står Fåringatunum.

(p) Kongl. Maj:tes Bref til Landshöfdingen Baner den 24. April
År 1719.

Högst-Salig HEDEWIG ELEONORA, innehåller 8. Socknar, hvilka ligga på öjar i Mälaren, som äro från 1. til 4. Mil från Stockholm. Detta Hårad har ifrån äldre tider haft sina synnerliga rättigheter och förmoner (q), som enkannerligen består deruti, at de äro frie för Rotering; men der emot göra de ut en Spannemåls Rånta, som kallas Drängespan, och är 2. Tunnor Såd för hvarje helt, och 1. Tunna för et halft Hemman, men så snart et Hemman är aldrig så litet större än $\frac{1}{2}$, som til åfventyrs $\frac{1}{6}$. så betalar det lika med et helt. Der til med äro de efter en dagsvärks inrättning, skyldige at göra så väl sina vissa, som hielpedags-vårken til Slotten och Kongsgårdarna. De bry sig föga om andra närings-medel, än hvad som hörer til Sädsvåxten. När den slår felt, hafva de mycket ondt både efter Utlagor och Uppehälle, så at mängden ofta måste skiljas från sin lösa och fasta ägendom. Skogen börjar bli så utödd, at aldeles ingen rätt nu vankas vid en stor del Hemman, hvarken af större eller mindre slag. De små Cronoparcker på Adelsö och Våntholmen, äro nu mera icke så tillräckelige, at Allmogen på de Skoglösa Hemmanen der af kan hafva tarfveligt understöd, hålft sedan nödigt bygnings-vircke blifvit af dem tagit til Kongsgårdarna Drottningeholna och Svartfio, Kyrkor och andra allmänna Bygnader. Hovvåxten är inåst på hela Svartfio-Landet mycket ringa, så när som på Kongsängarna och vid 2. eller 3. Bonde-Byar: Likaledes klagas också, at Åker-Jorden ej skal vara särdeles bördig, utan på några få ställen, hvilket allt kommer af Jordens slätta Bruk. Ty om hon rätteligen sköttes, skulle hon väl löna sina arbetare. Sådant kunde på många sätt hielpas, så framt de hinder icke voro der emot, at de som

N 4

vilja,

(q) Se Kong GUSTAVS der på gifne Bref den 26. Maj 1617.

vilja, hinna ej til för deras många dagsvärken, och de som hinna, vårda ej, eller åga de föga styreka der til. Denne orten åger fram för de andra den förmon, at der ifrån kan Siöledes aflåtts i Stockholm med stor vighet, Miölk, Ägg, Kyklingar, Kalkoner, Fisk och annat smått, som väl betales. Om de toge med sig hemåt igen den hårliga gödslen, som kastas Årligen ut, hvar med Hamnar-na fylles vid Staden, så kunde de magra Åkrar och Ångar der med sinåningom göras bördige, som Kryddesångar. Detta Härad förer *en Ek med stora utbredda Grenar uti sit Vapen*, och har sit Tingställe nu vid Ekeby, och nu vid Svartsiö Konungs - Gård.

I SÅNGA Socken * år 27 $\frac{1}{4}$. Mantal stor, Kyrkan står på Cronogrund. Der i Socknen finnes 2. små Siöar Igelvik och Svartsiövik, hvar emellan löper en liten Å. De hafva knapt Skog til bränse, så at somlige icke åga en Buske. Åkerjorden är medelmåttig; eljest hafva också några litet Fiske. Här är,

SVARTSIÖ Slott på Färingsön eller Svartsiölandet 3. Mil ifrån Stockholm, och 5. från Upsåla: Ringanås har fordom varit en Konungsgård uti Färentuna Socken, icke särdeles långt ifrån Svartsiö Slott; men Kong GUSTAV den I. lät aldeles rifva det neder, och flytta det til samma ställe, der Svartsiö Slott nu står, hvar til han, jemte andre Bygnings-Åmnen också tagit Sigtuna Murars quarlesvor. Sedermera har Kong JOHAN År 1572, eller efter Riks-Rådet Gref DAHLBERGS mening År 1582. genom en Bygmästare från Italien lätit, ifrån grunden å nyo bygga up Slottet, båttra det med många vackra rum, och inrätta Hvalfbogar in på Borggården, så at det aldeles liknade en Amphitheater eller Skådeplats. Kong GUSTAV ADOLPH lät i
fin

sin tid der inrätta stora och behageliga Lustgårdar och Spatler - Gånger, Vattu - Konster och Blomsterhus (r).

År 1687. den 23. Januarii brän större delen af Slottet up genom Vådeld, uti Drottningens egen höga närvaro, och År 1699. uti Junii Månad befältes, at des Murar skulle brytas nid, och Teglet föras til Slotsbyggnaden i Stockholm. Nu är det så illa medfarit, at bara Källarhvalfven stå qvare; men der emot är et nyt Kongshus åter nyligen upbygdt, hvar jemte der också finnes åtskillige andra vackra Bygningar.

År 1286. den 25. Maj gaf Kong MAGNUS LADULÅS hela denna öm åt Probsten i Upsala, Herr ANDERS och hans Broder ISRAEL.

År 1318. den 18. Junii sat Hertig ERIK och WALDEMAR detta Gods i pant til des det Testamente, de giordt i sit fångellé, blefve fulbordat.

År 1343. den 13. Januarii gaf Fru INGEBORG åt Hertiginnan til öland detta Gods med några flera til et nyt präbende.

År 1344. den 2. Februarii insticktade Fru INGEBORG et nyt präbende, gaf Svartsiö med andra Gods der til, och förbehölt sig Jus Patronatus i Lifstiden; men efter döden föll det åter til Archie-Biskopen och Dom-Capitlet i Upsala.

År 1345. fullmyndigade Fru INGEBORG Archie-Biskopen, at af Kong MAGNUS taga fult vederlag för hennes Gods på Svartsiö, dem hon gifvit til det inrättade präbendet.

Samma År den 29. Julii bytte Kong MAGNUS til sig detta Gods, som Fru INGEBORG Testementerat til Upsala nya präbende.

År 1491. inrättades här af STEN STURE vid början af des Regering et Kloster af Carthef:

N 5

Or-

(r) *Palmsehölds H. Skrifter.*

Orden, hvilket sedermera fördes öfver til Grips-holm (s).

När misfämja var upkommen emellan Bröderna Kong ERIK och JOHAN, så for Kong ERIK År 1569. dit, hvarest också giordes et kraftigt förbund dem emellan (t).

Der under lyda 5. stycken Cronones enskylte Skogsparker: Tofta, Sättra, Hammaren, Vantholmen och Eldgarn, uti hvilka vål ännu finnes Timmerskog, fast de äro mycket uthugne, både til Slotsbyggnaden och de Skoglösa Cronohemmans vid makthållande. En liten Å löper nedan förbi Slottet in i Löfsta Fierden. Både Trå- och Humlegården står nu i värket at båttras, fast ån i Trågården redan för ut finnes många Fruktbärande Trån, Jordfrukter och hvarjehanda Blommor, för utan en hop vilda Löfstrån, såsom Lönn och Ask, hvilka äro planterade på bägge sidor, vid Gångarne och inom Trågårds-Murarna.

Diurgården, der uti både Rådiur och Hior-tar uppehålles, är en något stor och jämn Mark, hvarest någre gamle Ekar stå, och Slotselven löper åt ena sidan förbi den samma.

Ladugården ligger jemte Löfsta Fierden, vid pass en half Fierndels Mil ifrån Slottet, och skal från äldre tider vara sammansmält af 3:ne färskilta byalag, nemligen: 1:mo Kornby, som legat uti Lamhags Betesmark, 2:do Svartsiö brede vid sielfva Slottet, och 3:tio Bonde-Svartsiö, der Ladugården nu står. Vid det sista stället finnes et Tråsk hvar uti fångas Rudor. Eljest är Fisket der tåmmeligen godt af allehanda slag, i synnerhet i Lektiden, både i Svartsiö- och Hillerhiö-Vikarne.

Åkren

(s) Messen. Scand. Illustr. Tom. IV. pag. 47. Doct. Rhyzelii Kloster Beskrifning pag. 228.

(t) Palmsehiölds H. Skrifter.

Åkren består af 86. Tunnors $11\frac{5}{8}$. Capars utfä-
de Årligen, och Höbergningen kan vid påfs stiga
fig til 670. lafs. Der ibland kan få vid lag 320. vara
godt hårdvals Hö, hvar af 100. lafs Årligen tages
til Diurens föda. der är ock et godt Mulbete,
uti de för Creaturen inhågnade hagar: Likale-
des Löfbrott både af Ahl, Biörck och flere slags
Löf-Trån (u).

Allmogen uti Skå, Sånga, Färentuna och Hil-
lerfiö Socknar böra utgöra sina ordinarie och Ex-
traordinarie dagsvärken vid Slottet och Ladugår-
den, som Årligen stiga fig til 871. stycken Dränge-
och $1186\frac{1}{2}$. Öke - Mantal och hielpe -
dagsvärken. År 1726. Skattlades denna Kongsgård, med des in-
nom Rå och Rör 11. stycken Torp, jemte et litet
Skogsvaktare Torp i Oxhagen til $10\frac{1}{2}$. Mantal (x).

Majoren Herr CRISPIN JERNFELT Arrenderar
nu för tiden detta Svarfiö Slott och Ladugård af
Cronan för 3000. Dal. Kopp:mt om Året.

År 1559. när Riksfens Ständer voro samman-
kallade, at rådgöra om Hertig ERIKS Giftermål
med Drottningen i Engeland, såjes, at et hiske-
ligt don och buller hörts här utan för Slottet lik
som under Jorden, i början såsom en Mans röst;
men sedan såsom et ymkeligt Barna-skrål. Hvar
på Kong JOHAN den III. befalt, at en Minnes-
Stod skulle til ihogkommelse der af uprättas på
samma ställe (y).

Här har också fordom varit et Mynthus, som
ses af en Skrift uti Kongl. Archivo, hvilken inne-
håller en Förteckning på hvar Lefverering, som År
1544. til samma Mynt sked år.

Ibland

(u) Landtmätaren Bruns här öfver hâlne Jordmätning År 1723.

(x) Se Skattläggningen den 30. October samma År.

(y) Kong JOHAN den III:des Bref Dat. Svartfiö den 14. Ja-
nuarii År 1591.

Ibland om Höstetiden plågar här i orten vanka en ovanlig sjukdom, den ock År 1592. yppade sig på Drottningeholm bland Hof-Folket, så at ehon som hållt sjuknade, kunde icke mer komma sig före igen, innan han for der ifrån. Af samma sjukdom blef jemväl Kong JOHAN sielf intagen, då han en gång vistades der sammastådes.

II. SKÅ är Annex eller Red-Kyrka til Sånge, och har $26\frac{1}{2}$. Mantal, som alla åro Skatte och Crono. Cappellans Bostället Mörby $\frac{1}{4}$. Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund. Denne Socken har aldeles ingen Skog; medelmåttigt Åkerbruk, och knapt Fiske. Här finnes Säteriet:

EDBY, som är förpantat med Säteries frihet af Salig Riks-Rådet och Feltmarschalken HELMFELTS Ånke-Fru, MARGARETA HEDWIG VON PARR; Ligger vid Segelleden emellan Stockholm och Upsåla, når vid en Siö, som kallas Mörby Fiäl: har så til Man-som Ladugården goda Tråhus, ingen särdeles Skog, utan allenast något litet til Vedbrand, Gårdsel och Stör, litet Fiske uti förenämde Siö.

III. FÅRENTUNA fordom FÅRINGATUNUM Socken *, år $23\frac{1}{8}$. Mantal stor, hvar af $5\frac{3}{8}$. åro Frelse. Kyrkan står på Cronogrund, och skal vara den äldsta, och fordom den endaste uti hela Häradet. Den är upbygd Sanct. LAURENT Martyr, til heder och åminnelse, som Anno CHRISTI 261. blef på Halster öfver glödande Kol stekt til döds. I Kyrkan finnes et BIÖRNNAME Vapen, och bak uppå det samma stå följande Verfer:

*O kåre GUD! hvad Tig på mig misshagar,
Thet beder jag, at Tu ifrån mig tager,
Och at jag måtte vara Tig behagelig,
Ther til Tu vördigas hielpa mig.*

Låt

Låt mig och alltid thet begära,
 Hos Tig må vara til pris och åbra,
 Och thet mig nyttigt vara vil,
 Vänd käre GUD mit bierta til.

Detta Vapnet är upsät öfver PÅDER BYRELSSON til ölfsta, in vid Predikstolen. Neder på samma Vapen stå 3. Biörnramar i Blått Fält, och uppå Hielmen en Biörnram. Här är allenast på 2:ne ställen tarfvelig Skog; Åker-Jorden är likaledes någorlunda god. Vid Kongsberga By der i Socknen, skal ännu synas teckn och spår efter det urgamla Kongs Slottet Ringanäs (z), som nämnes i Sanct. OLOFS Historia (a), at KETTIL bödt på Ringanäs, som hållit med Kong OLOF från Norget i Siökriget emot SVEN JARL

KONGBERG har fordom varit en stor Kongsgård, på hvilken Kong MAGNUS LADULÅS mycket hållit til, nu är den giord til en Bondeby om 12. Grannar, och kallas i denna dag Kongsberga: Murarne synas ännu efter Kongshuset. Här har Högstbemålte Konung Daterat sit Bref til Fögderierne uti östergötland om Präste-Tionden af År 1282. den 5. Cal. April; såsom ock et Bref för Gudhems Kloster År 1282. den 14. Cal. April, samt utgifvit sina Privilegier för Prästerskapet af År 1289. den 5. Cal. April (b).

IV. HILLERSIÖ eller HILDERHÖG Socken*, är Annex til Färentuna, och har $11\frac{3}{4}$. Mantal Skatte och Crono. Cappelans Bostället Litzelby är $\frac{3}{8}$. Crono. Kyrkan står på Crono - Grund. Denna Socken säjes fåt sit Namn af en Jungfru, som hetat HILDER, och skal vara begrafven uti en stor hög in vid Kyrkan, hvar uppå Klockstapelen nu står. I Påfve-

(z) Serenii Sched. Acad. (a) Cap. 41. och 43.

(b) Palmfchiöld's H. Skrifter.

Påfvedómet kallades hon Hillersó. Der finnes ingen Skog, utom hvad som är på Våndtholms Kongs Ladugårds ågor: Inbyggarne lefva måst af fit Åkerbruk.

VÅNDTHOLMS Kongs Ladugård om 2. Mantal, ligger på ön Våndtholmen. Har fordom varit et enskylt Kongl. Tafvel-Gods, såsom det ock ännu Arrenderas til Hof-Statens nytta. Nedre vid Siön synes ån i dag lemningar efter en Stenbygnad, der uti Konungarne hållit til, då de varit på någon tid der ute. På denne Gård skal ock Kong JOHAN i några År setat Fången. Den ligger nu för tiden på en hög backe mellan bägge Åkrarne. I uråldriga tider skal hela ön varit brukad af 3:ne Bönder. Det synes ännu, hvar Hufen fordom stått, på den marken öster ut om Gårdet, som kallas Fällan. Eljest är denna ö så godt som omfluten af Mälaren, så när, som et litet smalt strek vid Västra ändan, hvilket löper in åt fasta Landet: har ock så allehanda förmoner. Skogen, enkannerligen den Norra, som kallas Kongs parcken, består af god och tätt växt Gran, med några Tallholmar der ibland. Fiskevattnet går rundt omkring hela ön; men skal vara bättre på diupet, än vid stränderne. Ångmarken är mycket liten emot Åkren, eller utfådet, som Årligen är 35. Tunnor; ty sedan Cronoängen är undantagen och bärgas til Kongl. Stallet i Stockholm, hvilken kan vid pass kasta af sig 200. til 250. lass, så är ej mer, än 84. lass öfver til Gårdsbruket. I öfrigt är han så til Man-som Ladugård med Tråhus väl upbyggd. Herr Baron och Präsdenten uti Kongl. Majts och Rikfens Cammar-Collegio GUSTAV PALMFELT, har nu denna Kongs Ladugård under Arrende.

V. MUNSÖ Socken †, om 24 $\frac{7}{8}$. Mantal, har medelmåttig Skog, men en god Åkerjord. Kyrkan står

står på Cronogrund. En del mena, at denna Socken kallas Munksö af Munkarna, som der bodt och haft deras ägendom, och hafva dertfore gjordt ut Skatt til Stockholms Kloster, hvar under alla Gods som der legat, varit lagde, förutan Sundby Gård, som Kong SVERCKER År 1200. lade til Upfåla Församling, såsom des Bref der på lyder (c), til denna meningen samtycker et Näs Väster ut i Socknen, som än i dag kallas Munkudden. Men Doct: OLAUS RUDBECK den Yngre (d) håller före den hafva sit Namn af Minnur, det är Domare. Uti en Adelig Graf, som på Södra sidan af Munsö Kyrka är tilbygd, ses et Manspersons Lik, som ingen förrotnelse än undergått, fast det i långliga tider der varit nederfat, hvar om den gammelmådiga Svepingen bäst kan vitna. Säterier äro:

1. BONA Sätesgård straxt vid Munsö Kyrka, om 3. Mantal, och har 11. oskattlagde Torp. Bonaviken är en half Fierdels Mil ifrån Sätesgården, hvar vid dock litet ifrån Gården, öfver en Ång, finnes en liten Insiö Snårran kallad. Utom des är detta Säteri til Mangården väl och med fyra Tråbygningar försedt: har en ståtelig Ladugård, som är nyligen å nyo upbygd til alla sina tarfliga Hus, nödigt Timmer, Vedbrand och Gårdsfeskog. Der skal i Hedendomen varit Prästens boning eller säte, som föreståt Afgudatemplet uti Biörkö Stad. Sedan hafva Archie - Biskoparne fåt det under sig. Der synes ockfå tecken öster om Ladugården til Stenhus - Murar, hvilka gå under Ladugårdshusen. Fordom kallades sielfva Gården Munsö; men sedan BONA af Biskopens Boning der sammastådes; I senare tider har den hördt afledne Präsdidenten Högvalborne Herr Baron GERTA til.

2. Hus-

(c) Örnbielms Hist. Eccl. Libr. IV. pag. 7, 119.

(d) Som ses i Mon. Upl. Cap. IV. pag. 66.

2. HUSBY eller HUSEBY, ligger vid Siön Långtarmen: åger Segelfart ända in til Gården. Har fordom varit en Biskopsgård, gifven från Cronan af Kong SVERCKER den Yngre, År 1200, såsom sielfva Brevet skal utvisa; men återkallades År 1527. efter Vesterås Reces (c). Består af $\frac{3}{4}$. Mantal, har 8. oskattlagde Torp, och innehafves nu af Salig Hof-Cammereraren ADELSTIERNAS Arfvingar. I Mangården finnas 5. Bygningar väl upfatte af Trå, och i Ladugården alle nödige Hus af Trå: Har något Timmerskog, såsom ock nödig Vedbrand, Gårdfel och Stör. Vid detta Gods ses en stor hop Grafhógar, men ibland alla dem är en störst, och kallas Biörnhögen, uppå hvilken nu är bygd et Luthus. Der uti Sveriges Konung BIÖRN den III. såjes vara Begraven, den tid då Biörkö ännu var i sin vålgång.

3. NORRBY OM $1\frac{1}{2}$. Mantal, med 4. Rå och Rørs Torp, ligger icke långt från Bona Sätessgård, men på andra sidan om Kyrkan, och således icke fårdeles nära vid Siön: har samma Segelfart til Gården som Bona, likvist så at de måste längre fram Landftiga vid et Tegelbruk, som också lyder der under och kallas Slut. Detta Säteri har i Mangården 3. ne Tråbygningar och i Ladugården alla nödiga Hus af Trå. Skog allenast til någon Vedbrand, Gårdfel och Stör. Lagmannen Herr SAMUEL BLOMFELT är nu ågare der til.

4. SKÅLBY Säteri om 2. Mantal, hörer afledna Högvalborne Herr Baron och Præsidenten GIERTAS Arfvingar til.

5. SUNDBY består af 1. Mantal, och har samma ågare som Skålby.

VI. ADELSÖ Socken †, kallas nu ALSNÖ, har $18\frac{1}{8}$. Mantal, af hvilka $4\frac{1}{2}$. äro Frelse. Kyrkan står

(*) Joh. Hadorffii H. Skrift om gamla Kongsgårdar och Slott.

står på Cronogrund. Denne Socken har Skog til Husbehof så när som vid en By: Åkerjorden är någorlunda god; men på Biörkön är den i synnerhet bårande. Vid Reformations tiden skal denna Socken varit skild från Trögds Härad. Hon har sit Namn af Adelen och ö, som såjes kommit der af, at de ypperste af Adelen, hvilka fordom bodt uti Biörkö Stad, så länge den var i välstånd, hafva haft deras örte-Krydde-och Afvelsgårdar der uppå Alsnön (f); men sådant synes föga sannolikt, emedan denna ö uti äldre tider blifvit kallad Alnu, eller Alnö, som ses af Kong MAGNI LADULÅS Stadga År 1282. och andra flera gamla Bref.

Ännu skal der finnas lemningar efter Konungens Hof-Gård, både til Murar och Vallar, och Bondebyn, som ligger näst detta gamla Huset vid Kyrkan, kallas än i dag Hof-Gården. Det såjes at eiter, den gamla Trågården skal ännu varit något qvar för 40. eller 50. År sedan. Kong SVERCKER har gifvit denna Gård med der under lydande Fiske År 1200. til Upsåla Domkyrka. Men sedermera hafva åtskillige Sveriges Konungar der utgifvit sina Bref: såsom Kong MAGNUS LADULÅS År 1279. den 15. Maj, och År 1281. den 13. Julii, Kong BIRGER År 1297. den 7. October, År 1304. den 28. Julii (g).

TOFTA eller TYFTA har fordom varit et Säteri, men är nu et Bonde-Hemman, som har goda förmoner; der synas ännu lemningar efter des forna Bygnad. SPARRE Familien har ägt det. Der til med finnes at CHRISTIERNUS NICOLAVIUS har köpt det af Kong CARL den VIII:de och de andra Arfvingarna för 120. Ångelska Nobler, och 2624. Svenska Mark, samt 6. Låster Spannemål. Men

O

Kong

(f) *Loccenii Descript. Suecia.*(g) *Se Palmshiölds H. Skrifter.*

Kong CARL gjorde återköp År 1449, tils omsider STEN STURE den Äldre År 1480. tilhandlade sig det samma för 6524. Riks-Dal. af IWAR AXELSSON, som då hade fåt det af Konungen och Arfvingarna.

Til denna Socken lyder ockfå Biörkön, hvar uppå den namnkunniga Staden fordom af samma namn legat, som nu allenast är en Bondeby om 5. Grannar. Sömlige mena, at denne Staden fåt sit namn af Biörkelunden, som der vid skal varit i forna tider (h); men troligare, at den är så kallad af Birka handel och ö (i). Den har fordomdags varit en hårlig och rik Hufvudstad (k); men nu för tiden synas allenast Stenhögar, Vallar och tecken efter 2. Portar, såsom ock åtskillige andra lemningar, de der vitna om des forna storlek (l). Vallen ligger åt Norra sidan på en hög Backa af Jord, Sten och Torf bygd uti en rundel, och sluter inom sig så stor Mark som et Tunneland. Den ena Porten har varit åt Söder den andra åt Norr, hvar ifrån en Bro gåt öfver åt Alsnön, efter hvilken ännu skal synas Pålar i Siön. Öster ut på ön hafva Stadfens Inbyggare haft sina Graffställen, dereft en stor myckenhet af Ättegrafvar finnes, och der vid en Vall af 3. ingånger, och tecken til en Gata i hvarje ingång, som gå rätt fram åt Siökanten. Graffställena äro en del runda, en del 3. eller 4. kantige. Det Kongl. Slottet har varit bygt på Alsnön, och ännu synas lemningar der efter vid Alsnö Kyrka (m) WEXIONII mening (n), synes icke vara särdeles at bygga på, då han säger, at Kong BIÖRN den III. i Sveri-

(h) *Messenii Sveop. Cap. 16.*

(i) *Hadorph. Företal til Dalska Lagen.*

(k) *Crantzius Libr. 3. Cap. 5. Messenii Sveop. Cap. 16.*

(l) *Se Gref Dahlbergs Värk.*

(m) *Se Alsnö säjom och Peringsb. Mon. Upl. Cap. 4. pag. 63.*

(n) *Insuppl. ad Libr. 6. Cap. 6.*

Sverige skal först låtit bygga honom År 817, emedan det hålles före, at ANSGARIUS der predikat den Christna Låran År 816 (o). Sammaledes finnes at denne Staden var vid Året efter CHRISTI Börd 852. så våldig, at han kunnat utgöra 12000. Man i Fålt utan någon minskning på Folket (p); Likaledes at han kunnat allaredan År 829. rusta ut 14000. Man förutan någon fårdeles Borgarenas såknad, efter MESSENII mening (q). 2. Mil der ifrån är et brant Berg, hvarest på båda sidor om inloppet såjes varit Jernringar och at der antingen hängt en Jernkedja öfver Sundet, eller at de Efters Skep, som kallades Spröten varit der vid fastbundne, hvar af Berget än i dag heter Estspröte; ty at Inbyggarna uti Biörkö skulle i hast kunna bli kunnige, om någon Fiende var å fårde, hafva de i forna tider haft 4. Vårdkasar brede vid Farvatnet up til Staden ifrån Saltfjön. Den förste har stått på Brunkeberg i Stockholm, den andre på Kongshatt, den tredje på Vårby Berg, hvar af Gården der nedan före ännu har sitt namn af Vård, den fierde i Bläckhusfund, som också der af blifvit så nämt. Då desse Vårdkasar itändes, hafva Biörkö Stadsboer på en tima kunnat förnimma hvad fara var för handen i Sjön, och således haft tid och rådrum at fly undan up i Fästningen. Hår har ock varit et Kloster inrättat År 836. af Benedict: Orden, som tillika med Staden blef omsider aldeles ödelagd och upbrändt af Sanct. OLOF i Norrge År 1015 (r), eller 1008 (s); hvar efter den sedan aldrig mera rest sig från sin ödegång. Der i Socknen ligger:

O 2

STEN-

(o) Hagv. Speg. Hist. Eccl. Part. 2. Cap. 4. pag. 45.

(p) Puffend. Inledn. til Svenska Hist. pag. 63.

(q) Scand. Illustr. Tom. I. pag. 63.

(r) Örnhielms Hist. Eccl. L. I. C. 12, och Adam Bremensis p. 145.

(s) Ryzelii Monasteriolog. Libr. 2. Cap. 9. pag. 62.

STENBY Sätessgård vid Biörkfiården om 3. Mantal, innehafves af Herr Cammar-Revisions Rådet NILS LAGERSTOLPE, har i Mangården en stor Tråbygning med 2:ne Flygel-Bygningar: i Ladugården alla nödiga Hus af Trå: der til finnes ock någon Timmerskog.

VII. EKERÖ Socken †, år 40 $\frac{3}{4}$. Mantal stor, af hvilka 29 $\frac{1}{4}$. åro Frelse. Den skal för 70. År sedan hördt til Södermanland. De måste hafva Skog och Fiske i denna Socken. Der är merendels Sandjord öfver alt. Kyrkan står på Frelsegrund, hvar til Gref LINDSCHIÖLDS Arfvingar hafva påståt Jus Patronatus. Hans Kongl. Maj:t har År 1693. den 16. Febr. i Nåder beviljat at Ekerö Kyrka skulle få 500. Dal. Silfvermynt för Grafven til framledne Kongl. Rådet Gref LICHTONS Lik, och at et Frelsehemman skulle inlösas til samma Grafs underhållande. Likaledes at då varande Cammar-Herren TESSIN skulle taga emot 5000. Dal. Silfvermynt til at der med båtra samma Graf, och låta göra Epitaphier för bägge Kongl. Råden Gref LICHTON och Gref LINDSCHIÖLD. Uti denna Kyrka ligger Herr DIONYSIUS BEURÆUS begrafven, och på hans Graf-Sten finnes följande Skrift: *Hår ligger begrafven den Adle, Vålbördige och Högårde Dionysius Beuræus til Vällinge, Ridder, och hans Kåra Hustru Ingeborg Haralds Dotter, med 3. deras Söner, hvilken i GUDI affomnade den - - Junii A:o Christi 1567. (t).* Denne DIONYSIUS BEURÆUS har varit Kong ERIK den XIV:des Præceptor, och blef af *honom* sielf af daga tagen. Hår i Socknen år:

I. EKEBYHOF består tillika med GÅLLESTA af 5. Mantal och har 11. oskattlagde Torp, ligger på Södra sidan vid Mälaren och har et vackert Sten-Hus

(t) Palmsehölds H. Skrifter.

Hus 2. Våningar högt, jemte 2. Flyglar af Trå, tillika med en väl bygd Ladugård af Trå, samt vackra Trågårdar (u). Eljest finnes til denna Gård ingen särdeles Timmerskog, utan allenast nödig Vedbrand, Gårdfel och Stör. Herr STEN STURÉ har 1472. die 6. Ægidii Abbatis, genom byte afstått denna Gård til Cronan, jemte andra fina Arfvegods uti vederlag för Gripsholm och des underliggande Gods. Tilförene har Ekeby varit et särskilt Såteri från Hofgården, som är et Fierdedels Hemman; Men sedan hafva de bågge blifvit sammanlagde til et Såteri och kallade Ekebyhof. Der uppå har det hört Kongl. Rådet Herr CLAES HORN til och blifvit År 1661. köpt af Feltherren Gref CARL GUSTAV WRANGEL. Framledna Fri-Herrinnan WATTRANGS Arfvingar äga nu den samma.

2. KAGGEHOLM på Lillön, jemte Farleden mellan Strångnås och Stockholm, har sit namn efter Riks-Marschen Gref LARS KAGG, som fordom ägt den samma. Der finnes et stort vackert Stenhus, en Köks-Trågård och en god Åker och Ång: Består af 2. Mantal, och äges af framledne Lands-höfdingen FUNKS Arfvingar.

3. SKYTTEHOLM om 3. Mantal och 3. ofskattlagde Torp, ligger på et Nås vid Siön Långtarmen, har en vacker Frukt-Trågård och goda Utågor. Här har fordom Kongl. Rådet Herr JOHAN SKYTTE inrättat en Barna-Schola. Afledne Secreterarens ADLERHEIMS Arfvingar äro nu ägare der til.

4. STAFSUND om $5\frac{1}{4}$. Mantal, och 20. Rå och Rørs ofskattlagde Torp, hörer Stats-Secreteraren BONEAUSCHILD til: Ligger vid stora Målare-Siön, är så til Man-som Ladugården med Sten-

O 3

och

(u) Denna Bygnad är i Koppar afstagen, uti framledne Grefve Dahlbergs Vårk.

och Tråhus väl bygd (x), och har nödig Skog til Vedbrand, Gårdsel och Stör.

VIII. LOFÖ, fordom LOGÖ Socken *, består af 21 $\frac{1}{4}$. Mantal, skal tilförene varit Annex til Sanct. NICOLAI Församling i Stockholm; Kyrkan står på Cronogrund. Der i Socknen finnas goda Åkrar och Ångar, fömligstådes är också en tarfvelig Skog.

KONGSHATT kallas et Berg 1. Mil Väster ut från Stockholm, midt för Drottningholms Slott på en ö, som skiljes af et Sund från fasta Landet. Öfverst på Berget står en hög Påle, med en stor Hatt uppå, hvilken Hatt tilförena varit af Bleck, men stals bort för många år sedan, då en Tråhatt sattes up i stället, til des en ny för 3. å 4. År sedan åter blef af Jernbleck ditsät. Kong CARL den XI. skal låtit göra en Bild af Trå, hvilken sedt ut som en Drabant, med en Hillebord i handen, och årat låta sätta den up i stället för den omordade Pålen med Hatten på, som ifrån gamla tider der varit uprest (y). Samma Bild har ännu för några år tillbaka legat der på Berget, och har aldrig blifvit upsät, men nu är den ej mera kvar. Någre mena, at denne Hatten skal af ålder varit ditsät, til en åminnelse efter någon händelse med Kong ERIK, hvilken kallades Våderhatt (z); Andre åter, at den skal betydtyt et Segertecken öfver de der vid nedergiorde Fiender; emedan de gamle skola på detta Berget haft en Borg eller Fästning, der ifrån de med stora Stenar kunnat hindra Fienteliga Skep at fara der förbi. Eljest går också en sägen, at sedan Kong Olof den Helige hade brändt up Biörkö Stad och velat draga tillbaka igen, har han på Ladugårds-Gårdet vid Drottningholm blifvit af de Svenska efter-

(x) Se Gref Dahlbergs Vårk.

(y) Se Palmstiölds H. Skrifter.

(z) Bazii Hist. Ecc. Cap. V. pag. 93.

efterlät och öfvervunnen. När han ej sedt sig någon annan undanflyckt, har han med Häst och Kar gedt sig öfver Siön vid Stocklund, och då han skyndat sig undan, skal en Svensk Soldat, som legat fördold der i Marken, skutit Hielmen af honom. Hvar efter denne Hatten til et minne der af blifvit uprest (a). Gården der brede vid, kallas ockfå ännu Kongshatt (b). Eljest är i denna Socken:

I. DROTTNINGEHOLMS Slott ligger 1. Mil från Stockholm i Mälaren, och består tillika med Kongs Ladugården af $4\frac{1}{2}$. Mantal: Är fordom af 2. Hemman Glåje eller Glie och Väggeby blefven en Kongs-Gård, som i Hedendomen kallades Thorlund; Men Kong JOHAN den III:des förra Drottning CATHARINA af Polen lät der bygga et Stenhus, och kallade det först Drottningholm. Sedan gafs det åt Kong CARL den IX:des Enke-Drottning CATHARINA År 1603. den 10. September, uti vederlag för Castellholm och Åland (c). Der uppå var detta Gods någon tid mycket af sig kommit igenom elaka Arrendatorer, til des Salig Admiralen CARL CARLSSON GYLLENHJELM fick det med hela ön uti förlåning (d), hvilken å nyo låtit bygga up både Man- och Ladu-Gård. Men Drottning CHRISTINA har åter löst det in med hela ön, och förskrifvit först Svartföhus och Lån År 1648. den 30. October, och sedan Drottningholm År 1649. den 18. Januarii, åt sin Fru Moder, Drottning MARIA ELEONORA til des Stats bättre uppehåld; omfider förläntes det til Kongelig Drotten

O 4

Gref

(a) Men detta Slaget som säges ståt der på Ladugårds Gården vid Drottningholm, tildrog sig År 1521. om Jul-Afton, då en stor hop Danskar nedgiordes til Marken af Per Friedag. Se Johan Loccenii Manuscr.

(b) Se här om mera vid Biörkö pag. 211.

(c) Se Riks-Arch. Registr. N. N. pag. 198.

(d) Se Riks-Arch. Registr. År 1633. pag. 859.

Gref MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE År 1651. den 16. April, hvilken afstod det Året der efter, til då varande Hans Kongl. Høghet Högst-Salig Konung CARL GUSTAV uti vederlag för Säfvenås Gård, som Kongl. Drotfen skulle gifva Gref CLAES TOTT uti byte för Ekholmsfund.

Det gamla Huset har af ovarsamhet kommit i brand År 1661. den 30. December; men Drottning HEDWIG ELEONORA har, af et synnerligt behag til denna orten, låtit genast Året der efter lägga Grunden til den kostbara och ståtliga Bygnad, som der nu för ögonen står (e), hvilken snart sagt kan liknas vid de härligaste i hela Europa. Drottningen har sielf lagt första Stenen der til, uti Salig Skatt-Mästarens och andra Høga Herrars närvaro, då åtskilliga Guld- och Silfver-Penningar tillika lades under samma Sten. Sedan har den i Bygningskonsten vida Namnkunnige Herren Salig Gref NICODEMUS TESSIN vid hela denna Bygnad vist och lemnat til efterkommanderna et dräpeligt Måsterstykke, så at der på alla orter åskådas en öfvermåttan vacker jämlikhet (Symmetrie) och stor härlighet.

På Västra sidan om Slottet, der den vackra Lustgården nu ligger, har Marken i början varit til et stycke låglant och sumpig, men är med en hiskelig stor kostnad först med starka Sten-Hvalf, och sedan med Jord der öfver upfyld til en jämn Mark öfver alt: så at Konsten synes här uti lika som med våld velat måstra Naturen. Denne Lustgård innefluter en stor rymd: har många liusliga Löstrån, tillika med Berbariser, Enar och Granar, hvilka äro kipte til Häckar och Piramider i hvarjehanda prydnader, och svara i en lika längd och bredd, emot hvar annan på bägge sidor: han är
ocklå

(e) Och finnes tillika med den härliga Lustgården afstagit bland Salig Gref Dahlbergs vackra Kopparstycken.

också upfyld med mångahanda Vattu-Språng och Konster, af hvilka den störste är midt i Trågårdens, giord af huggen Sten och hvita Marmor ränder, som hvarstals ligga om hvar annat, och på sidorne afbildas de 4. Årsens tider. Hercules står öfverst och har Draken under sig, den han tyckes slå ihjäl med Klubban, hvilken Stod är af Metall guten: Utom des äro i denna Lustgård öfver 30. konstiga Bilder eller Stoder af Metall, hvilka näppeligen låra finnas på någon annan ort, til den myckenhet. Den behagelige Fruktgården ligger på Norra sidan om Slottet. Hamnen är på östra sidan, och ofvan för Bryggan står Neptunus på sin pelistade, likaledes af Metall guten.

Sielfva Slottet är på det härligaste bygdt, efter et vackert och nytt Bygningslätt, samt täckt med Koppar, hvar til Kongl. Regeringen år 1664. beviljat 200. Skeppund Koppar. Och fast des utvårtes Bygnad är mycket ståtelig; likvift må des inre Prydnader ej räknas för mindre. Alt hvad der möter ögonen, är konstigt, dyrbart och Kongeligt. Sielfva Ingången eller Trappan lårer föga hafva sin make i Prål och Konstbygnad på något annat ställe. Den är lika hög med sielfva Slottet och Målade från ofvan til nedan med den finaste Målning, hvar igenom föreställes en hop händelser, som de gamle Skalder hafva talat om. Vid Trapporne, och jemte Vaggarna, stå Svea och Götha forna Kämpar och Konungar ATAULFUS, VALIA, THEODORICUS, SEGERIK, ALARICUS; Forna Drottningar, såsom DISA, THAMYRIS, AMALESVENTA, uti Bröst-Bilder; men 12. äro hela Stoder, alt af hvit Marmor, til et mycket högt värde. Desse Stoder utvisä Apollo med des Sång-Gudinnor, såsom Clio, Calliope, Euterpe, Eraton, Thalia, Melpomene, Terpsiphore,

Polhymma, Minerva, Urania och Jungfru MARIA: de der alla äro ståtliga Måstarstycken.

Rummen äro in uti Slottet prydde på hvarjehanda sätt: somlige klädde med Turkiska Tape-ter, som äro inväfne med åtskilliga gamla händel-fer: Andre åter med Tapeter antingen af Gyllenlä-der, Sammeter, Dammafter eller Brocader med åtskilliga Färgor, utom andra prydnader, och ståt- teliga stycken, som der kunna åskådas.

Gålfven äro antingen lagde med den dyrba- raste Marmor, eller rara Trån fäste i rutor, eller på mångfaldigt annat sätt tilfammau. Taken äro i öfversta Våningen gjorde af Gips på mångfaldigt sätt, och prydde med härliga Målningar och för- gylta Minnes-Skrifter, enkaunerligen är Styrelses- Rummet och den Kongl. Alcoven fulla med härlig- heter, den senare är Målad med grön botten och Ducat-Guld, har 4. laqverade Dörrar med Bildt- huggare arbete och förgylta Listor: Gålfvet är lagdt med Cypressen- och Valnöt-Trå, och skal kosta 1400. Riks-Daler; Utom andra kostliga stycken finnes i detta Slottet en myckenhet af de prydeli- gaste Målningar, som kunnat finnas i främman- de Länder; men lärdeles sådane, som de vida i denna Konsten Namnkunnige Måstarena, Konstmä- laren och Hof-Intendenten DAVID KLÖKER EHREN- STRAL (f), Historiæ-Målaren JOHAN SILVIUS, och Bataille-Målaren LEMPKE i sin tid giordt. Här sy- nes uti en lång Gång eller Galleriet, Kong CARL GUSTAVS yppersta Fältslag afmålade, enkauner- ligen det vid Warschaw, som varade i 3:ne Dygn; Högstbemålte Konungs Rådslag, då han skulle fara öfver

(f) *Alla de Målningar, som David Klöker Ehrenstral giordt på Drottningholm, finnas af honom self beskrefne uti des ge- nom Trycket År 1694. utgifne Berättelse, om de förnämsta Skillerier i Sverige.*

öfver Belt, samt huru han gick der öfver. Likaledes Kong CARL den XI:tes Hieltemodiga Krigs-Gerningar, såsom Slagen vid Halmstad, Lund och Lands-Crcna, och Gref KÖNIGSMARKS på Landtrügen, Malmö och Bohus Ståders Belägringar. Desse åro så Lifligen aftagne, at också de ypperste Herrar kunna kännas igen. På en annan Tafsla står den hvita Biörn afmålad, som kom från Nova Zembla til Sveriget, så stor han var. Sammaledes den Biörnen, som Kong CARL den XI:te sköt uti Nerike vid Siöhof, den der vågdt 28. Lifspund. En stor Tafsla uti Styrelse-Rummet föreställer Kong CARL den XI:te då han tog emot Riks-Styrelsen, samt huru Historien håller på at skrifva up denna Konungs stora Gerningar i en öpen Bok: Likaledes Högstbemålte Konungs Trolofning, Bröllop, Fredens slut, Regaliernes öfverlemnande åt Kongl. Arf-Prinsen, med flera hårliga stycken af EHRENSTRAL målade: Såsom et der uppå Tiden och Förfiktigheten synes öfna et Täck, som är fult med Scorpioner, hvar under Rättferdigheten står och lika som lyfter up med handen den förtryckta Sanningen, och söser bort afvunden: Ännu en Tafsla med denna påskrift: *Historia & Fama immortalitatis obsides*, och Hof-Intendenten EHRENSTRALS egit Portrait, hvar vid Pictura står i en Qvinnskapnad, med en Pensel i handen, och desse orden der vid på Latin: *Måla Majestätets odödeliga beröm*. Up i Taket uti detta Styrelse-Rummet, står GUSTAVIANska och CAROLINska Vapnen afmålade. I et annat Rum finnes Kongl. Arf-Prinsarnes GUSTAVI och ULRICI Bröststycken af hvit Albaster. Der visas också et Måster-Stycke i Miniatur, som öfverst-Lieutenanten AXEL SPARRE har ritat, der uppå står Hennes Majt: Högst-Salig Drott-

Drottning ULRICA ELEONORA, och Hof-Damorne hålla Kongl. Arf-Prinsen och Prinsessan, utom några och 20. andre Personer. I et annat Rum stå Kongl. Råden Gref ASCHENBERG och Gref NILS BIELKE på en Tafel afstagne. I Köks-Rummet står LARS HÖKARE Mälad, som tyckes lik som komma ohappandes och koxa fram: Hvilket skal af det tiltäljet vara ditfat, at då SILVUS hölt på at Måla der i Rummet, har LARS HÖKARE kommit in, som hade rest från Stockholm, at rora sig der ute: Ty har SILVUS för ro skul fat honom der i en vrå, med sit Pipskågg och Kraga. I et annat Rum står Kong CARL GUSTAV, Riks Änke-Drottningen och Hertigen af Holsten, på sina särskilta Tafel afstagne. Likaledes i et Rum finnes hela Kongl. ÄTTEN i Frankriket afmälad på sina särskilta Tafel, hvilka äro mycket hårliga stycken. I et annat står Kong CARL den XI:te på en stor Tafel afstagen, såsom han varit Klådd uti Slaget vid Lund.

Kong CARL den XI:tes bästa Lif-Håstar, hafva tillföre varit afmälade uti en lång gång i Slottet, men nu finnas desse stycken uti Orangeriet, såsom:

1. Kortom, med en öfverskrift på Latin, af följande innehåll: Denne år den Håsten, som Kong CARL den XI:te red uppå uti Ringränningen på Rännarebanen, såsom ock då Han tog emot Riks-Styrelsen; Uti hvilket oskåliga Creatur ej mycket fants Mennisko-Vett olikt; ty på honom kunde ingen annan rida än Konungen sielf, hvilket Kongl. Rådet Herr JOHAN GYLLENSTIERNNA har måft förnimma.

2. Brillant, den Kong CARL den XI:te red uppå uti Slaget vid Lund, men blef då så skuten, at Konungen måste taga en annan, som kallades

3. Totten, öfver hvilken stå följande Verfer på Latin: *Hic*

Hic CAROLUM ter victorem anno vexerat
uno,

Factans indomitas & pede & ore minas.

Ipse solo genitus Scanico, Dominoque superbus,

Vifus pro Scanica velle falute mori:

Sape enim in obefos properaverat impiger hofles

Qvo CAROLI victrix jufferat ire manus;

Sed virtute oneris tanti fuit undiqve tutus,

Et Decus ex acie quisqve tulere fuum. 1680.

4. Pretieux. 5. Stenbocken. 6. Blå Tigern. 7. Pegalus från Andalusien i Spanien. 8. Falken. 9. Finska Slådlöparen, som i sin tid varit makalös at löpa, och hårda ut. 10. Håsten som gjorde 7. alnar i hvart språng. 11. Favoriten. 12. Monarchen från Catalonien i Spanien. 13. Frisk op, Gref ASCHENBERGS Håst, som i LandsCrona Slag blef genomskuten. 14. Aschenberg. 15. Ångländaren. 16. Sultan, och 17. Vetzier från Turkiet. 18. Bell' Ami, från Arabien. 19. Conqverant, från Spanien, och 20. Håsten, hvilken på vissa tider lät sig sielf Åder, i det han med behändighet vifte bita up henne vid Låret.

Uti et Rum finnes Försteliga ÅTTENS Contrefait i Holsten många Grenar tillbaka: såsom ock Drottning ULRICÆ ELEONORÆ Kröning på en Tafsa Målåd, af Salig Herr EHRENSTRAL. Hon är 4. alnar hög och bredden der efter. Hans Excellence Kongl. Drotfen Gref MAGNUS DE LA GARDIE, och Archie-Biskopen Doctor BAZIUS fatta Cronan på Hennes Högst-Salig Majeståts Hufvud; Detta är et ståteligt stycke, der alle Kongl. Råden med andra Herrar och Fruentimmer stå så Lifligen af-tarne. at det tyckes ej mera fattas, än Målet och Råsten.

Der

Der näst finnes uti et annat Rum den Biörn aftagen, som Kong CARL XI:te sköt vid Kongsör, och vågde 135. Marker.

Der uppå får en se uti et Rum Kong CARL den XI:tes Kröning på en stor Tafel. Hans Kongl. Majestät och Riks Änke-Drottningen, samt Kongl. Rådet och Drotten Gref PER BRAHE och Archie-Biskopen Doctor STIGSELIUS, de der fått Cronan på Hans Majestäts Hufvud, stå alle mycket Lifligen aftagne.

Sidst finnes uti et Rum et helt Jägeri på en Tafel, dereft också Konungens hvita Hund Gallas står aftagen, och på en annan Tafel den Turcken SCHABBASCH, som i Ungern blifvit til fångatagen, och sedan omvänd til den rena Evangeliska Låran.

Utom det, som nu om Målningarne sagt är, finnas i detta Slott många andra dyrbara stycken, såsom: allehanda kostbara Spegel, hvar ibland en så stor, at Glaset är 14. kvarter långt och 7. kvarter bredt, utom den tillsatte öfra Prydnaden. Likaledes en stor fyrkantig Spegel med Urvärk under och Silfver-Ramar på sidorne. Här finnes också et helt Bord med Fot och Brådspel under, alt af skärt Silfver.

Härliga Cabinetter gjorde med stort snille af ättskilliga kostliga Ämnen; af hvilka 2:ne äro af Bernsten, likaledes kostbara Lius-Cronor, såsom en af Cristal, hvars understa Knap är af et ganska stort värde; At nu förtiga många flera kostbara stycken, som här för kortheten skul måste gås förbi. En varsam Åskådare kan bättre tala här om, när han får se detta Jordiska Paradiset. Då lärer han med österlandets Drottning säga, at ryckett om des härlighet icke hafver svarat, emot det han sedt med sina ögon.

At Drottningholm är skönt, och stort, och rikt och
pråktigt,

Vet hvar och en som vet, at Sverige är mäktigt:

Ty som det Drottningens Namn af urmins tid
har fåt;

Så har vår Drottning vist upfyllt det Namnets
måt,

Och låtit i det Hus ej konst, ej prydnad fattas,

Så det bland Nordens Slott må väl för Drottning
skattas,

Och hållt nu der är giord en Trägård med den slit,

At fremmande med lust och nöje resa dit:

Des mur är ogemen des plan helt jämn och vider,

Och har Statuer samt Fontainer alla sider;

Ja, alt är kästbart der, och altså konstligt mått,

At Seneca ej såg i sielfva Rom så nått. (g)

2. MALMVIK Såteri (h), har fordom hetat Hundskins Torp, efter en PÅDER HUNDSKIN vid namn, som der aldräfst uptagit et Torp; men sedan den var af Herr ERIK LARSSON VON DER LINDE Riks-Skattmästare, giord til en Såtes-Gård uti Kong GUSTAV ADOLPHS Regements tid, hvilken också fåt Högstbemålte Konungs Bref, År 1622. den 14. Martii på några Gods der under (i), har samma Gård af Konungen sielf, då Hans Majestät på en tid varit der til Gäst hos Herr ERIK LARSSON, bekommit det namnet *Malmövik* efter Malmö, som ligger der brede vid, och Viken som är emellan samma ö och sielfva Gården. Den har sedan genom Arf tilfallit Assessoren Herr JACOB VON DER LINDE, hvilken pantfåt den til sin Broder Kongelig Rådet

(g) Se uti GILDS Värk och Hvila det öppna Paradiset Cap. 4.

(h) Finnes i Koppar stuckit uti Gr. Dahlbergs Värk. (i) Regiistr. p. 78.

Rådet och Felt-Marschalken Herr LORENS VON DER LINDE, af hvilken det åter blifvit Testementerat til Herr JACOB VON DER LINDES DOTTER, som var Gift med Landshöfdingen BALZAR GYLLENHOF. Omfider hafver Haupt-Mannen öfver Drottningholm och Svartsiö, samt de der under varande lägenheter, Herr TÖRNHJELM, mera nämde GYLLENHOFs Måg ägt denna Gård.

Gammalt Folk, som der på orten vistats, berättat om den stora Linden, som står der på Gården, at den blifvit Planterad af mera nämde Herr ERIK LARSSON VON DER LINDE, och at den då i förstone icke varit större, än at den samma kunnat föras hit öfver ifrån Holland uti en liten Bleckdosa om $1\frac{1}{2}$ alns längd vid pass och några tum tiock, som ännu skal vara der på Gården i behåld. Det är märkeligt med detta Trä, at det gemenligen $\frac{1}{2}$. eller $\frac{1}{3}$. År, förr eller efter det, at någon af VON DER LINDES Släkt genom Döden afgåt, släpt en Qvist eller Gren, hvilket enkannerligen händt, när Fru GERTRUD VON DER LINDE, Herr General-Majoren WITTINGHOFs Hus-Fru, och Fru HELENA VON DER LINDE, Herr Ryttnästaren GYLLENPISTOLS Hus-Fru aflidit: så ock CHRISTINA VON DER LINDE, Landshöfdingen Herr BALZAR GYLLENHOFs Hus-Fru, som af en långsam sjukdom var bekajad; men då hon förmärkt, huru som en Gren på Trådet åter affallit, har hon kunnat der af nästan förvissa sig om en önskelig förlofsning ifrån des myckna vedermöda, som ock straxt der efter skedde. Denna Lind är af den storlek och vidd, at der under skal kunna rummas icke allenast 200. Mån, som Fru ELISABETH BRENNER uti sina Svenska Rim öfver samma Lind År 1703. skrifver, utan väl 500, hvilket skal vara med flit pröfvat, som Herr PALMSCHIÖLD berättar, uti sina Hand Skrifter.

TIONDE CAPITLET.

Om

Första Fögderiet i Upsala
Höfdingedöme.

I.

HÅBO HÅRAD, fordom Håf- eller Håbohundari kalladt, skal antingen komma af Kong HÅBOR, som i detta Hårad, efter som några hålla före, haft sit tilhåld, eller af Hof, emedan der fordom varit et Kongeligt Hof. Kong JOHAN III. har År 1591. den 28. Junii updragit Håbo och Lagunda Hårader, tillika med Erlinghundra Hårad i Stockholms Höfdingedöme, til sin Syster - Son Hertig GUSTAV af Saxen, med de vilkor, at han skulle förefe dem med en god och beskedelig Lagförare (k). Håbo Hårads Tingställe, som från långliga tider tillbaka varit vid Håtuna Kyrka, samtycktes af Kongelig Majt År 1707. den 25. Junii, at framgent hållas vid Gästgifvaregården Yttergran i bemålte Hårad, den der ligger när vid Kyrkan. Detta Håbo Hårad skal fordom fördt Hufvudbaneret för många andra Hårader, då de farit i Hårnad. Vapnet eller Baneret finnes igen uti des gamla Hårads Signete, som varit et *Lamb med en flygande Fana uti den höggra Foten, och 3. Korfs der vid*, med gamla Latiniska Bokstäfver omkring, *Sigill De Hatuna*; Men samma gamla Sigill, som varit af Silfver, har blifvit bortstulit utur Hårads Kistan i Håtuna Sacrestia År 1589. Sedan låto de göra et annat med samma Vapen uppå, fast påskriften något ändrades, hvilket de nu bruka. Detta Hårad

P

år

år lika som kringgifvit och genomskurit af Mälaren, och har 11. Socknar, hvar af Vassunda, Haga och St. Olof åro nu lagde til Stockholms Hófdingedóme (1). Inbyggarne fóda sig endast och allenast af Åkerbruk och Ångsbergning, och så således fódan af den Såd, som Marken ger och den Afvel som Boskapen, hvar efter sit slag allstrar af sig. Skogen uti Håbo och Bro Hårader är allenast til tarfveligt gagn, så at der af icke något kan såljas. Håbo Hårads Allmanning har ännu smått Timmer med nödig Fångskog och Vedbrand. Somlige hafva litet Fiskevatten, men andra åter intet, och ingenstades är så godt Fiske, at der af kan åstadkommas någon fårdeles vinning.

I. CALMAR Socken †, år 30 $\frac{7}{8}$. Mantal stor, hvar af 8 $\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården år 1 $\frac{1}{4}$. Cronhemman och Kyrkan ligger på Crongrund. Måst alla Inbyggare i denna Socken, hafva Skog och Fiske uti Calmar Viken och Biörkfiården, tillika med en god Åker och Ång. Här åro följande Säterier:

1. SKÖRBY om 9. öres Land, med 3. der under lydande Rå och Rørs hela Hemman, som framledne Riks-Rådet och öfver Hof-Marschalken, Gref MAGNUS JULIUS DE LA GARDIES Anke-Grefvinna nu åger, har vacker Skog til Timmer och Vedfång, och rækker ända nid til Humle-Viken.

2. CALMARENÅS eller KLÖF om 2 $\frac{1}{4}$. Hemman: Denna Gård stadfästades År 1613. den 21. Martii, at Riks-Drotfen Gref GABRIEL OXENSTIERNA; men återkändes i Reduction med 1683. Års Rånta: år nu indelt på Cavalleriet.

II. YTTTERGRAN år Annex til öfvergrans Socken, och består allenast af 10 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af 1 $\frac{1}{2}$. åro Frelse. Denna Socken har ymnig Skog, Ullfierden stöter til Socknen på östra sidan, och

Kyr-

(1) Se pag 153.

Kyrkan står på Crono-Grund. Der uti Socknen ligger ock en Äng, som kallas Storängen, der uti åtskilliga Byar af både öfver- och Yttergran hafva fina Ängslotter, och består måst af Starr. En Hålfobrun finnes uti Brunna Gårde.

III. ÖFVERGRANS Socken *, har $43\frac{3}{4}$ Mantal, hvar af $6\frac{1}{4}$ åro Frelse. Kyrkan står på Crono-Grund. Prästegården är et helt, och Cappelans Boskället Kifvinge $\frac{3}{4}$. Cronohemman. Uppå Wij ågor i denna Socknen finnes 2:ne stora Rundelar jämte Milstücken vid stora Landsvägen, kringlagde med flät Gråsten. Det säjes at 2:ne Mån hafva fordom der kämpat med hvar annan. Inbyggarne hafva måst Skog til nödigt tarf. De som bo på östra och Västra ändan i Socknen åga Fiske; Jordmonen är på de flästa ställen Sandblandad. Der ligger:

1. ARNÖ, har varit en Kongsgård; men såldes År 1622. den 1. Junii ifrån Cronan til Kongl. Rådet Herr PHILIP SCHEDING å 3. proCent, och Reduceras efter Kongelig Reductions Collegii Bref den 22. April År 1684, såsom aldeles obetaldt i första Köpet: Skattlades År 1691. til 3. Mantal. Åger et vackert Stenhus 2. Våningar högt. Köket och Stallet såsom Flygel-Hus åro likaledes af Sten upbygde; men de andre Hufen af Trå (m). Gården ligger på en ö, som är af Mälaren kringfluten, lika som uti en Lund af planterade Löftrån, har en stor Trågård med hvarjehanda slags Fruktrån uti, en Kryddgård, 4. stycken Ruddammar, 1. Humlegård til 1000. Kupor, något Fiske vid Stranden i Mälaren, en vål brukad Åker til 33. Tunnors utsåde Årligen, Äng til 76. Vinterläs Hö, godt Mulbete, i synnerhet på Skegarsholmen, nödtorftig Skog til Gerdse och Vedbrand: men Ekskogen är måst uthuggen (n),

(m) Finnes afstagen uti Gref Dahlbergs Vårk.

(n) Se Chartan i Kongl. Landtmåteri-Contoivet af År 1685.

och under Gården lyda 5. Torp. Han har ock fördom hört Archie-Biskoparne til, då han blifvit Biskops-Arnó kallad, til en skildnad ifrån Bond-Arnó, som i Mälaren ligger närmare til Enköping. Detta Biskops-Arnó, återkallades til Cronan år 1527. genom Vesterås Recels (o). Nu för tiden har öfversten vid Lif-Regementet til Håst denna Gård, på Stabs Lön til Boställe med Holmen Skeggarn. Här har ock få fordom varit et Kloster af Predikar-Orden, som Archie-Biskop PEDER PHILIPSON låtit bygga (p). icke långt här ifrån år en Vik kallad Rysse-Viken, och en Udd som heter Rysse-Udden, hvarest våra och Rysfarna låra slagits, den tiden Staden Sigtuna blef förstörd (q).

2. SEGERSTA vid Boviken en Kongs Ladugård om 3. Mantal, innehafves under Konungs Gården Ekholmsfund, har god Åker och Ång, samt ymnig Skog.

IV. EGGBY Socken †, har 30 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af 8 $\frac{1}{8}$. åro Frelse. Prästegården 1, men Cappellans Bostället $\frac{1}{2}$. Cronohemman: Kyrkan ligger på Cronogrund. Här finnas få som åga Skog; men större delen hafva Fiske uti Siöarne på östra och västra sidan af Socknen: vid somliga Byar finnes en bårande Ång: Jordmonen består måst af Lerjord.

V. SKO-KLOSTER Socken †, består af 20 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvar ibland 13 $\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården, som kallas Flastad, år et Cronohemman. Här hålles Årligen Marknad den 25. Martii och 24. Junii vid Kyrkan, som ligger jemte Sko-Klosters Slott: Kyrkan bran af Vådeld år 1503, hvar uppå hon länge stod ofärdig och utan Tak; men när hon alt mer och mer började förfalla, togo Sockne-Boarne den

(o) Hadorffii H. Skrift om gamla Kongsårdar och Slott.

(p) Dokt. Rhyzelii Kloster-Beskrifning pag. 71.

(q) Jac. Ser. Sched. Acad. år 1722.

den Koppar, hvar med Kyrkan tilföre varit täckt, och förde, uppå befallning, den til Kongl. Slottet i Stockholm, fast de uti den oroliga tiden då var ej driftade sig, at begära Penningar derföre i betalning; men fingo en Låst eller 20. Tunnor Spannemåls inkomst Ärligen, som skulle användas til Kyrkans båttrande (r). Hvilket icke lærer räckt aldeles til: åtminstone finnes följande mening upsåt på en Tafla i Kyrkan: *Emellan 1620. och 624. hafver den Vålborne Herman Wrangel til Sko och Lerie, Sveriges Rikes Felt-Marschalk och Gouverneur på Calmar Slott. Stad och underliggande Län, låtit GUD til Åra denna Kyrka förbättra och renovera.* Hon är än i dag en ibland de vackraste Landt-Kyrkor i Sverige: har 2. rader Pelare, Orgevärk, prydeliga Lius-Kronor och Vapen: Altare-Taflan är dit förd från Oliva Klofret.

Der i Kyrkan ligger den i gamla Krönickor så mycket berömde HOLMGERUS begrafven (s), som var af FOLKUNGA ÅTTEN: ty kallas han ock HOLLGERUS DE SKO. Om des öde och Hådanfärd talas uti Rim-Krönickan (t). På en Pelare finnes en Tafla af svart Marmor, der uppå GRIPA-VAPNET står med följande Skrift: *Thenne Lofliga Släckt, som öfver 400. År hafver varit i vårt kåra Fädernesland, the ther hafva fördt thetta Vapen och Gripa Namn, är med then Vålborne Herre, H. Maurits Grip, Fri-Herre til Vinåås och Ternö, Sverges Rikes Råd och General Feldtberre fordorm, nu Salig hos GUD nederlagd, efter at välbemålte Salige Herre inge Mans-Arvingar*

P 3

efter

(r) Palmshiölds H. Skrifter.

(s) Se Doß. Benzeliî Annot. ad Västovium.

(t) Som är af Hadorphio utgifven pag. 20.

efter sig lemnat, utan 4. Döttrar, derföre den Släckt och Namn aldeles på Sverdts sidan är nederlagd, at ingen detta Namn med någon skäl eller billighet bör at bära. Denne MAURITS GRIP var Gref HERMAN WRANGELS Svår-Fader, och stod redeliga på sig uti Religions Bulret (u).

Öfver ingången til den härliga Grafven, som Gref HERMAN WRANGEL År 1620. låtit bygga fram vid Choret, låses följande Verfer:

*Hermannus Wrangel Regis Regniqve Senator,
Marschallus compi. vir Generalis Eques,
Quod sibi mortale est, vult hac sub condere
porta:*

Porta hac parata sibi in morte parata suis.

Anno 1639, den 27. Maj.

Vid samma Graf-Skrift, står också denne Salige Grefvens Vapen, mycket prydeligen uthuggit i Sten, och på hvardera sidan om ingången, hans Fruars Åtte-Grenar, som voro komne af GRIPAR och GYLLENSTIERNOR, hvar vid Årtalen 1620. och 1634. stå utsatte (x). Måst hela denna Socken är omfluten af Vatten så at alla åga Fiske; Eljest är Landet Skogigt: Åkren god och bördig, fast än at det är liten Ångsmark til de måsta Hemman. Här finnes:

1. BAGAREBO et Säteri i samma Socken om $\frac{1}{2}$. Mantal, tillika med KADDALA om 16. öres Land, med der under liggande 5. Torp, har goda förmoner i Åker, Ång och Skog. Fru MARGARETA PATT-KULL, eller Herr PEHR SÖLFWERLÅS hafva bytt til sig dessa Gårdar, och Fru MARIA SABELS Arfvingar åga dem nu för tiden.

2. SKO-

(u) Puffendorfs Inledning til Svenska Historien pag. 472.

(x) Magn. Ol. Celsi Diff. Acad. de Monasteris. Sko.

2. SKO-KLOSTER Sätessgård, ligger i Mälaren vid Segel-Leden emellan Stockholm och Upsala, består af 4 $\frac{1}{2}$ Mantal, med 18. Torp der under, har ifrån äldre tider tillbaka, varit et FOLKUNGA Säte och Arf-Gods, til Anno 1263. då det lades til Klofret, när CARL ULPHISSON FOLKUNGE reste bort til Preutzen: hvar vid det förblef til Reformations-tiden. År 1566. eller för den tiden lades det under Cronan. År 1572. förbättrades det til någon del af Konung JOHAN (y), hvilken År 1576. gaf denna Gård, tillika med Holm Socken i Lagunda Hårad och Flötslunds Gård i Erlinghundra Hårad åt sin Syfter SOPHIA, at åga med Landträttighet, hvar vid det åter stod til År 1610 (z), då Kong CARL den IX. när Kriget varade med Kong CHRISTIAN den IV. gaf den, jemte många andra Gods, åt Felt-Marschalcken CHRISTOPHER SOMME til Giödeberg med de villkor, at han för samma Gods skulle hålla 4. Manliga Ryttare, uti full Rustning (a); men SOMME ågde det icke länge; ty då han hade gifvit up Calmare Fästning åt Danken, och miste således alla de Gods han hade, blef också detta, samma År honom ifrån tagit, och förlånt den 27. Augusti af Kong GUSTAV ADOLPH åt Felt - Marschalcken HERMAN WRANGEL, för des Manliga Gerningar och oförlikneliga Trohet emot Fäderneslandet, hvilken År 1611. bytte sig til platsen, der nu Slottet står, som då var et Kyrkoherde Boställe emot 2:ne Frelsehemman i Flastad, och låg icke långt ifrån gamla Slottets lemningar, af Pastoren Herr NILS (b), och prydde den samma med åtskilliga vackra Stenhus, samt bättrade de dugeliga Husen vid Klofret.

P 4

År

(y) Se Palmfchiölds H. Skriftec.

(z) Se Riks Archiv. Registr. År 1576. lit. Q. pag. 46.

(a) Sched. ex Ant. Archiv.

(b) Se nästnämde Sched; såsom ock Palmfchiölds H. Skrifster.

År 1613. den 13. December föddes hans SON CARL GUSTAV WRANGEL der på Godset, hvilken låt sedermera emellan Åren 1649. och 1678. fåtta up det hårliga Slottet, som uti utvärtes Storlek, Fågring och Konstbyggnad, kan jämföras med det namnkunniga Chur-Förstliga Hofvet Aschaffenburg vid Main (c). Efter Högbevalte Gref CARL GUSTAV WRANGEL, blef des Måg Riks-Rådet Gref NILS BRAHE ågare der til, hvilken fick detta Gods emot andra Hemmans afstående til Cronan, och för Crono vant Adelig besitnings-rätt och Frelse frihet der på. Efter honom årfde Sonen Gref ABRAHAM BRAHE det, hvilkens Sones-Son den unga Gref ERIK BRAHE är nu ågare der til. Slottet är 4. Våningar högt, hvilka rundt omkring finnas fullsätte med en stor myckenhet Fönster; Hvalfvet uti ingången hvilar sig på 8. hvita Marmor Pelare af et ganska stort värde, dem Drottning CHRISTINA gifvit dit, då Slottet bygdes. In uti är en fyrkantig Borggård, och midt uti den samma en Källa eller Brun, hvilkens Vatten stiger på et artigt sätt igenom fördolda Rännor ända up til den högsta Våningen i Slottet. Trappor och Gångar äro utpryde med konstiga Bilder, vackra Målningar och finrika Tänke-Skrifter. Hvar ibland jag här för ro skul må nämna up följande: såsom nedre i första Trappan är med Bleck af någon resande skrifvit på sidan:

*Manbens Drottars våna Slott,
Wranglars Hof och Brabars Lott,
Martis raska Sköldar visar,
Nordiska Nord-Måns tappre prisar.*

J. B. År 1733.

Lika-

(c) Se Gref Dahlbergs Värk; såsom ock Loccenii Deser. Sko-Cloß. M. S.

Af Dalin är med egen hand djupt inskrifvit med Blyharbapenna:
Så ut du afrenndtand du fallna drackar heder
Och drick fortjusta folk ut gammalt ärligt blod
Lög drackar hufvend frid på Skjufstocken seder +

Båst lida, det man icke kan vrida.
 Fuisse nihil est esse momentum fore æternum.
 Terram geris, terram teris, terra eris.
 Divitiæ multæ non finis sed mutatio miseria-
 rum sunt.
 Nihil deterius amico falaci.
 Felix ille, qui procul negotiis, paterna rura bo-
 bus exercet suis.
 Si vis esse pius exi aulam.
 Numus vivit, numus regnat, numus imperat.
 Senectus est mortis prodromus, dolor & labor
 defædus est prospectus.
 Mobilis & inquieta mens homini data est.
 Tre cose imbrattano la casa, Gallina, cane &
 donna
 Ne arch' Argo con cent occhi puo gardar don-
 na ch' adocchi.
 Chi sempre ride, spesso inganna.
 Chi incontra buona mogli, ha gran ventura.
 Per la prima mogli patienza per la Secunda
 penitenza.
 Mieux seul, que mal accompagnè.
 De mechant gain, tresor est vain.
 Le chien, le jeu, l'amour, & le feu.
 Ne se contentent point de peu.
 Nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.
 Diligeance passe science.
 Quand bonheur te rit, cela te soit suspect, Car le
 malheur te suit.
 Sans langage le fol est sage.
 Princeps nec timeat bella nec provocet.

Non utendum imperio ubi legibus agi potest.

Homo vitreo vase fragilior est.

Sine sanitate nulla felicitas.

Thessaurus bonorum mulier bona; sicut malorum mala.

Hominum natura novitatis avida.

Melius est ut pereat unus, quam unitas.

Bona valetudo, bonorum maximum.

Una bella donna e inferno dell anima & purgatorio della borsa.

Hårdt emot hårdt Jade Kåringen, föll uppå Hälleberget.

Melior & tutior est pax, quam sperata victoria.

Rummen uti Slottet äro på det hårligaste utpryde med mångahanda kostbara stycken, såsom Tapeter, rara Speglar, Lius-Krönor, Målningar och Schillerier. Taken äro, uti hvart och et Rum, på lårskilt vis uti Gips utarbetade. I lika måtto finnes ocklå i detta Slott:

1:mo 2:ne Rust-Kamrar, den ena af WRANGEL- och den andra af BRAHE-FAMIMIEN på det fullkomligste inrättade. 2:do En Sal full med Mattematiska Instrumenter af allehanda slag, och 3:tio et Bibliotheqve hvar uti är et ymnigt förråd af vackra Böcker, hvilka äro samlade både af Gref CARL GUSTAV WRANGEL, som ock af Gref NILS och Gref ABRAHAM BRAHE.

Luft-Gården ligger emot Nordväst brede vid Slottet, och Fruktgården är ocklå der jemte.

Klostret af Dominic. Orden, som der fordom ståt, bygdes År 1220, bran af Vådeld År 1297, uplagades och sattes i bättre stånd År 1300. af Lagmannen i Upland BIRGER PÅDERSSON, stod i flor
til

til År 1541, då sista Abbedissan BENEDICTA och Munckarne foro der ifrån (d).

VI. HÅTUNA Socken †, har 44 $\frac{7}{8}$ Mantal, der ibland 11 $\frac{1}{2}$ äro Frelse. Prästegården äro 1 $\frac{1}{4}$. Cronohemman. Uti denna Socken icke långt från Sigtuna Stad tvårt öfver Siön, vid en By, som kallas Signils-Berg eller Forn-Sigtuna, skal Habors Slätt vara at åskåda, som talas om i våra gamla Krönikor, och ligga på Södra sidan om en Bergsudde, der ingen Skog växer, ej eller något synnerligt Gräs: Den skal vara så kallad efter HAVOR Konunga Son i Norrige, som för sin oryggeliga kärlek til SIGNILD en Konunga Dotter i Sverige, uti Heden- domen vid pass År 222. efter CHRISTI Födelse blifvit der uti en Galge uphängd; och at Slätten kallas ännu i dag der efter Habors Slätt (e). STEPHANUS menar at detta är icke skedt, som MESSENIUS låjer År 222, utan År efter CHRISTI Börd 199 (f). De Danske gifva så före, at detta har händt på den orten i Seland, som kallas ån i dag Sigerstad (g). Den samma orten finnes hos STEPHANUM aftagen, der HAVOR, efter de Danskas berättelse, blifvit af Kong SIGAR uphängd (h). Andre mena detta vara skedt uppå en ort i Blekingen (i); Men Kyrkoherden i Ladugårdslandet Herr Mag. JOHAN GUSTAV HALLMAN tänker framdeles visa (k), at denne handelen

(d) Se Doct. Rhyzelii Kloster - Beskrifning pag. 62. Merå här om kan läsas uti Magn. Ol. Celsii Dissert. Acad. de Monasterio Sko, hållen i Upsala År 1728.

(e) Messenii Seond. Tom. 4. pag. 28. och des Suepent. Cap. 12. Laur. Petri Svenska Krönika pag. 77.

(f) In Notis ad Saxonem pag. 158.

(g) Sax. Grammat. Hist. Dan. Libr. 7. pag. 123. Worm Mon. Dan. Libr. 2. pag. 153.

(h) In Notis ad Saxonem Grammat. pag. 160.

(i) Petr. Petri Svenska Krönika pag. 29.

(k) Uti en Beskrifning öfver Nerike.

delen sig tildragit vid Segerfö Kongsgård i Nerike, som namnen af HABORS RÖSE, SIGNILDS Källa och Kong SIGURS HÖGAR eller Graffställe derstädes än i dag skola intyga.

Et stycke Norr ut från Hätuna Kyrka på Norrskog, som den nu kallas, är den gamla Kongshofs Rättegångs eller Håradets Domlåte, hvilket sedermera flyttades til Hätuna Kyrka, men nu hålles Tinget i Grans Gästgifvare-Gård. Kyrkan står på Cronogrund. Der uti ligger en Adelig Fru begravnen, af EKORNE Familien, hvars Lik icke skal vara rutnat, fast än hon för många År sedan blifvit död. Svepningen och Kistan äro aldeles multnade, men sielfva Kroppen, med alla des Muscler och Senor vål behåldne, och icke til det ringaste skadde. Hennes Bror, en Officerare, som långt efter henne der nedfattes, brede vid högra sidan om hennes Lik, är hel och hållen rutnad, förutan des vänstra arm, som legat närmast in til det andra Liket, och skal vara aldeles frisk, alt efter som LOCCENIUS i sin tid förnummit (1). Huru der med nu förevetter, vet jag ej förvilso. Uti denna Kyrkan äro begrafne Kongl. Maj:ts Troman och General Major af Cavalleriet Fri-Herren Herr Fabian Berends, som afled År 1670. den 3. Maj. Kongl. Maj:ts Troman och Öfverste för et Regemente Västgöthar, Fri-Herren Herr Lars Axel Mörner, som affonnade År 1676. den 4. December. Högvalborne Herr Carl Fabian Mörner, Herr Lars Axel Mörners och Fru Ebba Berends enda Son, dog År 1688. den 23. December, och Johan von Biuren, som är afleden År 1647. den 26. Junii.

Hätuna

(1) Loccen. Descript. Suec. M. S. pag. 101.

Håtuna Kongs-Gård har också fordom varit icke långt öster ut från Kyrkan, der ännu gamla Källare-Grunder skola finnas, fast än nu föga annat än namnet är der af qvart. Samma ställe innehafves nu af 8. Bönder och Kyrko-Herden för 5. Marker och 8. örtungar Land (m). På detta gamla Håtuna hade Kong BIRGER MÅNSSON sin Boning, hvilken måste lösa in denna Gård af Gref GERHARD af Holsten, som kommit der til efter sin Syfter HEDWIG, Kong MAGNI LADULÅSES Drottning. Der blef ock denne BIRGER af sina Bröder Hertig ERIK och WALDEMAR År 1306. den 29. September, genom list til fånga tagen, och fördd med sin Drottning i fångelse på Nykiöpings Slott, hvilket han så hämnade, at desse bägge hans Bröder måste svälta ihjäl på samma Slott (n), då var en usel tid i Landet, hvar af ordstäfvet:

*Nyköpings Gästabod och Håtuna Lek,
Hafva giordt många Kinder blek.*

Kong BIRGER sålde sedan denna Gård til Archie-Biskop NILS eller Upsala Dom-Kyrka, År 1311, men den vederkändes af Cronan, tillika med andra Kyrko-Gods År 1527 (o). I denna Soccken finnes allenast fångskog: en del åga Fiske uti Bonde-Kroken, Åkren är rättelig god, såsom ock en bördig Ångsmark. Nu äro der följande Säterier och Gods:

1. ASKE har vacker Tråbygnad, en stor Frukt-Trågård, god Åker och Ång, består af 4. Hemman. det första om 20. öre, 20. Penningar Land: Det andra om 7. öres Land. Det tredje om 25 $\frac{1}{4}$. öre. Det

(m) Hvilket är utdragit af en Kyrkans Pergaments Taffla, se Palmshöldes H. Skrifter.

(n) Rim-Kronikan pag. 129.

(o) Madorffs H. Skrifter om gamla Kongsgårdar och Slots.

Det fierde om 19 $\frac{1}{2}$ Öres Land med 9. Torp der under. Salig Gref AXEL DE LA GARDIE har tilbytt sig denna egendom, utom den fierde, som Salig Gref JACOB DE LA GARDIE köpt med 4 $\frac{1}{2}$. proCent. Cammar Rådet Herr DRUEWA är nu ågare der til.

2. HÅTUNAHOLM brede vid Siön Mälaren, har et vackert Stenhus och stora Trå-Bygningar, en liuslig Trågård (p) med Blomsterhus uti: god bårande Åker och Ång, samt Fiske uti Bonde-Kroken. Trån åro satte på både sidor om Vågen från Gården ånda up til Kyrkan: Denna Gård är 1 $\frac{1}{2}$. Hemman stor. Salig Fru EBBA BERENDS har bytt denna Gård til sig, men nu åger Herr Baron och öfversten CRONSTIERNA honom.

3. HAMMARBY om 3. Mantal, har en god Ång och Åker. Salig Fru EBBA BERENDS har tilbytt sig denna Gård: nu ligger den under et Bruk med Håtunaholm, och har samma ågare.

4. NYBORG ligger jemte en Vik, som löper från Mälaren och kallas Ullfiälen, åger et Stenhus 2. Våningar högt, och 2:ne vackra Flygelbygningar af Trå, en vål inråttad Trågård, och en Allée går från Gården så långt som Gården räcker: har god Åker och Ång, Skogen går ånda in til Håbo Härads Allmanning. Detta har fordom varit et ULFSPARRE såte, och innan det blef bygt til Såteri, hafva 2:ne Bønder bodt der sammastädes, då det kallades Nyby. Det består af 2. Mantal, och innehafves nu tilika med Ladugården Våckeby af Hof-Cancelleren Herr JOHAN HINRIC VON KOCKEN.

5. SKÅLSTA Gård har en vacker Tråbyggnad: består af 21. Öres och 21. Penningars Land med 3. Torp der under. Gouverneuren Herr OLIVECRANTZ, har fordom varit ågare både til detta och förr omnämde Aske Såteri. Sedan har Salig Gref

JACOB

(p) Se Gref Dahlbergs Kopparstycken.

JACOB DE LA GARDIE tilbytt sig den samma; men nu för tiden innehafves den, af Banco Revisören Herr PETER FEHMAN.

VII. TIBLE är Annex til Håtuna Gåld, kallas Håtuna-Tible til en skilnad från Skogs-Tible uti Hagunda Härad, och Kyrkan står på Cronogrund, Socknen är $27\frac{1}{2}$. Mantal stor: Halfva Socknen har god Timmerskog, och en del af Inbyggarna äga Fiske uti Skartven. Eljest är der öfver alt en tarfvelig Åker och Ång.

II.

BRO HÄRAD, förer *en Hiort med böga Horn uti sit Vapen*, ligger vid Mälaren och har tarfvelig Skog. Allmanningen är afmått år 1697, och består af ung Gran och Tallskog. Uppå denna Skogen ligga 4. stora Kärr, der uti Gran och Ahl växer. Lejondals Siön ligger så til, at Tible Socken i Håbo Härad är på den Norra sidan och Ryd Socken i Bro Härad på den Södra. Inbyggarna föda sig måst af Åkerbruk, emedan Jordmonen är måst öfver alt fruktbarande.

I. BRO Socken †, har $35\frac{3}{4}$. Mantal, hvar af $16\frac{7}{8}$. åro Frelse, samt 51. Frelse-Torp, Prästegården är $1\frac{3}{8}$. Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Fru FUNK har påstått Jus Patronatus til denna Socken. Der finnes merendels Skog och Fiske, samt en stark Sådes-Jord.

I. BROGÅRD har vacker Tråbyggnad med en Trågård och goda utågor, består af $3\frac{1}{2}$. Mantal, hvar under lyda 26. Torp, med Rå och Rørs Hemmanet Husbyn om $3\frac{1}{2}$. Mantal, utom 2. Torp i Ryd Socken på Tång Hemmans ågor. Salig Herr Assessoren GIDEON RÅLAMBS Arfvingar hafva tilbytt sig denna Gård, och nu äga Salig Herr Landshöfdingen GUSTAV FUNKS Arfvingar den samma.

2. BROLÖFSTA kallas LEJONDAL, om 3. Mantal, ligger vid en liten Siö, som har namn efter Gården: Der finnes vackra Tråbygningar och en god Skog, och under Gården lyda 5. Torp. Salig Herr CHRISTOPHER ASSARSSON har köpt med 3. proCent et Mantal: det gamla Frelse-Säteriet har varit 2. Mantal, och hört Fru CHRISTINA BANER til; men innehafves nu af Salig Herr Landshöfdingen GUSTAV FUNKS Arfvingar.

3. ULLEVI är väl bygt, består af 4. hela Mantal, har ymnig och stor Skog. Åkren skal vara Sandblandad: brukas under Säbyholm.

II. LOSSA Socken † fordom Ledfö, är Annex til Bro, har 28½. Mantal. Cappellans Bostället Samla är ½. Crono. Kyrkan står på Cronogrund, Herr öfverft MAURITS POSSE har påstått Jus Patronatus der i Socknen. Inbyggarne äga både Skog, Fiske och en god Sådesjord. Röra Backe uti denna Socken på Sanda ågor är en stor högd, på hvilken i klart Väder kan ses 3. til 4. Mil Våtter och öster ut. Der ses *Rörring*, et ställe som är omringad med Stenar, der Ungdomen fordom om Sommartiden hållit sin lek.

1. SÄBYHOLM vid Brofiården, har ymnig Skog med Timmer och Loftrån uti, en behagelig Trågård: bördig Åker, Ång och en god Betesmark: har stätelig bygnad. Ladugården är fyrkantig med et Torn i hvert hörn: Detta Säteri äges af öfversten Gref MAURITZ POSSES änke-Fru.

2. TORRESTA, med EKEBY och TIBLE Säterier, göra tilhopa 7. hela Mantal, har af början varit 3. Cronohemman: Donerades År 1574. åt Gref PONTUS DE LA GARDIE til evärdeligit Frelse, men är af Kongl. Rådet Salig Gref ANDERS TORSTENSSON först tilbyt, och sedan ifrån honom reducerat med 1683. Års Ranta, men sedermera åter utbyt efter Kongl.

Cammar-Collegii Bref den 15. Februarii År 1684: har goda utågor, brukas nu under Såbyholm. Under Såbyholm och Torresta Säterier lyda 11. Torp i Bro, 7. uti Låssa, och 7. uti Ryd Socknar.

3. ÅDÖ ligger på en kringfluten ö uti Mälaren, har varit et gammalt Herrefåte, som kan ses af et OLOF PEDERSSONS til ÅDÖ och Håradshöfdingens öfver Håbo Hårad utgifne Bref, År CHRISTI 1483. Men sedermera åter upbyggt, och giordt til Sätessgård af Herr ERIK ABRAHAMSSON LEIJONHUFVUD (q), har et Stenhus 2. Våningar högt, med 2:ne Flyglar (r), åger Segelfart til Stockholm. Norr om Gården är en Vinnbrygga, hvar öfver man kan fara med Håstar och Vagn, likvißt så at Segel Fartyg lika fult kunna gå der under både åter och fram: Der finnes en vacker Trågård med Granar klippte i Pyramider, en kostelig Löf- och Timmer-Skog, med en bördig Ång, och en god Betesmark, består af $1\frac{1}{2}$. Mantal, utom Rå och Rørs Hemmanet Vårkanne $\frac{1}{2}$. Mantal, och innehafves tillika med Frelsehemmanet Brandskog $\frac{1}{4}$. Mantal, af Riksrådet Gref ARVID HORN.

4. ÅLBRUNNA med EDEBY, BÅRGA, EKEBY, SÅBY och LUND göra tilhopa $3\frac{1}{2}$. Hemman, och åga en hårlig Timmerskog, och god Åker: brukas under Såbyholm. Landshöfdingen Salig Herr MAURITS POSSE har först byt åt sig Ålbrunna Gård vid Calmar-Viken, och nu åga Salig Herr öfversten MAURITS POSSES Arfvingar både det, Såbyholm och Torresta Säterier. Detta hemföll til Cronan genom reductionen, och År 1695. den 8. Julii giordes det til Boställe för Lagmannen uti Upland.

5. BÅRBY om 4. hela Mantal, innehafves af bemålte Herr MAURITS POSSES Arfvingar.

III. RYD

(q) Se Palmsehölds II. Skrifter.

(r) Se Gref Dahlbergs Kopparstycken.

III. RYD, eller VÄSTER RYD. Socken, är anfedd för Regal tils vidare, såsom den varit för År 1693, består af $22\frac{1}{4}$. Mantal, der af $6\frac{1}{2}$. äro Frelse. 6. Frelse - Säterier och $1\frac{1}{2}$. Ladugård med 42. Frelse - Torp. Prästegården är $1\frac{1}{4}$. Cronoheimman. Kyrkan ligger på Cronoågor. Der finnes god Skog och en bärande Jordmon. Somlige åga Fiske uti en Vik af Mälaren. Säterier äro:

1. GRANHAMMAR om 1. Mantal, med 10. Torp och en tarfvelig Skog, har en prydelig Bygnad, med en vacker Borggård, en god Åker, Ång och Mulbete. Ifrån uråldriga tider har detta varit ÖRNEFLYCKTARS Stamfåte; Men nu äger framledne Präfidenten Herr Gref HANS VON FERSSENS Enke-Grefvinna detta Säteri, och underhåller der samastådes et vackert Schefferi af Spanska Får.

2. TIBLE, LERBERGA, tillika med SVEDIESTAD, et Säteri om $1\frac{1}{2}$. Mantal, har goda ågor. Donerades År 1645. den 6. Februarii Kongelig Rådet Herr KNUT POSSE under Norköpings Besluts vilkor, men reducerades som pur Donation med 1683. Års Rån-
ta, och utbyttes af Fri-Herrinnan Fru MÅRTA BERENDS (s). Kom sedan til Herr JOHAN SILFWERCRANTZ, hvilken År 1712. den 8. April sålde det til Kongelig Rådet Gref CARL GYLLENSTIERNNA för 12000. Daler Kopparmynt, men finnes sedermera vara utbyt och Säteris friheten sat ifrån Lerberga och Svediestad på Tible Hemmanet (t), som nu innehafves af framledne Präfidenten Gref HANS VON FERSSENS Arfvingar.

3. TORSÅTRA har 3. vackra Stenhus, som icke länge sedan blifvit upbygde. Från Gården är en behagelig utsikt åt Mälaren, hvilken icke ligger långt der ifrån. En Trågård ligger på Norra sidan: hvar

Q 2

ut-

(s) Efier Kongl. Cammar-Collegii Immission den 1. Dec. 1683.

(t) Kongl. Cammar-Collegii Bref den 15. Junii 1730.

utöfver der också finnes stora förmoner både i Åker, Ång, Skog och Fiske. Detta Säteri består af 2. hela Mantal eller 32. öres Land, och har 7. Torp under sig. Salig Gref GABRIEL BENGTSSON OXENSTIERNNA har fordom byt til sig denna Gård, men nu är Kongl. Secreteraren Herr CARL ISERHJELM Ågare här til.

4. TRANBYGGE om 1. Mantal, hvar under också 2. Vatten-Qvarnar och 1. Såg-Qvarn lyda, som stå vid Strömmen, hvilken flyter där förbi, utur Lejonalds Siön nid i Mälaren, och tryter ej på Vatten hela Året igenom, Gården är vål af Trå upbygd, har god Timerskog, en bördig Ång och en liten vacker Trågård, innehafves af Fri-Herrinnan Fru MAGDALENA VON DER NOTHS Arvingar.

5. ÖRNÅS med VIBY om 2½. Mantal och 17. underliggande Torp, har goda Tråbyggningar: är et af HOGENSKILD BIELKES Gods, som år 1612. och 1713. gäfvos Kongelig Rådet och Drotfen Salig Gref GABRIEL OXENSTIERNNA GUSTAVSSON Allodialiter; men detta abalienerades Åren 1633. och 1650. Nu brukas Viby såsom Ladugård under örnås, sedan Kongelig Rådet och Præidenten Gref CARL GYLLENSTIERNNA köpte dem år 1712. den 8. April af Cammar-Rådet Herr JOHAN SILFWERCRANTZ för 15000. Daler Kopparmynt.

IV. NÅS är Annex til Ryd, består af 30½. Mantal, hvar af 16. åro Frelse och 1. Frelse-Säteri. Cappellanen har 1½. Cronohemman uti Kyrkbyn til sit Boställe. Kyrkan står på Cronogrund. Stora Landsvägen emellan Stockholm och Västerås stryker genom Socknen, och Tible Gästgifvaregård, hvarest hålles ordenteligen Ting med Bro Hårad, ligger brede vid Kyrkan. Folket föda sig af Åkerbruk, och somlige åga Fiske uti Görvålen, eljest fara de i Skiuts. I denna Socken ligger:

I. STÅKE, fordom et Biskops Slott, på en ö uti Mälaren 3. Mil från Stockholm och 4. från Upsåla, juft vid Segelleden der emellan: kallas också Almarståk, til en skilnad ifrån Baggars Ståket vid Bo Herregård i Vårmdö Socken (u), har från uråldriga tider varit uppbygdt til en Värn emot de Folkslagen som bodt öster ut om Hafvet, och flera, hvilka som tidast föllo in och plundrade Ståderne i Mälaren. År 1187. har Arche-Biskop JOHAN den II. blifvit der sammastådes ihjälslagen af Esterna. Uti Kong KNUTS tid eller År 1328. Testementerades det af CARL ORESTESON eller CHRISTERSON, som sedermera stadtåstades af Kong MAGNUS SMEK, til Klostret i Sigtuna; men uti NICOLAI den III: dies tid fingo Arche-Biskoparne uti Upsåla det i besittning (x). Herr AMUND ALGOTSON STURE, en af den gamla STURE-ÅTTEN har År 1424. vid Sollentuna Ting talat på Almarståk, då Nåmden vitnat, at Herr JON CARLSON hade rätteliga ägt det, och at AMUND JONSON efter honom ärf det, ock så hans Dotter CHRISTINA Herr AMUND STURES Hus-Fru: hvarföre Holmen tildömdes honom på sin Hustrus vägnar, som Huset stått uppå. År 1440. hölt CLAES SLAU et Lagmans-Ting uppå BENGT JÖNSONS vägnar å samma stad, då lät Fru KERSTIN Herr AMUND STURES Hus-Fru kåra uppå 16. Ortuger i yttra och 8. öre i Almarståk, som var i Marks Land, gammalt Frelle, köpt af OLOF KOGGER, samt Holmen, Strömmen och Fårgan som förmålt är, och fick der vidare vitne och Dom uppå (y). Sedermera blef det År 1517. på Herre-Mötet i Stockholm allmänneligen beslutit, at detta onda nåstet skulle nederbrytas, efter det så ofta varit Riket skadeligt i Archie-Biskoparnes JÖNSES, JACOBS och GUSTAV

Q 3

TROL-

(u) Se pag. 162. (x) Sigtuna Stans et i Cadens pag. 314.

(y) Se J. Perlingshiölds Ätte-Samlingar vid gamla Sturvarne.

TROLLES tid, hvilket ock strax der på skedde igenom STEN STURE. Nu är det en Stenhög, och der under en enda Källare, som hålles vid makt (z).

2. STÅKES LADUGÅRD I. Cronohemman, skänktes År 1612. åt Riks-Ammiralen Herr JÖRAN GYLENSTIERNNA, under Norköpings Besluts villkor, men drogs åter in til Cronan, som en pur benådning med 1683. Års Rånta.

3. KÅLSVIK och HAMRA Säteri, kallas också LENNARTSNÅS, om 1. Mantal, har blifvit bortbyt från Kongl. Maj: och Cronan År 1537. den 3. Januarii til ANDERS SIGERIDSSON til Bro, men innehafves nu af Salig Grefvinnan Fru CHRISTINA STENBOCKS Arfvingar, har vacker Träbygd, Trägård och andra utågor med en behagelig utsikt.

4. ASPVIK en Sätsgård om 4. Mantal och 1. Qvarn, donerades åt Herr ANDERS SIGERIDSSON, under Frelse frihet den 25. Julii År 1571, men återkändes som en pur Donation, med 1683. Års Rånta, och är nu indelt under Cavalleriet.

III.

TRÖGDS HÅRAD, förer 3. *Ax uti sit Vapen:* är måst slätt och Skoglöst, så at knapt på några ställen kan finnas något brånle. Allmanningarne äro så illa medfarne, at hvarken Timmer eller Ved der uppå finnas, utan de måste Socknars Inbyggare måste föra sådant från Vittinge Skog i Veiismanland. Skogen Smeden, hvar på Enköpings Stad har af ålder haft sina Hagar och Vretar, är nu aldeles uthuggen, så at der icke annat är, än ljunghäls med små Löfskog, Enebuskar, och några enda små Grantrån, men et godt Sommar-Bete. Samma Mark är $\frac{3}{4}$. Mil lång och nästan lika bred, har

(z) Se mera här om uti Disp. de Sigt. Stante & Cadente.

har en god lägenhet til Schäfferi inrättning. Torsvi Skog uti Torsvi och Vekholms Socknar blef tillika med der til lydande Brandholmar i Mälaren förklarad för Allmanning År 1695. och afmått 1698, är nu uthuggen och består endast af Bergaktig liungmark, som ej har särdeles godt bete. Hammar-skog emellan Lifel-Ena, Husby, Siutolft och Vilberga Socknar, har af ålder varit Trögd Hårads Allmännings Skog, och kallades Konungs Tridungs Skog, hvar uppå de ibland andra gamla Bref upviså Kong ALBRECHTS År 1396. om St. Viti Dag, hvilket innehåller, at samma Skog skulle vara, såsom den utaf ålder varit, deras Tridungs Skoga, och Tridungs Rätter blifva hållen, efter som gamle der på gifne Bref ommåla (a). Landet är der mycket Bergaktigt; Skogselden har för lång tid sedan gått öfver Skogen. Nu tår tiden år denne Mark helt bar, så at et lats Enebuskar der i orten kan kosta Inbyggarena 4. Daler Kopparmynt med dagsverken och dragare, och likafult kunna de icke få så mycket de omtränga. Hornó Allmanning har knapt Fångskog, men et kosteligt Mulbete: midt på denna Allmanning ligger et Skogsvaktare Torp nyligen upbyggd. Nedre vid Siön är Fårg-Stället Korisgran, som stättar öfver Resände til alla der omkringliggande öjar.

I. HAKSTA Socken †, har $24\frac{1}{2}$. hela Heman, hvar af $10\frac{1}{2}$. åro Frelse. Prästegården $1\frac{1}{2}$. Crono. Denne Socken ligger så godt som på en udde, hvilken skiuter ut i Mälaren, mellan Grifta och Hummel-Vikarne, har små Skogsbackar, men god Åkermon och Ångsmark. Kyrkan står på Cronogor, och Gref WREDE har påstått Jus Patronatus der i Socknen.

Q 4

II. LÖT

(a) Joh. Hardorf. tryckte Stadzar pag. 24.

II. LÖT Socken är Annex til Haksta Gård, har 40. Mantal, der af 11 $\frac{3}{8}$. åro Frelse. Cappellans Bostället är $\frac{1}{2}$. Cronohemman uti Ramby, Kyrkan står på Crono- och Frelsegrund. Siön Hummel-Viken stöter på östra sidan til denna Socken. Den har ingen Skog, utan några få Backar undantagandes vid Fånö Herregård; men der emot en god Åker och Ångsmark. Här ligger:

FÅNÖ en gammal Sättes- och Herregård om 2. Mantal, som tillika med Söderby, Bedarö, om 3. hela Mantal och Valby Ladugård, om 5. hela Mantal, samt 15. Torp, alla i samma Socken, innehafves af Gref AXEL WREDE - SPARRE. Uti gamla Handlingar nämnes denne Gård Fånö, til äfventyrs af det gamla ordet FAN eller FANIN, som märkte en Herre. År 1305. har här bodt en Adelsman FULCKO vid namn, med sin Fru RAGEBORG, hvilken varit Syster med Herr ISRAEL ERLANDI, som skrifvit vitam St. ERICI (b). Der finnes nu för tiden vackra Tråbygningar, en ståtelig Trågård med Blomsterhus, hvarjehanda prydnader och Frukt-Trån uti, har en mycket bördig Åker och Ångsmark: en stor grof Granskog, och et godt Fiske uti Hummel - Viken, som på 3. fidor sluter sig in emot sielfva Gården.

III. VEKHOLMS fordom VEKOLS Socken *, har 57 $\frac{3}{8}$. Mantal, af hvilka 14 $\frac{3}{8}$. åro Frelse. Prästegården är 1 $\frac{3}{8}$, och Cappellans Bostället $\frac{2}{3}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. Denna Socken ligger nid åt Björkfiården, har allenast några enda små Skogsbackar, och Folket föda sig måst af Åkerbruk.

Vid Choret i denna Kyrka är en Murad Graf, der uti Felt-Herren Gref JACOB DE LA GARDIE med sin Grefvinna Fru EBBA BRAHE ligga begrafne. Han
afled

(b) Se Palmshölds H. Skrifter.

afled År 1652. och hon 1674. De hafva haft tilhopa 14. Barn, 5. Söner, nämligen: PONTUS FRIEDRICH, JACOB CASMIR, GUSTAV ADOLPH, AXEL och MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE. Af deras 11. Döttrar hafva fömliche blifvit döde i späda Åren.

Midt i Kyrkan Söder ut är et annat Graf-Chor, der uti Riks-Rådet Gref JOHAN PONTUSSON ligger begrafven, med sin Grefvinna, som var af OXENSTIERNA - FAMILIEN.

Eljest finnes också vid denna Kyrkan 4. rätt vackra Klockor, som samma Grefveliga FAMILIE gifvit dit. Likaledes en stor förgylt Kalck af Silfver utgrafven och fullsatt med rara Stenar, som skal vara tagen uti Ryssland, såsom ock et vackert Orgevärk, utom åtskillige andra prydnader.

Gref JACOB DE LA GARDIE har ock i sin tid börjat inrätta en Schola och et Hospital der vid, dem Riks-Drottnen Gref MAGNUS DE LA GARDIE omsider fullbordade, och blefvo uti Reductionen vid sina förmoner lemnade.

Här kan jag ej gå med tyfthet förbi en märkelig ting. På denna Socknens Kyrkogård, brede vid stigen, som går åt Kyrkoherde-Gården, står en lång Påle med en i Korfs påslagen Brådlapp, af fast och varaktigt Trå, och är nu med lång Måssa öfverväxt. Samma Påle skal af det tilfallet vara ditsat, som åtskillige i orten veta at berätta, men särdeles Klockaren i Torsvi Socken PER ANDERSSON, hvilken ännu lefver, och har i sin ungdom tient hos Kyrkoherden i Veckholms Socken Salig Herr UDDO MATTHEI, då han af trovärdigt och hederligt Folk hördt säjas, at en Kyrkoherde, för nu vid pås 150. År tillbaka, varit i Veckholm som hetat MELCKER, hvilken haft den plågsed, at han hvar Afton ehuru sent det också var, gåt i Kyrkan och giordt sina BÖner framför Altaret. Hans Hustru har icke särdeles

deles tyckt om en sådan Kyrkogång; hvarföre hon ock om en Afton sagt åt en sin Dräng: *Kåra Lasse, om du vil taga et hvitt Lakan öfver dig och ställa dig i vägen för Far, när han går ur Kyrkan, och skråma honom, så skal du få et stop Öl.* Der til Drängen samtyckt och stält sig jemte vägen, då Prästen kom utur Kyrkan. Men när Prästen blef varse detta Spöket, har han genast med sin Bön til GUD få mycket åstadkommit, at Drängen börjat funcka, hvilket Prästen sedt, och tänkt, at han skulle säja hvem han vore; Men som Drängen tegat, har Prästen åter begynt bedia, då Drängen funckit til Median och ropat: *Det är jag, det är jag.* Hvar på Prästen svarat: *Nu är det för sent.* Således sanck Drängen lefvandes nid i Jorden: hvar af denna Pålen blifvit til en åminnelse uprest, och nog Sten förder i holet omkring den samma. Denne Kyrkoherdens Hustru skal omsider blifvit begrafven i Håtuna Kyrka; men hennes Kropp har ej kunnat i långliga tider rutna (c), om detta är den samma, som omtalas vid Beskrifningen öfver Håtuna Kyrka (d), har jag ännu ej kunnat förvissa utrona. Här i Socknen ligger:

EKHOLMEN et Säteri, som har Segelled til Stockholm, och der hos många hårliga förmoner til ågor, Åker, Ång, Skog och Fiske, åtskillige vackra Bygnader, Trågårdar och Jägare Parcker: Åges nu af Herr Landshöfdingen ERIK ODELSTRÖM; men har i de äldre tider varit et BIELCKE och STURE Gods. Här har Herr GUSTAV STURE hållit til (e).
Men

(c) Detta har jag inhämtat af Herr J. Biörkmaus berättelse den 3. September År 1741, som nu är Inspector på Ekholmén, och giordt sig stor möda, at så visshet här om.

(d) Se pag. 237.

(e) Vid. Kong GUSTAV den I. Historia pag. 2.

Men omfider har det fallit til Kong GUSTAV den I. Kong JOHAN den III. har gifvit samma Gård År 1571. den 27. Julii med alla des ågor, jemte åtskilliga Gods och Gårdar, samt Vekholms och Haksta Socknar åt Gref PONTUS DE LA GARDIE til Fri-Herredöme, under vissa vilkor, sådeles at det icke skulle falla til Arfs, hvarken åt något Man- eller Qvinno-Kön, såsom det plågar handlas med annat Arfvegods efter Sveriges Lag, utan bemålte Herrskap och Fri-Herredöme skulle efter Gref PONTI dödliga afgang, med alla Privilegier och förmöner komma til hans äldsta Son, der han skickade sig troligen. Omfider år detta Gods uader Kongl. Majt och Cronan indragit efter Riksdags Beslutet År 1680, med 1681. Års Rånta: enkannerligen af de skål, at det samma stått någon tid upteknat uti Cronones Böcker för såkfåls Gods, och sedan inskrifvit ibland Crono-Godsen: brukat för Kongs-Gård, och omfider bortskänkt til Fri-Herrskap. År 1585. hafver Gref PONTUS DE LA GARDIE slutit Contract med Bygmästaren M. HANS ITALIENNARE, om det Stenhus som skulle upmuras på Ekholmen, nemligen först Källaren, sedan der öfver en hvälfder gång: der uppå en Våning 7. alnar hög, sedan en Våning 8. alnar hög: den öfverste Våningen 9. alnar, uppe under Taket i Kyrkan och en Kammarer der ofvan på, samt 4. små Rundelar med Torn uppå. Muren skulle vara 3. alnar tiock, och sedan hvar Våning öfver annan blifva $\frac{1}{2}$. aln smalare eller tunnare, men detta lærer ej kommit til sin fullbordan; Emedan det stora Huset, som der nu står år af Riks Felt-Herren Gref JACOB DE LA GARDIE upbygdt, och håller i längden 32. och i bredden 28. alnar, år 2:ne Våningar högt, utom Vinderna med 2. Flyglar der vid, hvardera 14. alnar långa och 12. alnar breda, har et vackert Torn, som år täkt med

Kop-

Koppar, sielfva Huset har Spåntak, och den ene Flygelen är täkt med Bly (f). Under hela Huset äro hvålfde Källare uti 6. stora Rum fördelte. Der var tillförene 1:mo på Norra sidan en stor Bygning 2:ne Våningar hög med Spåntak af 72. alnars längd och 16. alnars bred om 25. Rum, med Deviser på hvar Dör. 2:do Väster på Gården en Fogdebygning, 36. alnar lång och 12. alnar bred af 7. Rum med Spåntak. 3:tio En Kóks Bygning uti samma strek, 42. alnar lång, 12. alnar bred af 5. Rum. 4:to Uppå Södra sidan en stor Bygning, som kallas Badstugu Bygningen om 72. alnars längd och 16. alnars bred, 2. Våningar hög med Spåntak, af 25. Rum större och mindre. Desse tvänne Bygningar, som äro af lika storlek, gå såsom Flyglar ifrån sielfva Stenhuset, och äro upbygde uti Riks-Rådets Gref MAGNI DE LA GARDIES tid. 5:te Et stort Stall af Korfsvärke upmurat om 80. alnars bred. År 1686. bran det gamla Stenhuset af, genom en olyckelig Vådeld (g). På de gamla Murarna är nu et nytt Stenhus upbygdt.

Här vid Ekholm är också et Capel eller Hof-Kyrka af Sten om 22. alnars längd och bred i fyrkant, med hvålfd Källare under: innan til med vackra Målningar, Predikstol och Bänckar väl utpydd. Utan til är Fri-Herre Vapnet af Ekholmen öfver Dörren uppsat, och der under en stor fyrkantig Sten, på hvilken följande Skrift med förgylta Bokstäfver är utristad:

Psalm CXVI. v. 12. O huru skal jag veder-gälla HERRanom alla Hans välgerningar, som Han mig gör. År efter CHRISTI Börd 1671. då et hundrade År voro förslutne, sedan Ekholms
Fri-

(f) Se Gref Dahlbergs Kopparstycke här öfver.

(g) Se Palmshiölds H. Skrifter.

Fri-Herrskap vardt af Högstpriselig i Äminnelse Kong JOHAN den III. bebrefvat til Herr Pontus De La Gardie, som skedde Anno 1571. den 27. Julii, hafver den Högvälborne Herren, Herr Magnus Gabriel De La Gardie, Grefve til Läckö och Arensborg, Fri-Herre til Ekholmen, Herre til Hupsal, Högjentorp och Venegarn, Sveriges Rikes Råd, Riks-Canceller och Lagman öfver Västergötland och Dal, låtit detta Capellet upbygga til GUDs Namns Åra, och til en tacknämnelig ihogkommelse af sådan GUDs och Sveriges Konungars Nåde, som denna De La Gardiska Familien nu i 100. År, in til denna tiden hafver åtniutit, med innerlig och trogen önskan, at GUD ville Konungens Stol befåsta til evärdeliga tider, och med all Lycksalighet bekröna, bevara och beskydda Sveriges Rike vårt kåra Fädernesland, såsom ock hålla öfver denna De La Gardiska Familien än vidare sin Gudomliga vård, och utbreda öfver Henne mer och mer sin nåderika välsignelse.

En Tafla har ock tilförene stått öfver samma Dörr in uti Capellet, som visat huru hela DE LA GARDISKA FAMILIEN sig ökat och kringgrenat uti Sverige. Följande öfverkrift har varit på denna Tafla:

Genealogia De La Gardiana ifrån Herr Roberto De La Gardie, som lefde År 1387, til Herr Pontum De La Gardie i en Linea descendentis; men särdeles af alla Herr Ponti afkommande och deras Giften ifrån det Han kom i Sverige, och af Konung JOHAN den III. med

Ek-

Ekbolms Fri-Herrskap blef benådad År 1571. in til År 1671, altså 100. År, då detta Capell blef upbyggt, och denna Taffla upfat til åminnelse af Herr Magnus Gabriel De La Gardie, Grefve til Läckö och Arensburg Fri Herre til Ekholm, &c. Sveriges Rikes Råd, Riks-Canceller, och Lagman öfver Västergötland och Dal.

Men denna, tillika med andra slika Tafflor, togs der utur Kyrkan År 1727, och skola vara framledne Riks-Rådet och öfver Hof-Marichalken, Gref MAGNUS JULIUS DE LA GARDIE tillfalte.

Trågården vid detta Gods innefattar 400. alnar i längden och 220. alnar i bredden: har varit med stor kostnad anlagd, samt med många kostbara Trån och åtskilliga Lusthus, Ritningar, Affkisten, (Quarterer) Löfvärk och tåkta Gångar vål inrättad. Det prydeligaste Lusthuset har afbrunnit när Husfets bran. Des utan är ock der en Köks- och Frukt-Trågård uptagen af et Morass, 342. alnar lång och 316. alnar bred; der uti finnes 9. stycken större och mindre Dammar, tilhopa in emot 3000. qvadrat Fannar: Humlegård, Väder- Qvarn och Tegelbruk. Här skal fordom också legat et Dominican Kloster eller af Prediko-Orden, fast ån ingen efterrättelse der om nu för tiden kunnat inhämtas (h).

IV. TORSVI eller TORSVIK Socken *, år Annex til Vekholm, har 11 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $5\frac{3}{8}$. åro Frelse utom Cappellans-Bolet. Kyrkan står på Cronogrund. Denna Socken ligger in til Biörkfjärden, så at Torsvi-Viken går ånda up emot Kyrkan: har godt Åkerbruk, fast ån orten är stenig och backug. Der är den så kallade Torsvi Skogen. Nedan för Södra ändan på denna Socken ligger Brandholmen,

(h) Se Doß. Andr. Rhyzelii Kloster Beskrifning.

men, et mycket högt och på alla sidor brandt Berg, juft vid Segelleden til Enköping, brede vid Biörkfiården. De Siöfarande kunna der efter råtta sin kosa långt ut i Siön. Öfverst uppå Berget skal ännu finnas store Stenhögar, och Folket låja, at Jättar fordom haft sit tilhåld derstädes, för de stora Stenar skul, som der är samlade öfverst på Berget. Men ho vet om icke der i fordom tina varit en lådan Vårn eller Borg, dit Folket kunnat undansly, eller ock gifva tilkänna genom itånde Vårdkafar, när något Fiendteligt var å fårde; efter som dylika quarlefvor och lemningar efter Stenbygnader finnes mångastådes på höga Berg i Mälaren, der eljest ingen synes kunna haft et ståndigt tilhåld eller hemvist.

V. KUNGS-HUSBY Socken är Annex til Vekholm, har $23\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $10\frac{1}{2}$. åro Frelie, och $\frac{5}{8}$. Cronohemman til Cappellans Boställe. Kyrkan står på Cronogrund. Socknen har fordom haft god Skog, men är nu aldeles uthuggen. Folket taga fôdan måst af Åkerbruket. Kungs-Husby i denna Socken har fordom varit en Kongsgård; är nu en Bondeby. Ännu skola quarlefvor ikönjas der Kungs-Hulen stå, och visas af allas som bo der omkring. Kong MAGNUS-LADULÅS har der gifvit ut et sit Gåfvo-Bref för Herr TIDEMANNO på en ö, kallad Arxö, Daterat den 9. Calend. Dec. År 1282. Der ökte också Kong BIRGER sin Drottning Morgon-Gåfva, gjorde en Regerings-Form, som efter hans Död skulle i akt tagas, och en vis ordning om de fattigas tionde År 1299. Kong ERIK af Pommern gaf Kungs-Husby, med hela Trögden, åt sin Drottning PHILIPPA til Morgon-Gåfva, som sielfva Brevet År 1420. utvisar (i).

ELLOF-

(i) Se Johan Hadorffis berättelse om gamla Kongs-Gårdar och Slott.

ELLOFTE CAPITLET.

Om

Andra Fögderiet i Upsala
Höfdingedöme.

I.

HERCKEBERGA Socken †, är Annex til Långtora i Lagunda Härad, innehåller $18\frac{3}{4}$. Mantal, hvar ibland allenast 2. åro Frelse. Uti denna Socken finnes på några Byars ågor litet Skog eller finå Buskar. Eljest åro der hvarken Herrgårdar, Sióar eller Elfvar; men likvist en god Sådesbygd, har goda Ångar och Betesmarker. I Herkebårga By finnes en Källaregrop efter en Gillestuga, som der skal fordom hafva varit. Kyrkan står på Skattegrund.

II. LITSEL-ENA kallas också LISLENA †, vore en torr och mager Socken, om den icke hade så bördig Åker och Ång. Någre Byar hafva allenast liknelse til Skog, hon är $60\frac{3}{4}$. Mantal stor, af hvilka $10\frac{3}{4}$. åro Frelse. Prästegården är $1\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronoågor. På Hållby ågor är en Hållöbrun uptagen, och kringstångd med Brådplank och Tak öfver. Uti denna Socken ligger också en Rudfió, som kallas Hallarby Sió, der uti någre Byar hafva deras Fiske; men börjar nu År från År at Valla igen. Uti Litslena Gästgifvaregård här i Socknen hålles Tinget med Trögds Härad. Säterier åro:

1. DIURBY, som uti dessa senare tider blifvit mycket båttrat och upodlat med vackra Tråbygningar, Trågårdar och andra tilhörigheter. Ågorne räcka in til Hallarby Sió; Asseslören Herr SAMUEL HEDENGRAN åger denna Sättes-Gård.

2. TAR-

2. TARE eller GRANBERG om 8. öres Land, är vackert bygt af Trå med en större och 2:ne mindre Bygningar, har goda utågor, hvilka räcka in til Hallarby Siön, såsom ock en behagelig Frukt-Trågård, som nyligen blifvit inrättad. Salig Herr KNUT POSSE har fåt detta Säteri i vederlag, och nu äges det af Herr JOHAN TORSTENSSON.

III. HUSBY SIUTOLFT fordom HUSBYGISMARCK Socken *, har ingen Skog, utan allenast Fiske i Jälstavig: Eljest föda de sig af Åkerbruk. Denne Socken har 28½ hela Hemman, som alla äro Skatte och Crono. Uppå Bänckarna i denna Kyrkan läses följande Verfer:

Som våre Förfäder hafva bygt oss til fromma,
Så bygge vi åt dem, som efter oss komma:

Och byte så godt med godt,
Det som vi af våra Förfäder fått. 1643.

Uppå en Grafften läses:
Kom ihog at döden icke försummar sig,
och du vest ju väl hvad förbund du med döden
nom giordt hafver.

Uppå Gismarcken i denna Socken finnes en Runsten med sådana ord: *Gida lit raisa stain at Tortarf buanta sin sun Gudvaukar; auk buki Harvistum: Duli ristli stn.* Det är: GIDA, Bonden THORTARFS GUDVÅKARS Sons Hustru eller Enka, har låtit uprisa denna Sten honom til åminnelse, och hon bygde up Harvista, DULI ristade Sten. Emedan Jordtracten omkring samma Sten kallas Gismarcken, synes likt, at den i gamla tider blifvit kallad GIDAS Marck, utaf GIDA som står nämder på Stenen, som uti Casu Genetivo heter GIDAS och således GIDAS Marck, den nu kallas Gismarck. Af de ord, som stå på denna Runsten, *auk buki Har-*

Harvifstum, det är; och bygde Harvifsta: Vil Se-
creteraren JOHAN HADOREIUS visa uti sit Företal
til Gotlands Lagen, at der med skal förstås Har-
vifsta, som sedan blifvit sammanlagt med Kongs-
Gården Ekholmsfund.

EKHOLMSUND, har för långliga tider legat på en
liten Holme vid Sundet, som går emellan Mälaren
och Jällstaviken, och utan tvivel fät sit namn der
af. Tilförne har det hetat Hervifsta eller Harvesta,
efter som de störste Husen stå upbygde på Harfvesta
Bolsta. Den Runsten som står upstäl på Gismarcken
Våster om Husby Siutolfts Kyrka skal utvisa hvem
som först bygt samma Hervifsta Gård (k). Detta är
en gammal Kongsgård, som skäligen kan jemföras
med de yppersta och hårligaste Gods i Riket, så
väl i anseende til des stora planteringar och röd-
ningar, många Dammar och Vatten-Konster, som
prydeliga och kostbara bygnader (l) både af Sten
och Trä: Til at ej tala om des hårliga Åkrar, Ån-
gar, Diurgård, Fiskevatten och ståtliga Trägar-
dar. Hvar til kommer at sielfva orten, der det lig-
ger, vid et Sund mit i Skogen, är af naturen myc-
ket liuslig och behagelig: Gården är bygd jemte
Viken; och brede vid vågen äro 2. rader skugrike
Löstrån satte ånda bort at å både sidor, hvilka med
största behaglighet locka ögonen til deras åskåd-
de. Brön och Krogen Arrenderas nu för tiden bort
emot 303. Daler Silfvermynt, som är Cronan be-
hållit (m). Felt-Marschalcken Gref ÅKE TORR har
i sin tid, År 1636. den 21. Martii fått tilstånd af
Kongl. Senaten at bygga en fläck der på Ekholm-
fund (n), då han å nyo låtit fåtta up det större
Sten-

(k) Se Palmshiölds H. Skrifter.

(l) År i Koppar afdragit uti Gref Dahlbergs Värk.

(m) Se Jord-Bok. År 1737.

(n) Rikets Archiv. Registr. pag. 119.

Stenhuset, som är 33. alnar långt, 20. alnar bredt, och 10. alnar högt på Vaggarna, och täkt med Tegel. Men sedermera har Felt-Marschalcken Gref CLAES ÅKESSON TOTT låtit bygga up et annat gent emot det förra efter Italienskt Bygningsfätt, hvilket håller i längden 20, i bredden 8, i högden 5. alnar, och har lika som det förra Tegeltak. En tid var det årnat, at det gamla skulle göras helt lika med det nyare, som också kan skönjas af den afritning, som här öfver finnes uti Gref DAHLBERGS Svecia Ant. & Moderna; men sådant har ännu icke hunnit sin fullbordan. Emellan bägge ofvannämde stora Stenhusen är et mindre på Västra sidan om Borggården, hvilken slutes emellan dem såsom uti en rundel. Uppå den ena sidan om Slottet äro stora Vallar och Vattugrafvar, och på den andra en hop Vattenkonster, lönlige Vattenledningar under Jorden, Springe-Källor, med åtskilliga konstiga Vattenfall, hvilkas like näppeligen finnas på någon annan ort i Riket.

Den stora Lustgården på östra sidan om de bägge större Stenhusen, är mycket härlig och full med utklipta Trån, Vattenkonster och mångahanda prydeliga Ritningar. Uti första aflättet ofvan för Löfvärket är Faciaten af huggen Gotlands Sten, och midt emot samma Löfvärk stå 30. Pelare af samma huggen Sten. Uti den stora plan af 1020. alnars längd och 623. alnars bred, som är planterad med unga små Granhäckar, finnes 6. store Aleer med skurna Berberiser, Aske-Lön- och Linde-Häckar. Den andra Vågen eller Alleen är sammaledes med åtskilliga Frukttrån utprydd. I samma plan står den stora Vattenkonsten. Der får en ock se 8. Cascader, med sina Skålar och Speglar. Nedan för Cascaderna är en Graf 163. alnar lång och 6. alnar bred. Uppå Norra sidan i planen emot Cascaderna är likaledes

en stor Vattenkonst, som kallas *l'Amoureuse*, hvar jemte 4. små finnas, som de kalla *l'Amouretter*, hvilka äro bygde med sina Brunnar. Vid ändan af samma plan finnes et stort Vattenlprång af gutin Malm up emot Skantsen, der planen å den sidan mot Diurgården slutes. På Södra sidan är också en Vattenkonst näst in til *Liljedammen*, som kallas Peruqven af de dubbla Rör, som der finnas. Strax der nedanföre är Vattenkonsten *Stiernan* med 9. Pipor.

Frukt - Trågården är på Norra sidan om den nästnämde stora Lustgården, så at Landsvägen löper emellan dem bägge. Fasängården är på den Södra sidan. Brede vid Trågårdarne ligger en liufig Skogstrakt, som med sina skyggiga Trån gifver en upfriskande svalcka emot Solens heta om Sommare. Diurgården är åt samma sida, såsom ock aflängde Bygnader för hvarjchanda Foglar, både Vilda och Hemtamda.

De många Dammar och Vattenledningar, som här å orten til en stor myckenhet finnas, må ej här gås förbi, emedan den kostnad, som blifvit der på giord, varit nästan otrolig: *Ruddammen* vid Ella är 80. alnar lång, 4. alnar bred, och 5. alnar diup. Detta Ella var et Tegelbruk, under Kongsgården der 9000. Tegel på en dag kunnat brännas; men är för många år sedan ödelagdt. *Ruddammen* i Vindbro Ången är 26. famnar lång, och 9. famnar bred, *Dammen* i Trågården är 306. alnar lång, och 13½. aln bred. *Bygnästaredammen* fram för Canalen af 130. alnars längd, 10. alnars bred och 3. alnars diup med Pålvärke framman före. En annan om 20. alnars längd, 8. alnars bred och 2. alnars diup: Än en näst framman för Canalen om 5. alnars längd. *En Ruddam* 130. alnar lång, 12. alnar bred och 3. alnar diup. *Canalens Hufvud* 70. alnar långt, 50. alnar

alnar bredt och 4. alnar diupt. Sielfva stora Grafven ligger från Borggården Väster ut; har uti längden 820. alnar, bredden ofvan til 30. alnar, men nedre i botnen 20. alnar, och är 3. alnar diup. På Södra sidan om samma Canal eller Graf åro 78. stycken Löntrån uti et rätt strek planterade, sammaledes på den Norra sidan uti 2. rader, den ena af 71. och den andra 78. stycken Löntrån, hvilket gör utsikten på den sidan om Slottet rätt härlig. *Grafvens Hufvuddam* håller i längden 130, i bredden 70, och i diupleken 10. alnar, är pålad alt omkring, och med 2:ne stora Stenkistor förebygd emot Ladugårdsväggen. *Kämpedammen* är 90. alnar lång med en Stenbrunn uti. *Stiernedammen* en tenaile omkring en Holme af 450. alnars längd, 15. alnars bred och 4. alnars diup. Från denna Dammen går et Rör genom en borrad Stock, under Jorden til *Kärrdammen* af 90. alnars längd. *Gerben eller Köksdammen* in uti Köks Trågård, 45. alnar lång och 18. alnar bred, diupleken hålles för 3. alnar. *Liljedammen* uti stora planen är 24. famnar lång och 4. alnar diup. *En Ruddam uti Fasan-Gården* 37. famnar lång, 5. famnar bred, och 1. famn diup, och en mindre 30. alnar lång, 20. alnar bred och 3. alnar diup.

Här af lærer nu nogsamnt kunna slutas hvad för en ansenlig Summa Penningar måtte vid denna Gården vara nidlagd. Af Räkningarna skal det kunna visås, at Herrar Gref TOTTAR til des bättring och mångfaldiga Prydnad, hafva lagt neder til det minsta 200000. Daler Silfvermynt. Gref CLAES TORR har sedan År 1660. giordt stor kostnad på des bättring, innan den kommit i det stånd, han sedan den tiden varit uti. Här bodde Förstinnan SOPHIA Kong GUSTAV den I. DOTTER, och Hertig

MAGNI den III. af Neder-Sachsen Gemål in til sin död år 1611. Hår föddes också hennes Son Hertig GUSTAV År 1574, och affomnade År 1597. den 11. November, samt begrofs med sin Moder-Syster Förstinnan ELISABETH, Hertig CHRISTOPHERS i Mechlenburg andra Gemål uti Upsåla Domkyrka, i det efter honom ännu så kallade Hertig GUSTAVS Chor. Detta Ekholmsfund brukas nu för Hans Kongl. Maj: egen Räkning.

IV. VILBERGA Socken †, år $43\frac{3}{8}$ hela Hemman stor, hvar ibland 10. åro Frelse. Prästegården år $1\frac{1}{4}$. Crono: Kyrkan står på Cronogrund. Der finnes ingen Skog, men litet Fiskevatten uti Hummelviken. De måste af Inbyggarena taga sina Trån til bygnad och bränsel från Vittinge Skog uti Vålsmanland, som ligger öfver 3. Mil der ifrån: De hafva i gemen ej annat än Åkerbruk at föda sig af, och åga der til en god Jordmon. Der år Säteriet:

HÖGBY, som består af $8\frac{1}{2}$ öres Land, med 2. Rå och Rørs Torp, år i dessa senare Åren mycket vackert upbyggt: uti des Trågårdar finnes måst alla de slags Frukter, som nu i Sverige åro gängse. Der år en god Åker och Ång; men ingen Skog under Gården, fast ågorne råcka in til HummelViken. Salig Fru ELISABETH FLEMMING har bytt denna Gård til sig, och nu har Herr JACOB HAMMARFELT den samma.

V. LILKYRCKE Socken †, ligger $1\frac{1}{8}$ Mil från Enköping öster ut, stöter med en kant in til Mälaren, och har utom des en liten Fisklig Insiö, som heter Måsa Siön: föga Skog, men en god Åker och Ång. Kyrkan år af Gråsten upbyggt, på Crono- och Skattegrund. Denna Socken år allenast $16\frac{3}{4}$ hela Hemman stor, 3. och $\frac{1}{2}$ åro Frelse. Prästegården år $1\frac{1}{2}$. Cronohemman. Uti Socknarne der omkring, såsom Boglösa, Valby och Bondarnö,
med

med flera, ske alla Körflor om Sommartiden med Kårror, så at det är mycket sällsynt, at finna en Vagn hos en Bonde. Deras Vinterkörflor til Bergslagen och andra orter omkring, göras med enbets Hästar, då de altid lägga 3. til 4. Tunnor Spannemål efter Hästen: til Åkerbruket nyttia de både Oxar och Hästar, med et par för Trådes-Stocken. Sällan plöga de med Plog uti Åkren; utan köra up den samma med Trådes-Stock; eller Ålder, med en Häst före, måst 3. gånger om Året, och harfva sedan nid Høstfådet, hvilket sällan, eller af någon enda, årjas nid i Jorden, men der emot årja de altid nid Vårådet. Der ligger:

1. EKA et gammalt Säteri, om $1\frac{1}{2}$. Mantal på en behagelig ort vid Mälaren, så at en kan stå på Gården och se alla dem, som segla mellan Enköping och Stockholm: har utom des en oförliknelig vacker utfikt på alla sidor. Viken som går $\frac{1}{2}$. Mil in från Mälaren, är tätt växter af Hvals, hvarest ymnigt Fisk fångas. På detta Säteriets ågor finnes oförlikneliga Källor, hvar ibland en Mineral-Källa är lika til sinak, som den vid Medevi. År 1427. har Fru INGEBORG KÅSE gifvit åt sin Man GREGER denna Gård til evärdelig ågo, som hennes förra Man RAGWALDER PERSSON henne uti Morgon-Gåfva gifvit. Men då GREGER MÅNSSON efter hennes död gick i annat Gifte med JUTTA WALDEMARS DOTTER, har han gifvit det åt henne År 1432. uti Morgon-Gåfvo. Sedan när GREGER MÅNSSON var död, gaf JUTTA WALDEMARS DOTTER, efter hon ej hade några Barn, samma Eka med des Torp til Upsala Domkyrka År 1437. Omfider har MÅNS CARLSSON Kong GUSTAV den Förstes Moder-Fader byt det igen til sig af Upsala Domkyrka, efter samma Gods dit för ut var af hans Förfäder gifvit; ty det fans at hans Faders Far-Broder MÅNS PERSSON hade bodd

på Eka. Sedermera har det hördt til Baronliga OXENSTIERNE FAMILIEN. År 1444, uti Augusto, har Archie-Biskopen NILS gifvit ut et Bref, der i han föranner dem 40. dagars aflat, som efter Skriftan-det gingo omkring Eka Gård och låste 3. Fader vår (o), så stort var Mörkret på den tiden. Der skal fordom stå et gammalt Kloster, men år nu aldeles förfallit, så at allenast 4. alnars höga Grund-Murar ännu stå qvare, hvar uppå ågaren årnar sätta up en stor Bygnad: utom des år detta Godset nu för tiden i godt stånd med Tråbygningar. Emellan Man- och Ladugården löper en liten Bäck. Ångarna til Gården åro mer Kårr ån Hårdval, men båra et särdeles slags fint Starrhå, hvar af Håstar väl trivas. Ågaren har ock nyligen anlagt et litet Stuteri. Här til år väl ingen tarfvelig Skog, men strax in vid Gården ligger et hult, der uti finnes hårliga Timmertrån, och vårdas så af ågaren, at Marken Årligen rånås från Qvistar, som et Gålf. På Väst-Norra sidan om Gården, år en med stora Granar fullväxt Hage vid Hornå Allmanning. Då Högst-Salig Kong GUSTAV den Förste drog til Finland, har Han i denna Hage haft sina Oxar i bet en half Sommar öfver, som ses af Kongl. Commissionens ransakning och sålde Dom öfver Hornå Allmanning den 2. October År 1694. Til detta Suteri lyder Flagarn et Rå och Rårs Torp på en å för sig sielst, en fierdings Mil från Gården, dereft bor en Smed. Der emellan löper Hornå Allmanning fram med Mark och Fiskvatten. Det innehafves nu af Majoren Baron ÅKE OXENSTIERNA, och under Gården lyda 15. Torpare och 2:ne Miöl-Quarnar.

2. VÅRNSTA år upbygt med vackra Tråbygningar, består af 2. hela Hemman, har en Våder-Quarn, en vacker Trågård, goda Åkrar och stora Ångar,

(o) Vid. Örnhielms Annot. B. pag. 538.

Ångar, så at de föllan hinna fieltva til at bärga dem. Ågorne stöta in i en liten Insiö, som heter Blaksta Fierden. Fröken BEATHA FALCKENBERG är nu ågare der til.

VI. BOGLÖSA Socken †. är Annex til Lill-Kyrcka, ligger $\frac{3}{4}$ Mil öster ut från Enköping, och har 53. hela Hemman, hvar af 20 $\frac{1}{2}$. åro Frelle. Dit til Socknen lyda också Gäensta, Klifsta, Nynås, Dundenbo och Svarfvartorps Inbyggare; de der fuller gå i Kyrka uti Enköping eller Vårfru-Kyrka i Åfunda Hårad, och göra sina Präste-Rättigheter dit; men höra lika fullt til Trögds Hårad och Tingslag. Kyrkan står på Crono- och Skatte-Ågor. Uti Kyrkomuren skal en Dalekarla Fana vara inmurad, som de sig af Dalekararna tilbyt, hvilka skola tagit deras igen, den der nu skal vara i Tuna Socken-Kyrka uti Dalarna; men ingen vet på hvilket ställe denna här är inmurad: hvilket ombyte skal handt efter et Fältslag, som der säjes städt och blifvit stilladt på det sättet, at Dalekararne lagt nid sina Stridstyg och Bogar. Der af gissas Socknen fåt sit namn, så at hon kallas Boglöså (p). Kongelig Rådet och Felt-Marschalcken Herr HERMAN WRÄNGEL har låtit hårligen utpryda denna Boglöså Kyrka med Fönster, Altare och Orgor, men Orgorne brukas nu icke mera. Eljest är detta en god Sädesort på Slåtmark, och har sit Mulbete på Allmanningen Sneden; men åger ingen Skog, hvarken til Ved eller Timmer, utan sådant måste alt hämtas från Vittinge Skog i Vålsmanland 4. Mil der ifrån. De så kallade *Lilla och Stora Husbergen* ligga uti denna Socken, vid Vägen, som går från Enköping til Gäensta $\frac{1}{2}$ Mil från Staden. Der säjes, at en fast Borg varit på *Lilla Husberget* i gamla ti-

(p) Se *Palmföjlds H. Skrifter.*

der, der skal ännu finnas lemningar af Vallar och Grafvar, en myckenhet Grå- och Tegel-Sten med Kalkband. *Stora Husberg* ligger der strax brede vid. På Södra sidan om samma Berg är en så stor ingång, at en Karl kan krypa dit in; men skal vara mycket rymligare bättre in i Berget: Folket i orten berättar, at Bergstroll fordom haft sit tilhåld der uti. En Dräng skal en gång varit så driftig, at han gifvit sig dit in, sedan han först låtit binda et Rep fast om händerna, på det at när han skulle ropa eller rycka på Repet, de andre då genast skulle draga honom ut der ifrån: men som han drögt alt för länge, hafva de börjat draga på Repet, och i stället för Drängen fåt ut et Håstehufvud. Hvarföre de ment, at han blifvit Bergtagen.

Såt tro der til:

Ebo som vil.

VII. VALBY Socken †, har $36\frac{1}{3}$. hela Hemman, hvar ibland $9\frac{1}{3}$. åro Frelle, och $4\frac{1}{2}$. Frelle-Säteri. Kyrkoherde - Gården är et helt, och Cappellans Bostället $\frac{2}{3}$. Cronohemman. Kyrkan står på Frelle-Ågor, en Mil emot Södoft från Enköpings Stad. År 1737. giordes et litet vackert Torn på Kyrkan. Allmännings-Skogen Hornó i denna Socken är til måstadelen uthuggen. Inbyggarne lida mycket ondt efter Trå, både til Bygnad och Stångfel, så der i Valby, som Lill-Kyrka, Boglösa och Bondarnó Socknar. De måste ofta hämta den på 2. til 3. Mil, och lika fult betala dem dyrt med dagsvärken eller Spannemål, och kunna icke få lösa dem med Penningar. Några få Hushållare kunna der och hvar åga en Hage eller liten Skogsbacke; Således måste de endast af Åkren taga alt hvad, som Årligen åskas, til Hushållet, Utlagor och andra utgifter. Gröneborg är en Holme midt emellan Val-

Valby och Näs Socken i Åfunda Hårad, som lyder til Valby: hvilken är så hög, som något det högsta Berg, der på orten: mycket brandt på alla sidor; men består af bara Klappersten och Sand. Der har fordom varit et Slott, på hvilket bodt en myndig Man, som herat IVAR BLÅ (q). När Vatnet lupit ut, skal det ännu synas lemningar vid Stranden, der hellsva Slottet ståt, på den sidan om Holmen som veter åt Åmynningen. Der i Socknen är:

1. BRYGGHOLM et Säteri om i Mantal, som ligger hårliga til med alla sina ågor, på en ö för sig hellsft, har vackra Tråbygningar, en god Gran- och Tall-Skog blandad med hvarjehanda vackra Löftrån. Mit på ön ligger et Rudtråsk, hvars utlop går nid uti en Vik af Mälaren, der ymnog Braxen och annan Fisk med Katfor fångas. Ågaren, Assessoren Baron GUSTAV OXENSTIERN har lätit lägga all Åkeren i Linda, twifvels utan derföre, at han finner bättre sin räkning vid, at sälja HÖ i Stockholm: aldenstund Staten eljest vid Gården kostat mera, än Såden efter 7. Tunnor Lands Åker kunde kasta af sig.

2. HORNÖ ligger ej mindre hårligt til vid Siökanten uti en Lund: Enköpings Segelled löper fram emellan Bryggholm och Hornön: detta Gods är $\frac{1}{2}$. Hemman, har vackra Tråbygningar och goda utågor, med en kostelig Trågård, full af rara Frukter, som Majoren LUDVIG PELS i sin tid anlagt, hvar ifrån många i orten der omkring fåt sina Ympar. Framledne Herr JOHAN UTTER har köpt denna Gård med $4\frac{1}{2}$. proCent, och nu innehafves den af Salig Herr LOVIS PELTSES DOTTER, Fru AGNETA ÖSTMAN.

3. ÖSTERBY består af $3\frac{1}{2}$. Hemman, har II. der under lydande Rå och Rørs Torp, med en Krog nedre

(q) Se J. Hadorf. Rim-Krönika pag. 489. Jemför pag. 76. här frammanföre.

nedre vid Siön, der stora Stråkvägen om Vintertiden går förbi från Landsorterne up til Stockholm. Til denna Gård har väl icke varit någon Skog, innan hans Excellence Riks-Rådet Gref ARVID HORN, då han var Landt-Marschalck, fick af Rikens Hög-Loflige Ständer en parck, som af Hornó Allmänning blef med Rågata afskild. Herrar SNOLCHERNE hafva byt denna Gård til sig under Frelse, och nu innehafves den af hans Excellence Riks-Rådet, Baron AXEL VON LÖWEN.

VIII. BOND - ARNÓ Socken †, år 15 $\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar ibland 6 $\frac{1}{2}$. åro Frelse: de öfrige åro Frelse-Säterier och Ladu-Gårdar, så när som på Prästegården, et helt Cronohemman. Kyrkan står på Frelseågor. MAGNUS och HILES JORDS Söner på Målsåker, med deras Syster ANNA JORDS Dotter hafva instiktat en *Siöla-Stuga* vid denna Kyrkan, och gifvit åtskillige Gods der til: Likaledes har ock Archie-Biskopen PETRUS PHILIPPI låtit upbygga et Capel der på Arnón (r). Hela denna Socken ligger på 4. färskilta öjar eller Holmar i Mälaren, de der kallas Arnón, Oknón, Grónsön och Ångsholmen. Jordmonen på desse öjar är måst Moblandad. De äga alla tarfvelig Skog, så at den ena ej tränger at der om lita til den andra. Der finnes också följande Säterier:

1. ARNÓBERG om 3. Mantal, med 5. Rå och Rørs Torp, ligger på en Holme vid Kyrkan, är vackert bygt, har goda förmoner i Åker och Ång, en hårlig Skog af hvarjehanda slags Trån, och 2. ne rätt behageliga Trågårdar: Innehafves af Fru ANNA HERDHIELMS Arfvingar.

2. GRÓNSÖ om 2 $\frac{3}{4}$. Mantal, ligger på en ö af samma namn, tillika med åtskilliga Torp, som lyda under Gården: har någorlunda Skog, en bördig Åker

(r) Se Palmshiölds H. Skrifter.

Åker och Ång: Der är ock et mycket vackert Stenhus (s), som år 1704. hade 5. Torn, och var då öfver 94. År gammalt; detta år ibland restituerade Gods: har fordom hört Kongl. Rådet SKYTTE til; men innehafves nu af Fröken MARIA ELISABETH FALCKENBERG.

3. UTÖ Såteri ligger $\frac{3}{4}$. Mil emot Sudost från Kyrkan, år allenast $\frac{1}{2}$. Mantal stort, utom et Torp och $\frac{1}{2}$. Hemman, som lyda der under, har et gammalt Stenhus, nedre vid Siökanten, som icke länge sedan blifvit uplagadt, och samma ägare som det är til nästnämde Grönsö Såteri.

4. VECKÅL år et $\frac{3}{4}$. Hemman och lyder såsom Ladugård under Grönsö.

5. MARBY om 1. Mantal har 3. Rå och Rørs Torp, ligger vid Södra Stranden på Oknön, har et gammalt Stenhus. År 1396. blef denna Gård tillika med Oknön gifven til Upsåla Dom-Kyrka. Sedermera har den också hört Kongl. Rådet SKYTTE til: omfider har framledne Fru ANNA CATHARINA WRANGEL byt honom til sig: nu är öfverst-Lieutenanten Baron ADOLPH HERRMAN WRANGEL ägare der til.

ASUNDA HÄRAD, fordom ASHUNDARI kalladt, har til Vapen *en Håst, som reser eller steglar sig.* I detta Härad år rätt få ondt efter Skog, som i Trögds Härad. Skogen Hult ligger til en del under Haga Såteri uti Svinegarns Socken, och en del hörer under några Crono- och Frelsehemman uti Valby och Boglösa Socknar. Den delen som lyder til Haga år ännu god, och har ståtliga Biörkar; men den andre år aldeles uthuggen. Jordmonen består måst af Lera, som slår gerna felt i torra Somrar. Hela Häradet har tilförne haft sin

Laft-

(1) Se Gref Dahlbergs. Kopparstycken.

Lastplats vid Enköping: men sedan Sundet grodt igen, hafva de fät tillstånd, at lasta vid Haga Gårds ågor. Sagån flyter på Västra sidan förbi detta Härad, innan hon faller in i den delen af Mälaren, som kallas Oxen (t). Samma Å rinner utur Siön Hallaren i Västmanland, och har gemenligen om Vårtiden en mycket stark Vattenflod, när Isen och Snön smälter: då skola Aspar stiga up utur Mälaren, som ofta äro så store, som Laxar. För 2. År sedan har denne Ström genom en Jordbävning fallit igen, på de så kallade Litfelås och Siögsta Ångar. Folket är i detta Härad mycket torftigt: de föda sig endast af Åkerbruk. När ymnig Årsväxt infaller, kan hvar och en åga sit uppehälle; Men eljest är mycket trängt om födan: icke åga de eller några Fisker, at der med stödjia under sina Hushåld. Spannemålen föres lång Våg at säljas; Der finnes många Frelse-Bönder och Torpare, hvilka med de flera för deras Skoglösa skul; måste Årligen fätta bort hvad de kunna åga, til kring liggande orter för Timmer, Vårke och Brånle: Nästan hela Vintern går måst förbi til sådana Träns hemförfel; hvarföre också Bonden måste lägga sig til så mycket flera Hästar. Om ock någon af Allmogen ville söka sin utkomst med Förflor eller andra Näringsfång, så åga de föga tid der til. I brist af Tienstefolk och Dagakarlar, måste också en hop Hushåldsfylor stå tillbaka. Någon enda Trågårdsmästare har väl lagt sig vinning om Tobaks Plantering; men det har icke haft någon lyckelig framgång. De veta ock icke så umgås der med, som vederbör. Här af följer således, at andra orter göra sig godt af Åsunda och Trögds Häraders rikedom, efter som alla de Penningar, de kunna få tilhopa, för Spannemålen, måste genast bort til andra Landsorter för

(t) Jernför pag. 5. och 6. här ofvansföre.

för Skog, Kalck, Tegel, Tiära, Näfver, Bråder, med mera.

I. VÅRFRU-KYRKE Socken* med Enköping Stad tilhopa, kallas ännu af gemena Folket Vår Kår Socken, det är: Vår Kåra Frus Socken, år 551. Hemman stor, der af 31 $\frac{2}{6}$ Åro Frelse och 3. Frelse-Säterier. Probsten och Kyrko-Herden uti Enköpings Stad bor på Prästegården, och Kyrkan står på Stadsens ågor. Somlige Byar i denna Socken hafva något litet Skog til Brånfle. Jordmonen är til större delen Leraktig. Fattighuset i Enköping, tillika med några Byar der omkring, hafva sina Ångslotter på en stor Ångsmark, som kallas Åkersby Myra, strax vid Staden. På denna Ång är et Vattenglup, som stundom om Sommaren häfver ifrån sig så mycket Vatten, at det täcker öfver hela Ången, som en Siö; ibland drager det åter Vatnet til sig, fast det sällan sker, då Ången blifver någorlunda torr, och ger ymnigt Fråken eller Starr-Gräs. Der i Socknen är:

1. BODA Säteri om 1. Mantal, eller 14. Öres Land, ligger vid Mälaren något öfver $\frac{1}{2}$. Mil ifrån Enköping: brann för några År sedan af Våd-Eld, hvar efter en Bygnad å nyo upfattes: har tarfvelig Skog af Gran, god Åker; men liten Ång. Salig Herr ERIK SWANFELT har köpt det med 4 $\frac{1}{2}$. proCent, och nu för tiden åga Salig JOHAN STOCKENBORGS Arfvingar det.

2. VALLA om 2. Mantal eller 17 $\frac{1}{2}$. Öres Land, ligger på Slätten något öfver $\frac{1}{2}$. Mil från Enköping, och har hvarken Skog eller Siö; men en god Åker ock Ång. På Gården finnes 2. nya Flygelbygningar, utom et gammalt Hus. Salig Herr ERIK SWANFELT har i lika måtto köpt denna Gård med 4 $\frac{1}{2}$. proCent. Nu åger Commendeuren Herr ERNST JOHAN EKESTUBBE den.

II. TILLINGE Socken *, har $82\frac{3}{4}$. Hemman, der ibland $26\frac{1}{2}$. åro Frelse, 2. Såterier med $\frac{1}{4}$. Rå och Rørs Hemman. Prästegården är $1\frac{3}{4}$. Crono-Hemman. Kyrkan står på Cronoågor. Landet är der så flätt, at föga någon liten Skogsbacke synes: icke är der eller någon Siö, utan Folket nära sig endast af Åkerbruk, ofvanföre berustade Såteriet Målby i denna Socken är en liten Löfskog med små Tallar och Granar ibland. Der skal en Kåring vid namn KARIN, för några år sedan, tillika med en Soldat, ERIK EDSBERG blifvit intagne uti en Bergskulle, hvar öfver ransakning är hållen vid Tinget i Enköping, Kåringen har genast der efter blifvit död; men Soldaten skal lefva ännu. Eljest är också Bonde-Berget i denna Socken, namnkunnigt af det nederlag, som Bónderne ledo der sammastådes uti Kong ALBRECHTS tid (u).

LUNDBY et Såteri om 2. hela Hemman, tillika med Lundboda $\frac{1}{4}$. Rå och Rör, åges nu af Fru ELSA KRUSES Arfvingar. Det börjar bli vackert upbyggt af Trå, och ligger på Slåtbygden, åger godt Mulbete, små buskig Skog, och en bårande Åker.

III. SVINGARNS Socken *, är Annex til Tillinge. Der i orten finnes föga Skog, utan något litet på et ställe, som heter Hult, och lyder til Haga Såtes-Gård. Hela denna Socken består af $19\frac{5}{8}$. Mantal, af hvilka 9. åro Frelse, 4. Såterier, och 2. Rå och Rørs Hemman.

Den namnkunniga Svingarns Källa, ligger $\frac{1}{2}$. Mil från Enköping, som söktes i Påfvedömet af mångom vid Korismåssotiden ifrån sierran Land, hvilka gjorde stora Offer och Gåfvor der sammastådes, så at Svingarns Kyrka skal blifvit dertföre upbyggt. Allmogen der omkring går ännu gerne dit om Helga Trefaldighets Afton, dricka af

Vat-

(*) Se Vexion. Addit. ad Descript. Suec.

Vatnet, och göra sig lustiga med hvarjehanda roliga Lekar. Hon kallades också St. SIGFRIDS, och den heliga Kors-Källan; emedan alla som tänkte offra, der i, skulle först sätta et Tråkorfs nid i Vatnet (x). Det Korsset som stod vid Källan År 1544. fördes til Upsala och brändes up af Archie-Biskopen (y). Der skal ännu visas en Stock, der uti de lagt Offer-Penningarna, och en hop Kryckor och Käppar ha legat i Svingarns Kyrka förr än hon brann, efter dem, som varit lame och halte, men blifvit vid denna Källan helbregda.

HAGA et gammalt Såteri, som ligger en liten half Mil från Enköping, vid en Invik af Mälaren, har et stort och ståteligt Stenhus (z), en stor behagelig Trågård, med prydeliga Ritningar och härlig Frukt uti, bördig Jordmon på Åker och Ång, et Tegelbruk, Kosteligt Fiske uti Ån, hvilket Årligen Arrenderas bort til Enköpings Boarne, uti samma Å växer ock en anseelig myckenhet Takror, som hvar Sommar skåres til Salu; men ingen Skog, utom en liten Parck, som kallas Enköpings Hult. Denne Såtesgård består af 4. hela Hemman och äges nu för tiden af öfversten Herr HENDRIC FAELKENBERG, tillika med en stor hop Frelsehemman i samma Socken, 14. stycken Rå och Rørs Torp, och Gammalhaga 2. hela Rå och Rørs Hemman. Bemålte Herre har nu i desse sênare Åren mycket båttrat detta Gods, lagt an en ny Humlegård, bygt hela Ladugården och Spannemåls Bodarne af Sten. För mer än 300. År tillbaka har Konung ERIK af Pommern gifvit denna Haga Gärd tillika med andra Gods åt sin Drottning PHILIPPA til Morgon-

S Gåf-

(x) *Vexion. in Descr. Suec. Libr. I. Cap. 4. Conf. Job. Svedes Diff. de Sortibus pag. 31. seqq.*

(y) *Messenii Seond. Libr. XV. pag. 114.*

(z) *År i Koppar afstagit uti framledne Gref Dahlbergs Värk.*

Gåfva, som des der på utgifne Bref, År 1420. utvisar: och när Archie-Biskopen JÖNS lade af sin Biskops-Skrud vid höga Altaret i Upsåla, tog uppå sig Harnesk, och Sverd i handen, emot Konung CARL KNÜTSON eller den VIII:de, har han först sköfstat Upsåla Kongs-Gård, sedan Haga och Svartfjå, hvar af synes, at Haga på den tiden måtte varit en Kongs-Gård. Kong CHRISTIERN I. har ockfå i Upsåla utgifvit et Bref År 1458, hvar uti han afstod från Cronan til Kongl. Rådet Herr PEDER ULFSON Riddare alla de Gods, som Kong CARL hade köpt af Grefvinnan Fru BRIGITTA i Fullenås; emedan han der til varit Bördeman på sin Frus vågnar, bland hvilka ockfå detta nämnes. Sedermera har detta Haga varit Herr GUSTAV JOHANSSONS Grefskap, som förde 3. Roser i Vapnet, och nämde sig til samma Haga. Der nåst har Herr GUSTAV PERSSON (NATT och DAG) blifvit ägare der til, hvilken i sin tid låtit bygga up Stenhuset, som der ännu står. Efter hans död har Herr HINDRIC GEORG FALCKENBERG vid påfå 1694, igenom Giftermål med bemålte GUSTAV PERSSONS DOTTER kommit der til (a).

IV. NÅS Socken †, år 33 $\frac{7}{8}$. Mantal stor, der ibland 13 $\frac{1}{2}$. åro Frelse, 14 $\frac{1}{2}$. Frelse-Såterier, och Ladugårdar, utom 47. Frelse-Torp. Prästegården i. helt Cronohemman: Kyrkan står på Cronoågor. I denna Socken finnes någre små Skogsbackar; Men måstadelen af Inbyggarena trånga om, at köpa sit Tråvircke från öjarna i Södermanland. Eljest hafva de Fiske i Målaren, en god Åker och Ång, hvar af de taga deras måsta föda. Hår åro:

I. BRUNSHOLMS Såteri om et Mantal vid Målaren, har et stort och vackert Stenhus med 2:ne Flyglar (b). Denne Gård har tårvelig Skog af Tall och

(a) Se Palmshölds H. Skrifter.

(b) Se Gref Dahlbergs Kopparstycken.

och Gran, med några Ekestrån ibland, god Åker, med hårliga Trå- och Humle-Gårdar. Här under lyder också Ladugården Svepnås, om 4. hela Hemman, som allt innehafves jemte 9. Rå och Rørs Torp af Fru CHRISTINA MAGDALENA GYLLENANCKAR.

2. HAKSTA Sätessgård om 2. Mantal, har vackra Tråbyggnader, ingen Skog; men eljest goda förmoner i utågor, och innehafves af Cammar-Rådet Vålborne Herr JONAS WULFWENSTIERNA, med en hop Rå och Rørs Torp.

3. SÅFSTA Säteri om 4. hela Hemman, hörer under nästnämde Haksta Sätess-Gård.

4. JULSTA har vackra Tråbyggningar, en ståtelig Trågård, full med hvarjehanda Prydnader och Fruktrån, består af $1\frac{1}{2}$. Mantal med åtskilliga Rå och Rørs Torp, har en Väder-Qvarn: och innehafves af General-Major Gref DONA.

5. NYBY eller NYBYHOLM om 2. hela Hemman, som Fröken ANNA CHRISTINA FLEMMINGS Arfvingar innehafva, tillika med 6. Rå och Rørs Torp, förutan Frelsehemman, som lyda der under. Gårdar ligger in åt Mälaren ytterst uti Socknen: har vacker Tråbyggnad, och en liten behagelig Trågård.

V. TEDA Socken †, har $21\frac{1}{2}$. hela Mantal, hvar af 4. åro Frelse, 4. Frelse-Säterier, och $1\frac{1}{2}$. Rå och Rørs Hemman. Prästegården är $1\frac{1}{2}$. Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund. Någre få i denna Socken hafva Fiske uti Oxflåen, och måstadelen åga litet Vedskog. Eljest nära de lig af Åker och Ångs Bruk.

I. KURÖ Säteri ligger på en ö i Mälaren af samma namn, är bygd af Trå, och består af 1. helt Hemman, innehafves af Herr Capitain HAMMARFELT vid Kongl. Gardiet. Vid denna Gård är en liten god Åker, hårlig Ång, och et godt Fiskevatten.

2. STRÖMSTA Säteri om 2. Mantal vid Mälaren, har 5. Torp tillika med 6. Rå och Rørs Hemman, som lyda der under, är mycket väl upbyggd af Trå, har en flätelig Trågård och et godt Tegelbruk: innehafves af STEN ARFWIDSSON STURES Enke-Grefvinna: Skogen är tåmmeligen minskad; men der emot finnes der et godt Fiske i Mälaren, och hårliga förmoner både i Åker, Ång och Betesmark.

VI. SPARSÅTRA fordom ÅRBY Socken †, består af $31\frac{3}{8}$. Hemman, af hvilka $6\frac{3}{4}$. äro Frelse. Prästegården $1\frac{1}{4}$. Mantal. Det säjes at Kong ERIK LESPE, sedan han förjagat de oftyrige FOLKUNGARNE här vid Kyrkan, har han utaf rofvet til en stor del låtit bygga up Kyrkan, at der med viså sin tacksamhet emot GUD, som gifvit honom Segren; och kallat Socknen Sparsåtra, såsom SPARRÉS Säte, för de ridderliga Gerningar, som den Ådla SPARRISKA FAMILIEN gjorde honom uti striden: Kyrkan står på Cronogrund. Uti denna Socken finnes bara små Buskar til Skog; men Åkerjorden är der emot bördig, fast ån Ångarne äro nog små.

VII. BRED är Annex til Sparsåtra, gränsar på Våstra sidan til Sagån, och innehåller $27\frac{1}{2}$. Hemman, af hvilka $9\frac{1}{2}$. äro Frelse, samt $3\frac{3}{4}$. Frelse-Säterier med Ladugårdar, och Rå och Rørs Hemman. Kyrkan står på Cronogrund. JÖNS ÖRNKLOU har gifvit til denna Kyrka et Frelsehemman Backa vid namn: Des utan har öfverste SPARFELT gifvit halparten af Råntan i Backa Qvarn. Hon äger ock 4. öres Land utjord uti Espelunda By, som fordom blifvit dit skänkt af en Drång (c). Eljest är Skogen nog liten der i Socknen, fast ån, at der ej är så flått, som i större delen af de andra Socknarne der i orten, hvars Inbyggare lida alt för ondt efter sådant,

(c) Se Palmshiölds H. Skrifter.

dant, som de dageligen tarfva til deras Hushåldning, af hvarjehanda slags Trån: Åkren består af Lerjord, och Ångsmarken är icke färdeles stor. Säterier äro följande:

1. NISLINGE eller STÖMSDAL om 16. Öres Land, som Salig MÅRTEN BLIXENCRONA köpt med 4 $\frac{1}{2}$. procent; men åges nu af General-Major och Landshöfdingen Herr ANDERS SPARFELTS Arfvingar: Vid Gården finnes små Tråbygningar, och ågorne gå ända in til Sagån.

2. SKÅLBY et helt Mantal, hvar under Gammelbo $\frac{1}{4}$. Rå och Rørs Hemman ockfå lyder, tillika med 7. Torpare: innehafves af framledne Riksrådet och öfver Hof-Marschalcken Gref DE LA GARDIES Enke - Grefvinna och Arfvingar, har en vacker Ladugård, god Åkermon, och en så bördig Ång, at en Karl kan slå 10. Sommarläs Hö om dagen. Trågården frös bort i den kalla Vinteren År 1709; men är nu likvift vackert för sig kommen igen med Kersbårs-Plommon-och några andra nya Fruktrån. 2:ne Granparcker stå in vid Gården, den ene heter Badstugu-Hagen, och den andre kallas Penninge-Hagen, der af at en Skatt skal der vara funnen, som blifvit nedgrafven uti Kong CHRISTIERN Tyrans tid.

3. STRÖMSBERG om 3. Mantal, som fordom kallades Oppusa, ligger vid Sagån: har en Qvarn med 3. par Stenar, som ännu heter Oppusa. Denne Gård är af 3. Bonde-Hemman först giord til Säteri, af en öfverste vid Namn KRUSE: har en Tråbyggnad, och tarfvelig Skog, tillika med Fiske i Sagån. Ladugården brann af Vådeld År 1719; men är nu å nyo väl upbyggd.

TOLFTE CAPITLET.

Om

Tredie Fögderiet i Upsala
Höfdingedöme.

I.

LAGUNDA HÅRAD, förer *et Kors uti sit Vapen med et Ax på den högra sidan, och Månens Bild på den vänstra*, har 6. Moder-Kyrkor och 3. Annexer. Hela detta Hårad är Slåtbygd, undantagandes på någre få ställen. Allmänningen Norrskog hörer här til, och består nu måst af små Löfskog, med några Risekar der och hvar på Marken, har tämmelig godt Mulbete; men inga sådana Trån, som tiena til Gårdsfel, hvar efter Inbyggarne måste fara 3. å 4. Mil omkring. De Iesva endast af Åkerbruk: Jordmonen är blandad Lera med Svartmylla, och således rätt hårlig och bårande, så at allehanda slags Såd växer der uti, fast än den ock icke skulle fått Gódfel på 30. å 40. År tillbaka.

I. LÅNGTORA Socken †, år 30. Mantal stor, hvar af $2\frac{3}{4}$. åro Frelle och 3. Säterier. Prästegården 2. Mantal Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Der finnes allenast på tvenne små Parcker en tarfvelig Skog. Här i Socknen är:

LÅNGTORA Säteri om 3. hela Hemman, har et gammalt Stenhus, som Biskopen i Strångnås Doct. JOH. MATTHIÆ lagt första Grunden til, god hårdvals Ång och bördig Åker, innehafves nu af Fru MARGARETA FRANCK.

II. NYSÅTRA Socken *, år Annex til östertunda i Vålsmanland och Torstuna Hårad, består af

af 39 $\frac{5}{8}$. Mantal, af hvilka 14. äro Frelse och 6. Såterier, med en Ladugård och 4. Rå och Rørs Hemman, 64. Crono och Frelse Torp. Prästegården är et Cronohemman. Kyrkan står på Frelseågor. En Å löper igenom Socknen, hvar vid ligger Ahlsta Qvarn med 2. Hus och 2. par Stenar i hvardera Huset. Eljest har denna Socken allenast små Buskar til Skog på backarna, och Inbyggarne föda sig endast af Åkerbruk. Emellan Nylåtra och Biskopskulla Socknar ligger en stor dya eller sanck Mark, der det växer så mycket Siófoder Årligen, at ågarne kunna sälja der af til andra omkring liggande. Det betalas 1. Daler 16. öre för slaget, såsom de det plåga kalla, hvilket är så mycket som en Karl slår en gång fram at Ången. Hvarföre ock den, som köper, plågar göra sig et så långt Licörfve, at han kan slå 3. til 4. Famnars bredt, och går så långt han kan komma nid at dyan. Der i Socknen är:

1. RYDA KONGSGÅRD, ligger vid Hernevi Ån, har beståt af 5. Hemman, åger Åker til 46. Tunners Årligit utlåde, och Ång om 320. Vinterlafs Hå, små Skog til Gerdle, godt Mulbete, litet Fisk i Ån, en Trågård med några Fukt-Trån uti, en Humlegård om 560. Kupor, och 10. Torp på Gårdsens ågor (d). Har varit förpantat af framledne Landshöfdingen Herr Löwen för 8333. Daler 10 $\frac{7}{8}$. öre Silfvermynt.

2. FISKMANSBODA et Såteri om et Mantal, har Tråbygnad med en vacker Humlegård, och en god Åker och Ång. Fru Professorskan HERMANSSON innehafver nu denna Gård.

3. NYSÅTRABY, om 16. öres Land, med 4. Rå och Rørs Hemman, har goda ågor i Åker och Ång, innehafves af Riks-Rådet, Högvalborne Gref DE LA GARDIES Enke-Grefvinna.

S 4

4. RE-

(d) Se Chartan i Kongl. Landsmåtare-Contoiret af År 1685.

4. RESTA om 3. Mantal eller $3\frac{1}{2}$. Öres Land, har en vacker Tråbygnad både i Man- och Ladu-Gården, tarfvelig Skog til Vedbrand och Gårdsel, en Vatten- och en Säg-Quarn, och Ladu-Gården heter Årsta. Salig Herr P^{ER} SPARRE har bytt denna Gård til sig, och nu åger Herr Capitain HERMELINS Arfvingar honom.

III. BISKOPS-KULLA Socken, har varit Regal sedan År 1693. ock få lemnad til vidare, år $45\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar ibland 8. åro Frelse och $\frac{5}{8}$. Frelse-Säteri. Prästegården 2. hela Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. Uti denna Socken ligger Lagundaberg, som nu kallas Landsberg, och är öfverste Boställe vid Uplands Infanterie; men har fordom varit en stor Biskops Afvels-Gård. Der har Herr CARL ESTRIDESON gjordt sit Testamente, och låtit det förseglas af Archie-Biskopen År 1286. die Greg. Martyris (e). Eljest finnes i denna Socken bara Slättmark, få at allenast vid en By är några små Buskar. Åkerbruket är det endaste de lefva af, och Jordmonen är en god och rätt bördig Lera. Der ligger Säteriet:

HORMESTA om $\frac{5}{8}$. Mantal eller $9\frac{1}{2}$. Öres Land, hörer Fru EHRENSTIERNNA til, har Tråbygnad, god Åker och Ång, och et godt Fiske uti Ahlsta Siön.

IV. FRÖSLUNDA eller FRÖIASLUND Socken är Annex til Biskops-Kulla, har $19\frac{1}{8}$. Mantal, hvar ibland $1\frac{5}{8}$. åro Frelse och 3. Frelse-Säterier, Cappellans Bostället är $\frac{1}{2}$. Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Inbyggarna måste af Åkeren taga alt hvad de behöfva, men trånga eljest om at köpa både Ved och Timmer. Der är:

I. HAMBRA Säteri, har vackra Tråbygningar, med god Åker och Ång, Skog til tarfveligt behof af Gran. Ågorne gå in til Ahlsta Siön. I denna Gård åger

(e) Job. Hadorf. H. Skrifter om gamla Kongsgårdar och Slott.

äger Herr Capitain FÅGERSTRÅLE hälften, och hälften Fru CHRISTINA SILVIA, som är Capitain UTTERS Enka.

2. TORSLUNDA et Säteri om 8. öres Land, har Träbygnad; tarfvelig Skog med Grantimmer uti, god Åker och Ång. Herr SIMON ROSENBERG har köpt denna Gård med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent: Sedermera har Herr Capitain FÅGERSTRÅLE kommit dertil efter des Svärfader Håradshöfdingen Salig Herr ARON SILVIUS, hvilken ock nu äger den samma.

V. GIRISTA fordom CHRISTAD † Socken, har 78. Mantal, hvaraf $14\frac{1}{2}$. åro Frelse, $3\frac{1}{2}$. Frelse-Säterier samt 3. Rå och Rørs Hemman. Prästegården är $1\frac{1}{2}$. Crono. Kyrkan står på Cronogrund. Uti denna Kyrkan skal finnas en gammal Munke-Bok. Der ligger ockfå begrafven *Hans Kongelig Maj:ts Troman och General Major af Cavalleriet, Adel och Vålbördig Herr Erik Planting til Målby och Vij, född År 1603. på Siön emellan Stockholm och Finland, och död på Målby År 1679.* Hela denna Socken har en hårlig Jordmon, men ingen Skog. Säterier åro:

1. BIELCKESTA en vacker Gård om 1. Mantal, med hårliga förmoner i Åker, Ång och Fiske, hörer Grefvinnan Högvalborna Fru ELEONORA WACHTMEISTER til.

2. BÅRBY, som med fina Rå och Rørs Hemman består af 4. hela Mantal och äges af Herr Baron DAVID STIERNCRONA, har goda Humlegårdar, och en bördig Åker och Ång.

3. STABY har vackra Träbygnader, en Trågård, goda förmoner uti Åker, Ång och Skog, hörer Högvalborna Fröken SOPHIA FALCKENBERG til.

VI. FITTIA Socken †, är $28\frac{1}{2}$. Mantal stor, deraf 7. åro Frelse. Prästegården $1\frac{1}{2}$. Cronohemman.

man. Det gamla ordet *Fit* utmärker en Ång, eller Slätt, eljest har *Fit* varit et Mans namn, kan således understås med namnet *Fittia*, som det vore *Fittis* Ågor. Kyrkan står på Frellehemmanets Ågor i *Fittia* By. På Predikstolen i denna Kyrka läses följande mening: *Hans Kongelig Maj:ts Högbetrodde Man, Råd, Fält-Marschalck, Lieutenant och General - Gouverneur, Högvalborne Gref Axel Julius De La Gardie, Grefve til Leckö och Arensberg, Fri-Herre til Ekholm: Herre til Dagö, Tullgarn, Kumo, Altis och Friberg, med des Högvalborna Grefvinnan Fru Sophia Forbus, boren Fri - Herre Dotter til Kumo, Grefvinnan til Leckö och Arensberg, Fri-Herrinna til Ekholm, Fru til Dagö, Tullgarn, Altis, Kumo och Friberg hafva skänkt denna Predikstol til Fittia Kyrka, GUDs Namn til Åra, och Kyrkan til prydnad, År 1688. den 2. April. Tilförene har denna Predikstol stått i Arnöhus Capel; men sedan samma Gård hemföll til Cronan, flyttes han der ifrån, och gafs dit til Kyrkan. På Altare-Klädet står nästan samma mening utfatt med små Silfver-Plåtar, och at det af samma Herrskap är gifvit GUDs Namn til Åro och des Socken-Kyrka *Fittia* til prydnad, tillika med Måsshake, Pung och Lius-Krona den 25. December År 1685.*

Uppå en Grafften framme i Hög-Choret läses: *Hic dormio Gabriel Erici Emporagrius, hujus Ecclesie quondam P. natus Anno 1565. in ministerium ordinatus Anno 1590, Uxorem duxi A:o 1592. Concionator Castrensis apud Stångebro fui Anno 98. occubui Anno 1632. die 18. Maj: Annos vitæ complevi 67. Likaledes på en Silfver-Kanna*

Kanna der i Kyrkan följande: *In gritissimam recordationem Patris Charissimi, Domini Gabrielis Erici Emporagrii quondam Ecclesie hujus Pastoris vigilantissimi, nunc in Domino beati, & in hoc templo sepulti. Ego Ejus filius Ericus Gabrielis Emporagrius S. S. Theologie Doctor, Stockholmie Pastor Primarius & Consistorii ibidem Præses, Cantuarum hunc argenteum Sacro cæne Dominicæ usui, consentiente Uxore mea Charissima (quam, priori defuncta dilectissima Sara Erici Simtelia, superinduxi) Elisabetha Laur. Paulina Archi-Episcopi filia, consecravi Anno MDCLI. Eljest skal der i Kyrkan också finnas en stor förgylter Kalck, som Konung GUSTAV ADOLPH gifvit dit. Socknen består af Slättmark, utan Skog, och Folket föda sig af Åkren, som måst år af en god Leraktig Jordmon.*

HESLE Sätsgård har vackra Tråbygningar, en Trå- och Humlegård, god Åker och Äng. År 1588. den 26. Maj har Kong JOHAHS föreskrift afgått til HANS JONSSON och PEHR GUNNARSSON för Herr PÅWEL JOHANNIS Kyrkoherde uti Åkers Socken, i Hagunda Härad, at niuta Bördsrätten til et Hans Kongl. Majts och Cronones Hemman, Hesle benämnt här i Socknen, hvar emot bemålte Kyrkoherde gifvit åt Hans Kongl. Majt sit Skattehemman Holmbro uti Tible Socken och Hagunda Härad, med en Såge-Quarn der hos (f). Sedermera finnes huru Kong GUSTAV ADOLPH bortbytt den samma År 1621. den 19. Januarii, emot Kuröns Sätsgård åt FRANS HENRICH WACKERBORDT, hvilken vid eller efter Högstbemålte Konungs Död, låtit bygga der på. Sedan har Fält-Marschalcken Herr

ÅKE

(f) Riks Arch. Registr. pag. 147, 148.

ÅKE TOTT köpt denna Gård af WACKERBORDT och gifvit den åt sin Grefvinna Fru CHRISTINA BRAHE til Morgon-Gåfva. Vålbemålte Grefvinna har någon tid der efter såldt den til sin Broder Riksdrotsen Gref PEHR BRAHE, som den åter bortbytt til Fru MÅRTA SEWEDS DOTTER RIBBING emot Degla Gård: den åges nu för tiden af Fru Professorkan HERRMANSSON.

VII. HIÅLSTA Socken †, är Annex til Fittia består af $29\frac{1}{8}$. Hemman, der af $4\frac{5}{8}$. åro Frelse. Cappellans Bolet $\frac{3}{8}$. Mantal. Denne Socken ligger på Slättbygden, och Folket föda sig endast af Årsvåxten. De hafva smått om Betesmark der, lika som i Girista Socken, så at de om Sommaren måste föra sina Hästar i Bete på Norr Skogs Allmanning.

VIII. HOLM Socken † kallades fordom Agaholm, ligger på en Udde vid Mälaren, består af $20\frac{1}{2}$. Mantal, der af $9\frac{1}{2}$. åro Frelse, samt $9\frac{3}{4}$. Säterier och Ladugårdar, med deras Rå och Rørs Hemman. Prästegården är $1\frac{1}{4}$. Crono - Mantal. Denna Socken har Fiske, och utom des samma förmoner som Hiålsta Socken; men Jordmonen är här den bästa i hela Håradet. Kong JOHAN har gifvit denna Socken åt sin Syster Fru SOPHIA, som hade Hertig MAGNUS af Saxen Lauenburg, hvilken förlåning sedermera återkallades (g). Hans Kongl. Majt har År 1695, förundt Jus Patronatus til Kongelig Rådet och öfverste Marschalcken Gref JOHAN STENBOCK i denna Socken, emedan Holms Kyrka icke allenast låg på des ågor, utan var ock upbyggd med des kostnad til Torn och Bogårds Mur, och begåfvad med Skrud och prydeligit innanrede, hvar utöfver samma Herré ägde hela Socknen för utan Prästegården. Detta Jus Patronatus blef faststält igenom Kongl. Majts Resolution af den 5. October

År

(g) Se Riks Arch. Registr. År 1576. 2. pag. 46.

År 1695, samt Högloflig Cammar-Collegii Immissionen den 11. Dito samma År. Kyrkan står på Riks-Rådet och öfver Hof-Marschalcken Gref DE LA GARDIES Asfvingars ågor, hvilka nu ej allenast åga hela Socknen, utan ock låtit på egen kostnad bygga å nyo up Kyrkan, sedan hon för några År tillbaka af Åske-Eld brunnit. Uti Holms Kyrka finnes öfver och på båda fidor om Altaret desse orden:

Mors Christi vita mea.

Marc. I. v. 15.

Agite poenitentiam.

Vivamus hic ut tutius.

Vivamus ut diutius.

Quæcumque cessent crimina.

Et nihil nocebunt omnia.

Marc. I. v. 5.

Credite Evangelio.

Mysteria scrutari est temeritas.

Credere, pietas.

Nosse æterna beatitas.

Est beata æternitas.

Uti denna Kyrkan skal ock finnas et gammalt Rökelse-Kar af Malm. öfver Kyrko-Porten är en Sten-Tafla upsat med följande Skrift:

Hæc ara est Domini.

Quam a cultu in DEUM, fide in Regem, amore in Patriam S: R: M: tis Senator Regni & Archi Marschallus palatii, Illust: atqve Excellens: D:us, D:us Johannes Gabriel Stenbock, Comes in Bogesund, L. Baro in Öresteen, Dominus de Cronbeck, Lena, Lenarp & Sid, suo sumptu extractam, hoc pietatis posuit monumentum. Vos ita-

itaque, quibus dilecta sunt tabernacula Domini, quoties huc acceditis, operaturi Sacris, mementote ejus, grata mente, qui tam Sancti vobis otii copiam fecit. Optate illi, optate vobis, post caducam hanc in terris, beatitudinem aeternam cum DEO in caelis.

Templa locas Divis, Cum Divis ipse locandus, Implendis astris castra beata paras.

A:o M. D. LXXVIII.

M. SPIHLER.

Uti denna Socken ligger Säteriet:

Siö 2. Mil ifrån Upsala vid Siön Ekolen, har ståtliga Stenhus både i Man- och Ladugården en härlig och Liufsig Trågärd med hvarjehanda slags Frukter uti (h), stora förmoner i Åker och Ång, Fiske uti Mälaren: består af 1. Mantal; men Tuna såsom Ladugärd der under, år $5\frac{1}{2}$. Hemman, och ölfsta som Rå och Rör under Siö 3. Mantal: utom 7. der til lydande Rå och Rørs Torp. Denne Gärd såldes År 1570. til Kong GUSTAV den I. af des förra ägare, JACOB WESTGÖTHE. Sedermera har Salig Herr Gref FRIEDRIC STENBOCK tilbytt sig den samma. År 1672. lät Gref JOHAN GABRIEL STENBOCK flytta Gården från des gamla ställe, nu äger Riksrådet Gref MAGNI JULII DE LA GARDIES Ärftagare den samma, hvilken i sin tid otroligen mycket kostat på des bygnad.

IX. KULLA eller BONDE-KULLA Socken lyder som Annex til Holm, år 16. hela Hemman stor, der af $5\frac{1}{8}$. åro Frelse: Cappellans Bostället år Råffsta $\frac{1}{8}$. Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund. Kulla och Holms Socknar hafva fordom legat under Hagunda Härad; men åro sedan refningen skedde År 1585. lagde under detta Härad.

De

(b) Det år i Koppar utstuckit uti Gref Dahlberge Värk.

De föda sig af Åkerbruk; men Jorden skal ej vara så bördig här, som uti Holms Socken.

FRIBERG et Säteri, har vackra Tråbygnader, och ligger vid Siön uti en Skogslund. Der är en liten behagelig Trågård, tillika med god Åker och Ång. Innehafves af Grefvinnan Fru JULIANA HORN, Landshöfdingen i Calmar, Grefve JOHAN DE LA GARDIES Enke-Fru.

II.

HAGUNDA HÅRAD, förer i sit Vapen, *En Yxa med Årtalet 94. påfatt.* Tingstället är i Ramsta. Hagunda och Lagunda Hårader hafva fordom varit förlånte til Herr NILS CLAUSSON. En tredie del af detta Hårad har Skog: På Allmanningen finnes smått Timmer: Der ligger också Kattmora Ången, hvar på hela Håradet har sina Ångslotter. Inom samma Allmanning är Gris-Siön uti Jerlåsa Socken: Der utur flyter en Å genom Kattmora Ången fram åt Olands, Tible, Hagby och Balingsta Socknar in i Ekolen.

I. GRÛTA † är Annex til Girista i Lagunda Hårad, har $36\frac{3}{4}$. Mantal, hvar af $11\frac{3}{4}$. åro Frelse; 2. Frelse-Säterier, $\frac{1}{4}$. Rå och Rör, och Cappellans Bostället Ramsta är $\frac{3}{4}$. Cronohemman. Der finnes ingen Skog, utan allenast små Enebuskar. Örsunda Ån skiljer Gryta Socken ifrån Girista: Der uti finnes et godt Fiske om Vårtiden. Eljest är både Ången och Åkren i denna Socken rätt bördig, der af de ock måst taga deras födo. Kyrkan var afbränd och förfallen; men efter undsfängen hielp af Kong JOHAN den III. År 1578, bygdes den åter up, och blef til hela sin bygnad med Torn och Tak omsider färdig, År 1581. i Februarii Månad. Hon står på Cronogrund, och der uti ligger begrafven *Herr Georg Sabel til Bagarbo och Orckö. i*
HER-

HERranom affömnad År 1641, och Herr Axel Stensson Bólja Capitain Lieutenant af Cavalleriet, född År 1596. den 10. Augusti, affömnad År 1664. den 13. Augusti, hvilken bodt på Ablstad. Här i Socknen äro:

1. HÖJA eller HYA Säteri, ligger uppå en hög Backe, vid ofvannämde Å, som der kallas örefunds Å, och kommer utur en liten Siö af samma namn: Gården består af 20½ öres Land, har 10. Torp, och et Rå och Rörs Hemman Hemmingsbo om ¼ Mantal. Han har en ståtelig Tråbyggnad både i Man- och Ladugården: 3. vackra Trågårdar, frukt-sam Jordmon i Åker och Ång, tarfvelig Skog och Fiske uti Ån; nedan om Gården är en Bro, hvar öfver store Landsvägen går mellan Enköping och Upsala. Mit öfver Ån Välter ut från Gården ligger et stort Fält, der uppå någre Socknar hafva sina Ångs tegar och kallas Rymningen. Denne Hya Gård har fordom blifvit MÅNS STRÅNGESSONS Fader ifrån känd, uti Kong GUSTAV den Förstes tid, derföre at han framfört från Bergslagen 16. Lod Silfver som var förbudit, til MÅNS Gullsmed Borgmästare i Upsala; han visste icke sielf om Bergsmännernas och Guldsmedens handel, men måste lika fult derföre umbåra sit arf och egit (i). Sedermera år samma Gård gifven År 1571. den 18. Martii af Kong JOHAN åt ANDERS MÅNSSON och hans Arfvingar til evärdelig ägo. Nu äger Cammar-Herren Gref JACOB SPENS den samma.

2. SALNECKE Sätessgård vid den omtalte Ån, som löper in i Ekolen, har et stort Stenhus, en god hårdvals Ång och 2:ne vackra Humle-Gårdar. Denne Gård har År 1302. fallit til Sko-Kloster emot andra Gods, genom byte med CARL INGBERSSON, hvilket

(i) Se Palmshiölds H. Skrifter.

hvilket byte stadfästades, samma tid, af Archie-Biskop NILS. Sedermera har GREGER AMUNDSSON och des Hustru INGA gifvit den til Sanct. Clara Kloster, hvar på finnes Kong ALBRECHTS stadfästelse Bref; men den har åter genom Jordskipte kommit ifrån Abbedissan ELSA och Sanct. Clara Kloster til Archie-Biskop JÖNS i Upsala emot vederlag af andra Gods. Kong GUSTAV ADOLPH har först gifvit den åt Doctor VON DIJK, men sedermera åt Herr PHILIP TOTLER, som var Höfstdemålte Konungs Secreterare, under Låhns och Manlig Arfsrätt: och efter som den samme dödde utan Manliga Arfvingar, så gafs han År 1641. den 22. Oct. af Drottning CHRISTINA åt öfver Bergmästaren GEORG GRISSBACK (k), som der sedan lätit upbygga Stenhuset, hvilket varit tilförene täkt med Koppar. Nu äger Hof-Quartermästaren Herr ASP denna Gård.

3. ÅRCKE et Säteri om 23. öres Land med 5. Torp, har vackra Tråbygningar, en Frukt-Trågård, samt goda förmoner i Åker och Ång, men Skog bara til Brånse. Salig Herr ERIK BIELCKE har köpt denna Gård med 4½. pro-Cent, och nu är Fru BEATA ROSENSCHÖLD ägare der til.

II. BALLINGSTA Socken †, år 38. hela Mantal stor, der af 18. åro Frelse, och 3. Frelse-Säterier. Prästegården är 2. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. Denna Socken ligger på Slättbygden; men har god Sådesmark, och Inbyggarne föda sig endast af Åker och Ång.

VIK, VIKHUS, eller VIKMUR et Säteri om 3. hela Mantal, ligger vid Mälaren, och har vackra Tråbygningar, jemte et gammalt Stenhus: Hemågorne äro måst med Stenmurar instängde. Der är ock en behagelig Trågård, en stor Humlegård,

T

Vatten-

(k) Se Riks Arch. Registr. År 1641. pag. 1138.

Vatten-Quarn, god Åker och Äng, tillika med en vacker Hassellund. Fordom har Felt-Marschalkens Gref THURE OXENSTIERNAS *den Långas* Bild, stått der i Trågård, gjord af Gips med Bly utan om, uti en hel Manna-Kropp's storlek; men är nu borttagen, hvilken Bild tilförene stått på Sigridsholm uti Lunda Socken. Denne Gård har fordom tilhördt Lagmannen i Tihunda Hårad ISRAEL, och des Dotter RAMBURGIS, från hvilken den Ädle SPARRE-och BIELCKE-FAMILIEN uprunnit, och har på Mödernet stråkt sina Leder til den Kongelige GUSTAVIANska ÄTTEN. Stenhuset är et af de äldsta här i Landet, och varit mycket underligen bygt med 11. Våningar, likare et Torn än et Hus, som bemålte RAMBURGIS låtit i sin tid upfåttia (l). Det hölts en tid för et Råfvarenåste. Omfider kom KNUT NILSSON at bli ågare til Godset, hvilken År 1521. var sielf derstädes, och värde sig mer, än et helt År, emot Kong GUSTAV den I, som Huset med sit Folk omställade (m). Sedermera har Felt-Herren Gref GUSTAV HORN ågt denna Gård. Huset stod i många År öde och utan Tak, til des Högbe-målte Herres Enke-Fru, Fru SIGRID BIELCKE låt rifva neder 4. Våningar der af, så at 7. finga stå kvar, hvilka gjordes beqvåmlige at bo uti (n). Nu åges detta Gods af Herr Baron CARL GUSTAV LIWEN.

III. HAGBY eller HAGEBY Socken *, har 21 $\frac{3}{4}$. Mantal, hvar af 9. åro Frelse, och 1 $\frac{5}{8}$. Frelle-Såteri. Prästegården är 1 $\frac{1}{2}$. Cronohemman: Socknen har under tiden varit Professoris præbende. Kyrkan står på Crono-Grund. Der låses uppå en Graf-Sten följande Skrift: *Barbara Bortwik. Salig Öfver-*

(l) *Loecenii Descriptio Sueciae.*

(m) *Hist. GUSTAV den I. pag. 28.*

(n) *Det är aflagit i Gref Dahlbergs Vårk, såsom det på den tiden sedt ut.*

Öfversten och Commendantens, Högvalborne Herr Baron Thomas Hamiltons Enke - Fru. Vapnet står in under, som är delat i 2. Fält: Uti det öfra är en Arm med dragit Svärd, och uti det nedra 2:ne Stiernor. Ofvan på Hielmen är et *Morians* Ansikte och Åretalet 1706. Denna öfverstinnan har bodd uppå Hillinge der i Hagby Socken. Likaledes finnes der på en Tafla desse Namn: Salige Herr Capitain Ulrich Lille, Fru Anna Margaretha Ringsqvant 1687, och deras Vapner stå der under utslatte. Framme uti Choret midt för Altaret har Håradshöfdingen GUDMUND KROK uppå Torfsåtra sin Graf, hvar uppå läses denna mening:

B. M. S.

Gudmundus Krokius Dominus de Torfsäter, Vir pietate, prudentia, rerum usu, meritisque insignis. Postquam annos vite 63, cum dimidio, muneris a. Consularis Aboe & Calmarie, nec non Judicis Territorialis in Vestrogothia 36. explevisset, reposcenti demum, per placidum obitum, DEO Creatori, redemptorique meliorem sui partem resignavit, mortales vero exuvias, in spem gloriose resurrectionis, hac in æde deposuit, natus in Smolandia & Longarydt, Dominica Palmarum A:o 1613, denatus d. 23. Sept. A:o 1677.

Mundum sprevi, cælo fruor.

Denna Socken har litet tarfskog; men de måste lika fullt köpa både Timmer och Gåsdjel. Såva Ström, som tar sin begynnelse utur Grisfön i Jerlåså Socken, löper här igenom Socknen. Eljest är här en bördig Jordmon. Der äro följande Säterier:

I. EKA OIN 13. öres Land, brann för några år sedan, har en god åker, Lof- och Fångskog, tillika

med et godt Sommar - Bete. Salig Herr JOHAN LILLJESTRÖM har först bytt denna Gård til sig, nu innehafves den, med 5. der under lydande Rå och Rørs Torp, af öfverst-Lieutenanten Baron SVEN DUWALDT.

2. SUNNANÅ om $\frac{5}{8}$. Mantal, med en Vatten- och en Såg- Qvarn, som Cammar-Rådet Salig Herr JOHAN CASIMIR FLEMMING fått i Vederlag, har vackra Tråbygningar, en nysätter Trågård, god Åker och en liten Skogsbacke. Nu äger Herr Lieutenant TIGERHJELM denna Gård.

3. IBLANDA eller SKEBOLANDA beruflade Säteri, har vacker Tråbyggnad, med hårlig Åker och Ång, en vacker Skog til Timmer och annat Bygnings-Vårke, innehafves af framledne Herr Assessoren JACOB NORDENSTETS Enke-Fru.

IV. RAMSTA * är Annex til Hageby, har $24\frac{1}{2}$. hela Hemman, hvar af $8\frac{1}{4}$. åro Frelse och 2. Säterier, Cappelans Bostället är $\frac{1}{2}$. Cronohemman om 12. öres Land. Kyrkan står på Cronogrund. Der i Socken finnes snart sagt, ingen Skog, och Folket lefva endast af Åkerbruk.

ÅRBY et Säteri om 2. hela Hemman, och 4. Rå och Rørs Torp, är väl bygt af Trå, har god Åker och Ång, Conduceteuren Herr JONAS MELDER-CREUTZ äger nu denna Gård.

V. ÅKER eller VÅSTER-ÅKER Socken †, har $17\frac{3}{8}$. Mantal, hvar af $7\frac{7}{8}$. åro Frelse. Prästegården är 2. Cronohemman. Herrskapet på Viik påstå Jus Patronatus til denna Socken. Kyrkan står på Cronogrund. Det säjes at Lagmannen i Tihunda Härad ISRAELS DOTTER RAMBURG skal låtit bygga denna Kyrkan, hvilken der också skal ligga begrafven. Eljest har denna Socken ingen Skog, utan allenast små Buskar; men en hårlig Åker och Ångsmark: Somlige Byar nåka med ågora in til Mälaren.

VI. DAL-

VI. DALBY är Annex til Åker, och ligger på Slättbygden, har goda förmoner i Åker och Ång. En del åga Fiske uti Ekolen. Denna Socken är $34\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar af 17. åro Frelse och 2. Frelse-Säterier. Cappelans Bostället Utby är $\frac{3}{8}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund, och Herrskapet på Hammariskog påstå Jus Patronatus der til. Här ligger:

HAMMARSKOG et gammalt Herre - Säte om 2. hela Hemman, som öfversten Herr Baron AXEL GABRIEL LEIJONHUFWUD nu innehafver. År 1655. har Riks-Rådet Herr KNUT POSSE låtit der upstå et vackert Stenhus (o), som ännu är i godt stånd. Öfver ingången står: H. K. P. År 1655. F. J. T. D. Eljest ligger detta Säteri vid en liten Vik ifrån Ekolen på et behagligt ställe, har fåga Skog til Gårdsfel och Stör; men en bördig Åker och Ång.

VII. TIBBLE Socken † är $33\frac{7}{8}$. Mantal stor, af hvilka 13. åro Frelse, $5\frac{1}{2}$. Säterier, med 2. Rå och Rørs Hemman: Prästegården är 2. och Cappelans Bostället $\frac{3}{8}$. Cronohemman: Kyrkan ligger på Crono- och Skatte-Ågor. I denna Socken åga alla Byar en tarfvelig Skog til Timmer och Gårdsfel. Stran- och Stännås Siöarne, ligga också der, hvar utur en liten Å löper förbi Ribingsbåcks Herregård, der uti finnes åtskillige Sågar och Miöl-Quvarnar bygde: Halfva Socknen har en god Jordmon. Der är:

I. ONSIKE et Säteri om 8. öres Land, med 6. Rå och Rørs Torp, har en vacker Tråbygnad, jemte stora förmoner i Åker, Ång och Skog; nedan för Gården är en Vatten-Quvarn. Framledne Riks-Rådet och öfverste Marschalcken Gref MAGNI JULII DE LA GARDIES Arfvingar åga denna Sätets - Gård.

T 3

2. RIB-

(o) *Loccen. Desc. Succ. Såsom ock Gref Dahlbergs Värk.*

2. RIBBINGSBÅCK eller BRÉDEN Såtes-Gård, om $2\frac{1}{2}$. Hemman med 6. Torp, är väl bygd af Trå, har Fiske uti Stennås, Stranbo och Ramfön, ymnig Skog, en god hårdvals Ång. Förutan annat märkvärdigt vid denna Gård, så är der en vacker Kølna, som för några År sedan upmurades af Tegel, en liten Trågård, och 2. Humlegårdar. Der löper en Å förbi, som kommer utur Stennås Siön, hvar vid en Säg- och Miöl-Qvarn är bygd, såsom ock et Tegelbruk, som går med Vatten, hvilka alla lyda hit under Gården: han har fordom hört Landshöfdingen Herr GUSTAV RIBBING til, sedan har Doctor ERIC ODELIUS köpt den samma af honom (p); men nu är Biskopen i Linköping, Doct. ERIC BENTZELIUS ägare här til.

3. VRÅ om 4. Mantal, hörer nu Majoren Herr GUSTAV MANNERHEIM til: har vacker Tråbygnad och zine Trågårdar, Fiske uti små Insiöar, hårlig Skog, och en god Ångsmark.

VIII. ÅLANDS Socken † är Annex til Tibble, har $18\frac{3}{8}$. Hemman, hvar ibland $10\frac{1}{2}$. åro Frelse, och $6\frac{1}{2}$. Såteri. Kyrkan står på Cronoågor. Denna Socken ligger i Skogs-Bygden, så at de kunna sälja Skog til dem, som bo nedre på Slätten, och få måst 1. Daler för 1. las Gårdsel, 1. Daler 16. öre för 1. las Stör, 1. Daler 16. öre för en Timmer-Stock, och 1. Daler för 1. las Ved, då Köparen sielf hugger Trådet nid af stubben. Förenämde Å löper igenom Socknen. Eljest lefva de af Åkerbruk. Der är:

1. ÅLBO Såteri om $\frac{1}{2}$. Mantal, har en vacker Tråbygnad och stora utågor, tillika med 5. Rå och Rørs Torp. öfverste Lieutenanten Herr NILS FEHMAN är nu ägare til denna Gård.

2. ÖSTER-

2. ÖSTERBY Såteri vid förenämde Å, har god Åker och Äng, en härlig och stor Skog, både til Timmer och Löfbrott, består af 6. Mantal, och har en Säg-Quarn, såsom ock 8. Rå och Rørs Torp. Salig Herr JOHAN LILLJESTRÖM har köpt denna Gård med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent; men nu äger Hofrätts-Rådinnan Fru CHRISTINA GÖTHE den samma.

IX. JERLÅSA eller JARLEÅSA, såsom JARLARSÅS Socken †, har $15\frac{1}{2}$. Hemman, af hvilka $8\frac{1}{2}$. äro Frelse, och $2\frac{1}{2}$. Frelse-Säterier. Prästegården är et helt och Cappelans Bostället $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronoågor, och öfverste KRUSES Arfvingar påstå Jus Patronatus i denna Socken. Der finnes Skog öfver alt; men en mager Jordmon. De föda sig måst der af, at de göra Hiul, som de sälja rundt omkring i Landet, och få 6. Daler för gången eller 4. Hiul til en Vagn. Bredsiön, som är tämmeligen Fiskrik, ligger der i orten. Socknen skal fådt sit namn af den Sandåsen, som ligger nära in til Kyrkan, hvar uti någre forne Jarlar skola ligga begrafne. Der äro Säterierne:

1. BREDSIÖ om $\frac{1}{2}$. Mantal och 12. Torpare, har vackra Tråbygningar, en Trå- och Humlegård; men i synnerhet en ståtelig Skog: Äges af Majoren Herr Baron SVEN DUWALL.

2. STÖFVELBO kallas ocklån LINDSTA vid Bredsiön, om 1. Mantal, som Salig Herr SCHERING ROSENHANE bytt til sig, innehafves nu af Håradshöfdingen Herr Baron JOHAN FUNK, är rätt vackert upbygdt af Trå, och har en nysatter Trågård.

3. ÖSTERFORA om $\frac{1}{2}$. Mantal med 7. Torp, 2:ne Säg-Quarnar: uti Åkren finnes måst Skogs-Jord. Eljest är ock der et godt Fiske uti en liten Insiö vid Gården, och en härlig Skog; Grefvinnan, Högvalborna Fru JULIANA HORN, är nu för tiden ägare der til.

III.

ULLERÅKERS HÄRAD, förer i *sit Vapen et Korfs*, och har 4. Moder-Kyrkor och 2. Annexer. På Skogen Nofthen, som sträcker sig både til Ulleråkers och Hagunda Härad, finnes en tarfvelig Skog til Vedbrand, Gårdsfel och små Löffkog. På den åndan, som vetter in åt Näs Socken, växer smått Timmer; men den bästa parcken lyder under Sörby Herre-Gård.

I. BONDE-KYRCKE Socken *, har $47\frac{5}{8}$. Hemman, hvar af $4\frac{3}{4}$. åro Frelse, och 2. Frelse-Säterier. Prästegården $1\frac{3}{4}$, och Comminister Bostället Håga $\frac{3}{8}$. Cronohemman. Kyrkan ligger in i Upsala Stad. I denne Socken är en By, icke långt från Staden uti Nord-Väst, som nu heter Håga; men fordomdags Haugi, det är en hög Kulle, antingen der af, at orten är i sig sielf högländig, eller at der finnas store Ätthögar. Der skal Konung **BLÖRN** haft sit Säte, om hvilken talas i Herrwara Sagan Cap. 20. (q) Der på orten kunna ännu många gamla Minnes-Märken åskådas, som tiden ej hunnit utplåna. Likaledes ligger också Malma By i denna Socken, strax utom Upsala Stad, der Herr **DIONYSIUS BURÆUS** Riddare, som varit Kong **ERIKS** Präceptor, af Konungen sielf dödades den 24. Maj År 1567, och begrofs den 1. Julii samma År uti Ekerö Kyrka (r). Folket lefva endast af Åkerbruk. De som äro närmast til Staden hafva Sand-Jord; men längre ut i Socknen finnes måst Ler-Jord. Der är:

I. GOTTSUNDA (Stora) et Säteri om 2. hela Hemman med en utjord om $2\frac{1}{2}$. öres Land, ligger vid en Å, som der löper genom Socknen, har vacker Trä-

(q) Se Enbergs berättelse om Upsala pag. 129. seqq.

(r) Se pag. 212. här frammanföre.

Tråbygnad, god Åker, Äng, Skog och Fiske. Salig Herr GABRIEL OXENSTIERNNA har köpt denna Gård med 4 $\frac{1}{2}$. pro-Cent. Sedan ägdes den af framledne Herr Capitain ROSENBORG.

2. ULTUNA fordom en Kongs-Gård (s), men nu en Kongs-Ladugård, ligger et stycke Söder ut från Upsala, består af 12 $\frac{1}{2}$. Mantal Crono eller 44 $\frac{1}{2}$. öres Land med 25. Torp. Denna Gård brann up År 1634, om Pålsnäs-Afton, då 200. Nöt, och 16. Hästar omkommo i Elden, tillika med mycket Spannemål, Hö och Halm: skedde just när Arrendatoren på Gården INGELBERT gjorde et stort Bröllop åt sin Dotter. Nu för tiden Arrenderas han af Herr Baron och Landshöfdingen BRAUNER (t), hvilket Arrende tog sin begynnelse med 1737. Års början, och råcker til 1760. Års slut. Den Skogen som står vid Ultuna, på bägge sidor om Vägen, kallades fordom gamla Upsala Murar. I forna tider lærer ock der vid Gården varit en Skepshamn, efter som der finnas väl mer än 700. Åttebackar, och öfver 1000. Skepsnaglar hafva tid efter annan, blifvit fundne uti de Dödas Krukor, som der sammanstades äro upgrafne: hvar af til fullo ses, at måstadelen af Siömännen måtte, efter de tiders fedvånjo, blifvit der efter döden med sina Skep upbrände (u). Denne Gård äger en stor och bördig Ängsmark, god Åker-Jord, som måst består af Sandblandat Jordmon: Der är också nu för tiden både Tobaks Plantering och et vackert Schåfferi inrättadt.

3. VÅLSÅTTRA ligger brede vid Siön Ekolen, äges nu af Archie-Biskopen Doctor JOANNES STEUCHIUS. År 1683. då denne Gård återkändes under

T 5

Cro-

(s) Rudbecks Atlant. pag. 1. Fol. 222, 223. Och Vercl. Not. ad. Bos. Sag. pag. 100.

(t) Kongl. Cammar-Collegii Arrende Contract den 20. Decemb. År 1737. (u) Se Palmsehölds H. Skrifter.

Cronan, var på östra sidan en stor Bygning med dubbla Våningar af 42. alnar uti längden, och 15. i bredden, upplätt År 1654. Uppå Södra sidan om Man-Gården, några gamle Bygningar, der uti den gamle Antiquaren JOHANNES BURÆUS bodt, och 5. stycken Trågårdar Nordost, öster och Söder om Man-Gården. Ännu är Gården väl bygd, har en vacker Trågård, och goda förmoner i Skog och Fiskevatten, tillika med en Fruktsam Åker och Ång.

II. BÖRJE Socken *, är et Präbende til Academiske-Staten, har $51\frac{1}{4}$. Mantal och 1. Frelsehemman: Prästegården är $1\frac{1}{2}$. och Cappellans Bostället $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Der finnes litet Skog til nödig hielp, men Folket föda sig endast af Åkerbruk. Kyrkan står på Cronogrund.

III. NÅS Socken *, är likaledes et Präbende, och har $22\frac{1}{4}$. Mantal, af hvilka $6\frac{1}{4}$. äro Frelse och 2. Frelse-Säterier. Prästegården är $1\frac{1}{2}$, men Cappellans Bostället $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronogrund. I denna Socken är någorlunda god Skog, med vackra Åkrar och Ångar: Jordmonen består måst af en blandad Lera. Der är:

YTTERNÅS et Säteri, om 2. Mantal eller $13\frac{1}{2}$. öres Land, har en vacker bygnad af Trå, tarfvelig Skog, en Fruktsam Åker och Ång, innehafves af Archie-Biskopen Doct. JOANNES STEUCHIUS.

IV. VÅNGE Socken † $38\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar ibland $12\frac{1}{2}$. äro Frelse, och $2\frac{1}{2}$. Frelse-Säteri. Prästegården $1\frac{1}{2}$. Cronohemman. Der finnes måst god Fångskog, så at de kunna sälja något Ved i Upsåla, eljest idka de Åkerbruk. Kyrkan står på Cronogrund. Der är:

I. BRUNNA et Säteri om 1. Mantal, med 4. Torpare, har nya vackra Tråbygningar. Framledne Doct. OLOF RUDBECK, har köpt denna Gård af Salig Fru ANNA BÖLJAS Arfvingar, och hans Enke-Fru

Fru åger ännu den samma: den har goda förmoner så i Åker och Ång, som Skog och Fiske uti Ekeby Siön.

2. EKEBY Säteri vid nästnämde Siö, om 1. Mantal, som Salig Herr Doctor DIURBERGS Enke-Fru åger, har en god Åker och Ång.

V. LÅBY Socken † är Annex til Vänge, består af $15\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $\frac{1}{2}$. är Frelse. Cappelans Bostället österby är et $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronoågor. Denna Socken ligger på Slättbygden och har således ingen Skog; men der emot en hårlig Åker och Ång.

TRETTONDE CAPITLET.

Om

Fierde Fögderiet i Upsala Höfdingedöme.

I.

BÅLINGS HÅRAD, har 3. Socknar, tillika med halfva Junkil, förer *et Korfs i sit Vapen*. Hårads Allmänningen uti Vendels Socken är ännu någorlunda god, den afinåttes År 1694. och 1698. Folket lefva endast och allenast af Åkerbruk, och åga ingen annan utväg på denna orten til sin födo, ty kunna de i goda År någorlunda hafva sin utkomst; men då Årsväxten brister, lida de derföre mycket ondt.

I. BÅLING Socken *, har en vacker Kyrka af Sten, med et högt och smalt Torn. Hon står på Cronogrund, och är öfver alt med Spån tåkt. Eljest är denna Socken $130\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar af $31\frac{1}{2}$. åro Frelse, och $2\frac{1}{2}$. Frelse-Säterier. Archie-Biskoparne

parne niuta denna Socken fritt under Präbende. Prästegården består af $2\frac{1}{8}$. Crono, och Capellans Bostället Börby är $\frac{1}{2}$. Crono-Hemman om 9. öres Land. Der är:

I. SKEDIGA Säteri om $8\frac{1}{2}$. öres Land, hörer Ryttnästaren Herr WILLEMSSENS til. Der under lyder också et Rå och Rørs Hemman om 8. öres Land.

2. ÅKERLÄNNA $\frac{1}{2}$. Säteri, hvar til Capitain Herr NILS BENTZELSTIERNAS Enke-Fru är ägare. Inom Rå och Rör ligga 2:ne Torp, som lyda til Gården.

II. JUMKILS Socken † är Annex til Åkerby. Detta Jumkil lyder til kålften hit under Bålings Härad, hvilken del af Socknen är 14. Hemman, hvar ibland $9\frac{1}{2}$. åro Frelse, och $\frac{1}{6}$. Frelse-Säteri. Den andre halfva delen ligger uti Ulleråkers Härad och har allenast 8. Mantal, hvar af $3\frac{1}{2}$. åro Frelse. Cappellans Bostället är $\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Skatte- och Frelsegrund. Säteriet

BROBY, kallas eljest VALLHOF, är et helt Mantal, der af $\frac{2}{8}$. är Rusthåld och $\frac{7}{8}$. Frelse-Säteri; af Herr MÅRTEN LEIJONSCHIÖLD köpt med 4. procent tillika med Frelsehemmanet Tungelbo, och innehafves nu af Ryttnästaren Herr Baron MÅRTEN LEIJONSCHIÖLDS Enke-Fru.

III. SKUTTUNGE Socken †, har $61\frac{1}{2}$. Mantal, ibland hvilka $22\frac{1}{8}$. åro Frelse och $2\frac{1}{2}$. Frelse-Säterier. Kyrko-Herden har et Cronohemman til Präste-Bol. Cappellans Bostället et $\frac{1}{2}$. Cronohemman, heter Håggeby. Kyrkan är bygd af Gråsten på Cronogrund. Silfverberget är et ställe uti denna Socken på Brundbys ågor, hvar uti et fyrkantigt hål blifvit utarbat, i tanka, at der råka på et Silfverstrek, men är för lång tid tillbaka ódelagdt: Likvift säjes, at en Gåsse för några År sedan hittat en pyndare nedre i hålet (x). Här ligger:

I. ÖFVER-

(x) Palmfchiölds H. Skrifter.

I. ÖFVERBO MASUGN är upbygd af Grefvinnan Fru BEATHA CRONSTRÖM, Åren 1731. och 32. på des Frelsehemmans öfverbo ågor i denna Socken. Sedermera har Kongl. Bergs - Collegium utgifvit des Privilegium der på den 8. April År 1734, åt vålbemålte Grefvinnas Dotter Fröken CHARLOTTA FRÖLICH, som sedan blef Gift med Håradshöfdingen Herr Baron JOHAN FUNCK, hvilken således nu är ägare til detta Vårk. Det är i godt stånd, fast ån Vattendräkten ej är särdeles ymnig, hållt som det måste måst samlas och sparas af Vår-Vatnet. Malmen tages til större delen från *Gråmurs Grufvan*, jemte något af en annan gammal Skärpning, som skal finnas på Ramsta Frelseågor. Tackjernet föres om Vinteren til en Stångjerns Hammare i Våfsmanland och Vittinge Socken, som för några År sedan skal vara upbygd af Herr Baron FUNCK.

2. TÜPEN eller BEMERSBERG et Säteri om 3. öres Land, tillika med et annat der sammanlådes om 3. öres Land, som Gref AXEL OXENSTIERNNA köpt med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent, men åges nu af Academien i Upsåla.

3. YTTTERBY Säteri om 8. öres Land, är köpt af Herr DANIEL BEHM med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent; men hörer nu under Academien i Upsåla.

IV. ÅKERBY Socken †, skiljes ifrån Börje Socken genom en Å, hvar öfver en Bro ligger, som kallas Låfsbron. Eljest har denne Socken $24\frac{1}{2}$. Mantal, hvar af $7\frac{3}{4}$. åro Frelse. Präste-Bolet är $1\frac{1}{2}$. Cronohemman, och Kyrkan är af Sten upbygd på Frelse-och Skatteågor.

II.

VAXALA HÅRAD, har 3. Socknar och förer, som föregifves, *Baldurs Hufvud uti sit Vapen*. Uti detta Hårad finnes utom Elglöfan inga Skogar eller

eller Siöar, utan det består af Slättmark; men på några ställen der Skogen blifvit uthuggen, har Löf-trån växt i stället: Jordmonen är så bördig, at fast än Åkrarne icke gödas på många År, så bära de lika fult Såd af allehanda slag, hvarföre också Inbyggarne endast der af taga sin födo. Men der emot är Ångsmarken i detta Hårad mycket liten emot Åker-Jorden; ty spörjes der ock mycken brist på tarfvelig Gödsel.

I. GAMLA UPSALA Socken*, är Theologia Professorers Præbende, har 53½ Mantal, hvar ibland 6½ åro Frelse. Prästegården är 1½ Cronhemman. En Å löper der igenom Socknen, som kommer från Salsta Siön, eljest är Landet slätt, utan Berg, och har hvarken Siö eller Skog. Salinge Gård i denna Socken skal fordom varit et Konga Säte (y). Gamla Upsala är nu allenast en By, som ligger ½ Mil ifrån Staden; men har i Hedendomen varit en mycket namnkunnig ort, både i anseende til Afguda-Templet och Konungarna, hvilka der haft deras Hofhåldning. Det gamla Hedniska Templet är nu Sockne-Kyrka, och har i Hedendomen icke varit större än den Västra och högsta delen af Kyrkan: hvilken är tilhopa satt af et ringa och groft Åmne, med Gråsten, Ler och Sand mycket plumt; men har i Hedna tider på hvarje-handa sätt varit utprydd, både innan och utan med Guld, Silfver och Koppar. ADAMUS BREMENSIS (z) säger at detta Templet varit af Guld, hvilket sålunda kan förstås, at Murarna varit klädda med Bråder, som med Guldplåtar blifvit öfverdragne, så at allt hvad derpå var, så väl Tak som Väggar har blänkt af Gull (a). En Guldkådia har ock hängt up under

(y) *Atlant. Tom. III. pag. 466, 742.* (z) *De Situ Dan. & Relig. Regn. Sept. pag. 152.* (a) *Job. Mag. Hist. Sueog. L. I. C. 3. Rudb. Atl. T. I. C. 7. pag. 259.*

under Taket rundt omkring hela Kyrkan och gifvit den samma et stort prål (b). JOH. MAGNUS (c) och BAZIUS (d) visa huru detta Tempel sedt ut til skapnaden, men Doct. OLOF RUDBECK afmålar det helt annorlunda (e), efter hans mening skal detta gamla Upsala Tempel vara det äldsta af alla, som i hela Verden finnes (f). Men BAZIUS (g), MESSENIUS (h) och OLAUS MAGNUS (i), föra des ålder til några hundrade År efter Syndaflo den. SNORRO STURLESON (k) säger, at FREIJER som var den tredie från ODEN har låtit upbygga Upsala Afguda-Tempel, med hvilken WEXIONIUS (l) och STIERNHIJELM (m) inståmma, efter ej något talas om detta Templet uti Krönikorne för denna FREIJES tid (n). Det ägde en sådan prunk och prål som sagt är, innan det af Kong GRIM (o) ödelades, hvilken skal lefvat 200. År efter CHRISTI Födelse (p). Sedan skal det andra resan af en vid namn TORILLO (q) blifvit röfvad til all sin prydnad. Men ADAMUS BREMENSIS säger (r) på förenämde ställe, at det ännu i hans tid varit på det härligaste utprydt, så at det öfver alt glimmat af Guld. Uti framledne Gref DAHLBERGS Svec.

(b) Crantz Prol. ad Hist. Sueco-Goth. Svaningi Comment. rerum Dan. L. I. p. 3. (c) Hist. Sueco-Goth. Libr. I. Cap. 8.

(d) Hist. Eccles. Libr. I. Cap. 2. pag. 70.

(e) Uti Atlantican Tab. XII. ad Tom. I. Fig. 44.

(f) Atlant. Tom. I. Cap. 7. pag. 252.

(g) In Praef. ad Histor. Eccles. pag. 3.

(h) Uti sin Sueopentapot. Cap. 4.

(i) In Hist. rerum Sept. Libr. III. Cap. 5.

(k) In vita Freij Cap. 12. pag. 12.

(l) In Desc. Svec. Libr. IX. Cap. 43.

(m) In Anticluv. pag. 139. & 145.

(n) Se Schefferi Upsala Cap. 4. pag. 25.

(o) Joh. Magn. in Histor. Sueco-Goth. Libr. 4. Cap. 13.

(p) Atlant. Tom. I. Cap. 7. pag. 259.

(q) Joh. Magn. Histor. Sueco-Goth. Libr. 8. Cap. 43.

(r) In Lib. de Situ Dan. & Religione Sept. 91. pag. 152.

Svec. Ant. & Hodierna, står både det gamla Templet aftagit och det nya, som det ännu i vår tid fer ut. På Södra sidan om denna Kyrkan äro många Ättebackar; Ibland dem äro 3. de störste, som också Konungs-Högar kallas, hvilkas like näppeligen lära finnas på något ställe; emedan de äro til 40. å 50. alnar höge Perpendiculariter (s). Uppå den ena af dessa Kongs-Högar, den nämligen, som ofvan til år platt, och lika som affkuren, blef fordom, ja in til Kong GUSTAV den Förstas tid, hållit Lands- och Konungs-Ting under bar Himmel (t). Kong GUSTAV har uppå samma Högar År 1531. hållit et Tal til Allmogen om Klockornas utgörande. Kong CARL den XI:te lät År 1689. uti sin egen och många höga Herrars närvaro gräfva i dessa Högar, och råkat på en Kruka, hvar uti låg en Keiser ADRIANI Silfver-Penning, tillika med en guten Ring, som den döde fordom burit på Halsen: samma Penning finnes affatt uti RUDBECKS Atlantica (u). Mera kan läsas om dessa gamla Minnesmärken, hos de här upnämde Auctorer; men enkannerligen hos LOCCENIUM (x) och SCHEFFERUM (y).

II. VAXALA Socken *, är också et Theologix Profess: Præbende, har $57\frac{1}{2}$. Hemman, med 5. Frelse och $5\frac{1}{2}$. Frelse-Säterier der ibland. Prästegården är $1\frac{1}{2}$. Cronohemman. Kyrkan står på Cronågor. i denna Socken är en högländt Betesmark, ingen särdeles Lof-Skog, men en god Ång. Der äro Säterierne:

I. JÄT-

(s) Messen. Svecopentopot. Cap. 3.

(t) Johan Hadorphi Praef. til Dale-Lagen.

(u) Tom. 3. pag. 99. No 6.

(x) In Antiquit. Suis Svec-Goth. Libr. 2. Cap. 26.

(y) Upsal. Cap. 18.

I. FÅLLA om I. Mantal, som fordom Gref ERIK LINDSCHÖLD bytt til sig: äges nu af Cammar-Herren Herr BARON SVEN CEDERSTRÖM; har en vacker Tråbygnad, goda utågor i Åker, Ång och Skog af Ek och små Björckar på Elglöfe Marken.

2. TORCKARBY 1½. Mantal, eller 13. öres Land, som Kongl. Rådet Gref JACOB GYLLENBERG bytt til sig. Utom des åro der också 3. andre halva Säterier, dem fordom Herr GUSTAV ADOLPH VON ROSENECK sig til bytt; men nu för tiden äger Cammar-Herren Herr BARON SVEN CEDERSTRÖM dem allesamman.

III. DANNEMARCKS Socken *, är i lika måtto et Theologiæ Profess: Præbende, har 79½. Mantal, der ibland 11½. åro Frelse: Præstegården är 1½. Crono, och Cappellans Bostället uti Danne-marcks By ½. Cronohemman. Kyrkan står på Cronoågor, och skal vara upbygd af Bytet, som våre fätt i et Slag med de Danska icke långt ifrån denna Kyrkan; Då de raske Svenske Mån hämnade det mord, som Konung HENRICH SKATEBER hade tilskyndat den fromme Konung ERIK, eller den IX. som också kallas den Helige (2). Fru Fri-Herrinnan BIELCKE har för 4. År sedan vid Valby By i denna Socken, upfunnit en Hålsobrunn, der vid många blifvit helbregda. Eljest är Landet der omkring slätt, så at Folket endast hafva sin födo af Åker och Ång.

III.

RASBO HÅRAD eller RESBOHUNDARI, förer i sit Vapen *en Hand, som pekar med et utstråkt Finger.* Der finnes Skog til Inbyggarnes behof. Allmånningen är mycket uthuggen; fast

U

ån,

(2) *Peringshiölds Monument. Upl. Libr. I. p. 268. seqq. Petri Petrei Svenska Krönik. I. Bok. p. 66. med flera.*

ån, at der ännu finnes något finått Timmer på somliga ställen. Folket idkar Åkerbruk; men Jordmonen skal i gemen icke vara så bördig der, som i Vaxala Härad. Ångarna äro mycket Måslupne. Fundbo Siön i detta Härad, är en half Mil lång; der utur löper en Å igenom Fundbo och Danemarks Socknar.

I. RASBO Socken † har $94\frac{3}{4}$. hela Hemman, der ibland $48\frac{1}{2}$. äro Frelse. Kallas i gamla Skrifter Refabo såsom Refärsbo. Kyrkan står på Crono-Grund. Större delen af denna Sockens Inbyggare äga Skog, med Loftrån och finått Timmer uti. Någre hafva Fiske uti Tomta Siön. I lika måtto hafva de som bo brede vid Bokare Siön, emellan Stabby och Rasbo Socknar, några gånger fått ymnogt Fisk, fast ån at samma Siö såjes hafva 2. botnar. Eljest lefva de öfver alt af Åkerbruk. Der är:

I. FRÓTUNA et gammalt Sätets Gods vid Fundbo Siön, har vacker Tråbygnad, och stora förmoner i Åker och Ång, tårvelig Skog, tillika med en Qvarn. I lika måtto lyder också Lambron $\frac{1}{2}$. Hemman, Våflöt $\frac{1}{2}$, Stymbninge $\frac{1}{2}$, och Pustbole $\frac{1}{4}$. såsom Rå och Rørs Hemman der under, hvilket alt nu innehafves af Jägmästaren Herr JOHAN GUSTAV GYLLENKROK. Vid detta Frótuna (a) skal en Konung, FRODE vid Namn, haft sit Säte. SNORRO (b) och SAXO (c) örda något om samma Konung FRODE, och säga, at han giordt en Lag, det ingen skulle gömma sina Penningar och Gods inom Lås, och om någon til åfventyrs miste något, skulle han få dubbelt igen utur Konungens Fatebur. Eho som dristade göra der emot, skulle gifva en Mark Guld til Konungens Fatebur. SAXO säger ytterligare (d),
at

(a) Se Atlant. Tom. III. pag. 369, 740.

(b) Se des Edda Mythol. pag. 66.

(c) Hist. Dan. L. 5. pag. 29. (d) Loco cit. pag. 106.

at denne Kong FRODE til at visa, huru han kunnat röda undan all stöld, skal hängt sit Guld-Armband på en Klippa in vid en Siö, och det vid en allmän Våg. Efter Salig Professor OLOF RUDBECKS mening skal samma Siö och Klippa kunna ses ännu i denna dag der vid Frötuna, och Klippan der efter heta *Frodes Klippa* (e). Likaledes är också den allmänna Vågen, som SAXO och Edda tala om, ännu til, och går ifrån Frötuna til Upsala, förbi Gålla Sätensgård, der fordom Guldringarne uti FRODES eller SATURNI tid legat orörde (f). Detta är så mycket mera märkeligt, som både SNORRE (g) och SAXO GRAM. (h), fara der utinnan bägge vilje, at de tillägna, hvad om Frötuna således är sagt, en Konung i Dannemark, som lefvat in vid CHRISTI tid, och haft samma namn FRODE.

Detta Frötuna har också fordom varit et SLAVACKE Gods, icke den SLAVACKE ÅTTENS til Mörby, utan deras som fördt 2:ne Biörn-Lår eller Ramar i Vapnet. Den sifste af samma ÅTT har kallat sig SLAVACKE CARLSSON. Eljest finnes en CARL LORENTSSON, som skrifvit sig til Frötuna År 1446, hvilken ågt Fru BENGTA Herr JOHAN PERSSONS til SKÖLLEVALLA Dotter, och sedan efter honom des efterkommande, nemligen Herr LARS CARLSSON til Frötuna, samt Sone-Sonen Herr CARL LARSSON til Frötuna, som uti Kong HANSES Kröning År 1497. blef gjord til Riddare. Förenämde Herr LARS CARLSSON til Frötuna ågde med Fru INGEBORG PEDERS Dotter 2:ne Söner, Herr CARL LARSSON til Frötuna, och Herr BENGT LARSSON til Lenna. Denne senare hade tagit Penningar af Archiepiskop

U 2

Biskop

- (e) Se Rudb. Atlant. Tom. I. pag. 45.
 (f) Se Rudb. Atlant. Tom. II. pag. 362.
 (g) Se des Edda Mythol. pag. 66.
 (h) Cit. Libr. 7. pag. 99.

Biskop GUSTAV TROLLE, at Vårfrva der med Folk emot den Unga Herr STEN STURE: Lände fördenkskul först til öland, men blef der fasttagen och förder til Stockholm, der han efter laga Ransäkning och Dom afrättades. Då han dó skulle, bekände han, at han hade mördat sin Broders, CARL LARSSONS Änka och hennes SON SLAVACKE CARLSSON i Frötuna Trågård, på det han skulle få årfrva Frötuna Gård och Gods. Således år samma Frötuna kommit til Herr HARALD KNUTSSON, som också finnes strax skrifvit sig der til, och varit BENGT LARSSONS Syskone-Barn, födder af Fru BRIGITTA PEDER SVENSSONS Dotter til Malmö; Efter hans död vid pås år 1440, då des ene Son Herr ÅKE HARALDSSON fått Biurum, har Herr KNUT HARALDSSON kommit til Frötuna. Men Länna Gård vederkändes med alla des Gods under Cronan för den uprefning skul, som ofvannämde BENGT LARSSON giordt emot Herr STEN STURE (i).

2. GRÅN et Såteri om 9. öres Land; Herr ANDERS PALMCRONA har fordom köpt det med 4½. pro-Cent, utom des år der ock et annat Såteri i samma By; Til dessa Gårdar finnes tarfvelig Skog af Biörk och Vide til Löfbrott. Biskopen Herr Doct. SCHYLBERG åger dem nu för tiden.

3. SKEMSTA et Såteri, som Secreteraren ENOCH LILJEMARCKS Änke-Fru innehäver, har en god Åker och Ång.

4. MEMMINGE eller ELFGERDE, består af 4. Hemman, och ligger vid Lenna Norr-Sjön, som med sin Södra ända sträcker sig in i Roslagen, har en vacker Timmerkog, och åges af öfversten Gref WILHELM DOUGLAS.

5. TOMP-

(i) Se Major Carl Prytzes Bref til Secret. Gyllenkrok, dat. Edö den 14. Sept. År 1704. Såsom ock Palmfchiölds H. Skrifter.

5. TOMPTA vid Tompta Siön, har både Löf- och Timmerskog: äges af Cammar-Herren Herr BARON SVEN CEDERSTRÖM, och har 2:ne gånger genom Vädeld helt och hållit brunnit.

6. ÖSTERBERGA om 2. Mantal, hörer Fru MARGARETA ÖRNFLYCHT, och Herr Fendrik ÖRNFLYCHT til: har en god Åker och Äng.

7. ÖSTERVALLBY, har en hårlig Åker och Äng: innehafves af framledne Hof-Rätts Rådet JOHAN LILLJEMARKS Änke-Fru CHRISTINA APPELGREN.

II. RASBOKIL är Annex til Rasbo Församling: har $34\frac{3}{8}$. hela Mantal, der ibland $7\frac{1}{2}$. äro Frelse och 4. Frelse-Säterier. Cappellans Bostället är et $\frac{1}{2}$. Cronohemman. På Norra ändan i denna Socken är Rasbo Hårads Allmänning, hvaråst Skallby Jern-Grufva ligger, som HENDRIC DE GEER och MÅNS STAFFANSSON uti en deras hos Hans Kongl. Maj:t År 1685. den 26. Augusti ingifne Supplique, berättat sig hafva upfunnit. I de nåstförupne 10. Åren har Bruks-Patronen Herr PETER LAGERHOLM kostat på åtskillige försök vid denna Grufva. Likaledes finnes också Kiöhlunge-Ängar i denna Socken, hvar på åtskillige Syner, som oftast visa sig, fårdeles när stora omskiften tilstunda uti Riks-Styrelsen (k). Större delen af Inbyggarne hafva Skog och Kola der af til österby och Vatholma Bruken: der ibland finnes Gran och Tall, något små Löf-Skog. Säterier äro:

1. EDEBY om 8. öres Land, ligger i denna Socken, har vackra Tråbygningar, goda förmoner i Åker och andra utågor, arrenderas nu af Cornetten Herr WILLEMSSENS utaf öfverst-Lieutenanten Herr GEORG PLANTING: Herr LARS SCHYTTE har köpt denna Gärd med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent.

U 3

2. ÅR-

(k) Se Schefferi Memorab. Svct. Gent. och Isogei Carla Seger-Skiöld.

2. ÅRBY Säteri, $1\frac{1}{2}$. Mil från Upsala, ligger frax brede vid Sockne-Kyrkan, har både Barr- och Lof-Skog, en god Åker och Ång. Der finnes tvenne Grundmurade Gråstens-Hus: Innehades fordom af öfverst SCHILDT, som låtit derstädes upfatta et Stenhus, hvilket ännu är i godt stånd. Herr General-Major och öfversten VON POSTS Ånke-Fru äger denna Gård nu för tiden.

III. FUNDBO Socken, har sedan År 1693. varit Regal, och så lemnad til vidare, år $52\frac{7}{8}$. hela Mantal stor, der ibland 4. åro Frelse, och $7\frac{1}{4}$. Frelse-Säterier. Prästegården $1\frac{3}{4}$. Cronohemman. Måst alle Byar i denna Socken äga Skog til Ved och Gårdsläng. Der finnes några små Siöar vid Säterierne. Kyrkan är bygd af Gråsten på Cronogrund. hvalfd och tåkt med Spån. Säterier äro:

1. BRED OM $\frac{1}{4}$. Mantal, vid Siön Trehörningen, har små Timmer-Skog, och innehafves af Salig Häradshöfdingen Herr HERMAN EDENBERGS Ånke-Fru HELENA TRAFWENFELT.

2. GIÖTARNE, som Salig CLAES EDENBERGS Arfvingar köpt med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent, och Salig Häradshöfdingen EDENBERGS Enke-Fru HELENA TRAFWENFELT nu är ägare til.

3. HALLEQVED fordom en Kongs-Gård, har vacker Tråbygnad, och tarfvelig Skog til Timmer och Vedebrand, ligger vid Fundbo Siön, som rækker in til Frötuna Gård, kallas ockfå i gamla Handlingar Halekui (1). Kong JOHAN den III. har gifvit denna Gård tillika med Sundby Ladugård och alla de Torp, som der under af ålder legat, jemte 4. Gårdar uti Hagaby och Skånilla Socken, åt en Rys vid namn JOSEPH MISCHITISCH SEMINSKY, med sådana vilkor, at hvar han lanma Gård och de flera Hemman, som honom skänkte voro, ville Sälja,

(1) Se Peter Dikmans Bua-Häiti.

Sälja, skulle han vara pliktig at uplåta dem åt ingen annan, än Sveriges Konung. Sedan har Kong SIGISMUNDUS stadfäst samma Gåfva, så at bemålte JOSEPH SEMINSKY och hans Lifs-Arvingar skulle få bruka denna Gård och alla des lägenheter til evärdelig ågo. När Freden litet der efter År 1595. slöts emellan Sverige och Ryssland, och denne Ryssen ville åter fara hem igen til sit Fädernesland, och således lemna från sig samma Gods och Gårdar, och Konung SIGISMUNDUS, ej var sielf hemma i Riket, at hvilken han var pliktig at först hembjudå Godset: så hafver han med Sveriges Arf-Furstes Hertig CARLS tillstånd och samtycke År 1596, frivilleligen såldt Halleqveds Gård och Gods, tillika med Sundby Ladugård och de 15. Torp, som då lågo der under, såsom ock de 4. Gårdarna i Haga-by, til Herr GUSTAV Hertig til Sachsen, som var Konungens näste närskylte för 1000. Rix-Daler. Der efter hafver Hertigens SON MAGNUS RUTHENCRANTZ, som då var Quartermästare under Norr-ländska Fot-Folket, med Konung GUSTAV ADOLPHS nådiga tillstådielse sålt Godset År 1629. den 22. Augusti til öfverste-Lieutenanten Herr AXEL DUVALT: hvars Broder öfversten och Commandanten Herr TOBIAS DUVALT sedan kommit der til, som åter sålt samma Gård År 1652. den 30. October til sin Broder Herr MAURITZ DUVALT, hvilken var öfverste (m).

4. HÄLLEBY om $\frac{1}{2}$. Hemman, hvar til Salig Håradshöfdingen Herr HERMAN EDENBERGS änke-Fru HELENA TRAFWENFELT nu är ägare.

5. LUND om 1. Mantal, har et Stenhus, och ligger vid en Siö som kallas Gorren: åger nödig Fångskog, god Åker och Äng, en stätelig Humle-
U 4 Gård,

(m) Se Palmshiölds H. Skrifter.

Gård, har fordom hört öfversten Herr FORBUS til; men innehafves nu af framledne Hofrätts-Rådet SILFVERSTEDTS Änke-Fru.

6. NYBY om $\frac{1}{2}$. Mantal, har vacker Åker och Ång; innehafves af Salig Håradshöfdingen Herr HERMAN EDENBERGS Änke-Fru HELENA TRAVENFELT.

7. SKÅLLERÖ om 2. Mantal, ligger et stycke från Siön Trehörningen, har en hårlig Åker och Ång, 1. Qvarn med 2. par Stenar lyder också der til. Ladugården är i senare Åren väl upbyggd. Denne Gård hörer nu framledne Hofrätts-Rådet SILFVERSTEDTS Änke-Fru til.

8. SUNDBY om 9. öres Land, har en vacker Tråbygnad, god Åker, tillika med en liten Fiäll, som lyder til Gården. Ågorne räcka in til Fundbo-Siön. Salig Herr CLAES EDENBERGS Arfvingar hafva köpt denna Gård tillika med et annat Säteri i samma By om 8. öres Land med 4 $\frac{1}{2}$. pro-Cent; men nu är Majoren Herr MAURITZ WILHELM NISBET ägare der til.

9. SÖDERBY om $\frac{1}{2}$. Mantal eller 5. öres Land, har Tråbygnad, god Humlegård, en bårande Åker och Ång. Vid Gården ligger en Qvarn om 2. par Stenar uti en Ström, som kommer utur Siön Gorren. Kongl. Rådet Gref JACOB GYLLENBERG har bytt denna Gård til sig, men Hofrätts-Rådet Herr BENGT SILFVERSTEDTS Änke-Fru äger nu för tiden den samma.

FIORTONDE CAPITLET.

Om

Femte Fögderiet i Upsala
Höfdingedöme.

I.

ÖRBYHUS HÄRAD, har 4. Moder-Kyrkor och 1. Annex, blef År 1610. den 9. och 31. Martii af Kung CARL den IX:de lagdt under des Arfve-Gods örby, då han ock skänkte det tillika med Geflehus och Stad, hela Gestrikland, Elskarleby med Lax-Fisket och Vefslands Socknar i Norra Roden åt sin Drottning CHRISTINA. På Elskarleby Allmänning i detta Härad finnes ännu någorlunda Timmerskog. År 1715. blef han mycket uthuggen til en Bro, som skulle göras öfver Elskarleby Elfven: Stäckarne fördes fram, och begynnelsen gjordes med Byggnaden, men kom ej til fullbordan, utan Stäckarne blefvo sedan sålde. Elskarleby Flod, som på et stycke gör skilnad emellan Upland och Gestrikland, vänder sig sedan igenom detta Härad in åt sielfva Upland, så at den på en half Mil når icke mera nåkas den rätta Rågången, bägge desse Landsorter emellan, til des han omsider faller in i Hafvet. Den kallas der Elskarleby Ström eller Elf, efter Socknen och Byn, der han faller utföre, hvaråft också finnes et hårligit Lax-och Nejonögs-Fänge. Eljest heter han Dal-Elfven öfver alt; emedan han tager sin begynnelse högst up i Fiällarna otvan om Dalarna, stryker sedan genom Siön Silian och hela det Landet (n).

U 5 Ten

(n) Denna Dal-Elfven skal vidare beskrifvas uti Delen om Sveriget i Gemen.

Tensta Ström kommer från Vändels Siön, som är 1. Mil lång, och ligger i detta Hårad, faller sedan uti en annan Å vid Lena Kyrka, hvilken Å flyter utur Dannemora Gruf-Siön. Der uppå ökes samman Å af en annan, som kommer från Biörcklinge Socken, och faller förbi Upsala Stad, der af den kallas Sala Å. Örby Å kommer utur Norra och Södra Temnan, de der ligga på Gräntsen åt Västmanland mitt i skilnaden emellan Tierps, Norunda och Bålings Hårader. Desse Siöar skiljas genom en Holma från hvar annan, och äro tilhopa 1. Mil långa; den Norra är på et ställe litet öfver $\frac{1}{2}$. Mil bred (o). Strömmen som flyter der utur, löper igenom detta Hårads Socknar Tierp och Västlanda in i Salt-Siön. Folkets ypperste närings-slag i detta och Norunda Hårad synes väl vara Åkerbruk; men så hafva de måste, som nåkas in til Bruken, också sin födo af Kol- Malm- och Jern- Körflor, med mera dylikt.

I. ELFKARLEBY Socken består af 41 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvaribland 10 $\frac{1}{2}$. äro Frelse. Prästegården är 2. hela, och Cappellans Bostället $\frac{1}{2}$. Cronohemman: har varit Regal sedan År 1693. och så lemnad til vidare. Denna Socken skildes från Moderkyrkan Tierp uti Drottning CHRISTINÆ tid; efter som de lägo så långt ifrån hvarannan. Kyrkan, som År 1478. skal först blifvit bygd, står på Frelse-Ågor, och var af bosällighet aldeles remnad, och utom des så liten, at Församlingen ej kunde väl rymmas deruti, fast ån at Läktare voro giorde på alla sidor, särdeles som 2:ne Bruk hade blifvit uprättade der i Socknen, sedan Kyrkan första gången bygdes; ty hafva Sockne-Folket funnit rådeligit, at med Archie-Biskopens samtycke, rifva nid Kyrkan från grunden: Då hon der efter bygdes 15. Alnar längre än

(o) Jemför pag. 5. i denna Beskrifning.

ån hon var tilförene, hvar til Hans Kongl. Maja beviljade en Collect den 2. Decembr. 1694. öfver hela Riket (p). Jordmonen är i denna Orten mycket Sandblandad, hvar utaf Grödan tager mehan, fårdeles då Frösnätter eller stark Torka råka komma om Våren, nått för ån Såden går i Ax. De få måst Råg, och slipa fallan at köpa Såd om Året. Men der emot taga de icke allenast sin födo vid Bruken, utan kunna ock tillika idka Fiske uti den stora Dal-Elfven, som löper igenom Socknen, och faller der nedanföre ut i Hafvet. Ty förer ock denna Socken i Vapen: *En Lax som simmar i en brusande Ström*. Denna Flod faller der med et så hiskeligit brusande, at donet kan höras en lång våg der ifrån (q). Vid samma By synes en långaktig Holma midt i Elfven, som uti Kong JOHAN den III:des tid skal först vara skuren af Floden från satta Landet på Västra sidan, der ock Floden nu som starkast löper nid och skår Årligen något bort utaf den lösa Sandbacken. Gammalt Folk hafva för någon tid sedan vetat säga, at de uti sin Barndom kunnat gå öfver från Landet til denna Holma på et stackot Sägbråde, der nu den stridaste och störste Strömmen stryker utföre. Sielfva Byen ligger på Västra sidan nedan om fallet, och är 10½ Crono-Mantal stor, utom 2:ne Frelsehemman, hvilka, tillika med hela Socknen, blifvit för Crono-Allmanning förklarade (r). Denna Byen åger, fram för andra, den förmon, at der hålles Marknad 2. gånger om Året: Vid Midsommaren eller den 24. Junii och Michelsmåsto tiden eller den 29. Sept. då der måste tullas för alt Gods, som föres dit, 3. Veckor

(p) Palmshiölds H. Skrifter.

(q) Det finnes i Koppar utstuckit uti Gref Dahlbergs Värk.

(r) Se Chertan här öfver i Kongl. Landsmåsterie - Contoiret af År 1697.

Veckor förut och 3. Veckor efter åt: Folket der omkring i Socknarne, byta då bort sin Spannemål emot Fiskvaror, utaf Gessle Boarne och andra Norrlands Fiskare. De ge måstendels 2. Tunnor Såd för en Tunna Strömning både i ond och god tid; Men de, som ej hafva visse Köpmån, kunna ibland få Strömningen för något bättre pris.

Der är et hårligit Fiske af allehanda slags Fisk, men enkannerligen af Lax och Nejonögon. Om Laxen fåjes i et gammalt Ordståfve:

*Hielmare Gådda och Sotare Brax,
Målare Sik och Elskarby Lax,
Är bästa Fisk i Sverige tags (s).*

Bergs-Rådet DAVID LEIJELS Sterbhus och Borgmästaren i Stockholm Herr JOHAN LEIJEL arrendera nu detta Lax-Fisket af Cronan tillika med en Miöl- och en Säg-Quarn för 700. Daler Silfvermynt om Året.

Der vid Elskarby är ock en Färja öfver Floden, efter som stora Landsvägen up åt Norrland går der fram: och Tinget hålles hos Gästgifvaren. Der är ock et Kongl. Post-Contoir. Eljest finnes der i Socknen:

1. ELFKARLEBY Bruk, som eljest ockfå kallas ÖN, ligger 6. Mil från Dannemora: är upbygdt på Cronogrund År 1659. och 1662. af framledne Assessoren CLAES ANCKARSTRÖM och Handelsmannen Herr DAVID LEIJEL: har tilföre haft 2. Hamrar med 4. Hårdar och en Masugn; men Masugnen lades genom en hastig Vådeld i aska den 13. Julii År 1726. Kläckan emellan 11. och 12. Förmiddagen. Sedan den tiden har Tackjernet blifvit fördt från Hyttö Masugn, som ligger uti Gestrikland, men lyder

(s) Messen. Sched. Fämsför Örnbielms Hist. Eccl. p. 564, 578.

lyder under detta Elfkarlby Bruk. Denna Orten är nu för tiden så behagelig med vackra Bygnader, Trågårdar och andra Planteringar, som någon vil se för sina ögon. Vattendragten kommer från en Gren af Dal-Elfven och är nog ymnog; men der jemte kostsam at underhålla. År 1729. tog Hålldammen en stor skada af Vårfloden, så at den samma År måste å nyo uppbyggas: Den är 6. alnar hög vid Bröstet, och ifrån östra til Västra ändan 130. alnar lång. Samma År gjordes ock begynnelse med 3:ne kostsamma Stendammar emot Elfven 117. alnar ofvan om berörde Hålldam, hvilka blefvo färdige År 1730. Den första är 39. alnar lång, 7. alnar bred och 4. alnar hög midt på: Den andra 135. alnar lång, 6. alnar bred och $11\frac{1}{2}$, til 2. alnar hög: Den tredje 27. alnar lång, och lika hög och bred med den nästnämde.

Detta Bruk har sina Kol, dels af egna Skattehemman, dels af Böndernes Skatteskogar, såsom ock af Allmanningen der i Socknen; hvarföre betales i Recognition 18. Daler 24. öre Silfint Årligen. Stång-Jernet föres Landvägen $\frac{1}{2}$. Mil til Elfkarleby By, och sedan Elfven utföre på Båt 1. Mil til Lastplatsen Skutskår. Hammarskatten är 18. Sk:pd.

Sedan 1729. Års slut har detta Värket blifvit drifvit af följande Interessenter:

Borgmästaren i Stockholm Herr JOHAN LEIJEL och des Måg Herr Secreteraren BIERCHENIUS $\frac{1}{2}$. Salig Bergs-Rådet DAVID LEIJELS Sterbhus Interessenter $\frac{1}{2}$. Cämneren Herr NILS H A H L, och Inspectoren Herr LARS JUSTRICK $\frac{7}{8}$. Bruks-Patron Herr PETER LAGERHOLM $\frac{7}{8}$. Herr JOHAN DAVID GOLDTBERG, och Fru HEDWIG ELEONORA GOLDTBERG $\frac{7}{8}$. Fru HELENA LEIJEL $\frac{7}{8}$. delar.

2. HARNÅS Bruk, har en Masugn om en Hammare med två Hårdar, ligger just i skilnaden mellan
Gest-

Gestrikland och Upland vid Hafvet (t), på Crono-
ågor 7. Mil från Dannemora: Är af Salig Assessoren
ANCKARSTRÖM, och Handelsmannen DAVID LEIJEL
vid samma tid först upbygdt, som Elfkarleby Bruk,
hvilket ligger $1\frac{1}{2}$. Mil der ifrån, och har alt sedan
haft samma ägare och Interessenter. År 1719. blef
det af Ryssarne aldeles upbrändt den 20. Julii, hvar
uppå det fick 8. Års frihet (u). Masugnen kom i
full gång År 1722; men Hammaren blef ej färdig
förr än År 1723. Ifrån den tiden har Smidet blifvit
fortsatt på Franskt vis, som tilförene der skedde
efter det Tyska sättet. Vattendräkten kommer från
Trosken, som är en Siö der ofvanföre, och har
sit tillop från åtskilliga Kårr: När torra Somrar in-
falla eller stark köld om Vinteren, vil der vara nå-
got knapt om Vatten, sårdeles om ej mycket Rågn
eller Våta upfyldt Kårren om Hösten.

Kol och Råstved hämtas dels från egne, eller
några Bönders Skattesfogar i Vahlbo Socken, dels
ock från de Hemman i Elfkarleby Socken, som
ligga närmast in til Bruket. Der brukas måst Utö-
Malm, eller ock til någon del från andre nya Gruf-
vor och Skårpningar i Roslagen; men allenast $\frac{1}{5}$. af
Dannemora Malmen: hvarföre der ock ej mer be-
tales än $\frac{3}{4}$. Skeppund, i stället de öfrige Masugnar
i Upland och Roslagen måste gifva et helt Skep-
pund i tionde afgift om dygnet. Hammarskatten
är 7. Skeppund, och utskepningen sker från Bruks-
backen med Pråmar $\frac{1}{2}$. Mil til Fartyget.

II. VÄSSLANDS Socken † har $29\frac{3}{4}$. Mantal,
af hvilka $6\frac{1}{2}$. äro Frelse, och $4\frac{5}{8}$. Frelse - Säterier.
Kyrkoherden har $1\frac{1}{2}$, men Cappellanen $\frac{3}{4}$. Crono-
hemman. Kyrkan står på Skatte- och Cronoågor. Ut
denna Socken äro de härliga *Svenska Skårsångarne*,
hvil-

(†) Se Rudb. Lapp. Illustr. pag. 76.

(*) Kongl. Bergs-Collegii Resolution den 3. Septembr. År 1720.

hvilka ej äro mindre, än Kongs-Ångarne vid Upsala, och hafva, utom godt Hå, der och hvar, åtskilliga slags Loftrån: Socknen ligger vid Hafsstranden, och har, utom des, Strömar, som flyta der igenom: ty kunna Inbyggarne, jemte Åkerbruket, som der i orten är nog magert, och Körningar vid Bruken, idka mångahanda Fiskerier, hvar af ock synes komma, at denna Socken har 2:ne Åar uti sit Vapen. Der är:

I. VÅSSLANDS Bruk, som ligger $3\frac{1}{2}$. Mil från Dannemora Grufva, har 1. Hammare med 2. Hårdar och 1. Masugn. Der skal redan År 1612. någon Bruks Bygnad vara giord för Cronans Räkning. Sedermera har en vid namn VELLAM VERVIER arrenderat samma Vårk År 1622. hvilken ock köpte det af Cronan År 1647. och båttrat Vårket i många mål. Deruppå år detta Bruk uplätit VERFVIERSKA Arfvingarna År 1697. den 11. Septembr. til en fri och oklandrad egendom, emot 450. Daler Silfvermynts Årlig Recognition til Cronan. Sedermera blef Bruks-Patron Herr HANS GABRIEL ENANDER ägare der til, i hvilkens tid Bruket måste undergå Fiendens härjande År 1719. den 27. Julii, hvar efter det åtnöt 8. Års Frihet: då det å nyo bygdes up, så at Hamnaren kom År 1721. och Masugnen År 1722. i full gång igen. men Herr PETTER ENANDER sålde detta tillika med Strömbergs Bruk År 1724. til Bruks-Patron Herr HANS OLOFSSON STRÖM, af hvilken Herr CARL DE GEBR sedan köpte samma Vårk År 1734. hvilken ock ånnu år ägare der til. År 1732. refs Masugnen ned, och upmurades hel och hållen igen samma År. Då blef ock Dambygnaden å nyo ifrån grunden upfatt, Stångjernet föres $\frac{1}{2}$. Mil Landvägen til Lastplatsen Snatra vic Våsslans Fierden. Uti Ån fångas Nejon-ögon om Våren: der år ock et godt Fiske af Vimbor, hvilka fånges in med Grindar, sedan de om

Nätter-

Nätterne gått up i Ån. Vid detta Bruket hålles det Årliga Tinget med Vessland och Tolfta Socknar.

2. CARLSHOLMA Frelse-Bruk ligger på Finnerångers Säteries-grund och en Holme vid Hafsstranden 4. och $\frac{7}{8}$. Mil Vintervågen från Dannemora. Der var i förstone allenast 1. Masugn, hvilken kom af det tilfalle at byggas, at när framledne Landshöfdingen Herr CARL DE GEER hade köpt icke allenast Finnerångers Säteri i denna Socken År 1725, hvilket består af 12. Mantal, utom de Frelsehemän, som ligga der under, utan ock Holmångers Säterie der brede vid, om 3. och $\frac{1}{2}$. Mantal, har han den 11. April År 1728. fåt tilstånd, at flytta en Pipa från Löflta Bruks Masugn hit til det på Finnerångers grund utfedda stället. Men sedan den unga Herr CARL DE GEER blef igenom Testamente Ågare der til, flyttades den Hammaren År 1735, som tilförene var vid Hillebole, hit til Carlsholm: med de vilkor, at den skulle åga samma rätt och förmoner, som Hillebola hade tilförene haft: hvaruppå Hammaren med 2. Hårdar bygdes, och kom i full gång År 1736: hvilken ej mindre än hela detta Värket är väl bygd och inrättad. Detta Bruk får sina Kol af egne Säteri och Frelse Lågenheter, der uppå finnes en god Skog. Hammarkatten är 10. Skeppund. Vid Säteriet är et godt Idfiske om Våren uti en Sträcka, som löper utur Saltfön up emot Gården. Denne Fiske fångas der på det sättet, at när han om Nätterna gått up i Ån, fånges han in med Grindar, och sedan Dammarne åro igenslagne, hugges han med Liuster.

3. VALLA Grufva ligger på Valla Bys Skatteågor i denna Socken, allenast 1. Fierdings Våg ifrån Vålslands Bruk. Den togs först up År 1688. af Arrendatoren Herr MAGNUS GABR. ROTLING, och Malræn brukades til någon Blandsten vid Vålslands, Ström-

Strömbergs och Åkerby Bruken in til 1695, då den lemnades öde, sedan hon var vid pas 5. Famnär diup; efter som icke allenast streket minskades, utan Malmen blef alt för mager och fattig.

III. TOLFTA Socken är Annex til Våfsland: har 34. hela Mantal, hvar ibland 4. åro Frelse. Kyrkan ligger på Skatteågor. Somlige Byar hafva god Skog, deraf de kola til Bruken, och få från 9. Mark til 3. Daler Kopparmynt Låsten, när de hafva lång Våg; men då de kola på Brukets Skog få de ej mer än 6. til 7. Mark Stigen. Eljest är det ock en god Jordmon i denna Socken. Der är:

STRÖMSBERGS Bruk, som har en Hammare med 2. Hårdar och en Masugn, tillika med en Miöl och en Säg-Quarn, ligger 3. Mil från Dannemora Vintervågen: Det bygdes först up År 1645. af VEL-LAM VERVIER på Dårkarby Skattegrund, hvaraf det i förstone blifvit kallat Dårkarby; men han fick ej Privilegium förr än År 1650. den 12. Novembr. Alt ifrån den tiden har detta Bruk altid haft samma Ågare med Vefslands Bruk. Det har en god Vattendragt, så at det altid kan hållas i gång. Masugnen, som står på et godt ställe, blef År 1723. hel och hållen upbyggd af Sten. Sedan År 1734, då Herr CARL DE GEER, genom Testamente efter sin Faderbroder framledne Landshöfdingen Herr CARL DE GEER blef Ågare til detta Bruk, åro Dammarne också å nyo upbyggde och Bruket utom des båttrat i många mål. Stång-Jernet föres 1. Mil Landvågen til samma Lastställe, som Våfsland åger. Hammar-skatten har varit 10. Skeppund.

IV. TIJERP Socken * förer uti sit Vapen *En Ros, som sprider sig ut i 3. Grenar,* har 179 $\frac{1}{2}$. Mantal, hvar ibland 51 $\frac{1}{2}$. åro Frelse, tillika med 61. Crono och Frelse Torp. Präste-Går-

den år 2. och $\frac{1}{8}$, och Capellans Bottället et helt Cronohemman. Kyrkan ligger under den 60° och 18' Polens högd, och är bygd på treskifte-ågor, Crono, Skatte och Frelse. Landet är på denna orten mycket Fruktfamt och liusligt, så at allenast i denna Socknen finnes 9. stycken Fiskrika Siöar, såsom: Rufvelbo, Strömmarn, Temnan, Vitfön, Viggan, Marfön, Rudfön, Tobrofön och Nionbergfön, tillika med 2:ne Åar, Tijerp och Svartån, förutan den stora Dal-Elfvén, som i synnerhet ökar denna ortens behagelighet, med sina många Holmar och liusliga Stränder, på hvilka Naturen har planterat allehanda Lof-Trån, såsom: Ekar, Lindar, Lönnar, Rönnar, Äspar, Askar, Almar och Oxlar. Emellan dem ligga Socknens Ångar vid Stranden alt ifrån Mehedeby och Gästgifvare-Gård til Elfkarleby Kyrka $1\frac{1}{2}$. Mil i längden. Eljest växer både Lof-Trån och Liung på många andre ställen här i Socknen, hvilka tiena til goda Schafferiers inrättande, särdeles vid Ytterby och Lundby Skogar, såsom ock på Untra Gårds ågor. I lika måtto är ock der en god Skog måst vid alla Byar och en Fruktfäm Jordmon öfver alt. Probsten och Kyrkoherden derstädes Herr Mag. CARL JOH. LOHMAN har År 1740. af Bohvete, som eljest icke gerna vil fort här up at Landet, fåt 48:de Kornet efter sit utfåde. Vid pafs $\frac{1}{4}$. Mil från Tierps Kyrka är en Hållsösam Brunn uptagen, hvar af åtskillige hafva druckit i de förflutna Åren. Vid Svidia Krog hålles det Årliga Tinget med denna Tierps Socken.

GULLGRUFVAN ligger $2\frac{1}{7}$. Mil från Söderfors Anckar-Bruk, på Vålsby Frelseågor, och vardt År 1691. af Hert CARL GYLLENSTEDT aldräförst uptagen, och brukades såsom Blandsten til $\frac{1}{7}$. del emot Dannemora Malmen, hölt sig uti Nordost och Sydväst, men blef alt för magert af Gråberg och inblandat

blandat Katt-Gull (x), så at hon omsider aldeles måste ödeläggas.

Sedermera har framledne General Felt-Tyg-måstaren Herr Baron MAGNUS CRONBERG fåt anledning til Koppär-Malm uti Marfjöberget på Vätsby ågor, och började at göra försök ej mindre der År 1725, än på Skåmsta och Valby ågor i denna Socken, utom många andre ställen: Låt bygga up en Koppär-Hytta vid Vitfjöns utlopp, som kallades Vitfjö eller Marfjö Hytta; men sedan alla desse liknelser til Koppär-Malm, omsider stannat i hårda Gråberg, måste han efter stor kostnad lemna dem, så at också Hyttan aldeles ödelades År 1731. Eljest finnes här i Socken:

I. SÖDERFORS Hammarværk och Anckarbruk, ligger $2\frac{1}{2}$ Mil från Kyrkan vid Dal-Elfven, uti skilnaden mellan Upland och Gestrikland: är et Frelse-Bruk, som framledne Assessoren Herr CLAES ANCKARSTRÖM aldrärförst upbyggt uppå Kongl. Bergs-Collegii Privilegium den 29. April År 1676. Der är nu för tiden en Masugn och 4. Hamrar under et Tak, hvar af 3:ne åro enkannerligen inrättade til Anckarsmide. En annan liten Smidia är bygd der jemte, der uti smärre Anckare tilvärkas: Utom desse är der ock en Miöl-och en Säg-Qvarn. Malmen tages vid Dannemora Grufva, som ligger $5\frac{1}{2}$ Mil Vintervägen der ifrån, och Masugnen är sedan År 1721. aldeles ifrån Grunden upbyggt. Kolen tages från åtskillige egne Frelse, och Kongl. Majestät och Cronan til förpantade Hemman-Skogar, jemte Köpe-Kol af vissa Skatt-Bönder här i Socken, tilika med några från Hedefunda Socken i Gestrikland: hvar utöfver också detta Bruk har tilstånd,

X 2

at

(x) Se Kongl. Bergs-Collegii underdåniga Berättelse til Hans Kongl. Maj: den 30. September År 1697.

at köpa 12. å 1500. Stigar Kol från Nora Socken (y). Men det här der emot den olägenhet med Kolens framförfel, at som det är på 3. fidor af Dal-Elfen omgifvit, och Floden frytér sållan eller mycket sent in på Vinteren; så måste Bönderne från Nora och Hedesunda sidan stielpa Kolen af om Vinteren på vissa ställen brede vid Elfen, hvar ifrån de sedan om Sommaren hämtas med Prämar eller Skutor til Bruket. I lika måtto, måste ock egen Kyrka och Prästegård vid Bruket underhållas, efter som det ligger så långt ifrån Sockne-Kyrkan. Utom allehanda Anckare och Draggar, så göres ock der åtskilligt groft Smide, både för Bergvärken och Manufactnrerne, såsom: Hvefvar, Trampar, Hiulnålar, Jernhiul, Pass-Anckare, med mera dylikt, jemte annat smårre Smide, såsom ock ibland vid Masugnen Grytor och andra små Giuterier. Utförslen är nog elak til Lastplatsen Skutskår utan för Harnås, som räknas til $3\frac{1}{2}$. Mil der ifrån, efter som det först måste ske Siöledes $\frac{1}{2}$. Mil til Untra Sätsgård, som lyder under detta Bruk, och består af $3\frac{1}{2}$. Mantal, utom åtskilliga Hefnan och Torp der under: Sedan föres det Landvågen der ifrån 2. Mil til Elkarleby Ström, och så åter igen Siöledes 1. Mil til Fartyget. Detta Vårk arrenderas nu af Handelsmannen Herr BERGE OLOFSSON STRÖM af följande ägare: öfversten Herr JACOB FABER $\frac{1}{2}$. del, Majoren Herr PETER LILLJEHORN $\frac{1}{8}$, Baron Herr CHRISTOPHER TROTZIG $\frac{1}{8}$, Ryttnästaren Herr THOMAS RUDBECK $\frac{1}{8}$, Lieutenanten Herr ERIK RAPPE $\frac{1}{8}$, Cammar-Herren Herr CARL BROMAN $\frac{1}{16}$, Borgmästaren Herr ELIAS TORPADIUS $\frac{1}{16}$, Fru ELISABET PAPEGOIJA $\frac{1}{16}$, Framledne Herr Baron UGGLAS Arfvingar $\frac{1}{16}$, Ryttnästaren Herr ERIK NORTMAN $\frac{1}{16}$, Hans Excellence Riks-Rådet Gref CARL GYLLENBORG $\frac{2}{16}$, Herr Capitain GIÖRTZ $\frac{1}{16}$. del.

2. ULL-

(7) Efter Kongl. Bergs-Collegii Resolution den 2. Junii 1733.

2. ULLFORS Jernbruk ligger 3. Mil Vintervågen från Dannemora är inrättadt på Vallon-Smide, har 1. Hammar med 2. Hårdar, och 1. Masugn, för utan 1. Vatten- och Säg-Quarn. Detta Värk blef förfst af Salig HENRICH LEMMENS Borgare i Stockholm År 1630. upbygdt på Skatte- och Cronoågor, hvilken fått Hans Kongl. Majts nådiga stadfästelse der på, den 22. Junii År 1648, til en vedergällning för det han afstod Ortala Bruk. Sedermera skola SCHÖNBERGAR och KURCKAR, såsom bemålte LEMMENS Arfvingar ägt det; men År 1730. såldes det til afledne Landshöfdingen Herr CARL DE GEER, hvilken Testementerade detta ibland andra åt sin Brorson Herr CARL DE GEER, som ock nu är ägare der til, och har sedan den tiden, båttrat ej allenast Masugnen, Bokaren och Stångjerns Hammaren, utan låtit å nyo bygga många nödiga Hus och Värkstäder vid Bruket. Det har en god Vattendragt från Siön Temnan, hvilket sedan rinner ned til Strömsberg och Våsländ förbi Carlsholm i Hafvet. Stångjernet föres $2\frac{1}{4}$. Mil Landvägen til Snatträ Bodar vid Våsländs Fierdan; Der til med äro följande Säterier här i Socknen:

3. FORS et Säteri om $11\frac{1}{2}$. öres Land, ligger vid Ån, som flyter utur Siön Temnan. Sammaledes är ock der et annat, som är lika stort, såsom ock et om 7. öres Land, med 8. Rå och Rørs Torp der under, hvilka alla innehafvas af meranämde Herr CARL DE GEER. Der är en högländt Betesmark, vacker Löfskog och god Ång, som alt tienar til goda Färs underhållande: hvarföre ock så Arrendatoren allaredan giordt en början til et Schäfferi.

4. HUSBYBORG et Berustadt Säteri vid nästnämde Å, hörer Herr Capitain BIÖRNBERG til. Der finnes ock så en högländt Betesmark, god Löfskog och Ång, ty har ock ägaren Får af Ångelsk blanning

til et Schåfferi. Der skal ock Fordom stå et Kloster, hvars Murar til en del ännu stå qvare.

5. ODENSFORS Säteri ligger vid samma Å, har vackra Tråbygningar, såsom ock en högländig Betesmark, god Äng och fullkomlig Löfskog, så at väl 70. goda Får skola der Ärligen kunna födas; ty har ock ägaren Herr Baron AXEL BARCK skaffat sig goda Får af Ängelsk blanning.

6. STYNGSBERG et Säteri om $7\frac{1}{2}$. Öres Land vid mera nämde Å, har en god Åker och Äng, tvenne vackra Trågårdar, och en Humlegård, innehafves af öfversten Herr JACOB FABRE.

V. VÅNDEL Socken * år 115. hela Mantal stor, hvar ibland $64\frac{1}{2}$. åro Frelse, och $5\frac{1}{8}$. Frelse-Säterier: Präste - Gården år et $\frac{3}{4}$. Cronohemman: Kyrkan står på Cronogrund, och år af Herrar DE GEERERNE med en Klock - Stapel och annan kostbar Byggnad tilökt År 1736. Tingsstället hålles nu vid Ketzlinge Gård i denna Socken; men tilförenehölds det uti Karby eller Huseby. Somlige af Inbyggarne hafva Skog, der af de dels Kola til Bruken, och dels hugga Stafsums Ved til Dannemora Grufva: Eljest finnes der en god Åker och Ängsmark. Der år:

I. ÖRBYHUS et Säteri om $3\frac{1}{8}$. Mantal vid Vendels-Sjön, uppå en Fruktbar och behagelig Ort: har i forna tider varit en Kongs-Gård eller starkt Slott, med Murar ombygd af Kong GUSTAV den Förstes Far-Fader, Herr JOHAN CHRISTIERNSSON, och således hört VASA-FAMILIEN til, såsom et Arfve-Gods, hvarföre ock Kong GUSTAV den I. då han var i rörelse emot Kong CHRISTIERN Tyran, låt ån ytterligare befåsta detta sit Stam-Gods, sig och de sina til en Värn, och omgaf det med 24. alnars hög Ring-Mur och starka Hvalf, hvar under han icke allenast kunde hysa en väldig hop Strids-Mån,

Män, utan ock bärga en dryg del af Årsväxten til tarfveligt underhåll en lång tid bort åt, der det så skulle omträngt. Den öfra Väningen var så giord, at hon tåkte och lutade sig öfver den nedre med 6. alnars tiock Mur. Kong ERIK den XIV. fördes från Vesterås hit til Örby Slott År 1574 om Hösten, och satt här Fången in på Året 1577, då han den 26. Februarii togs af daga med förgift, och begrofs den 3. Martii samma År, uti Vesterås Dom-Kyrka. Det säjes, at han nått långa gropar uti Stengålfvet på den tid, som han satt här i Fångelse: efter som han dageligen gått långs efter Rummet, ock så i fram som återgången alltid trampat på et och samma ställe: Han har ock på den tid han der satt Fången, sammanfatt 2:ne Psalmer, som sedan blifvit införde i Psalm-Boken under N:o 248. och 249. Kong JOHAN den III. befalte i sin tid, År 1594. den 6. November, at der vid Slottet skulle göras et godt Bröstvärn af Trå, på båda sidor om Porten, och ofvan på Muren, der han var högst, såsom ock en Ring-Gård omkring Muren. Detta Gods gafs År 1641. den 16. October, åt Fru CHRISTINA SIGRID BIELKE, uti vederlag för Sättes-Gården Hufvudnås, som hon hade aftåt, der Staden Venersborg sedermera bygdes. Efter henne har des Dotter, Fru ANKA CHRISTINA BÅT och Mågen Kongl. Rådet Herr GUSTAV CARLSSON BANER blifvit igenom Arf ägare der til, hvilken i sin tid lätit på bästa sättet laga up Hufen och inrätta en ståtelig Trå-Gård med hvarjehanda Prydnader (2), Omfider och i senare tider innehade Præsidenten Herr Gref CARL GUSTAV BIELCKE detta Gods, til des Herr CARL DE GEER blef för några År sedan ägare der til, hvilken ej spart någon ting uti des förbättrande.

*Äfven förva-
rar här styck-
ken af den säng
som nyttjats
af denna gylli-
ge Konungen
då han dog
af det anfäng-
ne förgiftet,
som på chadets
och Sittko-
parner skrif-
teliga tillstyr-
kande gafs
Konom af
s Brodern. När*

X 4

2. KÄTS-

(2) Se Gref Dahlbergs Kopperstycken.

*Jag besåg detta märkvärdiga Ställe, år 1805 i Augusti, resande dit ifrån
Salsbad, seck jag en bit af denna säng: jag lät i skåpa den i ramen till
det porträttet af li: Dru som jag ägar, der man är malad i sänggålfvet.*

2. KÅTSLINGE et Beruſtadt Säteri om 6. hela Mantal, har god Åker, Ång och Fiske, tillika med någorlunda god Skog, hörer ockſå nu för tiden Herr CARL DE GEER til.

3. NORRBY och GÅRDSMYRA Säterier, hvar til Lagmannen Herr OLOF MALMER är ågare.

II.

NORUNDA HÅRAD, har 5. Sockne-Kyrkor och en Cappellan vid hvardera, utom Kyrko-Herden; förer i Vapen *en Lillja, til hvilken Bien komma flygande från båda ſidor*, med denna öfverſkrift: *Konungens trogne Undersätare Anno 1731.* På detta Hårads Allmänningar, hvars Rå-Gånger blifvit afmätte åt öſtra och Södra ſidan År 1694, finnes en ung Gran- och Tall-Skog, Biörcklinge Hed, ſom ligger mellan Tierp och Biörcklinge Skog i detta Hårad, har en god Skog, hålfst på den kanten, ſom lyder under Sätuna Herre-Gård: Inbyggarena leſva af Åkerbruk och Kôrflor vid Bruken, faſt ån i hela detta Hårad ej finnes något Bruk, undantagandes i den delen af Lena Socken, ſom räknas här til.

I. VIKSTA Socken † har $40\frac{1}{2}$. Mantal, hvar ibland 14. åro Frelſe: Präſtegården är $1\frac{1}{2}$. Crono-Hemman. Kyrkan ligger på Frelſeågor, och en Å löper igenom Socknen: Inbyggarne taga Födan måſt af Åkerbruk.

II. TENSTA Socken † har 62. hela Mantal, hvar af $24\frac{3}{4}$. åro Frelſe, $3\frac{1}{2}$. Frelſe-Säterier, $\frac{1}{2}$. Rå och Rôrs Hemman och 28. Frelſe-Torp: Präſte-Gården är $1\frac{1}{2}$. Crono, men Cappellans Boſtället $\frac{2}{3}$. Crono-Hemman. Kyrkan ſtår på Crono-Grund: Herrſkapet på Salſta har tillika med Conſiſtorium tilordnat Kyrko-Herden: På Lånsmans Boſtället Jerſta

Jersta hålles Årliga Tinget med Norunda Hårad; Eljest är det en god Jordmon i denna Socknen. Här är Säteriet:

SALSTA eller SALESTA ligger 2. Mil från Upsala, och lika långt från örby Slott, så godt som på en Holma, vid Salsta Siön, är et uråldrigt Herre-Säte, och så gammalt, at THORGNi Lagman i OLOF Sköt-Konungs tid skal bodt derstädes. Sedermera finnes, at Herr ABIÖRN SIXTENSON, som var en Sone-Son af Kong ERIK den X:des Dotter Fru MÅRTA, Riddare, Kong BIRGERS Råd År 1295. och Drotz uti Hertig ERIK och VALDEMARS tid, har varit den förste, som skrifvit sig til Salsta. Denne ABIÖRN var af SPARRE-ÅTTEN, dog År 1310, och hade i andra Giftet Herr NILS BENGTSSONS Dotter af gamla OXENSTIERNE-HUSET LANGSERUM, med hvilken han aflade NILS ABIÖRNSSON, som ej allenast blef Riks-Råd, utan tog ock up sit Mödernes Vapen, hvar igenom han blef den förste OXENSTIERNA, som skref sig til SALSTA, och tillika en Stam-Fader för 2:ne Archie-Biskopar af den FAMILIEN, nemligen ARVID och JÖNS BENGTSSÖNER, och 2:ne Riksfens Föreståndare, BENGT och NILS JÖNSSÖNER. Denne Biskop JÖNS BENGTSSON vistades mycket på Salsta Gård, och har den tid han förde Krig med CARL KNUTSSON, befästat honom på bästa sättet, som då brukades. Somlige mena, at samma Gård omsider blifvit intagen af Herr STEN STURE, sedan Archie-Biskopen var bortförd til Dannemark af Kong CHRISTIERN den Förste, och at den sedermera kommit til den Grefveliga BIELKE FAMILIEN, enkannerligen THURE PÅRSSON, genom Morgon-Gåfvan med sin Grefvinna Fru SIGRID SVANTES DOTTER STURE. Han var den förste BIELKE som skref sig til Salesta, och der jemte Riddare, Riks-Råd och Lagman i Upland.

Efter honom har Sonen Riks-Rådet NILS THURESSON, som ägde Fru INGEBORG BENGT'S DOTTER OXENSTIERNA, ärfvt detta Gods, hvilken ock låtit der bygga up det gamla Stenhuset År 1613, jemte åtskilliga andra Hus och Bygnader af Trå. Hans Son THURE NILSSON Sveriges Rikes Råd, som ägde ANNA SVANTES DOTTRR BANER, kom sedan der til och dog År 1648. Hvar efter Sonen Gref NILS följde, som var Riks-Råd och Fält-Marschalck, och hade Grefvinnan EVA HORN GUSTAVS DOTTER til äckta, hvars Arfvingar ännu äga detta Gods. Han lät i sin tid År 1675. taga nid det gamla Stenhuset, och i des ställe åter upbygga et annat År 1679, genom Bygmästaren MATTHIAS SPILER (a), jemte 2:ne särskilte Flygel-Bygnader af Sten, tillika med 4. stora Tråbygningar. Rå-Skilnaden mellan Tensta och Lena Socknar löper midt igenom stora Stenhuset; uti samma Hus finnes et invigt Capell, der ibland andra kostbara Skillerier också är et Sanct. BRIGITTAS in Originali uti des hela Kropps storlek. Des utan blef en Tråbygning upsat på fasta Landet År 1710. om 100. alnars längd, uti hvilken finnes et vackert Bibliotheque om 7. til 800. Volumina, största delen nya Böcker i alla Faculteter, der ibland en samling finnes til 60. Volumina af Auctoror in Quarto tryckte i Paris in usum Delphini. I samma Bygning är ock en Rust-Kammare af mera än 100. stycken Gevär, utom Pistoler, som alla kunna brukas. I lika måtto finnes vid detta Gods jemte andra förmoner, en vacker Trågård, en stor Humlegård och 1. Tegelbruk, der uti 100000. Tegel kunna Arligen slås och brännas af så god Materia, som Klincken från Holland.

III. LENA Socken †, är så delt at 18. hela Mantal lyda til Rasbo Hårad, och 33 $\frac{7}{8}$. til Norunda.
Uti

(a) Hvilket är i Koppar utstuckit uti Salig Gref Dahlbergs Vårk.

Uti den senare delen finnes $9\frac{5}{8}$. Frelse, och $3\frac{3}{4}$. Mantal Säteri, utom 3. Rå och Rørs Hemman och 16. Frelse-Torp. Prästegården är $1\frac{3}{8}$. och Cappellans Bostället et helt Cronohemman. Kyrkan står på Academie och Skatte-Frelse ågor, men Herrskapet på Salsta påstå Jus Patronatus här i Socknen. Der ligger:

1. VATHOLMA Frelse-Bruk 2. Mil från Danne-mora, hvilket är et ibland de äldste Bruk i denna Bergslag, och skal allaredan på 1400. Talet varit til. Hammaren, som består af 2. Hårdar, har tilförene stått längre up i Strömmen, til des han flyttes År 1638. dit han nu är. I lika måtto har ock Masug-nen förr stått på Kongs-Tomta Frelsegrund 1. Mil från Dannemora; Men flyttes År 1670. til Vathol-men på Trolbo Säterigrund: Hvilket allt lyder un-der Salsta Gods. Hammaren och Bröst-Dammen blefvo å nyo af Grunden upbygde År 1726. I lika måtto giordes en stor koltmad på Masugnen År 1734, så at allt nu är i godt stånd. Vatnet är så mycket mer tilräckeligt, som alla Hiulen gå med öfverfall. Stångjernet föres 2. Mil Landvägen til Upsala, och der ifrån Siöledes til Stockholm. För utan Kóp-Kol, så Kolas til Bruket på egne Frelse-och Säteri-Skogar: Hammar-Skatten är 12. Skep-pund. Cammar-Herren Herr LOUIS DE GEER har nu sedan År 1736. arrenderat detta Bruk af framled-ne Kongl. Rådet och Felt-Marschalcken Gref NILS BIELKES Änke-Grefvinnas Fru EVA HORNS Arfvingar. Hvilke också äga:

2. VATHOLMA Säteri om 3. Mantal, med 3. Rå och Rørs Hemman, jemte en Miöl-och en Säg-Quarn der sammastådes.

IV. ERENTUNA Socken † är $37\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvar ibland 5. åro Frelse: Prästegården $1\frac{1}{4}$. och Cappellans-Bolet 1. helt Cronohemman. Kyrkan står på Skattegrund.

V. BIÖRK-

V. BIÖRKLINGE Socken † har $69\frac{1}{2}$ Mantal, hvar af $38\frac{1}{8}$ åro Frelse och $14\frac{1}{2}$ Frelse-Säterier, med 28. Frelse-Torp. Prästegården är $1\frac{3}{8}$, men Cappelans Bostället $\frac{2}{3}$. Cronoheimman. Kyrkan står på Crono-och Frelse-Ågor. Sätuna Herrskap påstår Jus Patronatus i Socknen. Der har BOTOLFS Gille fordom varit, som ses af Brödrens Bref i Sigtuna Dat. År 1489. til BOTOLFS Gillet i Biörklinge, at få utkora sig en Bickte-Fader, som kunde löla dem ifrån synd och pino. Eljest finnes nu för tiden i denna Socken:

1. GRÅMURS Jern-Grufva, på Nordmyra Frelseågor, $\frac{3}{4}$ Mil från öfverbo Masugn (b), hörer Grefvinnan Fru BEATA CRONSTRÖM til, som År 1725. om Våren fick första anledning til detta Malmftek. Sprängningen sker med Krut. Grufvan var redan År 1737, 30. alnar lång i Norr och Söder, 16. alnar bred tvårt öfver, och 20. alnar diup. Malmen är på Botnen af en rik halt, och der hos lättfinält: föres til öfverbo Masugn. Der til med åro följande Säterier här i Socknen:

2. SÅTUNA ligger 2. Mil från Upsala icke långt från Socken Kyrkan, vid Sätuna Siön: är 4. hela Mantal stort, har 8. Rå och Rørs Torp, och så härliga ågor, at väl 2000. lars HÖ skal Årligen kunna bärgas utaf Ångarne (c). Fru BRIGITTA DE LA GARDIE, Riks-Drottsens Gref GABRIEL GUSTAVSSON OXENSTIERNAS Änke-Fru har låtit der bygga up et vacket Stenhus År 1641, hvilket bran af Vådeld År 1700, men är sedermera å nyo uplagadt igen (d). Hon låt också der inrätta härliga Trågårdar med många vackra prydnader uti. Der uppå har Riks-Marskens Gref GUSTAV HORNS Dotter och öfversten Herr LARS KRUSES Änke-Fru, Grefvinnan
AGNE-

(b) Se pag. 301.

(c) Loccen. Deser. Svct.

(d) Finnes i Koppar åsiagit uti Salig Gref Dahlbergs Värk.

Handwritten notes in the left margin:
 Schän den
 Sätuna maran
 Men Arde
 som vi förgaf
 vad juha på
 Hans Esellun
 all Gref Mas
 med ma da
 nu vara tran

Handwritten notes at the bottom of the page:
 grefvinnans af denna vittna upåkt. Schifvad kj. 19. om
 natten, och torsdag natten den alla spoken avo på talet.

AGNETA HORN blifvit ägare der til: I lika mätto har öck Grefvinnan SIDONIA JULIANA LEVENHAUPT en tid ägt detta Gods; men nu innehafves det af Capitain Herr Baron FLEMMING.

3. LUNDBO Säteri om 5. hela Mantal, som efter framledne Grefvinnan Fru SIDONIA JULIANA LEVENHAUPT, nu har samma ägare med nästnämde Sätuna.

4. NÄRLINGE om 2½. Mantal, hvilka tilhopa göra 19½. öres Land: har allenast Träbygnad, men goda ågor. Salig Herr JOHAN LEIJONCRONA har köpt dessa Gårdar med 4½. pro-Cent; men nu innehafves de af Cammar-Herren Herr TROTZIGS Änke - Grefvinna.

5. SANDBRO om 3. Mantal är rätt vackert upbygdt af Trä, har 7. Rå och Rørs Torp, och äges af Herr Professor IHRE.

FEMTONDE CAPITLET.

Om

Siette Fögderiet i Upsala Höfdingedöme.

I.

OLANDS HÄRAD, har 6. Socknar förutan Ekeby Ottung, som också äger sin egen Kyrka och Prätt, förer uti sit Vapen: *En Plog - Bill*, och äger Allmänning tilsamman med Rasbo Härad, hvilken börjar nu at bli mycket ut-huggen, så at allenast något smått Timmer nu växer der uti. En Å löper här fram genom åtskilliga små Insiöar, til des den stannar uti Salt-Sjön eller Kallriga Fierden. Inbyggarne i desse Socknar föda sig

fig måst af Körningar och Dags-Vårken vid Gimo Bruk, hvilket är det endaste i detta Hårad, efter som Åker och Ångskötslen ej särdeles vil räcka til deras utlagor och tarfveliga uppehålle.

I. SKEFTHAMMAR Socken *, är Annex til Høkhufvud i Stockholms Høfdingedöme: har 25. Mantal, der ibland 13 $\frac{1}{2}$. äro Frelse: Kyrkan står på Crono, Skatte och Frelseågor. Öregrunds Stad håller Årligen Marknad vid denna Kyrkan, om Midfommars och Michelsmåssotiden, med Allmogen i orten, då de som lått Strømning på Borgen vid Midfommars tiden, plåga betala den vid Michelsmåssan, och ge måst 1. Tunna Såd för $\frac{1}{2}$. Tunna Strømning. Om Høsten lå de å nyo Strømning på Borgen öfver Vinteren, som betales lika dyrt. Skogen är måst uthuggen genom Kolningar til Bruket, hvar uti deras måsta södkrok är. De få 9. Mark Kopparmynt för Stigen eller Låsten, når de Kola af egen Skog. Här ligger:

GIMO Frelsebruk består af 2. Frelse, och 3. Rå och Rørs Hemman: har 2. Hamrar, 4. Hårdar, och en Masugn: Malmen hämtas från Dannemora Grufva, som ligger 2 $\frac{1}{2}$. Mil Vintervågen der ifrån. Der skal en Hammare eller Hytta allaredan År 1615. blifvit första gången upbygd med Cronans omkostnad på Skatteågor af HANS IVARSSON, och lagd til österby Crono-Bruk; men når Herr LOUIS DE GEER År 1643. köpte Gimo tillika med Løffa och österby Bruken af Cronan til Frelse, har der ej varit mer än en Hytta, den han År 1645. låtit flytta längre up i Backen, der Masugnen nu står: Sedan har han bygt första Hammaren År 1649. der den nedre nu är; och Sonen Herr STEPHAN DE GEER har i sin tid låtit bygga den öfre Hammaren År 1666. brede vid Masugnen. Hela Masugnen upmurades af grunden År 1732, då ock Hyt-

Hyttan tillika med Bokaren upbygdes, såsom ock Masugns Bron af Sten. Der uppå blef ock öfra Hamnaren til hela Stomen upmurad af Sten År 1736. Och som Vattendragten ej är särdeles ymnig vid detta Bruk, så har Herr DE GEER köpt Vällnora Bruk i Knutby Socken År 1733, endast dertöre, at han skulle gagna sig af den Masugn der är til Tackjerns Blåsning för Gimo. Han har ock År 1735. fått tillstånd at ödelägga Hammaren vid Vällnora (e). Detta Gimo har altid haft sina Kol från Hökhufvud och Skefthammar Socknar, der uti 58. Mantal Frelse och Frelseskatte finnes, som lyda under detta Bruk; hvar utöfver ock lå andre Skatte och Crono-Bönder från Alunda och Ekeby Socknar kört Kol dit; men förrådet började lika fult tryta, til des Herr JOHAN JACOB DE GEER, som nu äger detta Värk, köpte Tånga Säteri År 1733. med 20. hela Mantal Skatte och Frelse uti Ekeby Socken. Stångjernet föres til Kallerö Fierden, der detta Bruk har sin Lastplats, hvilken af Fienden härjades År 1719. Hamnskatten är 7. Skeppund och 10. Lifspund. På Ången der vid Bruket är en Hålsöbrun eller gammal Offer-Källa.

II. EKEBY Socken † har 30½. Mantal, hvar af 2½. åro Frelse. Kyrkan står på Skatte-Ågor, och Prästegården är 1. Mantal Crono. Bladåker, som ligger i Stockholms Högdingedöme och Nardinghundra Hårad är Annex här til: I lika mätto lyda ock någre Hemman, som kallas Ekeby Ottung til denna Socken, fast ån de eljest räknas til Frösåkers Hårad. Jordmonen är bördig och frukt-sam i denna Socken; men de söka lika fult mera deras Födo och Utlagor genom Körningar vid Bruken. Skogen är så uthuggen, at störste delen i Socknen hvarken har Gårdse eller Brånse
på

(e) Se pag. 195.

på sin Mark. Samma Å löper här igenom Socken, som åtskiljer Skefthammar från Hökhufvud, såsom ock Börstil ifrån Valö, innan hon genom Ledfunds Ström faller i Hafvet. Här ligger:

TÅNGA Säteri uti Ekeby Ottung, som tilföre är nämt, under Gimo Bruk: Det är väl bygdt, har god Skog; men Ångmarken vil vara något måslupen.

III. ALUNDA Socken * har 149 $\frac{1}{2}$. Mantal, och der ibland 58. Frelse, tillika med 2 $\frac{1}{2}$. Frelse-Säteri. Prästegården är 2 $\frac{1}{2}$. Cronohemman: Kyrkan står på Skatteågor, är någorlunda väl bygd måst af Gråsten, och har et Torn på Våstra ändan. Hon bran af Vådeld 1715. uti Juli Månad. Det Årliga Tinget med Olands Hårad hålles uti Sockenstugan här vid Kyrkan. Måsta delen af Hemmanen i denna Socken hafva ingen fårdeles Shog; likviist lefva de snart sagt, endast af Kolande, som åga någon Mark; de öfrige göra Körflor vid Bruken. Forflorne betales efter Skeppund talet, hvarföre ock somlige lägga 7. til 9. Skeppund efter Paret, der af deras Håstar alt för mycket utmattas, så at de ej orka göra tienst vid Åkerbruket om Våren, hvilket är et allmänt fel hos Åkermännen här i hela orten. Säteriet

KYDINGEHOLM som nu också kallas Kyngesholm är vid en Insiö: om 2 $\frac{1}{2}$. Mantal stort, som tilhopa göra 24. öres Land; har vackra Tråbyggnader, tillika med en god Åker och Ång. Salig Fru CHRISTINA VERNSTEDT har köpt detta Gods med 4 $\frac{1}{2}$. pro-Cent; men sedermera har framledne Professoren OLOF RUDECK OLOFSSON blifvit Ågare der til.

IV. MORKARA * är Annex til nästnämde Alunda, har 25. Mantal, hvaribland 19 $\frac{1}{2}$. åro Frelse: Kyrkan står på Skattegrund. Folket lefver måst af Kolan-

Kolande och Kôrflor vid österby Bruk, som icke ligger fârdeles långt der ifrån: emedan Årsvâxten fällan vil råcka til.

V. TUNA Socken † år 53 $\frac{7}{8}$. Mantal stor, der ibland 18 $\frac{3}{4}$ åro Frelse utom Säterier: Kyrkan står på Cronogrund. Inbyggarne göra Kôrflor vid Bruken, och hafva des förutan föga deras utkomst, efter som både Åker och Ång åro små, så at de nåppeligen kunna göra ut sin Skatt och Skuld. En stor del i denna Socken har aldeles ingen Skog. Der finnes Säteriet:

1. BROLÖFSTA, hvar uti $\frac{3}{4}$. Mantal år gammalt Frelse, och Salig Herr JÖRAN FLEMMINGS Arvingar hafva utom des bytt åt sig et Mantal. Herr Archiatorn RUDBECKS Arvingar åro nu för tiden ägare der til.

2. HESSELBY om 2 $\frac{1}{2}$. Mantal, har en god Åker och Ång tillika med Fiske uti en Siö vid Gården: år vackert upbygdt, fast än der til ej år fârdeles Skog: Innehafves nu af Herr Baron och Cammar-Herren STRÖMBERG.

VI. STABBY † år Annex til Tuna Socken, har 39 $\frac{1}{2}$. Mantal, der ibland 24 $\frac{1}{2}$ åro Felse, utom Säterier och 15. Torp: Kyrkan ligger vid pafs $\frac{3}{4}$. Mil från Moder-Kyrkan. Näringsfättet år mycket knapt och ringa: De åro få, som plåga fara til Upsala 3. Mil Våg med litet Ved: somlige Kola til österby och Vatholma - Bruk, der någon tilgång finnes på Skog. Här åro Säterierne:

1. HUSBY om 2. Mantal eller 2. öres Land: år väl bygdt af Trå, har god Skog, och bördig Jordmon i Åkren. Salig Herr ÅKE TOTT har i sin tid bytt denna Gård åt sig; men nu äger Fru Generalinnan GYLLENKLOU den samma.

2. LYDINGE liggei vid en Siö och år vackert bygdt af Trå, har god Åker och Ång; men Skog
Y
allenaft

allenast til Vedebrand. Herr CARL RYTTING arrenderar nu denna Gård af Cammar-Herren Herr BARON STRÖMBERG, hvilken utom detta Såteri, också äger Orniery Frelsehemman om 8. öres Land, tillika med Nygården eller Raskebol $\frac{2}{3}$. Frelse om 4. öres Land och i 1. stycken Torp, som lyda under dessa Hemman, hvilka alla ligga här i Socknen.

II.

DANNEMORA TINGSLAG, har 3. Socknar, och förer 3. böga Bergs - Kullar uti sit Vapen.

I. **DANNEMORA Socken** †, har 27. Mantal, der ibland 14. äro Frelse: Kyrkan står på Crono-Grund. Inbyggarna hafva deras måsta förtienst vid österby Bruk och Dannemora Grufva; efter som Årsväxten eljest ej hinner til, sårdeles som Sådes-Jorden är liten. Der är:

DANNEMORA Jern-Grufva, som tillika med åtskilliga mindre Grufvor der omkring, kan för des storlek och rikhaltiga Malm skul, med mycket skål räknas ibland de yppersta i hela Riket. De så kallade Norr-Grufvorne, som fört med sig den starkaste Malm - Gången, ligga inom Films Socken; men de Södre inom Dannemora Sockens Rågång. Den största börjar nu bli öfver 60. eller 70. famnar diup, och således nog kostsam at arbeta uti. Des ålder skal kunna ledas tillbaka ifrån början af det 15. Seculo, och här altid haft mycken olågenhet af påträngande Vatten utur Grufve - Siön, som är strax der brede vid. I lika måtto hafva ock många olyckeliga fall tid efter annan timat, enkannerligen År 1683. och 1693, hvar af år skedt, at hvarjehanda kostsamma Värk, såsom Väder - Vatten - Eld- och Luft - Machiner, Dammar och Upfordrings-
Konster

Konster der blifvit inrättade, som dageligen måste hållas vid makt, så framt arbetet i Grufvorne skal kunna fortfattas. De äro nu för tiden så indelte at en del räknas för Enskylte, och somlige kallas Compagnie Grufvor; uti de förra hafva österby, Löfsta och Gimo Bruken haft deras Malmbrytningar, alt sedan Herr LOUIS DE GEER köpte dem af Cronan År 1643, hvars Arfvingar stadfästades vid samma förmon År 1687, med sådane vilkor, at de utom den vanliga Tionden och Hammarkatten, skulle Årligen betala 4000. Dal. Silfvermynt til Cronan i Recognition; Men der emot kallas de Compagnie Grufvor, som blifvit af Kongl. Bergs-Collegio utlædde til de öfrige Roslags Bruken. Desse Dannemora Grufvor åstadkomma en ganska stor rörelse i hela denna orten; efter som en stor myckenhet Folk måste der vid brukas til hvarjehanda fyflor och arbeten, innan 40. å 50000. last Malm hinner brytas utur hårda Berget, som der ifrån Årligen hämtas, hvar af det måste förädlas vid Bruken i Upland och Roslagen.

II. FILMS (FILMERS) Socken † har 32. Mantal, der ibland 26 $\frac{1}{4}$. äro Frelse och 2 $\frac{1}{2}$. Säteri, med Rå och Rørs Hemman: Uti Kyrkan, som är bygd på Cronogrund, står på högra sidan om Fönstret framme i Choret, en Konung Målad med Crona på hufvudet, et Svärd i högra, och et Riks-Åple i vänstra handen: en Sköld ligger fram för hans fötter, med Vapnet 3. Cronor uppå: I lika måtto står en annan helt ung Konung på vänstra sidan om Fönstret, hvilken också har en Crona på sit hufvud, och håller med högra handen en Amazonisk Yxa på Axlen, men i den vänstra et Åple, dock ej med något Korfs, utan allenast en Lillja öfver: fram för des Fötter ligger också en Sköld med en

flygande Drake uti. Herr PALMSCHÖLD säger (f), at Herr KILIAN STOBÆUS, som är Archiator och Professor Medicinæ vid Kongl. Akademien i Lund, hållit så före, at med desse Kongelige Personer skal förstås Kong MAGNUS SMEK, och des Son Kong ERIK den XII, hvilka delte Riket emellan sig, År 1354, på det sättet, at Fadren skulle behålla det i synnerhet så kallade Svea Rike, tillika med Väster-Götland, hvilket med Sveriges urgamla Sköldemärke 3. Cronor skal utmärkas. Der emot skulle Sonen styra öfver öster- och Söder-Götland eller Småland, med Skåne, Bleking, Söder Halland och Åbo Stift: De der alle skola begripas under den flygande Draken, som står på Skölden brede vid den yngre Konungen. Der Prästegården nu är, skal ock i Hedendomen bodt en Konung, som hetat FILMER, hvilket så vida tyckes vara sannolikt, som der ännu finnes stora fasta Källare, hvilka til en del äro brukbare, och hafva stora Dörrar, Dörhakar, såsom ock starka Jernringar i Hvalfven: tår hända, at Socknen eller orten omsider der af tåt sit namn. Der finnes fåga Skog, och Folket föda sig måst med Kol och Malm-Körningar til österby Bruk. Förutan Gruf-Siön, äro 2:ne andre små Insiöar der i Socknen. Vid Bro Gåstgifvaregård hålles Tinget årligen med Film, Dannemora och Tegelsmora Socknar. Eljest ligger der:

I. ÖSTERBY Frelse-Bruk, allenast $\frac{1}{4}$. Mil från Dannemora Grufva, hvilket skal vara först upbyggt År 1565. på Cronones omkostnad, af Befallningsmannen LARS HANSSON, med 3. Svenska Masugnar och 5. Hamrar: Blef sedermera bort-arrenderat År 1622. til Herr PAUL AULIANDER; men samma Arrende-Contract uphöfdes den 4. Julii År 1626, för bemålte AULIANDERS försummelse skul, och et annat

annat uprättades med Herr WELAM GILIUSSON, hvilket Hans Kongl. Majt ytterligare stadfästade År 1627, då detta Bruk, jemte Löstad och Gimo lemnades under arrende åt denne samma GILIUSSON, tillika med Herr LOUIS DE GEER, men sedermera blef denne senare allena der vid, från År 1633. til 1643, då han ock köpte alla desse 3. Bruken til Frelse, som stadfästades för hans Arfvingar År 1687: Dock betales en Recognition för detta österby Årligen om 1600. Dal. Silfvermynt. Här är nu 3. Hamrar, med 6. Hårdar och 2. Masugnar. Den ötra Hammaren murades up af Sten År 1727, då ock nya Hårdar ifrån Grunden upfattes, och hela innandömet båtrades. På lika lätt upbygdes den nedre Hammaren År 1728, och mellan Hammaren År 1730: sammanledes murades den nedre Masugnen up År 1729. och den öfre År 1730, så at hela detta stora Vårket nu är ståtliga upbygdt. I lika måtto sattes också der up en vacker Bruks-Kyrka af Sten på sielfva Herregården, som År 1736. blef med alt sit innandöme fullbordad: Utan at tala om åtskilliga andra vackra Bygnader. Eljest har detta Bruk sina Kol af egne Frelse och Skatte-Frelse Hemmans-Skogar uti Dannemora, Film, Morkara, Alunda och Valö Socknar. Vattenfallet är så ymnigt, at det mycket fällan tryter. Stång-Jernet föres antingen åt Gimo Landvågen, och sedan Ån utföre med Båt til Kallerö eller Kalriga Fierden, eller ock Landvågen förbi Forsmark til samma Fierd, der detta Bruk har sina Siö-Bodar och Lastställe, och led der en stor skada af Fienden År 1719. Hammar-Skatten är 15. Skeppund Årligen (g). Hela detta Vårk, hörer nu DE GEERISKA FAMILIEN til, tillika med en Vatten-och en Säg-Qvarn, som också äro uti godt stånd.

Y 3

2. KÅL-

(g) Se Kongl. Bergs-Collegii Relation om Bergvärken i Upland och Roslagen af År 1737.

2. KÅLBODA Såteri om $2\frac{2}{3}$. öres Land, och Hof-Gården lika stor, är Bruks-Gård vid nästnåmnde Bruk: Der under ockfå lyder et Rå och Rørs Hemman om $7\frac{2}{3}$. öres Land, som ock heter Kålboda: Salig Herr LOUIS DE GEER har köpt desse Gårdar med $4\frac{1}{2}$. pro-Cent; men nu innehafves de af Bruks-Ågaren.

3. KALCKBERGS Jern-Grufva, ligger uti Skilnaden emellan Films och Valö Socknar: år År 1694. af ISAAC BRANDT uptagen, och nyttiad så väl til Iggesunds Bruk i Helsingeland, som österby, Löfsta, Gimo och Forsmarks Bruken i Upland (h).

III. TEGELSMORA Socken †, har $49\frac{1}{3}$. hela Mantal, hvar ibland $36\frac{1}{2}$. åro Frelse: Kyrkan är af Gråsten bygd på Cronogrund. En Hållöbrun yppades i denna Socken för några och 20. År sedan: på hvilken tid åtskillige med stor förmon druckit der af. Inbyggarne föda sig, jemte Åkerbruket af Körningar vid Löfsta Bruk och Toboborgs Masugn. Somlige Byar äga ännu litet Skog; men den bästa är redan på många ställen utödd genom Kolningar. Uti Strömmaren, som är en Infö $\frac{1}{2}$. Mil lång, skal finnas en Göl, som ständigt siuder och upväller, hvilken kallas *Sveriges Källa*. Utur samma Siö flyter en Ström genom Löfsta Socken förbi Hilleboda, Åkerby och Löfsta Bruken neder i Saltfön. Eljest ligger Tobo eller Toboborgs Masugn i denna Socken, uti Skogen, vid en liten Å, som flyter in i Vendels Siön, $1\frac{1}{2}$. Mil från Dannemora: lyder under Löfsta Bruk, som är 2. Mil der ifrån: har blifvit flytter från Löfsta och upbygd af Herr EMANUEL DE GEER uti egen Frelse-Ström År 1676 (i):

Åger

(b) Se Kongl. Bergs-Collegii til Hans Kongl. Majestät ingifne underdåniga berättelse om Berg-Vårken, den 30. Septem-ber År 1697.

(i) Hvar til han fått Privilegium den 6. Nov. samma År.

Äger et godt Vattenfall; men måtte Ärligen betala 114. Daler Kop:mynt i Vattendämnings-Penningar til Allmogen der ofvan före, förutan den vedergälning af Äng, som gafs til en och annan vid Värkets första inrättning. Der är en stor omkostnad nidlagd uti Salig Herr Landshöfdingen DE GEERS tid på hvarjehanda Bygnader, men enkannerligen på en Väg der ifrån til Löfsta, som första gången rögdades up År 1693. Vid denna Masugn sker nu Ärligen en vacker Tackjerns Blåsning. Der är också en Miöl- och Säg-Qvarn.

III.

LÖFSTA TINGSLAG, ligger närmast in vid Hafvet, och har allenast 2:ne Församlingar: Förer *et Skep med en hög Mast uppå* uti sit Vapen. Inbyggarne biuda väl til at föda sig på hvarjehanda sätt; men trånga lika fult om, at taga förslag vid Bruken til Cronans utskylder och annan nödortft.

I. LÖFSTA Socken † är $75\frac{1}{2}$. Mantal stor, hvilka måst äro Frelse eller Skatte-Frelse, under Löfsta Bruk, och des ägare Herr CARL DE GEER, hvars Förtäder hafva tid efter annan köpt denna egendom. Prästegården är 2. Mantal Crono; men Cappellanen har ej annat Boställe, än hvad Herrskapet på Löfsta honom förlånt för några År sedan, nemligen 4. Frelsehemman, som kallas Fallen och ligger et litet stycke från Kyrkan. Sielfva Kyrkan står på Cronogrund; och har för 60. År sedan mycket blifvit båttrad af Salig EMANUEL DE GEER; men Ryssen brände henne År 1719, tillika med Löfsta och Åkerby Bruk, samt större delen af Socknen, hvar uppå framledne Landshöfdingen Herr CARL DE GEER lät bygga henne å nyo, så at denne Salige Herrens omkostnad der vid gät öfver 80000. Dal. Kop:mynt, innan Orgväcket, Predik-Stolen,

Altare-Taflan, tillika med mycken annan Prydnad blef färdig: Hvarföre också Lössfa Herrskap äger Jus Patronatus der i Socknen. Jordmonen är väl i denna Socken någorlunda god; men de tycka dock mera om at göra Körflor vid Bruken, än at med alfware upodla Åkren. Lössfa Bruk har tillföre haft sin Lastplats vid Lössfa Fierden i denna Socken; men nu vid Ångskår i Hålnås Socken. Eljest ligger Skårplinge Gåstgifvare-Gård här i Socknen, der Tinget Årligen hålles med Lössfa och Hålnås Socknar. Der är:

1. HILLEBODA Masugn, ligger på Skatte-Ågor om 11. Mantal, des första inrättning lärer skedd för något mer än 100. År sedan; efter som det finnes, at Factoren i Nortelge HENRICH LEMMENS fät Mut-Sedel den 26. September År 1638. af Riksfens Bergs-Amt, at få uprätta Masugnar och Jernhamrar uti Hilleboda Ström, hvar på han också fät Privilegium den 3. November samma År, hvilket ytterligare stadfästades den 20. April År 1646, alt ifrån den tiden har detta Värk varit i godt stånd, men blifvit måst bort-arrenderat, til des bemålte LEMMENS Dotter-Dotter Fru CATHARINA STIERNHÖK sålde det År 1724. til Bruks-Patron Herr HANS OLOESSON STRÖM, hvilken åter sålde det År 1734, til Lössfa ägaren Herr CARL DE GEER. Vattenfallet är godt; men det började bli ondt efter Kol, innan bemålte Herre fick Bruket i sina händer, hvilken hade tillfälle, at förså Masugnen genom tilköpte Skogslägenheter, til en vacker Takjerns Blåsning Årligen, hållt sedan Hammaren År 1735, blef flytter der ifrån til Carlsholma Bruk (k). Sedan den tiden har der allenast varit en Masugn, tillika med en Såg-
och

(k) Se Kongl. Bergs - Collegii Resolution den 6. October samma År, jemför pag. 320. här frammanföre.

och en Miöl- Qvarn. Der är ock en Hållö-Brun, hvar af åtskillige gagnat sig.

2. LÖFSTA Frelle-Bruk är et gammalt Värk, och ligger $2\frac{1}{2}$. Mil från Dannemora Grufva der Malmen tages. Först bygde Befallningsmannen HÅKAN NILSSON derstädes År 1600. up en Hytta och 2. Hamrar på Cronans omkostnad: hvar uppå Fogden LARS HANSSON lät der uprätta 3. Svenska Masugnar och 4. Hamrar med Publicque Penningar, då samma Värk fortsattes en tid bort åt för Cronans Räkning, til des det omfider arrenderades bort År 1626. först til WELAM GILIUSON allena, Men nästa Året der efter til LOUIS DE GEER och WELAM GILIUSON tilhopa, hvilket Contract förlängdes den 9. April År 1633. för LOUIS DE GEER allena. Omfider sålde Regeringen detta tillika med österby och Gimo Crono-Bruk, helt och hållit åt bemålte LOUIS DE GEER År 1643. den 30. December för 56951. Riks-Daler, til evärdeligt och Årteligt Frelle: Hvilket Hennes Kongl. Maj: Drottning CHRISTINA sielf stadfäste den 23. Julii År 1646. och lade flere förmoner der til, emot en ytterligare Summa af 62459. Riks-Daler. Uti Reductions tiden blefvo Herrar DE GEERERNE hägnade der vid i anseende til den stora omkostnad, som de der då redan hade nidlagt, och den berömliga nit de altid hade visat för Fädernes-Landet: Likviß med det förbehåld, at de Årligen skulle gifva 4000. Daler Silfvermynt, såsom en Recognition til Cronan, hvar af Löfsta ger 1600. Daler Silfvermynt, förutan Tionden och Hammarskatten, hvilken senare år 20. Skeppund om Året. Der har varit 5. Hamrar och 1. Masugn med dubbel Pipa, förr än Ryssen År 1719. lade hela Bruket med alla des Hus och härliga Bygnader, utom en myckenhet dyrbara Lös-ören, plötsligen i Aska den 25. Julii: hvar

uppå 8. Års frihet följde för Hamrarne, men för Masugnen ej längre än til och med År 1724.

Efter denna förödelsen, är detta Bruk uppbygdt som en liten Stad: Först sattes Smedshusen och Värkstäderna up vid Bruksgatan, sedan Betienternes Hus, hvilka blefvo måst alla färdige 1723. Der näst murades up 2:ne stora Stenbyggnader vid Bruksgatan, det ena til en prydelig Kyrka, det andra til Bruks-Contoir, Cassa-Rum och Gatu-Bod: Herregården blef ock vid samma tid uppbygdt med 3:ne vackra Stenhus. Sielfva Värket består nu af 4. Hamrar med 8. Hårdar och 1. Masugn. Det hade fina Kol allaredan 1721. af egna Frelse och Skatte Skogar, utom hvad som köptes af Skatte-Bönder; men tilförfen öktes mycket, sedan Ågaren hade köpt örby Gods med flere Säterier och Frelse Lägenheter. Last-Platsen var tillörene vid Lötén, men nu är den på en ort i Hålnås Socken, dit en Våg blifvit rögd med en stor omkostnad. Hela denna Egendom kom igenom Testamente År 1730. til Framledne Landshöfdingen Herr DE GEERS Bror-Son Herr CARL DE GEER, som ock ännu är Ågare der til.

3. ÅKERBY Bruk består af 2:ne Crono-Skatte Hemman, ligger 3. Mil från Dannemora, och är i förmågo af Riks Berg-Amtets Privilegio År 1638. (1) först inrättat af Factoren vid Norrtelge HINRICH LEMMENS, hvilket stadfästades År 1642. och 1646, då ock samma Bruk lemnades honom under Bergs Frelse, men återkallades sedermera under Cronan År 1657, och såldes År 1689. til framledne Cammereraren HINDRICH HILDEBRAND, af hvilken Landshöfdingen Herr CARL DE GEER köpte det År 1699, som i sin tid mycket båttrat detta Värk med hvarjehanda Bygnader. Efter hans död, som sked-

de

(1) Den 26. September, och den 3. November.

de i September År 1730. blef des Broderfön Herr CARL DE GEER genom Testamente Ägare der til, hvilken ock ännu är der vid. Det ödelades i grund af Ryssarne År 1719. den 26. Julii, då des Lastbodar vid Lötén också upbrändes, tillika med en myckenhet Stångjern, som dels röfvades bort, dels fänktes nid, hvilket var en skada om 50000. Daler Silf:mt. Sedan fölgde 8. Års Frihet, då både en Hammare med 2. Hårdar, en Masugn, en Miöl- och en Säg-Quarn å nyo bygdes up, hvilka hafva altiedan 1721. varit i jern gång. Kolen hämtas dels från egne Frelse och förpantade Hemmans Skogar, förutan något Köpeköl i Löfstad Socken. Vattenfallet är ej mindre, än Masugns och Hammarfållet rätt godt. Jernet som der smides, skal fram för alt annat åftundas af Utlännin- garne. Hammarfalkatten är 20. Skeppund.

II. HÅLLNÅS Socken † har 36. Mantal, der af 24½. äro Frelse: Kyrkan 1½. Mil emot Nordost i- från Löfsta Bruk: hvars Herrskap mycket kostat ej mindre på Kyrkan än Prästegården sedan Ryska Branden, hvarföre det ock der åger Jus Patronatus. Socknen ligger bredevid stora Hafvet, och har ut- tom des åtskilliga små Insiöar; ty kunna Inbyggarne hafva tilfälle til Fiske: Åkerjorden skal vara liten och illa ansad: eljest är denne Orten nog Skogsfull, fast än at den nu också börjar bli uthuggen genom alt för mycket Kolande til Löfsta Bruk, och annan Vedhugning; emedan de ej veta särdeles af någon annan Födkrok, än at taga hvad de omtränga
 utur Bruks-Boden.

SEXTONDE CAPITLET.

Om

Hushålningen i Gemen.

INbyggarne i Upland föda sig öfver alt af Åker-Bruk och Boskaps-Skötsel, utom dem, som arbeta för Daglön vid Bruken och Grufvorna, hvilka icke hafva någon Åker, såsom ock Skår-Gårds och Skogs-Bor, som jemte Åker-Bruket idka Fiske uti Salt-Sjön eller Kolningar och Körflor vid Bruken. Således förekomma i gemen följande Närings-Fång här i orten. Nämligen:

- I. Åker - Bruket.
- II. Boskaps - Skötslen.
- III. Fiskerierne och Diurfången.
- IV. Bergs - Handteringen.
- V. Några Påminnelser vid Hushålningen i Gemen.

I. Om Åker-Bruket.

DE som bo på Slättbygden, måste endast lewa af deras Åker och Ång, så at de, snart sagt, ej annat åga än Säd, både til Utfkyldernes betalning, Tienstefolkets lönande, och at köpa sig Sofvel före, som måst består af Strömming, hvilken, utom något Kött, Flåsk, Smör och Ost, är de slåstas ständiga hvardags rätt.

2. Ången är Åkrens styrka: I gemen räknas i denna orten 7, 8. til 10. lals Ång emot hvarje Tunneland

neland i Åker, fast de åro mycket få bland Allmogen, som åga en sådan förmon. Der emot år Ången fleresådes rått liten emot Åkren, når en del Säterier, Herre-Gårdar, Präste-Bol, Skårgårds- och Skogs-Hemman tagas undan: och år i få måtto mycket illa låmpad efter utsådets myckenhet, så at et Hemman om 8. Tunnors Årligit utsåde, kan ofta bårga 120. til 130. lals HÖ, når många andre åga samma och större utsåde, men hinna knapt i medelmåttiga År til 40. eller 50. lals HÖ, fast ån de både stå för lika Mantal upförde: Ja, många hela Hemman få icke mer ån 10. lals, och ån mindre af fina illa håfdade Ångar.

3. Allmogen bryr sig och tåga om Ångens upodlande, hvar af kommer, at de hafva mycket ondt efter tårveligt Foder för sina Dragare til Åker-Bruket, hålst når de der jemte skola framfåda andra Creatur, såsom Miölke-Kor, Kalfvar och Får öfver Vinteren. De som bo vid stora Stråt-Vågar, eller når in til Bruken, lågga sig mycket på Håltar, för den lilla vinning skul, de tycka sig få af Siutsningar och Kårflor. Der til med säljer mången både HÖ och Halm från Hemmanet, hålst om han bor nära in til någon Stad; så at de åro rått få, som icke Årligen lida brist på Foder, och således trånga til at sorpa för sina Creatur, då de måste der til taga Såd, som först males til Miöl, och strås sedan på lönderhackad och upblött Råg-Halm.

4. Vid några Herre-Såten och Präste-Gårdar finnes igenom - grafne Ångar, som varit sumpige, men på få ställen åro de upplågde och sådde med Höfrå; eljest rådjers de i gemen: fast sådant sker vid Bonde-Byarna allenast til den större Skågen. Någre hålla också före, at en sidlånt Ång, som år van vid mycket Vatten, mister sin Gråsvåxt igenom Vatnets utledning. Hvilket synes kunna
fke

ske det första och andra året näst efter dikningen, men Gråset rotas sedan så mycket bättre i de följande åren, enkannerligen om de blifva upplögde och sådde. En eller annan god Hushållare brukar följa det fått til Ångarnes förådlande, som är vanligt vid Falun, nämligen först afdikas och plöjes Ången om Hösten: Våren der på harfvas Jorden til des der af blir en Mull, hvar uti sås Hafra: om Hösten når Hafran är affkuren, vändes torf-syran up med Plog, som då förmodas vara så rutnad, at den kan gôda sâma Land. Om Våren der efter harfvas Jorden åter igen och sås med Blandsâd: om Hösten plöjes hon å nyo och harfvas: om Vintren der på kôres Gôdsfel och bredes ut der ôfver. Nästa Vår harfvas Jorden vål up och sås med Korn, som ock å harfvas nid och omfider brodd-våltas: hvilket Korn skâres och bârgas om Hösten. Hvar efter Marken lägges til Ång, som nästa år slås. Somlige plåga blanda vid pals $\frac{1}{4}$. Råg emot Kornet, som sista gången sås, hvilken Råg året efter skâres. Men för all ting taga de sig til vara, at inga Creatur komma in uppå en sådan Mark.

5. På några ställen ôkas Gôdsfen med sônderhackat Granris och Myrstackar; men i gemen sker det icke. Somlige sâmla Myrjord utur Alkårr, som sedan blandas med Gôdsfen, och når den vål bruinit tilhopa, kôres den ut på Åkren, hvilket ej är så oâfvet, enkannerligen der stark Lera finnes. Goda Hushållare taga Mull och Torf dels af obrukbara Backar, och dels af upgrafne Diken, der med de fylla dâlderne i Åkren; men i gemen sker det icke. Några goda Hushållare, som bo omkring Stockholm, fast de snart kunna råknas, hafva i senare åren börjat låta afhämta Gôdsfel från Staden med Båtar, til at der med gôda fina Ågor: hvilket ej kan tilfylllest berômmas. Det vore ônskeligit, at sådant kunde

kunde blifva mera allmänt genom en god inrättning. De ovarsamme och värdslöse låta Gódsfen ligga i stora hógar in vid Fåhufen, at brinna ihop, innan hon föres ut på Åkren. Och fast ån Vággarne äro klädde med Brådlappar så högt som Dyngehógen ligger der til, så rótes de likafult der af. Men bättre Hushållare hafva altid en Dyngedal et litet stycke från Vággen, som är omtimrad, der uti Gódsfen ligger och rutnar.

6. De äro mycket få af Allmogen i hela Upland, som veta låmpa Gódsfen efter färskilte Jordmoner och utfäden; utan de góda Årligen utan skilnad den delen af Gårdet, som skiftet eller omgången då i det Året tilkommer. Likvist år i Roslagen en eller annan gammal Hushållare, som göder Ler-Jord med Stalldynga och allehanda torr Gódsfel; men Grund-Jord, Sand och Backar med Ladugårds Gódsfel. Den Gódsfel som faller om Vinteren föres måst ut litet för Midfommar, eller i de dagarna, innan Åkren snedes eller andra gången köres. Hvilket skal vara den bästa tiden at fóra ut Gódsfen, efter deras mening, emedan Åkren då behåller sin must och fetma längre uti sig, och ger således ymnigare Säd, hålst om Gódsfeln strax köres neder; Men Spåndyngan lägges i hógar, och föres ej ut förr ån andra eller tredie Året der efter, då de finna at hon är väl brunnen. Uti Roslagen brukar en del, at med första Vinterfóret i November Månad fóra ut Gódsfen på Korn-Landet, den Dyngan, som fallit om Sommaren och Hósten, eller blifvit öfver vid Midfommarstiden. Här vid bör jag ej gå förbi hvad Kyrko-Herden i östr. Löffa Socken Herr SACHARIAS WESTBECK utrónt i de nåstförflutne åren, både til Gódsfens och utfädets besparing, då gödningen sattes på sielfva Säden, innan hon sås ut, igenom et mycket

ket vigt och behändigt redskap, som han sielf också der til upfunnit, hvar om en utförlig Beskrifning finnes uti Kongl. Svenska Vetenskaps Academiens Handlingar (m).

7. Det är svårt at säja, af hvad Jordart Åkren i Upland måst skal bestå, likvißt finnes både af Skattläggningar och berättelser, at Åker-Jorden är på mycket få ställen af den art och godhet, som Skattlägnings-Methoden utnämner såsom til den första graden; men der emot til en stor del af hårdbrukad Lera, med mera som kan lämpas til den andra graden. Der är ock en myckenhet särdeles i Skogs-Bygden, af Sand-Rö-Mo-och Jås-Jord i fjerde graden; men i gemen är det ej så god Säd-Bygd uti Roslagen, som i den öfriga delen af Upland: På den förre orten eller uti Roslagen är Sand-Jord måst rådande, enkannerligen i Harg, Hökhufvud och Börstils Socknar: Hvilken väl ger en vacker och ymnig Årsväxt, när den får sin tilbörliga hård, och gödes emellan hvart annat eller högst hvart tredje Såde. Jås-Jorden är aldrafämst til Råglåde; ty när den om Hösten sås och ostadig Vinter infaller, jäser och spricker hon så, at Rötterne vändas up och nid; hvarföre sådan Jord såkraft brukas til Kornland. Dock kan Råglådet på Jås-Jord hielpas med tienligt vältande om Våren, på det sättet, at hvad om dagen i Solskenet uptinar och upjäser, det sammantryckes med våsten om aftonen, när Åkren få mycket af kölden hopstelnat, at Håstetrampet icke skadar.

8. Fast ån at Oxar åro i många mål bättre för Landtmån til Åker-Bruket, och andra nödige Körflor, ån Håstar, så hålla Bönderne der i gemen mera af de senare, så at en Dräng råknar det för en skam, at han skal köra med Oxar. Hvarföre föga någon

(m) Se det sista Fiordedels Året på 1740.

någon af Allmogen har Oxar til sina Körflor, utom dem som bo på Våftra fidan om Upsåla åt Vefsmanland, omkring Enköping och på Herre-Gårdarne, hvarest brukas både Hästar och Oxar til dragare.

9. Åkren fås i hela denna orten til hälften Årligen, då den andra hälften hvilar til et annat År. Han köres måst 3. gånger om Året. 1:mo Om Våren, så snart Kålen är utur Jorden, antingen med Plog eller Trådesstock, efter hvarje ords färskilta plögfed. 2:do i Junii Månad, innan Gødflen føres ut, och 3:tio midt i Julii Månad, eller och förr, alt som Väderleken skickar sig, och Trådesmusten faller til; Men lös Jord, der uti ogrås gerna trives, brukas oftare. Om Høsten köres Kornlandet med Tråstock och lägges i Vinterfår. En klok och om Våren Foderrik Landtman, börjar strax annan vågs Trådet, når han Vårbruket har lycktat, och slapper, icke förr ut sina dragare på Grøngråset.

10. Hvete, Råg, Korn, Blandfåd, Hafra, Årter och Bönor åro deras bästa utfåden; Men ibland alla dessa slagen trives Rågen aldrabäst, och håller Åkren från ogrås, hvarföre den ock måst brukas öfver alt. Kornet åskar en god och välbrukad Jord: Hvetet vil i synnerhet fås uti Jord, som Året för ut blifvit gødd. Årterne åro ej så granlaga om bruk och gødning, men trivas bäst på Lerjord, den de icke så snart kunna utmångla, som annan lös Jord.

11. Så snart Kålen om Våren är utur Jorden och det börjar på gista up, sås Korn, Blandfåd och Hafra i Vinter Får, och köres strax nid med Tråstock: dock icke mycket diupt, hvilket de kalla Årja. Sedan harfvas Jorden 2. eller 3. gånger efter som bruket är hårdt til. Så snart Kornen åro rotade och börja löpa ut i sprik, som de såja, kommer brodd vältningen, om stark torka förnimmes, eller

då det blir grönt, til 2. å 3. tum långt, och når Rågn fallit. Men om starckt Slagrågn kommer nåst efter harfningen, måtte Åkren å nyo harfvas, hvilket de kalla skorp-harfva.

12. Först om Våren instänges så stort stycke af Trådet, som tarfvas til Årte- Bøne- och Rosve-Land. Hvilket stycke köres up at giftas och harfvas innan Såningen sker: då den är förbi, Årjas Såden nid. Årterne böra sås på Vintertalet, om det låter göra sig, eljest kunna de icke få sin fullamognad. Någre bruka så dessa Såden på Vårlandet i Sådes-Gårdet, då Jorden allenast harfvas förr ån Såningen sker. Årt-Landet öfvertäckes med Ris eller Halm måst på alla ställen, hvar igenom Årterne icke allenast komma jämt up til växt, skylas för stark torka och köld, utan bära sig ock emot Slag-Rågn når de hunnit til någon längd.

13. Gammal Råg trifves bäst och sås för Olsmåssan, eller i de dagar, uti snedet, sedan Åkren, om han är groft trådder, för ut väl fladdas eller harfvas. Der på harfvas Såden nid 2. å 3. ineder. Den nya Rågen och gamla Hvetet sås 14. dagar efter eller i Larsmåsdagarne. Någre finna det godt at Årja nid Rågen med Tråstock, i synnerhet på Sandjord, då grofva fåror köres, hvar efter Rågen växer frodigt på färbalckarne.

14. Bönor sås i Roslagen på Åkren, men eljest måst i små Trågårds-Tåppor. Lin och Hampa har god trefnad uti diup och god Svartmylla; men brukas litet der i orten. De berättat, at Linväxten ej skal der hafva någon synnerlig trefnad. Der det brukas, stänges in en liten Tåppa på Trådesgårdet eller Vårlandet, som köres up vid Eriksmåssodagarne, snedes och harfvas innan Fröet sås, hvar uppå somlige bruka, at åter harfva 3. til 4. gånger, til des Fröet är väl nidmyllat. Eljest så några Lin i

Brån-

Brännor, der de rögt sina Ångar och fåjes då taga bäst lag. Hampa som skal bättre trifvas, brukas måst öfver alt til eget Husbehof, och fås vid samma tid, som Linet: Der til stänges vissa Tåppor in Ärligen vid Byarna, som gödes hvar 3:die År.

15. Vid alla Herre-Säten och större delen Prästegårdar fortfattes Humle-Växten, med stor förmon, men ibland Allmogen äro få som kunna fålja något, sedan de tagit undan hvad som åskas til eget behof. De rånå Puke-Humlegårdarna hvar 3:die År, at hålla dem rena från ogräs, och hvar 3:die År gräfves Pukorne up, då Rötterne böra läggas om. Ris-Humlegårdar, som måst äro der i orten brukelige, skötas allenast på det sättet, at de rifås hvarje Vår och störas, då Humlan börjar sticka sig up utur Jorden, lika som det sker med Puke-Humlan. Eljest frågar Allmogen i gemen föga der efter, om desse deras Humlegårdar hafva hela dagen någon skugga eller fri öppning åt öster och söder, at Solen med des värma må torka up daggen, och främja des mognad.

16. Ros-Landet tilredes vid Eskilstiden, eller ock på somliga ställen uti Midsommarsdagarne, då Åkren väl köres och gödes, kokorne sönderslås och Fröet fås ut. Somlige bruka Ärja nid Fröet förr än Åkren våltas; andre åter vålta allenast på fåningen, hvar öfver dyngan lägges löst, utan at den köres nid. På vissa orter gödes Ros-Landet måst med Håste-Får-eller Gete-Dynga, emedan det föreges, at Rosvorne bli betskaktige af Boskaps-Gödsel.

17. Allehanda Jordväxter kunde här visserligen fort plantas til en större ymnighet, än det nu sker. Kål och Rötter tarva diup Ler-Jord med brunnen Gödsel på lågt Land. Upgräfven och hopbrunnen Kärr-Jord är til Kål och Rötter mycket god, hålft den som tages uti gammal Ahl-Skog.

Kål-Landen gödas här å orten hvar 3:die År, köres vål up och hållas rena. Plantorne sättas vid Pingstiden, eller så snart de hunnit bli lagom växte: Vattnas sedan hvar afton, så framt det icke Regnar, til des de hinna til någon stadga. Somligstådes lägges Gödsel omkring hvar Planta når de sättas. Sedan Kålen börjat knyta sig, tryckes Jord vål omkring Stockarna, som de kalla Kupa eller Mulla, på det han af Hufvudets tyngd icke måtte falla omkull. Vid Bondebyarne brukas, utom Rofvor och Kål, jemvål litet Morötter och Palsternackor til egit behof; men icke någre andre Jordrötter.

18. Fast ån at hvarjehanda hårliga Tråfrukter hafva en god trefnad i denna orten, som ses af de många vackra och prydeliga Trågårdar vid de flåsta Herre-Gårdarna; så bryr dock Allmogen sig ej der om: vet och icke at umgås der med til sin fromma och förmon; hvar af kommer, at der inga andra, ån Kirsbårs Trån finnes planterade, på mycket få ställen vid Bonde-Hemmanen.

II. Om Boskap och Fånad, deras ans- och skötsel.

I.

Vid några Bruk och Herre-Gårdar hafva de skaffat sig goda Miölke-Kor, och Utländska Fåreslag, måst af det Tyska; förutan några ställen der de hafva Blåningar både af Ångelska och Spanska Får, hvilka trifvas mycket vål, når de rätt skötas efter den anledning, som Comerce-Rådet Vålborne Herr JONAS ALSTRÖM utgifvit på Trycket i des Svenska Fåra-Herde tryckt År 1727, och uti tilökningen År 1733. Allmogen i gemen har vål ånnu icke lagt sig så särdeles der på; men börjar likvist sedan de blifva varse hos andre, hvad förmon och

och vinning desse goda Fåreslagen, föra med sig, föka efter en god art til deras fortplantning, uti Skåregården och vid Skogshemmanen hålles Getter på många ställen, fast ån de genom åtskilliga Förordningar äro förbudne. Eljest födes Swin, Höns och Gåfs af dem, som der til kunna åga lågenheter och tilfällen; men ingen förstår til sin stora förmon, at Årligen plocka lefvande Gåfs, fast mindre, at göra sig gagn af Swinens Skin och Börst.

2. Råntan af dessa Creatur skickar sig efter hvarje arts godhet, och som de stillas til om Vinteren, eller få deras bete om Sommaren. Allmänt räknas utom Kalfven 1. Lifs-pund Smör om Året efter en Ko; Men vid några Skogshemman der det är et godt Sommarbete, såsom ock i Skårgården der Boskapen får dricka Salt Vatten, hvar af den väl trifves, kunna de ibland få något mer ån 1. Lifs-pund Smör, så framt Hus-Hållerskan kan spara Miölken; hvilket sållan sker hos Allmogen, hvar af hånder, at de äro mycket få, som kunna sälja någon enda Mark Smör, i synnerhet på Slättbygden der Miölck och Strömning äro deras förnämsta Sofvel, och kunna således, hvarken spara til Ost eller Smör. Boskapen skötes och ansas Vinteren igenom på det sättet, at de hvar Morgon få et Foder Råghalm med litet Hö uti af det gröfsta slaget, så länge något är at tilgå; om Middagen släppas de ut til at dricka, då dem åter gifves et litet Foder-Halm efter Vatnet: Om Aftonen få de lika som om Morgonen, likviß något större Foder för de långa Nätterna skul. Föga är någon enda, som vet ge Boskapen ofra och litet i fånder, at der med spisa ut Podret. Miölke-Kor få något bättre Hö, och der emellan Drank, Draf eller Miöldrick, som ågaren har råd til.

3. Fårens måsta föda är Lóf af Ahl, Biörk, Asp och Vide, der sådant finnes; hvar om icke få få de små Halm, och ibland med litet Hó uti, hvar til det bästa slaget gerna väljes ut. Deras Miólk lemnas måstendels til Lammens upfostring. Af et sådant grofulligt Får ráknas Rántan högst til $1\frac{1}{2}$. Mark Ull och $\frac{1}{2}$. Mark Lódja, med 1. à 2. Lam om Året. Skinnen brukas til Fállar och Pálsar. Gettren födas måst med En - och Tall - Ris eller Bark; men då och då med Lóf och smått Halmbofs. Eljest fállas ofta unga Tallar til deras födo, och topparne af de större Trån; men af de gröfste allenast qvistar, som dock minst sker. Då mildt våder år och icke mycket Snó om Vinteren, vallas de i Skogen, der de sielfva gnaga Barken af Tråna, och når de rácka åt, åta de ófversta topparne af de småre Tallar, som om Sommaren förut våxt och kallas Tallstrunt. Vallhionen hafva ock ifrån Barndomen lärdt bója nid topparna på slika unga Tallar, så at Gettren må hinna at åta der af. En Get Rántar Árligen $\frac{1}{2}$. Pund Ost, förutan 1. à 2. Killingar. Allmogen kunde samla och sälja hvita Gethår til Peruvemakare, och Ragg til Stopning, Not- och Nåttelnar; fast de måste skóta nu föga der om. Getternes Skin áro gode til Bóxor och Kylrar, hálfst af Bockar. Det finnes liten tilgång på Kóttmat här i orten; hvad en eller annan der af kan åga, hinner ej til egit Husbehof; Men vid Skårgårds-Hemmanen kunna somlige få sälja en Ko eller Oxe om Året, då misvåxt på Foder infaller.

III. Om Fiskerier och Diurfång.

EN kostelig och hálsosam Fisk, fångas ófver alt uti de större Insióar här i Upland, såsom ock i Mälaren, enkannerligen af Gáddor, Abborrar, Id,

Id, Braxen, Braxen-Flor, Rudor, Ål, Linnare, Mårt, Lakar, Sarf, Nors och Gers. Men i de mindre, såsom Skogs-Sjöar allenast Gåddor, små Mårt, Rudor och Abborrar. Uti Mälaren finnes, utom förenämde Fiskeslag, också Asp, Gös och Siklöjor. Men uti Skårgården eller Salt-Sjön, tagas Gåddor, Id, Vimbor, Abborrar, Sik, Sill, Ströming, Harr, Torfk, Laxar, Ål, Simpor, Mårt, Gers och Sarf. Och fast än desse Fiskslagen icke kunna just såjas vara til någon särdeles ymnighet, så hafva likvist de, hvilka bo vid slika Sjöar, en god hielp der af i sina Hushåll, och kunna jemväl ibland sälja något til andra, som til det måsta kan räknas uti Roslagen, eller vid Salt-Sjön, der Inbyggarena äro fram för andra snabbe och färdige til Sjös (n), och veta at fånga hvarjehanda slags Fisk, så at de kunna årligen sälja Strömming, Sik, jemte litet Sill, och då och då annan färsk Fisk.

2. Gåddan leker vid Islofsningen eller uti April Månad, då hon stiger up på Ångs-Kårr, Åar eller Bäckar, och fångas dels med Ryffior och Katfor, dels med Liufrande om Nätterne. Iden är en skygg Fisk: fångas måst om Påsketiden med Not, då han allenast på några Dygn stiger up och leker uti Åar och Bäckar, vid andra tider om Året tages han med Stödiande, Nät, Ryffior och Katfor. Vimban fångas litet efter Idleken, på samma sätt och ställen som Iden; men fås sällan til hälften så mycket. Mörten och Abborren börjar leka så snart Isen är aldeles bortgången af Sjöarna och tages i Katfor, såsom ock med Not och Nät. Ålen går in i Ålkiestan, när Ahllöfvet spricker ut. Han fångas också eljest med Krokor och Stödiande vid andra tider om Året. Lindaren såjes leka 2:ne gånger om Året, först efter Påsk, och sedan när Rågen och Hvetet

Z 4

blom-

blommar, fås i Ryffior och Katfor. Braxen leker vid Pingest tiden eller då Enebuskarne damma och Håggen står i blomma, fångas med Not eller Nåt, Ryffior och Katfor. Laken fås i Januarii Månad eller vid Pålsmåffotiden, med Ryffior på Sandbankar eller Grund under Ifen. Strömmingen tages med Skôtar och Not itrån Maj til Midfommerstiden, samt ifrån Augusti Månads början til Korfsmåffan. Sillen tages i de varmaste Sommarnätterne på der til gjorde Lägge-Nåt, som också kallas Sill-Nåt, såsom ock med Nåt under Ifen om Vintertiden. Siken leker sent in på Høsten vid November Månads början, då han också fångas om Nätterne med Not. Nors fås i Upsala Ån om Våren vid Islofsningen med Miårdar eller Katfor; I Jerken tages han vid Eld om Nätterna med Håf til en stor myckenhet. Der fångas ock ganska mycket Kråstor Årligen. Likaledes fångas också Aspar både i Upsala Ån, och i Sefva-Ström med Not strax efter Islofsningen om Våren. Crono Laxfisket vid Elfkarleby Bruk, år bygd med Lax-och Vrakhus der uti Laxen fångas, han tages ock itrån slutet af April Månad til Midfommerstiden med Not och Nåt, såsom ock vid andra tider, uti Skår-Gården hela Året igenom på Nåt som kallas Stak-Gårdar, fast der med fås så litet, at det föga lönar omaket. Nejonogon finnes uti Elfkarleby Elfen och Snattra Ån vid Carlsholma Bruk i Vesslands Socken: Denne Fisk tages om Våren uti Tinor; men fås måst om Høsten. Vid Elfkarleby kunna de också ibland få Störjor med Noten. Gøfen leker uti Målaren om Våren. Eljest fångas Gåddor, Abborrar, Id, Rudor, Braxen, Mørt, Gers, Sarf och Gøs hela Sommaren igenom, fast olika emot lektiden. De som bo ytterst i Skåren, skiuta också Skiålar på sina vissa tider.

3. Der Skogen ännu är i behåld, finnes Biörn-
nar, Vargar, Råfvar, Loar, Mårdar, Gråf-Svin,
Ekornar, Lekattor, Elgar och Harar. Uttrarne
hålla sig i Strömmar och Åar. Biörnen skiutes om
Vinteren med Dreffskall, sedan de förut af hans
Sporr förnummit hvar han ligger. Likaledes fån-
gas också Vargar och Råfvar genom Skallning.
Somlige lägga Luder ut för Vargar, på någon län-
pelig ort, och när desse Diuren finnas vara dit in-
komne, kringrännens orten med Folk och Jakt-
don, hvar på Skallningen går för sig. Vid slika Jakter
händer ofta, at Loar och Råfvar också fås. Vargar
och Råfvar skiutas för Agn i Vakglugg; de fån-
gas ock uti der til gjorde Gropar, hvar öfver en
Hund sättas ut för Vargen, men en Anka för Råf-
ven, fast detta sättet här icke särdeles lyckas.
Mårdar ses här sällan. De drifvas af en Hund up i
Trå och skiutas. Elgar fållas i Skall, sedan Spären
visat ut hvar de hålla sit stånd. Harar jagas af Hun-
dar och skiutas. De tagas också om Vinteren med
Snaror eller Brandar på några få ställen. En Bonde
uti Hökhufvud Socken har icke länge sedan fåt en
Hermeliner, eller Lemöfs som han dem kallat, på
det sättet, at då han varit i Skogen vid sin Kol-
myla, och gått litet ut ifrån sin Koja, och lemnat
oförvarandes Locket på sin Matspann yppet, hafva
de gått in i Spann, hvar uppå Locket fallit igen.

4. Här finnes också en myckenhet Roffåglar,
emedan de äro få, som bry sig om, at öda ut dem.
Men andre gänelige Skogs-Fåglar, såsom Tranor
och Hågrar, synes mycket sällan. Likaledes äro
ock Tiådrar, Orrar, Morkullor och Hierpar myc-
ket minskade, som säjes komma der af, at Vall-
Barnen och Vall-Hundarne öda ut Fogel-Äggen
om Vårtiden, och at Hönorne tagas bort med Gil-
ler, tvärt emot de der om utgifne Kongl. Förord-
ningar.

ningar. Hår finnes också Skogs-Dufvor, Raphöns, Åkerhöns eller Lerbenor, Spofvar, Vipor och Sneppor, fast icke til någon synnerlig myckenhet; men något mer af Krams-Fåglar på vissa tider och ställen. Allehanda slags Siö-Fåglar äro de mästa, särdeles vid Salt-Siön, och skiutes om Våren för våtta: Änder och Knipor vistas också en liten tid om Våren och Høsten uti Insiöar up i Landet, fast ej til någon särdeles myckenhet.

IV. Om Bergs-Handteringen.

I.
SOm Dannemora Grufva är en ibland de största och älfsta Odal-Grufvor i Riket, så hafva många små Hyttor och Hamrar ifrån urminnes tider tillbaka blifvit inrättade här uti Upland, särdeles på några Mil när in til Grufvan, hvilka drivits af Bergsmån och Bönder, och derföre blifvit kallade Bonde-Hamrar eller Bergsmans Värk, på lika sätt, som i åtskillige flere Bergsorter i Riket. Men i senare tider hafva de blifvit sammandragne til större och välbygde Masugnar och Hammar-Värk, utaf Bruks-Patroner och Stånds-Personer; enkannerligen har denna Uplands och Roslags Bergslag haft en märkelig förkofring uppå de nåt förflutne 100. Åren, sedan Herrar DE GEERERNE kommit hit in i Riket ifrån Holland och köpt åtskillige Hemmans och Skogslägenheter af Cronan, hvar på de bygdte och i bättre stånd satt de härliga österby-Löfsta-och Gimo-Värken, och inrättat Vallon eller Fransös-Smidet derstädes, genom sådane Smeder, som de skaffat in ifrån Frankriket, i stället för det Svenska och Tyska Smidet, som tilföre var öfver alt brukeligt. Hvilket också varit första anledning, hvar igenom detta-Vallon Smidet jämväl kommit så i gång vid flere Värk, at det nu brukas öfver

öfver alt i Upland och Roslagen, förutan på et eller annat ställe, der det Tyfka Smidet ännu är gängse.

2. Skilnaden består enkannerligen der uti, at vid Vallon Smidet smältes uti den ena Härden Gófar, af 5. 6. til 7. Skeppunds tyngd eller vigt, hvilket sker på det sättet, at när så mycket hunnit smälta der af, som kan göra tilfyllest til en Stång, tages det up, föres under Hammaren at slås tilhopa, och lemnas sedan til den andra Härden at räckas ut; ty hålles ock särskilta arbetare vid Smältar- och Räckar-Härden; men Tyfk-Smidet fortsättes af samma arbetare til smältning och räckning vid en och samma Hård, således, at en så stor smälta nidsmältes på en gång i Härden, som behöfves til 5. eller 6. Stånger, hvilken sedan hugges sönder i stycken och räckes så länge en ny Smälta tilredes med samma Eld. Men så måste han des förr innan slå Båljorna igen och svala af smältan med Vatten, på det hela Smältan må hänga väl tilhopa, den han sedan vänder, för det rå Tack-Jernet skul, som faller tätt ned der uppå, innan han å nyo värmer och smälter den samma; men Vallonen tager ut smältan under Båljornes fulla gång, utan at för ut svala af. Efter det Tyfka sättet göres vid Masugnen korta Galtar af 10. 12. til 13. Lifspund, men til Vallon-Smidet Gófar om 4. til 5. alnars längd. Genom Vallon eller Fransos-Smidet, kan tilvärknin-gen drifvas til 15. 16. å 1800. Skeppund om Året; men der emot vid Tyfk-Smidet allenast til 8. 900. å 1000. Skeppund, mer eller mindre efter Materiens Godhet och Värkets förmoner. Tyfk-Smeden är pliktig at svara både för Tack-Jern och Kol, hvilket Vallonen icke gör.

3. Det Jern som tilvärkas vid desse Uplands och Roslags Värken kallas öregrunds Jern af de
Hand-

Handlande, til äfventyrs derföre, at det til stor del skeppades ut vid samma Stad, så länge han hade Stapel - Frihet. Det är et öfvermåttan godt Jern, mycket tienligt til Stål, efter som det icke allenast är til arten miukt och böjeligt, utan der hos fast och varaktigt, sårdeles til alt sådant, som kommer an på mycken gnidning eller nötning, såsom Hiulskoning och annat dylikt: hvilket dels lærer komma af Malmens godhet, som icke allenast är til 60. å 70. pro-Cent rik, utan ock af en så dygdig art, at han åger sin egen Flufs och Kalck uti sig, så at han utan någon tillåtning af annan Malm, går väl för sig i Ugnen: dels ock af sielfva tilredningen vid Hamnar - Vårken, hvar om kan låsas Commerce Rådet Vålborne Herr CHRISTOPHER PÅLHEMS Anmärkningar vid Jern tilredningen i Sverige (o). Förutan ofvannämde Dannemora Grufvor, äro åtskillige andre mindre Grufvor i denna Landsorten, hvar af vissa Vårk, såsom egne Hem - Grufvor enskylt gagna sig; Ibland dem må Lapp - Grufvan i Häfverö Socken ej långt från Ortala Bruk nu i synnerhet nämnas, efter som den icke allenast gifver en rik och godartad Malm, utan ock til den ymnighet, at flere Vårk kunna der med hielpas.

4. Jag lemnar nu til andras mogna efterfinnande alla de förmoner, som desse Vårken tillskynda så väl Hans Kongl. Maj:t och Cronan, som sina ågare, med deras Betienter och mångfaldiga arbetare, de Handlande och menige Allmogen. At nu förtiga alt det förra, så hålles det för vist, at Allmogen genom Kolning, Stafrums - Hygge och annat Skogs - Arbete, tillika med Körflor och Förflor, såsom ock Ståll - och Pipstens brytning både i Skår - Gården och annorstädes i Landet med flere syflor,
Årli-

(o) Se Kongl. Svenska Vetenskaps Academiens Handlingar för fjörsta Fiermdels Året på 1741.

Ärligen skal förtiena 6. til 700000. Daler Kop:mynt eller der ut öfver. Genom hvilken Penninge rörelse i Landet, Allmogen synes väl kunna hållas i stånd, at så hålda sina Hemman och Åker-Bruk, när de om Vintertiden måst göra sin betiening vid Bruken, at Cronan hos dem kan hafva en redig tillgång til sina utlagor, sårdeles som Upbördsmännerne äga frihet, at hålla sig til Bruken, och der emottaga utskylde för alla dem, som vid Bruken hafva sin förtienst och råkning. Det kan väl ej så egentligen utsättas, til hvad pris Allmogen niuter sin betalning för ofvannämde arbeten, efter der uti är en så stor skilnad Bruken emellan, hålft när en ser på deras längre eller kortare Malm-Våg ifrån Grufvan, Kol-Skogarnes olika belågenhet ifrån Bruken, deras särskilta naturer antingen af Skatte, Crono eller Frelse, de olika omständigheter vid Stång-Jernets bortförrel med mera; likvift kan så mycket nu nämnas der om, at vid de Bruk, som ligga vid pass 2. Mil från Grufvan, betales efter som Vinterföret är sårre eller bättre 1. Dal. 24. Öre, å 2. Dal. Kopparmynt för Lasset, som bör bestå af 3. Skeppund: lägges mera der på så jämka betalningen der efter: likaledes gifs för en Stig eller Låst Kol om 12. Tunnor, som blifvit Kolade på Skatte-Bondens egen Skog 10, 11. til 12. Mark, af Frelse Skog 7. til 8. Mark Kopparmynt; men för utlags Kolen så mycket, som de åro beråknade til i Råntan, fast ån at här om ej kan något vift såjas, med mindre några Resolutioner der öfver blifvit utfärdade i vissa mål (p).

5. Det kan väl icke nekas, at de starka tilyrkingar, som blifvit fortsatte i så många År tillbaka,
vid

(p) Kongl. Maj:ts Nådigste Resolution den 7. Oct. År 1735. på en del Skatte-Bönders uti Upsala Högdingedöme underdåniga begåran vid 1734. Års Riksdag, at få mera för sina Kol.

vid dessa Vårken, mycket hafva minskat Skogarne, uti somlige trakter, emot det de i förra tider varit, fårdeles vid Brukens förfta inrättning. Hvarföre ock af vederbörande Embetsmän och Bruksägare nu hålles en noga upfikt, at Skogarne förlikligt handteras, och icke med otilbörligit Svediande och annat tilgrep ödas ut, utan at den Skogen som skal nyttias til Kolning må utgalras, hvar igenom sker, at den unga Skogen snart växer igen til ny Kolning, fårdeles der Jordmonen i Upland och Roslagen är växtelig, såsom han ock flere städes skal bestå af Lerblandat Stenör emellan Bergen. Jag har väl ännu ej funnit något ställe här i orten, der Trån blifvit planterade (q). Likaledes äro också Stengårdar på några ställen lagde vid Säterier och Herregårdar. Goda Hushållare söka gerna at spara en så ådel egendom, som Skogen är i detta vårt kalla Climat, fårdeles som de väl kunna se, huru ondt de lida, som bo på Skoglösa orter, både efter Timmer, Ved, Gårdsle och annat nödigt Virecke. Somlige Bruk hafva väl ännu någon tilgång på Storverks-Trån; men så måste likvift de fläste der på kännas vid en stor afläknad, fårdeles de som i förra Kriget af Fienden upbrändes, hvar efter Skogarne så mycket mera pålitades. Men så hafva likvift de, som ligga åt Hafsvidan den goda lägenheten, at de kunna således skaffa sig sådana Trån ifrån åtskillige orter i Norrländerne, der de växa ymnigare.

6. Cronan har i Tionde niutit efter gammal vana och ingångit Contract, för hvarje Masugns gång 1. Skeppund Tack-Jern, eller 1. Ducat om dygnet, efter förra tidens pris räknad til 12 $\frac{1}{2}$. Daler Kopparmynt, och i Hammar-Skatt 28. Dal. Skeppundet; men i senare tider har priset så väl på

Tion-

(q) Efter 1734. Års Förordning och des 42. 6.

Tionde - Jernet som Hamnar - Skatten blifvit utfatte, af Kongl. Cammar- och Bergs-Collegierne, tillika med Stats-Contoiret efter hvarje Års Markgång.

V. Några Påminnelser vid Hus-hålningen.

OM nu Inbyggarne, som hafva Åker och Ång med mera, och tilfalle på så många sätt, at der af samla sig mycket godt, råka uti fattigdom, så kan mycket vara vållande dertil, såsom:

1. En värdslöshet och lättia, när syslorna skiutas up ifrån den ena dagen til den andra, hvar igenom tiden löper fåfångt utur händerna, til det blir förfent at göra hvad som eljest med låmpa hade kunnat ske. Hvar til:

2. Okunnigheten icke litet hielper både hos Man- och Qvin-Könet uti de sylsor, som de antingen tilhopa eller försåskilt kunna och böra förrätta vid det de hafva om händer så in- som utomhus; såsom til äfventyrs om Husbonden, 1:mo ei vet göra en granlaga uträkning på sin inkomst och utgift, 2:do lånar och borgar i otid, eller emot en stor ränta. 3:tio Säljer sin Säd och Hö då de minst gälla. 4:to Köper ofta från Staden sådant som hemma af Hustru och Barn kunde göras. 5:to Slår sig mera til Hästar för Körflor och Skiutsfärder skul, än Hemmanet kan föda. 6:to Bryr sig litet om Åkern och intet om Ången, hvar af Åker-Bruket bör taga sin styrka, med mera. På Hustrunes och Mat-mödrarnes sida fattas ofta, 1:mo en försiktig styrelse inom Huset. 2:do Ovälighet uti Hemsylsorne, i det de lita mycket på andra. 3:tio Okunnighet at veta sätta et rätt värde och smak på alt sådant, som flyter in af Jord, Siö, Skog och Boskap, som

som den bästa konsten, at Baka, Brygga, Bränna, göra Ost och Smör, salta in Fisk, Kött, Spinna, Våfva, med mera. 4:to Fostra up Barnen i lättia och okunnighet. 5:to Slöfer både i tilredning och utdelning i Mat och Kläder.

3. Omåtteliga Hushållare fråga föga efter den ädla sparsamheten i synnerhet uti Mat och Dryck, utan äta och dricka friskt så länge det råcker, och svälta när Visthuset är tomt, eller sätta sig i gäld öfver öronen, til des de omfider måste gå ifrån både Hus och Hem.

4. Somlige mena, at Landt - Hushållningen lider mycket genom de många Dagsvärken, som en stor hop Bönder och Torpare måste utgöra, och säjes at der igenom sättes å sido mycket arbete, som Bonden och Torparen kunde göra på sit eget Hemman, och at åtminstone den tiden far fruktlöst sin kos, på hvilken han måste gå fram och tilbaka emellan Herre - Gården. Och som ingen kan vara så hogad för en annans, som för sit eget; så går allt vårdslöst til med hvad han gör för Herrens räkning. När Ången slås, ses långa Gråset der och hvar efter honom: Plöjes Åkren, så skönjes på fina ställen breda banckar mellan Fårorna: Tryskas Såden, så lemnar han den i Axen kvar, med mera, så at en sådan gör sällan et godt steg, med mindre Rättaren eller Fogden följer tätt efter honom. Således måste ju hela Hushållningen både hemma och borta bli illa handterad. Det torde finnas utvägar, at kunna en gång å daga lägga, huru och på hvad sätt både Herren och Bonden skulle kunna må långt bättre i Landet, om slika Dagsvärken icke vore til.

5. Som Kôrflorne vid Bruken betalas efter Skeppund talet, så lägger Bonden, hvilken sällan täncker på efterslängen, ofta 2. å 3. dubbelt mera på

på lasset, ån til 3. Skeppunds tyngd, hvar igenom fker, at han få mårglar ut fina Creatur, genom tunga lafs och tråгна kórningar, at de sedan föga orka göra gagn vid Åker-Bruket, när Våren kommer. Hvarföre han ock måste merendels taga sin Spanmål i Bruksboden, både til Utfåde och Födand hela Sommaren öfver. Och således kan ej annat vara, ån at mången ju måtte fåtta sig i skuld. Men der emot fåjes, at en stor del vål kunde undgå sådant, om de få idogt ville arbeta på Åker-Bruket och des skötsel, som de nu lägga sig vinning om kórflor, och arbete vid Bruken och i Skogen.

6. På Slåttbygden der Landtmannen icke annat har, ån Såden at tilgå, år han nödsakad, för Cronones utskylder och andra utgifter skul, at strax om Hósten sälja sin Spannemål i Ståderne eller annorstådes för 9, 10. eller 12. Daler Tunnan, och måste sedan då Sommaren kommer, och nöden trånger til, kópa den igen för dubbelt och der utöfver, emot det han om Hósten fick. Der af kommer, at mången få tillbaka fåttes, at fast han ån ville, få kan han dock icke åga förråd, at göra förlök på nya rón til en bättre Hushålning.

7. Vid Elfskarleby, och Skepthammars Marknader idkar ock Allmogen hvar år en sådan handel med Skår-Karlarne, som föga kan lånda dem til fromma, i det de gifva antingen af Råg eller Korn 2. Tunnor för en Tunna Strómming, fast ån Spannemålen skulle gälla 16. å 18. Daler Tunnan eller der utöfver, och en Tunna Strómming samma tid kan fås för 24. Daler Kopparmynt i Penningar. Det kan ock icke nekas at Ståder, Marknader, och andra ställen, gifva Allmogen tilfälle til öfverflöd; emedan der fåljes både öl och Brånnevin til stor myckenhet, så at fast ån Bonden har något at

Sälja, så finnes likafult mången, som knapt förer en Styfver der ifrån hem igen.

8. När nu Hushålningen sker på sådant sätt, så kunna de mångastådes icke föda flera arbetare på Hemmanen; ty när förrådet ej räcker til för dem sielfva, så kunna de ock icke lägga sig til mera Tienstefolk. Men gode Hushållare klaga mycket der öfver, at Drängar och Pigor, alt efter som de våxa til, skynda sig til Städerna, i synnerhet til Stockholm, deråft de tycka sig med mera lätthet få större Lön. Hvar igenom mycket godt efterfättes på Landet.

ORDA-LÅNGD.

A.

	PAG.
A Biörn Sixtensson	329
Abrahamus Andreæ Archie - Biskop	92
Academien i Upsala 4. Eger Tuppen er Säteri	301
Academia utri Bildhuggeri	53
- Carolina	71
- Gustaviana	ibid.
- Uti Måleri	53
- Kongl. Svenska Vetenskaps	ibid.
- Fordom på Rörstrand	123
Accis-Rätten i Stockholm	31
Adamsberg Säteri	176
Adelstierna Hof-Cammerer	208
Adelswerd Leonhard	186
Adelsö Socken	208
Adelwardus, en ibland de första Christna Lärare här i Norden	82
Adlerheims (Secreterare) Arfvingar äga Skytteholm	213
ADOLPH JOHAN Pfalts-Greife låter bygga up Stenhufet på Görvålen	100
Agne Dageri Son	14
Agnesit	ibid.
Alardi, 2. Bröder i Compagnie hålla Klädes-Fabriqve	38
Alberg (Olof) Vice Actuarius	42
ALBERT 15. Utkoras til Konung i Sverige 16. Ger Privilegier ät Östhammars Stad	93. 94
Alby Säteri	120
Alexander IV. (Påfve). Se WALDEMAR.	
Allmogens Handel med Skår-Karlarna	369
Allmora Siön	157
Almfiön på Långåsen	147
Almunge Socken	193
Alfike Socken	144
- Gästgifvaregård	ibid.
Alfta Qvarn	279. 280
Altare-Taflor göres	41
Alunda Socken	336
Americanisk Aloë	146
Ammiralitets Kyrkan i Stockholm	20
L' Amourette	260
L' Amoureuse	ibid.
Anders, Mag. och Prost i Upsala, har bygt up Hospitals Kyrkan	70

Orda - Längd.

	PAG.
Anders Sigfridsfön til Brö	246
Angarn Socken	113
Siö	ibid.
Ankare - Smides	324
Ankarklou (Axel) Capitain	167
Ankarifröm (Clas) Aflerfor, har tillika med Handelsmannen David Lejel bygt up Elfkarleby 316. Och Harnäs Bruk 318.	
Han har ock fört upbyggt Söderfors Bruk	323
Anna Christina Arfweds Dotter	113
Ansgarius (Biskop) Predikat den Christna Låran i Biörkö Stad	211
Hans Bild	139
Antiquirets Archivi Samling i Bøcker och H. Skrifter 56. I Mynt och Fynder	59
Appelgren (Christina) framledne Hof-Rätts Rådets Johan Liljemarks Enke-Fru	309
Arbets-Korgar	42
Arcenalen (Kongl.) i Stockholm	40. 64
Archie - Biskopar	4
Archie - Biskops Stiftet	8. 67
Armosin	37
Arnell (Lars) Doctor och Kyrkio-Herde	102
Arnö Säteri	227
Kloster	228
Arnöberg Säteri	268
Arnön	12. 268
Artilleri Kyrkan i Stockholm	20
Arfwid Bengtsfön, Archie - Biskop	329
Afchenberg (Grefve) aftagen på Drottningholm	220
Afchenberg, en Kong CARL XI. Häft	221
Aske Säteri	238
Asp. Hof-Quartermästare	289
Aspar uti Sagån	270
Aspvik Säteri	246
Aspön	5
Aflarsfön (Christopher)	241
Affurance eller Förfäkrings - Compagniet	51
Auctions - Cammaren i Stockholm	ibid.
Auliander (Paul) har en tid arrenderat Österby Bruk	340

B.

B Achmansfön (Anders) Agent	183. 189
Backman (Christina)	42
Bagarbo Säteri	230
Baggars Fierd	163
Baggars - Stüket är i synnerhet namnkunnigt af det Nederlag Rys-sen der fick År 1719.	162
Bakungs - Taxeringen i Stockholm	31
Ballingita Socken	289
Banco - Värket	50
Band	37
	Baner

Orda - Längd.

	PAG.
Baner (Anna) 115. Var Gift med Riks-Rådet Gref Thure Nilsson Bielke	330
- Axel Nilsson til Diursholm	115. 137
- Banererne (Grefvar) upbygt Danneryds Kyrka Hafva en tid ägt Vennegarna	115. 116 152
- Fru Christina	241
- Gustav Carlsson, Kongl. Råd och Felt-Marschalk	156. 327
- Ingeborg	115
- Johan Gabriel, Fri-Herre och General	115. 116
- Herr Peder får Tuna Gärd under ovilkorlig allodial frihet	155
- Sigfrid Magdalena	116
- Svante Mauritz	115
- Svante Svantesson	116
Baracaner af Silke	37
- Af Ylle	38
Banqven (Nya)	20
Barbara Bortwik, Öfversten och Commendanten, Baron Thomas Hamiltons Hus-Fru	291
Barckareby Gästgifvare-Gärd	98. 101
Barckinge Siö	190
Barckinge, fordom et Bruk 191. Men nu en Masugn	192
Barnhus Kyrkan i Stockholm	20
Barn-Skor	40
Barnängs-Fabriqven	38
Baumgarthen (Johan) håller et Rederi	ibid.
Bazius Doctor och Archie-Biskop afmålad	221
Beateberg Säteri	177
Beatelund, med Ladugården Brun	163
Behm	301
Bell' Amie, en Häst	221
Bemersberg, se Tupen.	
Benedicta, sista Abbedissan i Sko-Kloster	236
Bengt Jönsson, Riks-Föreståndare	329
Bengt Larsson til Länna 307. Mördar sin Broders Carl Larssons Enka och hennes Son Slavacke Carlsson 308. Hölte med Archie-Biskop Trolle emot STEN STURE, och blef derföre aflifvad i Stockholm	308
Benhamra (Stora) en Kongs-Gärd	112
Bennebols Masugn	196
Benzelius (Erik) Doctor och Biskop	294
Benzelstierna (Nils) Capitain	300
Benzelstierna (Lars) Afseför, har et Malm-och Mineral-Cabinet	62
Berends (Fru Anna)	105
- Fru Ebba	239
- Fabian, General Major	237
- Fru Fri-Herrinnan Märta	243
Berfelt (Joachimus)	108
Berga Säteri	197
Bergensstierna (Johan) Bergs-Råd, har et Malm-och Mineral-Cabinet	68
Bergs (Gottlieb) Sterbhus-Interessenter, hålla et Porcellains tryck på Lärofter, et Caffains och et Gyllenlådets tryckeri	39
	Bergs-

Orda-Längd.

	PAG.
Bergs - Collegium (Kongl. Maj:ts och Riksfens) des Malm- och Mineral-Cabiner	62
Bergs - Handteringen: huru den af ålder varit skickad 362. Skidnaden emellan Vallon- och Tyfk-Smide 363. Hvad rörelse den åftadkommer i orten	364
Bergström (Anders)	44
Bergtagne	133, 265. och 272
Berch (Carl Reinholdt) Legations - Secreterare, har et Mynt-Cabiner	60
Berkholts (Melchior) Öfver-Jägmästare	160
Bibliotheqver i Stockholm	56. 57. 58
- I Upsala	71
- På Salsta	330
- På Sko-Kloster	235
- Ulrichsdal	124
- Hegerstalund	99
Bielke (Fru Barbro Axels Dotter)	150
- Carl Gustav, Präfident 101. Åger Krusenbergs Säteri 145.	327
- Fru Christina Sigrjd	327
- Erik 161. Köpt Årcke Säteri	289
- Hogenschild	244
- Fru Margaretha	115. 128
- Nils (Grefve) Riks-Råd och Felt-Marfchalck Aftagen på Drottningeholm	330
- Sten, Riks-Skattmästare har fört låtit bygga en Fyrbåk på Örskår	220
- Thure Persson, Riddare, Riks-Råd och Lagman i Upland	186
- Thure Nilsson	329
Bielkenstierna (Claes) Ammiral	ibid.
Bielkefta Säteri	104
Bierchenius (Hans) Secretaire, har et Mynt- och Mineral-Cabiner 62. Har en del i Elfkarleby Brük	281
Bilder giures af Metall	317
Bilsta Säteri	43
Birger Jarl, Riks-Föreståndare och första uphofsman til Stockholms Stad	143
Birger Persson til Finstad, Lagman i Upland 7. Begravnen med sin Fru Ingeborg uti Upsala 69. Uprättar Sko-Kloster	15
Kong BIRGER MÅNSSON gifvit Enköping &c. åt sin Drottning MÅRTHA til Lifgeding 77. Ökar hennes Morgongåfva 255. Blifver til Fångta tagen af sina Bröder, Herrig ERIK och WALDEMAR	235
Birgerus Gregorii Archie-Biskop, håller et Môte uti Norrtelge Stad	238
Biskops - Stenar	96
Biskops - Arnö, se Arnö.	5
Biskops - Kulla Socken	280
Von Bjuren (Johan)	237
Biörcka Siö	176
Biörcken, en Siö	177
Biörck - Fierden i Mälaren	11. 179. 180. 226
Biörcklinge Hed	328
	Biörck-

Orda - Längd.

	PAG.
Biörcklinge Socken	332
Biörckö i Salt - Siön	11
Biörckö, en Ö i Mälaren	1. 13
Säteri	195
Fordom en Stad i Mälaren	210
Biörn, afnålad som Kong CARL den XI:te sköt vid Kongsör	222
Kong BIÖRN	296
Biörnberg, Capitain	325
Biörnhögen	208
Biörnrame - Vapen	204
Biörnö Säteri	160
Biörsta Grufva	188
Blacksta - Fierden	264
Bladåker Socken	196
Blidö	11
Cappell	160
Blixencrona (Märten)	277
Blockhus - Tullen	18
Blockhus - Sund	211
Blockhus - Udden	116
Blomtelt (Samuel) Lagman	208
Blå Tigern, en Häft	221
Blänftabergs Måffe	147
Bo Gärd tillika med Lannersta Säteri	162
Cappell	161. 162
Boda Säteri	271
Bogestund Säteri	127
Boglöfa Socken	264
Bojer friserade och ofriserade	38
Boisier (Måltter Bartholomeis) Siden Fabriqveur	37
Bokare - Siön	306
Boktryckerier i Stockholm	54. 55
I Upsala	72
Boltomta	119
Bomuls - Tyger randiga	38
Bona Säteri	207
Bonaufsiöld, Stats - Secreterare	213
Bondarnö Socken	228. 268
Bonde (Gultav) Grefve och Riks - Råd	141. 160
Bonde - Berger	272
Bonde - Kroken	153
Bonde - Kyrke Socken	296
Bordalouer	37
Borg	76
Borgnäbben	ibid.
Borg - Rätterne	26
Borgerlika i Stockholm	27
Commission	31
Borggåle Silfver - Grufva	192
Boskap och Fänad 356. Des Ränta och Ansning	357. 358
Bosnar - Fierd	180
Borolpfs - Gillo	330

Orda-Längd.

	PAG.
Braheska Familien har Jus Patronatus til Ryd Socken	127
Brahe (Gref Abraham)	127.
Carl	145
Christina	145
Ebba	142.
Niels, Carl Gustav Wrangels Måg 232. Hvars Son Gref Abraham Erfver Sko - Klofter	248
Gref Erik ägare der til	ibid.
Pär	127- 145. 222.
Brandenstein (Rebecka)	284
Brandholmen	108
Brand-Vackten och Brand-Väfender i Stockholm	247.
Brandt (Georg) Riks-Verdie 55. Har et Malm- och Mineral-Cabinet	27. 33
Iaac, har förit uptagit Kalkbergs Jern-Grufva	62
Brauner (Johan) Baron och Landshöfdinge äger Säby Säteri	135. 342
Arrenderar Ultuna Kongs Ladu-Gård	297
Bred Socken	276
Säteri	310
Bred-Siön	295
Bred-Siö Säteri	ibid.
Bredfunds Masugn flyttes til Kälboda	183
Brenner (Sohia Elifabeth) Svenska Poëtiffan	146.
Brevik och Tällarö Säterier	224
Brigitta (den Heliga) säjes låtit bygga Skeptuna Kyrka	139.
Des uppenbarelse 143. Född på Finstad af Fadren Birger Påderfson, och Modren Fru Ingeborg	178.
Des Schilleri efter hela hennes Kropps storlek	330
Gustavs Dotter	128
Grefvinnan af Fullenäs	274
Brillant, en Häft	220
Bro Skepslag	179
Socken	ibid.
Härad	240
Socken	ibid.
Broborgs Slott	136
Broby Säteri	300
Brocadez	37
Bro-Fierden	241
Bro-Gård Säteri	240
Bro-Löfsta eller Lejongdal Säteri	241
Bro-Löfsta Säteri	337
Broman (Carl) Cammar-Herre håller en Klädes-Fabriqve	38. 324
Bromell (Magnus) fordom Archiator, des Enke - Fru har et Malm- och Mineral-Cabinet	62
Bromma Socken	102
Bro-Siön	171
Brudskare vänd i Vargar	198
Brunckeberg	211
Brunna Säteri	298
Brunsholms Säteri	274
Brunsviken, en Siö	119
Brygga-	

Orda-Längd.

	PAG.
Bryggare-Societeten håller en Klädes-Fabriqve	38
Bryggeholm Säteri	267
Bratby Ruftnings-Säteri	114
Brävalla - Slag	81
Buckholtz Gärd et Tryckeri på Cattun, Flanell och Lärft	38
Buhre (Fru Elisabeth)	150
Bure (Jonas) Affeffor.	183
Olof	163
Bureus (Johan Thomæ) 6. Bodt på Vählfättra	298
Bureus Dionysfus Riddare, och Kong ERIK den XIV. Præceptor, afdaga ragen uti Malmaby 296. Begrafven uti Ekerö-Kyrka	212
Bygnings-Collegium, se Embets-Collegium.	
Bärby Säteri	281
Bär (Fru Anna Christina)	327
Bärna Säteri	179
Fierd	ibid.
Bällings Härad	299
Socken	ibid.
Bällsta, Beruftadt Säteri	102
Bällsta eller Bäldefsta Säteri	111
Bärby Säteri	242
Bölja (Axel Stensfon) Capitain Lieutenant	288
Fru Anna	298
Börje Socken	ibid.
Börstel Socken	184
Siö	185

C.

C	Almar Socken	226
	Viken	ibid.
	Calmarnäs Säteri	ibid.
	Calminker randiga och flåta af Ylle	38
	Calminker af Silke	37
	Camlotter af Silke	ibid.
	Dubbla af Ylle	38
	D' Holland	37
	Cammar-Collegium (Kongl. Majts och Rikfens)	25
	Cammar-Revision (Kongl. Majts och Rikfens)	ibid.
	Cancellie-Collegium (Kongl. Majts och Rikfens)	24
	Careler, Efter och Finnar falla in i Mälaren	83
	Carl (Biskop) se WALDEMAR.	
	Kong CARL den IX. ger Privilegier åt Enköpings Stad 78. Åt Öregrund	92
	Kong CARL den XI. ger Privilegier åt Enköpings Stad 78. Åt Upsåla 74. Hans Kröning afmålad 222. Och Krigsgeringar 219. Skurit en Biörn i Nerike ibid. Hans bästa Lit-Häftar 220. Läter gräva och finner uti gamla Upsåla Högar en Keiser Adriani Silfver-Penning	304
	CARL (Hertig) ger Privilegier åt Sigtuna 86. Åt Upsåla Stad	74
	Kong CARL den XII. blodiga Kläder	64
	A a 5	Kong

Orda-Längd.

	Pae.
Kong CARL den XII. låtit föra en Runsten från Eds-Kyrka til Ängeland	104
CARL KNUTSSON Vald til Kong vid Mora Stenar 131. Hvilken skal ock varit den sidste, som der Valdes	132
Kong CARL GUSTAV: Hans ypperste Feltslag afmälade 218. Aftagen på Drottningholm	229
Carl Ingbergsson	288
- Larsön til Frötuna	307
Carlberg, en Kongs-Gård och Luß-Slott	119
Carlsön (Carl) Registrator samlar Run-Stafvar	61
Carlsholma Frelse-Bruk	329
Carls-Kyrka Socken	172
- Källa	ibid.
Cassianer Tryckte 38. Tryckeriet, se Tiquet.	
- I Upsala	73
Castelholm på Aland	215
CATHARINA af Saxen, Kong GUSTAV den I:stes Drottning begrafven i Upsala	69
- - - Stenbock, Kong GUSTAV den I:stes Drottning begrafven i Upsala	ibid.
- - - JAGELLONICA Kong JOHAN den III. Drottning begrafven derlamstades ibid. Låtit bygga up Drottningeholm	215
- - - Kong CARL den IX:des Enke - Drottning får Drottningeholm	215
Catharinæ Kyrka i Stockholm	20
Cathedral-Scholm i Stockholm	54
- - - I Upsala	72
Cartuns - Flannels - och Lårfts - Tryckerien, se Sikla, Buckholts och Hermannis Gård.	
Cecilia af Sture - Atten, Kong GUSTAV den I. Fru Moder	142
Cederhielm (Carl Wilhelm) Baron	141
Cederström (Olof) Baron och Riks-Råd	164
- - - Sven, Baron och Cammar-Herre, äger Fälla och Tärkarby Säterier 305. Säsöm ock Tomta	309
Celsius (Anders) Professor, har inrättat Observatorium i Upsala	72
Chagrin	37
Kong Christiern Tyrann varit til Mora-Stenar 132. Hans Blod-Bad 16. Ödelägger Öregrund Stad	89
Kong CHRISTIERN den I. ger Privilegium åt Enköping	78
Christiernus Nicolavius	209
Christiern Gabrielsön	147
Drottning CHRISTINA, gifver Rörbrand åt Kong CARL GUSTAV då han var Hertig 123. Ökar Kongl Bibliothequet 56. Ger Privilegier åt Sigtuna 86. Lagar at Öregrund blir bygd i bättre ordning 89. Och ger honom Privilegier 92. Låter Norrtelge Stad få sin egen Pastor 97. Ger Staden Privilegier ibid. Hennes Tull-Ordning 45. Ger Privilegier åt Upsala Stad 74. At Enköping 78. Förskrifver Svartå - Hus och Drottningholm at sin Fru Moder Drottning MARIA ELEONORA 215. Gifver 8. Marmor Pelare til Sko - Kloster 232. Gifver Salnecke - Gård at	

Orda-Längd.

	PAG.
Öfver - Bergmästaren Georg Grisbach	289
Christina Faders Dotter	151
Kong CHRISTOPHER ger Privilegier åt Enköping 78. Stadfåster	
Östhammars Stads-Privilegium	95
Clara Kloster	98
- Kyrka i Stockholm	20
Clasfon (Johan) des Skepshvarf	47. 48. 49
Clausfon (Nils) har fördom haft Hagunda och Lagunda Hära- der i Förlänning	287
Clerck (Beata) Fri - Herrinna	166
Cojett (Capitain)	101
Collegium Medicum	53
Colling (Olof) Affessor, har et Mynt- och Mineral - Cabinet	62
Commercie-Collegium (Kongl. Maj:ts och Riksfens)	25
Compafs, se Segel.	
Conquerant, en Häft	221
Crepon (Svart)	38
Creutz (Ernest Johan) Grefve och Riks-Råd	150. 163. 164
Cronberg (Magnus) Baron och General Felt - Tygmåltare, haft anledning til Kopparmalm, uti Marfjöberget och fleresädes	
Cronhielm, Baron och Lieutenant	166
- Gref Axels Enke - Grefvinnna	114
Crono Skeps-Hvarf	46
Cronstedt (Gabriel) Öfverste	165
Cronstierna, Baron och Öfverste	239
Cronström (Grefvinnan Fru Beata)	301. 332
Cumlien (Anders) Lack - Fabriqveur	42
Cämmers-Rätter i Stockholm	27

D.

D Alby Socken	293
Dalekarla Fana uti Boglösa Kyrko - Mur	265
Dal - Elfven	5. 313. 322
Damafter	37
Dannemarck Socken	305
Dannemora Grufva	338. 362
- Socken	338
- Tingslag	ibid.
Danneryds Skepslag	114
- Socken	ibid.
Danskarnas Nederlag	305
Danviks Hospital	20
Dags - Värken	368
De Beche (Gerhard)	190. 192
De Geers Arfvingar (Carl) fordom Landshöfdinge	111
De Geer (Carl) äger Vällnora Bruk 195. Källingeby Säteri 196. Väfsland Bruk 319. Carlsholma 320. Strömsbergs 321. Och Ulfors Bruken 325. Äger Forfs 325. Och Örby - Hus Säterier 327. Säfom och Kätlinge, et Berustadt Säteri 328. Äger Hilleboda Masugn 344. Säfom och Löfsta Frelle- Bruk 345. Och Åkerby Bruk	346
De Geer	

Orda - Längd.

	PAG.
De Gerr (Carl Landshöfdinge) Köpt Finnerånger och Holmånger Säterier 320. Har låtit bygga up Löfsta Socken-Kyrka å nyo	343
- - Emanuel, har bygt up Tobo eller Toboborgs Masugn 342. Och båttrat mycket Löfsta Socken-Kyrka	343
- - Henrich	309
- - Louis Köpt Gimo Bruk af Cronan til Frelse 334. Och Österby Bruk 341. Säfom ock Löfsta	345
- - Louis, Camnar - Herre	331
- - Stephan	334
De Geeriska Familien äger Österby Bruk, tillika med Kälboda Säteri såsom Bruks - Gård 341. Har kulpit til Bergs - Handteringens upkomst i Upland	362
Depla Gård	284
Dela Gardie (Gref Axel) 249 Byter til sig en del uti Aske Säteri 239. Begravnen uti Fittis Kyrka	282
- - Fru Brigitta, Riks - Drottin, Gref Gabriel Gustafsson Oxenstiernas Enke - Grefvinna	332
- - Catharina (Grefvinna)	149
- - Gustav Adolph (Grefve)	249
- - Jacob Casimir	ibid.
- - Jacob Pontus, låtit först bygga Jacobsdal, som nu heter Ulrichsdal 124. Köper en del uti Aske Säteri med 4. en half pro-Cent 239. 240. 248. 249.	251
- - Magnus Gabriel (Grefve och Riks - Drots) Köpt Carlberg 119. Venegarn af Grefve Henrich af Thurn 152. Hans Enke - Grefvinna 187. Får Drottningeholm 215. Men afstår det til Kong CARL GUSTAV 216. Afmälad 221. 249. Riks - Drots, Cancellen och Lagman	252. 254
- - Magnus Julius (Grefve, Riks - Råd och Öfverste - Marschalk 150. Hans Enke - Grefvinna äger Skörby Säteri 226. Skälby Säteri 277. Nyfåtraby Säteri 279. Siö Säteri 286. Och Onfieke	293
- - Pontus (Grefve) 241. 249. Får et Fri - Herredöme	251
De Puteo (Jacobus) Magister Lingvarum	123
Dianæburg	121
DISA (Drottning)	151
Difa - Ting eller Distingen	74. 151
Diur at åtkilliga slag, och huru de fångas	361
Diurberg (Doctor och Dom - Probit)	299
Diurby Säteri	256
Diurgården vid Stockholm	23
Diurgårds Hålsobrun	ibid.
- Skeps - Hvarf	48
Diurby eller Johannisberg Säteri	137
Diurholm Säteri	116
Diurö	II. 164
Diuröhamns Capell	165
Domare setat fordom och dömt på höga Berg och Kullar	131
Domnen flyttes från gamla til nya Uppsala	69
Dona (Grefve och General - Major)	275

Orda - Längd.

	Pag.
Douglas (Grefve Wilhelm) Öfverste	308
Dragare til Kôrstor och Landt-Bruk	352
Draggår	324
Drap de Corps	38
Drottningeholms Slott	245
Drottninge-Hufet i Stockholm	20
Dränge-Span	199
Du Crainzer	40
Duvalt (Axel) Öfverste-Lieutenant	311
Mauritz, Öfverste	ibid.
Sven, Baron och Öfverste	292. 295
Tobias, Öfverste och Commendant	311
Dyker (Riks-Råd och Felt-Marschalck)	100
Dyvik Säteri	156
Dåfverön	13
Dänningen, en Siö	157

E.

E D Socken	104
Edby Säteri	204
Edebo Socken	188
Edeby Säteri	309
Edenberg (Claes) 310. Hvars Arfvingar ägt Sundby Säteri	312
Herman, se Trafvenfelt.	
Edsbacka Säteri	106
Edsberg Säteri, se Edsbacka.	
Edsbro Socken	197
Masugn	198
Edsviken, en Siö	106. 124
Efverling (Johan) Directeur öfver Siden-Fabriquerne	37
Eggeby eller Eggebyholm Säteri	135
Socken	228
Ehrenkrok (Kongl. Secreterare)	120
Ehrenpreus (Carl) Riks-Råd, har et Bibliotheqve 57. Mynt-Cabinet 59. Börjat förit at samla Run-Stafvar	61
Ehrenstolpe (Baltzar) Cancellie-Råd	104
Ehrenstierna	280
Ehrenstrål (David) Hof-Intendent 218. Des Portrait	219
Eka, en Siö	172
Säteri	263
Closter	264
Säteri	291
Eke Säteri	179
Ekeby Säteri	109
Säteri	195
Ladugård	177
Säteri	299
Socken	335
Ottung	ibid.
Ekebyhof Säteri	218
Ekebyholm Säteri	176
Ekerö	

Orda-Längd.

	PAG.
Ekerö 12. Ekerö Socken	212
Ekeströbe (Ernest Johan) Commendeur	271
Ekham, Berittadt Säteri	153
Ekholmen Säteri	250
Ekholms Fri-Herrskap	253
Ekholmsfunds Kongs-Gård	258
- Ladugården, se Segersta.	
Ekolen, en stor Fjord i Mälaren	145. 293
Ekorn, en Fru af den Familien, som ej i Grafven rutnat	237
Eldgarn, en Crono-Parck	201
Elfkarleby Allmänning	313
- Bruk	316
- By	315
- Flod	313
- Lax-Fiske	316
- Post-Contoir	ibid.
- Socken	314
Elglöfsån, en Skog	301. 305
Elisabeth, Hertig Christophers af Mecklenburg, Andra Gemål	262
Emporagrius (Gabriel Erici)	282
- Ericus Gabrielis	283
Enander (Haps Gabriel) Bruks-Patron	319
- Peter	ibid.
Enke - Huset i Stockholm	20
Engberg (Erik) Knif-Smed	43
Engviller (Jacob) har et Cassians - Tryckeri	39
Enköpings Stad, des rang 74. Belägenhet och ålder 75. Fornä	
Kyrkor och Closter 77. Åtkilliga omskiften och öden ibid.	
Privilegier 78. Nu varande tillstånd 78. 79. Utfäde,	
Jordfrukter och Vapen 79. 80. Tobaks - Plantering och	
Strömmings-Fiske 80. Marknader ibid. Och Handel	81
Ensta, Gästgifvare-Gård	117
Erenstuna Socken	331
Kong ERIK (den Helige) Begravnen i Upsala 69. Var i Upsala	
Bonde-Kyrka, när Fienden Rom för Staden 70. Af hvilken	
han blef ihjällslagen 305. Hans Beläte på en af Mora Stenar	131
Erik Andersson af Biurum, Väpnare	103
Erik Johansson Vase, 128. Til Rydboholm, Riddare, &c. Kong	
GUSTAV den Iftes Herr Fader	142
Kong ERIK af Pommern eller den XIII, ger Privilegier åt En-	
köping 78. Åt Sigtuna genom Regeringen 85. Gifver	
Kongs-Husby med hela Trögden åt sin Drottning PHILIP-	
PA 255. Sålom och Haga Gård	273
Kong ERIK den XIV, ger Venne-garn åt Hertig Magnus af Sa-	
xen 151. Och Tynninge åt Jacob Bagge 167. Fången på	
Örebyhus Slott	327
Kong ERIK Låste öfvervinner Folkungarna	267
Erlinghundra Härad	144
Eschabraqver göres	41
Eftandarer	ibid.
Efterna Socken	175
Etaminer (Dubbla)	38

Orda-Längd.

PAG.

F.

F	Abre (Jacob) Öfverste	324.	326
	Falcken, en Häft		221
	Falckenberg (Fröken Beata)		265
	Carl, Ryttmästare		118
	Gabriel, Ryttmästare		ibid.
	Hinrich Johan, Öfverste	273.	274
	Maria Elisabeth		269
	Sophia		281
	Öfverste - Lieutenant		140
	Fanor göres		41
	Fan - Siön		193
	Faresta Fierding		163
	Faresta eller Gustavsberg med Gotholmen et Säteri		ibid.
	Faringe Socken		196
	Fasta fordom Fasta-Kircku Socken		174
	Socken		198
	Fattig - Hufet i Stockholm		20
	Favoriten, en Häft		221
	Fehman (Banco - Revisor)		240
	Nils, Öfverste - Lieutenant		294
	Feldt, en Fabriqveur		43
	Felper		37
	Ferman (Johan Christian) håller et Lärfts - Tryckeri		39
	Ferslen (Grefve och Præsident)	148.	243
	Fierdhundria	6.	75
	Films Socken		339
	Filtar		38
	Finnerånger Säteri		320
	Fin - Siön		190
	Finska Slädlöparen, en Häft		221
	Fin - Skogen		190
	Finstä Säteri		177
	Fischer (Jacob) Bergmästare, har et Malm- och Mineral-Cabinet		62
	Fisk: des särskilte slag, Lektider och Fängen	358. 359.	360
	Fiskmansboda Säteri		279
	Fittia Socken		281
	Flagarn, et Tørp		264
	Flagdux		39
	Flemming (Fröken Anna Christina)		275
	Baron och Capitain		333
	Claes, Riks-Råd, Ammiral och Öfver-Ståthållare för Tunagård i förläning af Kong JOHAN den III. 153. Har först inrättat Vira Bruk		158
	Fru Elisabeth		262
	Erik (Capitain)		15
	Flemmingar påftä Jus Patronatus til Vermdö 161. Ägt Nørnäs		167
	Herman, Kongl. Råd och Ammiral	163.	167
	Johan Casimir, Cammar-Råd		292
	Jöran		337
	Flot		37
			Flot.

Orda - Längd.

	PAG.
Flötstunds Fårga	144
Folcke Jansson	96
Folckunge (Carl)	231
Forbus (Sophia) Felt - Marschalcken Axel Julii De La Gardies	172.
Grefvinna	282
Öfverste	312
Foreller fångas	158
Forn-Sigtuna	236
Fors Säteri	325
Forsby Säteri	145
Forsmarks Bruk	190
Fortifications - Contoir	53
Et mindre	54
Frackt - Cammaren i Stockholm	29
Francx (Fru Margareta)	278
Frantölka - Lutheriska Kyrkan i Stockholm	20
Frantz Berendt, Grefve af Thurn och General Felt - Vackmästare	152
Freijer, den tredje från Oden den andra, 303. Bygger afgudahuset i gamla Uppsala	81
Fresta, eller Friggelsta Socken	108
Friberg Säteri	287
FRIEDERICI, eller Finska Kyrkan i Stockholm	20
Frifer	38
Frisk op, Gref Aschenbergs Häft	221
FRODE (en Konung)	306
Frodes Klippa	307
Fruftugan	156
Främmande Seder komma in i Stockholm	17
Drycker	18
Frölich (Charlotta) var Gift med Häradshöfdingen Baron Johan Funck	301
Fröslunda Socken	280
Fröslunda Socken	143
Frösвик Säteri	128
Frösäckers Härad	184
Frötuna Skepslag	158
Socken	ibid
Säteri	306
Tings - Strälle	97
Fuchs (Rutger) Baron, General-Major och Öfver-Ståthållare	162
Fulcko, en Adelsman	248
Funck (Alexander) har et Malm- och Mineral-Cabinet	62
Gustav (Landshöfdinge) 240. Hans Arfvingar	213
Johan (Baron och Häradshöfdinge)	295. 301
Fundbo Siö	306
Socken	310. 312
Fylking	7
Fylkis-Konger	ibid.
Fylingen, en Siö	107. 110. 141. 148. 150
Fågelbro Säteri	164
Fåglar, och huru de tages	361. 362

Orda-Längd.

	PAG.
Fånö Säteri	161
Herre-Gård	248
Får: Deras skötsel 356. 357. Och Rånta	358
Fågerfråle (Capitain) äger hälften i Hamra och hela Torslunda Säterier	281
Fälla Säteri	305
Färentuna Härad 8. Se Svartfå.	
- Socken	204
Färingar	12
Färings-Ön	ibid.
Färgerier	40
Färg-Spån, se Roos.	
Förmyndare - Carnsmaren i Stockholm	28
Förstelige - Åttens Contrefait i Holsten	221

G.

G Adde (Gustav) Öfverst - Lieutenant	77. 118
Gafvel Säteri	195
- Lång-Sjön	175
Gallas (Kong CARL den XI:tes Hund	222
Gamla Ufala af guda-hus, se Freijer,	
Garns Kyrka	129
- Socken	130
- En Siö	107. 123. 129. 150
Gaubertus: den Förste Christne Lärare här i Norden, förordnas til Biskop i Sigtuna	82
Georg Eggertz	182
Gerdes (Assessor)	195
Gerhard (Gretve) af Holsten	238
Gerruds, eller Tyska Kyrkan i Stockholm	20
Gethe (Carl Gustav) Öfverste-Lieutenant	186
- Erik (Capitain)	111
Getter, deras skötsel och Rånta	357. 358
Gierra (Baron och Præsident) hvars Arfvingar äga Husby, Skälby och Sundby Säterier	208
- Öfverste	143
Gigat (Hof - Miniatur)	101
Gilberga-Gryte, et Berg	188
Gillnistor (Welan) Arrenderat en tid Österby 341. Och Löfsta Bruk	345
Gill-Stugan	20. 26
Gimo Frelse-Bruk	334
Giningen, en Siö	192
Girista Socken	281
Gissan, en Siö	184
Gillaren, en Siö	193
Gismarken	257
Glas	40
Glas-Bruk vid Bo Cappell	162
Gläje eller Glie, se Drottningeholm.	
Gorten, en Siö	311

Orda - Längd.

	PAG.
Goldberg (Johan David)	317
- Fru Hedvig Eleonora	ibid.
Gottröra Socken	137
Gottfunda (Stora) et Säteri	296
Gran Gästgifvaregård	237
- Johan, fordom Landshöfdinge	194
- Socken	114
Granat-Berg	185
Gran-Fierden	187
Granhammar Säteri	243
Greger Ammundsön	289
- Månsön	263
Grill (Claes) Handelsman, har et Skeps-Hvarf 46. Et Bibliotheque	59
Kong GRIM ödelägger gamla Upsala Tempel	303
Grip (Mauritz) Riks-Råd och Felt-Marſchalck, begrafven i Sko-kloster 229. Var Gref Herman Wrangels Svär-Fader	230
Gripenborg (Under-Ståthållare)	173
Gripsholm, se Ekebyhof	213
Grisback (Gaorg) Öfver-Berginållare	289
Grislingen, en Insiö	163
Grisfelhamn et Post-Contoir	182
Gris-Siön	287. 291
Grista Vik	247
Gros de Tour, svart, randiga och slåta	37
Grottan på Ulrichsäl	125
Gruf-Siön	340
Grundelstierna (Carl Hindrich)	112
Gryta Socken	287
Gråmurs-Jern-Grufva	301. 332
Grån Säteri	308
Gräntse-Skilnad mellan Upland och Roslagen	137
Gräsön	11. 184. 185
- Cappell	186
- Kongs-Gård	ibid.
Gröneborg	76. 156
- En Holme	266
Grönsö	12. 268
- Säteri	268
Gull (Bok-och Målare)	43
Gullbor-Siön	177
Gull-Grufvan	322
GUNILDA, Kong JOHAN III. Drottning, begrafven i Upsala	69
Kong GUSTAV den I. 15. Hans Fader halshuggen i Stockholm	
128. Skrifver sig til Rydboholm 129. Lägger Grunden til	
Upsala Slott 65. Begrafven i Upsala 69. Hans Folk slå	
Arehie-Biskop Trolles Fogde Bengt Biugg 72. Ger Privilegier åt Upsala Stad 74. Åt Enköping 78. Kallar rika	
Köpmän från alla orter i Riket til Stockholm 84. Ger Privilegier åt Sigtuna 85. Åt Öregrund 92. Såsom ock et	
försvars Bref 89. Planterar Ekar vid Rydboholm 129.	
Född på Lindholmen 142. Har tagit Ringianås och Sigtuna	

Orda-Längd.

	PAG.
Murats kvarlevor til Svartsjö Slotts bygnad 200. Får Ven- negatn genom Arf 152. Har fört börjat Vaxholms Fäst- ning 168. Böd til at fylla inloppet vid Oxdlupet 170. Köp- per Siö Herregård 286. Hans Folk omställa Vikhus 290. Håller et tal til Allmogen på gamla Upsala högar 304. Lä- ter befästa sitt Stam-Gods Örebrohus	326
Kong GUSTAV ADOLPH, Hans blodiga Kläder 64. Ger Privi- legier å Enköping 78. Ligger början til Norrtelge Stad, och inrättar det et Gevärs-Factori 95. Ger Staden Privi- legier 97. Börjat Kongl. Bibliothekvet 56. Låter bygga Academie - Huset i Upsala, som efter honom kallas Acad. Gustaviana 71. Ökar Professorernes antal til 17. Inrättar Bibliothekvet, ibid. Exercitie - Huset 72. Ger Privilegier å Upsala Stad 74. Åt Sigtuna 86. Ger Öregrund frihet på en Marknads - Plats vid Skefthammar 92. Säfom ock Pri- vilegier ibid. Skänkt en stor Kalck åt Fitria Kyrka 283. Byter bort Heslegård ibid. Gifver Salnecke - Gård fört åt Herr von Dijk, sedan åt Herr Philip Torler	289
Gustav Bonde (Riks - Skattmästare) låter bygga Sten - Huset på Höfseby	99
GUSTAV (Hertig til Saxen) begrafven i Upsala 69. var Kong JOHAN den III. Syfter - Son	225. 262
Gustav Johanssons Grefskap	274
GUSTAVI och ULRICI Arf - Prinsars Bröst - Strycken af hvit Albaster	219
Gyldenhof (Balzar) Landshöfdinge	224
Gyllenaneckar (Eru Christina Magdalena)	275
Gyllenborg (Carl) Grefve och Riks - Råd 324. Har et Biblio- theque 56. Har Venegatns Kongs - Gård under Perpetuelt Attenda	152
- Friedrich (Grefve och Lagman)	110. 180
- Jacob (Grefve och Kongl. Råd) 305. Ägt Söderby	312
Gyllenklou (Generalinna)	337
Gyllenkrok (Johan Gustav) Jägmästare	306
Gyllenhielm (Carl Carlsson) Amiral för Drottningeholm 215. Har fört bygdt up Carlberg och nämt det efter sitt Namn	119
Gyllenstedt (Carl) har fört tagit up Gull - Grufvan	322
Gyllenstierna (Grefve Carl) 243. Kongl. Råd och Præsident	244
- Christophet (Grefve, Riks - Råd och Öfver - Ståthåll- are)	163
- Johan 102. Kastas af Hästen	220
Gyllenstålpe (Grefliga Familien)	146
- Carl, (Kongl. Råd och Gouverneur)	148
- Ulrich	146. 147
Gåse - Sten, et Fiskeläge	97
Gåsholms Äng	146
Gåls	357. 358
Gåddrag	42
Görütz (Capitain)	324
Görvålen, et Säteri	100
- En Siö	100. 244

Orda - Längd.

	PAG.
Göfen, en Siö	193
Götarne Säteri	310
Göthe (Fru Christina)	295
H.	
H Abor (Konung)	225
Habors-Slätt 236. Kärleks-Handel med Signild ibid.	
Hacksta, et Säteri	114
- Socken	247
- Säteri	275
Hadorfius (Johan) Secretair	258
Haga Socken	153
- Ström	5
- Säteri	273
Hagby Säteri	194
- Socken	290
Hagellstöperi	42
Hagunda Härad	287
Hahl (Nils) Cämner	317
Hakunge Säteri	114
Hallarby Siön	256
Hallaren, en Siö i Västmanland	270
Halleved, ffordom en Kongs- Gärd	310
Hallman (Johan Göstaf) Mag. och Kyrko- Merde, börjat skära ut Run- Stafvar	61
Hammaran, en Crono- Parck	201
Hammarby Socken	110
- Säteri	239
Hammarfelt (Jacob) Capitain	262. 275
Hammarflog Säteri	247. 293
Hamp- Säning	355
Hamra Säteri	280
Hamren (Olof) Vice Actuarius, har en Ylle Fabriqve	38
Handel: Orsaker til Handelens upkomst i Stockholm	44
Handel på Levanten	51
Handel med Lybeckarne 17. Uti Cram- Varor	18
Handels- Collegium i Stockholm	29
Hand- Täcken göres	41
Hans Ifvarsön, har först bygd up en Hammare eller Hytta der Gimo Bruk nu är	334
Harald Knutsön	308
Harby	110
Hargs Socken	187
- Hammar- Värk och Masugn	ibid.
Harnäs Bruk	5. 317
Harpers (Hinrich) Borgare och Linne- Fabriqveur	39
Har- Siön	193. 195
Harvifsta	257. 258
Hasseltakar från Vermdön	162
Hattfer (Gustaf) Major, äger Gafvel 195. Och Ora Säterier	196
Hedberg (Mad. Brigitta) har en Klädes- Fabriqve	38
Heden-	

Orda-Längd.

	PAG.
Hedengran (Samuel) Affessor	256
Hedersviken, en Siö	107. 137. 139. 143
Hedestunda Ström	5
HEDWIG ELEONORA (Enke - Drottning) har gifvit Predik- Stolen til Upsala Dom-Kyrka 68. Läter å nyo bygga up Drottningeholm	216
HEDWIG ELEONORÆ Kyrka i Stockholm	20
HEDWIG, Kong MAGNI LADULAS Drot ning	238
Heljo Säteri	143
- Siö	143. 144
Hemmeita Fierding	164
Herbst (Henrich) har Klädes-Fabriqve	38
Herbroholm Säteri	189
Herckeberga Socken	256
Herdhielm (Fru Anna)	268
Hermanns Gärd, et Tryckeri på Cattun, Planell och Lärft	39
Hermanson, Professorens Enke-Fru äger Filkmanboda 279. Och Hälle Säterier	284
Hertigen af Holsten afnålad på Drottningeholm	220
Hermelin (Carl) Secretair	104
- Capitains Arfvingar	280
Hesselby Säteri	134
- Säteri	337
Hildebrandt (David) Commerce-Råd	58
- - Henrich Jacob (Cammar - Herre) har et Bibliothe- qve	58. 346
- - Jacob Henrich (Affessor)	58
Hillebole eller Hilleboda Masugn	320. 344
Hillersjö Socken	205
Hiulnålar	324
Hiälsta Socken	284
Hockstedt (Mad. Christina) har en Siden - Fabriqve	37
Hof - Conffitorium	26
Hoffman (Peter) Actuarius	63
Hof - Rått, Kongl. Swea	24
Hof - Stat (Kongl. Maj:ts och Rikfens, såfom ock Kongl. Maj:ts fär- hulta Hof - Hållning)	26
Holm Socken	284
Holma Fierden	180
Holmberg (Anders) Borgare och Siden - Fabriqveur	37
Holmgerus, begratven i Sko - Klofter Kyrka	229
Holmånger Säteri	320
Hormelta Säteri	280
Horn (Arvid) Grefve och Riks - Råd 175. 176. ibid. ibid. ibid.	242. 268
- Agnera, Riks - Marschens Gref Gustavs Dotter, ägde Öfver- sten Herr Lars Kruse til Äckta	332
- Claes (Kongl. Råd)	213
- Eva Gustavs Dotter var gift med Felt - Marschalcken, Gref Nils Bielke	330. 331
- Georg Rudolph	161

Orda-Längd.

	PAG.
Horn (Gustav) Riks Felt - Herre 102, Hvars Fru hetre Sigrid Bielcke	290
- Juliana, fordom Landshöfdingens i Calmar, Grefve Johan De La Gardies Enke - Fru	287, 295
- Lars Christerfon (Fri - Herre til Äminne)	109
Hornsbergs Säteri	102
Horn - Spån til Lim - Siuder	44
Hornö Allmänning	247, 264, 266, 268
Säteri	267
Hoflön	193
Hufvudnäs Sättes - Gård	327
Hult, en Skog	269
Humle - Växt	355
Hummelmora Säteri	167
Hummelviken, en Siö	247, 248, 262
Hunskin (Päder)	223
Hunskins Torp	ibid.
Husbergen (Lilla och Stora) 265, Fabel om Bergtroll och en Dräng	266
Husby Säteri	208
Säteri	337
Husby Långhundra Socken	136
- Onfala Socken	147
- Siurolft	257
- Skåderö	173
Husbyborg, Berustadt Säteri	325
Huseby Säteri	134
Hvefvar giutes	324
Hvita Biörn från Nova Zembla	219
Hvitfö Säteri	172
Hvittö Masugn	315
Häbo Härad 153, Gifves som Län åt Herr Knut Eschilsfon	151
- Härad	225
Häga By	269
Häkan Nilsson, har först bygdt up Löfla Bruk	345
Hältnäs Socken	347
Häthö, Berustadt Säteri	160
Hätuna Socken	236
- Kongs - Gård	238
Hätunaholm Säteri	239
Häfverö Socken	183
Hägerflycht (Arvid) Landshöfdinga, 99, 102, Har et Mynt-Cabinet 60, Och en Rust-Cammare	64
Hägerstalund Säteri	99
Hälby Surbrun	256
Hälleby Säteri	311
Häse Säteri	231
Häst, som gjorde 7, alnar i hvart Språng	221
Häst, som på vissa tider lät sig self Ader	ibid.
Högby Säteri	262
Högklycke Skog	185
Höja eller Hya Säteri	288

Orda-Längd.

	Pag.
Hökhufwud Socken	189
Höns	357
Höpken (Daniel Niclas) Baron och Præsident	164

J.

Jacob Ulphsøn (Archie - Biskop) hjælper til at Academien inræt- tas i Upsala	71
Jacob, en Bonde talar med et Bergstroll	134
Jacobsberg Säteri	100
Jacobsdal, se Ulrichsdal	124
Sandt. Jacobs Kyrka i Stockholm	20
Iblanda, Beruftsadt Säperi	292
Id - Filke	185. 191. 320
Jercken, en Siö	171. 178. 173
Jertälla Socken	100
Jertläsa Socken	295
Jernfelt (Chrispin) Major	203
Jerngrå och Eldfadt Sten, som låter klyfva sig	190
Jern - Hiul	324
Igelvikken, en Siö	200
Ihre, Professor	333
In De Betou (Johan) håller Klådes - Fabrique	38
Inga Fierding	163
Ingeborg, se Birger Pådersøn.	
Ingelbert, har Arrenderat Ultuna	297
INGVAR (Konung) upbrändes af Kong INGEL	75
Ingön	11
Inåls - Siön	179
Johan Christiernsøn, Kong GUSTAV den 1stes Far - Fader 14. 128. 326. Låtit först bygga up det gamla Sten - Huset på Lindholmen	142
Kong JOHAN II, eller Hans, ger Privilegier åt Upsala Stad 74. At Enköping 78. Och Sigtuna	85
Kong JOHAN den III, begrafven i Upsala 69. Ger Privilegier åt Upsala Stad 74. Byter bort Ilånda Gård på Färings - Ön, emot Påder Janstons Fädernes - Tomt i Enköping 78. Ger Privilegier åt Sigtuna 86. Låtit bygga up Svartlö Slott 200. Gifver Holm Socken åt sin Syfter SOPHIA 284. Li- kaledes Håja eller Hya Gård, åt en vid namn Anders Månsøn 288. Gifver Halleqvad åt en Ryfs Joseph Mischi- tisch Semintky 310. Befaller at Örbyhus skulle vidare Be- fåttas	327
Johan II, Archie - Biskop 245. Mister Livet på Ståkes Slott	83
JOHAN (Hertig) slås ihjäl af Fienderna	ibid.
Johan Pärson til Skällevahl	307
Johannes Angelus	96
Johannes Matthias, Biskop i Strängnäs	278
Johannis - Berg, se Diurs - By.	
Johannis Kyrka i Stockholm	20
Jord - Arten i gemen i Upland	352

Orda - Längd.

	PAG.
Jord - Växter, såsom Kål och Rötter	355, 356
Jotnaheim	3
Jserhielm (Carl) Secretair	244
Israël Erlandi	248
Israël, fordom Lagman uti Upland, tillika med hans Dotter	
Ramburgis	290, 292
Julsta Säteri	275
Jumkil Socken	300
Justitia - Collegium i Stockholm	28
Justrik (Lars) Inspektor	317
Jut - Kärret	106
Jutta Waldemars Dotter	263
Iwar Blä	76
Jägeri afmåladt	222
Jälsta - Vik, en Siö	257, 258
Jöns Bengtsfson (Archie - Biskop) 274. 289. Gifver Tjelge Gärd ät Anders Ingvarsfson 96. För Krig med CARL KNUTS- SON	329

K.

K Addala, se Bagarbo.	
Kasle (Bengt)	194
Erland	146
Kagg (Nils) Grefve och Riks - Marsch	213
Kaggeholm Säteri	ibid.
Kahman, har bygdt Orgvärket i Upsala Dom - Kyrka	68
Kalckbergs Grufva	242
Kallboda, se Bredfunds Masugn.	
Kallhäll Säteri	101
Kallriga Fierden	333, 335
Karby (Lilla) Säteri	114
Kard - Fabriqve	42
Karön	187
Kasby Gärd och Hög	133
Säteri	134
Kattmora - Äng	287
Keiser (Gouvert) Klädes - Fabriqveur	38
Keimphen (Carl) Commissarius och Siden - Fabriqveur	37
Kenicius (Peter) Archie - Biskop	4
Keplingeholmen kallas Sanet Blasi - Holmen	19
Kettelbennus	104
Kirstin Jöns Dotter	103
Klinkoutröm (Leonhard)	42
Klipning	40
Klockor Giutes	43
Kloster, i Sigruna 84. I Biörckö 212. Vid Ekholmen	254
Kläden Gröfre och Finare	38
Knifsta Socken	145
Säteri	ibid.
Knifvar och Gafflar göres	43
Knur Bonde	108

Orda - Längd.

	PAG.
Knuts - Dotter (Fru Catharina)	108
Knut Nilsson	290
Knurby Socken	194
Knýt - Nälar	42
Von Kocken (Johan Henrich) Hof - Cancellor	239
Kogger (Olof)	245
Kongelige Slottet i Stockholm	19
Kongl. ATTEN i Franckrikek afnålad på Drottningeholm	220
Kongs - Berg, fordom en Kongs - Gård	205
Kongs - Hatt	13. 211. 214
Kongs - Husby Socken	255
Fordom en Kongs - Gård	ibid.
Kongs - Högar vid gamla Upsala	304
Kongsör	222
Konit - Cabiner i Upsala	72
Konunga - Wal vid Mora Stenar	130
Konungs - Sund	14
Korck - Fabriqve	42
Kornan, en Siö	175
Kornäs Masugn	184
Korsgarn, et Färgställe	247
Koris - Källan, se Svingarns - Källa.	
Korr - Fabriqve	42
Korrom, en Hält	220
Kragita Säteri	197
Kram - Handlare, 8. i Compagnie hålla Klädes - Fabriqve	38
Kraffou (Carl) Baron och Öfverst - Lieutnant	186
Krijs - Collegium (Kongl. Majts och Rikfens)	24
Krok (Gudmund)	291
Krus (Brigitta) Jacob Liljehöks Enke - Fru	100
Fröken Hedwig Christina	107
Kruse (Fru Elfa)	272
Johan, Öfverste och Riks - Cancelleren Axel Oxenstiernas	
Måg 145. Hans Arfvingar	295
Krusenberg, et Säteri	145
Kudyxa, en Fiskby	160
Kulla Cappell	157
eller Bonde - Kulla Socken	286
Kummelnäs Säteri	163
Kunby - Siön	176
Kundkär och Viddinge Fiske - Byar i Skären	159
Kurk, Grefvinnan Brigitta ägde en Oxenstierna	155
Kurön	13
Säteri	375
Kydingeholm Säteri	336
Kyrk - eller Lilla Väsby Säteri	194
Kyrko - Fierden	128
Kärsta Socken	138
Kåse (Fru Ingeborg)	263
Kävinge, en Siö	124
Kälberga Säteri	176
Kälboda Säteri	342

Orda-Längd.

	PAG.
Källingeby Säteri	195
Käls-Vik och Hamra Säterier, kallas också Lennartz-Näs	246
Käpp-Knappar	48
Kärfven, en Siö	195
Kätlinge, Berustadt Säteri	328
Kölinge-Angar	309
König (Christian) Lagman	136
Körflor	368

L.

Laboratorium Chymicum	55
Mechanicum	ibid.
Lack - Fabrique	42
Lagerholm (Peter) Bruks - Patron	309. 317
Lagerstolpe (Nils) Cammar-Revisions Råd	100. 153. 212
Lagga Fierden	134
Kyrka	129
Siön	130
Socken	ibid.
Lagmäns forna Myndighet i Upland	7. 75. 76
Lagunda Härad	224
Lagundaberg Öfverste Boställe	280
Lands- och Konungs - Ting	304
Lapp- och Nyby - Grufvor	184. 364
Laqver - Arbeten	43
Lars Hansson, har först upbygdt Forsmarks Bruk 190. Österby Bruk 340. Och tilökt Byggnaden vid Löfsta Bruk	345
Lars Hökare, aftagen på Drottningeholm	220
Lars Carlsson, gjordes til Riddare uti Konung HANSES Krö- ning	307
Lasse, en Dräng, som funktie lefvande nid i Jorden	250
Laugern, se Mälaren.	
Laurentius Martyr	204
Laurentius XIII. Archie-Biskop, begrafven uti Bernhardin. Kloster i Enköping	77
Lavoisier (Madame) håller ex Rederi	38
Laxöron fångas	158
Ledinge och Ledingenäs Säteri	146
Ledsundet	185. 336
Lehusen (Carl Axel) Baron och Cammar - Herre	164
Lejel (Adam) Bergs - Råd, har et Malin- och Mineral - Cabinet	62
David, se Ankarström.	
Helena	317
Jacob	183. 195
Johan (Borgmästare) Sterb - Hus Interessenter	317
Lejoncrona (Johan)	333
Lejondal, se Bro - Löfsta.	
Lejondals Siön	240. 241
Lejonslycht (Carl Axel) Captain	137. 156
Lejonhufvud (Axel) Baron och Öfverste	293
Catharina Sigrid, Fri - Herrinna	139
Lejon-	

Orda-Längd.

	PAG.
Lejonhufvud (Christina) Landshöfdingen Axel Lejonhufvuds Dot- ter, har ägt Lieutenant Prytz	101
- - Erik Abrahamson	242
- - Gustav Friedrich, fordom General Major	134
Lejonmark (Sven) Secretair	178
Lejonskiöld (Mårten) Baron och Ryttnåfångare	300
Le Maitre (Noel Louis) Dos-Fabriqueur	42
Lenmens (Henrich) Borgare i Stockholm, Arrenderar Ortala Bruk 182. Bygt först up Skebo Bruk 188. Och Ullfors Bruk 325. Såsom ock Hilleboda Masugn 344. Och Åker- by Bruk	346
Lempke, Bataille Målare	218
Leña Socken	331
Lenna Norr-Siön	308
Lennart Torstensson Felt-Marschalck, får Telge-Gård	96
Lennartsnäs, se Kålsvik.	
Lerberga	243
Levenhaupt (Sidonia Juliana) Grefvinna	333
Lichton, Grefve och Kongl. Råd	212
Lidingön	11. 127
- - Socken	116
Lidö Säteri	180
Liga, en Siö	148
Lik, som ej rotnar	207
Liljeblad (Gustav Peringer) Secretair	136
Lilje-Damen, en Vatten-Konst	260
Liljehorn (Peter) Major	324
Liljehök (Jacob)	100
Liljemark (Enoch) Secretair	308
- - Johan, fordom Hof-Rätts Råd	135. 308
Liljeström (Johan)	292. 295
Lil-Kyrka Socken	262
Lille (Ulrich) Capitain	291
Lillön	13
Limmaren, en Siö	160
Linberga Gästgifvare-Gård	137
Lindholms Säteri 141. Beskiutes i Kong CHRISTIERN Tyrans tid	142
Von Der Linde (Catharina) Landshöfdingen Baltzar Gyldenhofs Hus-Fru	224
- - Erik Larsson (Riks-Skattmåfångare)	223. 224
- - Gertrud, Major Wittings Hus-Fru	224
- - Helena, Ryttnåfångare Gyllenpistols Hus-Fru	ibid.
- - Jacob, Affessor	ibid.
- - Lorentz, Kongl. Råd och Felt-Marschalck	ibid.
Lindris-Gård	183
Lindsberg Säteri	111
Lindschiöld (Erik) Grefve	305
Lindsta Säteri	295
Lind-Trå på Malmvik	224
Ling Siön	139

Orda - Länga.

	PAG.
Linnæus (Carl) Professor och Doct. Medicinæ, har et Herbarium Vivum, en Samling af Innländska Stenar, Malm- och Jord-Arter; Af Svenska Infeceter och Sneckor	63
Lin - Såning	354
Lislens eller Litsel-Ena Socken	75. 250
Lius - Plåtar göres	41
Liufter - Öjarne	11
Liven (Carl Gustav) Baron	290
- Hans Hindrich, fordom Riks-Råd, des Arfvingar	105
Lods - Contoir	49
Lofön	12
- Socken	214
Lohes (Johan) Arfvingar	144
Lo - Härad Socken	173
Lommaren, en Siö	ibid.
Lo - Qyarn	158
Lo - Siön	157
Lofsa Socken	241
Lund Säteri	311
Lunda Socken	139
Lundbö Säteri	333
Lundby, et Tingsfälle	141
- Säteri	272
Lundius Professor	70
Lundås Säteri	189
Luth (fordom Borgmästare) hans Arfvingar	111
- Secreterare	136
Lützou (Hof - Marschalck)	174
Lydinge Säteri	337
Lyvhundra Härad	171
Låfs - Bron	301
Läkta Säteri	136
Långhundra Härad	129
Lång - Siön	154. 161. 174
Långtora Socken	278
- Säteri	ibid.
Långsten	1. 8. 144. 147
Låby Socken	299
Lämshaga	163
Ländsö Säteri	186
Länna Sochen	160
- Kyrk - Siön	ibid.
- Fordom et Kongs - Gärd	193
Lärda San hälden i Stockholm	53
Löfnamnar Sät ri	137
- Säteri	144
Löfita Fierden i Mälaren	101. 344
- Tingslag	343
- Socken	ibid.
Löfitalholm Säteri	150
Löflåtra Säteri	112
Löt, en Ladugård	138
	Löt

Orda - Längd.

	PAG.
Löt Socken	248
Löten, en gammal Laft-Plats	346. 349
Von Löwen (Axel) Baron och Riks-Råd, har et Bibliothe- que	56. 160. 268
- - Baron och Cammar-Herre	167
- - Otto Wilhelm (Capitain)	189
- - Baron och General	109
- - Landshöfdinge	279

M.

M Agiftraten i Stockholm	26
Kong MAGNUS Laduläs gifver Grå-Brödren en Ö vid Enköping, at bygga sig et Kloster på 77. 78. Sä- tom och Årsö åt Herr Tidemanno	255
Kong MAGNUS ERIKSSON, gifvit sit Bref, at halfva Bro och Håbo Häradet skulle gifva vifs Spannemål til Enköpings Hospital	ibid.
MAGNUS den III, Hertig af Neder-Saxen	263
Magnus och Hiles Jordslöner	268
Kong MAGNUS Snek, och des Son Kong ERIK den XII, af- målade uti Films-Kyrka	340
Malm-och Mineral-Cabinetter i Stockholm	61. 62
Malmer (Johan) Lagman	328
Malmvik	13
- - Säteri	223
Malmö-Landet	11
Mälsta Socken	173
Mandelberg (Johan)	43
Mannaheim	3
Mannerheim (Gustav) Major	294
Manufacturers början i Stockholm 36. Deras tilstånd nu för ti- den, uti Siden 37. Uti Ylle 38. Uti Bomull och Linne med mera	38. 39
Marby Säteri	269
Marknad i Stockholm	50
- - Vid Skefthanmar	334
MARGARETHA (Lejonhufvud) Kong GUSTAV den I. Drott- ning 142. Begravnen i Upsala	69
Margarethelund Säteri	154
MARIA ELEONORA, Kong GUSTAV ADOLPHS Enke-Drott- ning har lagt början til en liten Stad på Vaxön, som nu kallas Vaxholmen	168
Marie Magdalenas Kyrka i Stockholm	20
Markim Socken	141
Marne (Johan) Strump-Stols Sined	44
Marfön	322
Maffloms-Grufva	183
Meyer (Gerhard)	43
Meyerfelt (Johan August) Grefve, Riks-Råd och General Gou- verneur	118
Melcker, fordom Kyrkoherde i Vexholms Socken	249
	Melder-

Orda - Längd.

	PAG.
Meldercreutz (Jonas) Conducteur	292
Mellingeholm Säteri	160
Memminge, eller Elfgerde Säteri	308
Merle (Madame) har Silkes - Rederi	38
Mersön	5
Michelsmäffo - Marknad	50
Miöclcke - Kor	356. 357
Miöclita Siön	136
Molin, fördom Doct. Theologiæ och Dom-Probst i Upsala	135
Monarchen, en Häft	221
Mora Kongs - Äng	3. 130
Stenar	65. 130
Morkara Socken	336
Morriere (Måtter Daniel) har Siden - Fabriqve	37
Muncka - Skrift under Hvalfvet i Riddareholms Kyrkan	18
Munsön	12
Munsö Socken	206
Munterade Skep	45
Musiqven i Stockholm	54
Mynt- och Skåde - Pennings Cabinetter i Stockholm	59. 60. 61
Mynt - Hus vid Svartfio	203
Mälneby Säteri	112
Mälnekulla, se Bearaberg	
Mänesciöld (Fru Anna)	188
Åke Carlsson til Skeninge	110
Mäns Carlsson, Kong GUSTAV den 1stes Mor - Fader	263
Staffansön	309
Strängesön	288
Mäcklare - Contoiret i Stockholm	51
Målaren	11
Mälby med Väsby Säterier	157
Märta Gältgäfvare - Gärd	147
MÄRTA, Kong ERIK den X:des Dotter	329
Möhlman (Jacob) Bruks - Patron, har et Bibliotheqve	58
Möja (Norra och Södra)	11
Mörby Fierd	204
Mörby Slott	175
Mörner (Carl Fabian) Regements - Quartermästare	179. 217
Hans, Baron och Major	194
Lars Axel, Baron och Öfverste	237
Mörfare af Metall	43
Möia Siön	262
Möflor, Mans och Qvins af Silke	37

N.

NAttduks - Speglar göres	41
Natt och Dag (Gustav Persson)	244
Nederängen Säteri	140
Siön	ibid.
Nemdo	11
Niclis (Archie - Biskop) stadfästet et Gille uti Frötuna Socken	159

Nico-

Orda - Längd.

	PAG.
Nicolai eller Stor-Kyrkan i Stockholm	20
Nils Abiörnsfon	329
- Archie - Biskop	238. 264. 289
- Bengtsfon af gamla Oxenstjerne - Huset Langserum	329
- Nils Jönsson, Riks - Föreståndare	ibid.
Nionbergs - Siön	322
Nisbet (Mauritz) Major	139. 312
Nislinge Säteri	277
Nor Säteri	146
Nor eller Norvik	179
Nordenfelt (Öfverst - Lientnant)	137
Nordenstedt (Jacob) Afessor	292
Nordians Kongafäte och Grafsfälle	148
Nordlandens förta Upodlande	151
Nordström (Elias) Distillerare	42
Note	149
Norin (Henrich) Borgare och Siden - Fabriqveur	37
Norrby Säteri	140
- Siön	ibid.
- Säteri	208
Dito Norrby och Gärdsmyra Säteri	328
Norrarna Säteri	197
Norrharg Säteri	187
Norr - Liusterö Cappell	157
- Fierding	161. 166
Norrmalma Rulthåll	172
Norr - Malms Hälso - Brun	23
Norrnäs Säteri	167
Norr - Skog Allmänning	278. 284
Norrteige Stad : Des Belägenhet, Rang, Början, Skiut - Gevärs Factorie 95. 174. Uråldriga tillstånd, nu varande Bygnad 96. Storlek, Närings - Fång, Handt - Värkare, Marknad, Vapen och Privilegier	97
Norr - Viken, en Siö	107. 108
Norfunda Socken	148
Nortman (Erik) Ryttnåfstore	324
Norunda Härad	328
Noften, en Skog	296
Von Der Noth (Magdalena) Fri - Herrinna	244
Nybergsson (Daniel)	44
Nyborg Säteri	239
Nyby eller Nybyholm Säteri	275
Dito Nyby Säteri	312
Nyft - Koris	42
Nyfättra Socken	278
Nyfättraby Säteri	279
Nål, Beruistadt Säteri	180
Nålingen, en Siö	172. 193
Närdinghundra Härad	192
Närlinge Säteri	333
Närtuna Socken	137
Näs Socken	244
	Näs

Orda - Längd.

	PAG.
Nås Socken	274
Dito	298
Nåsby Säteri	117
Nåsbyle Siö	176
Näsdukar af Silke	37
Nåset et Säteri	176

O.

O Delius (Erik) Doctor	294
Odelström (Erik) Landshöfdinge	250
Oden den II. kommer från Ahen, bygger Sigtuna Stad, upprättat der sin afguda-dyrkan och en Öfver-Rätt af 12. rönte och fragdade Män	81. 147
Odenfala eller Onfala Socken	147
Odensfors Säteri	326
Oeconomie Profession i Upsala	71
Oggi, fordom Göchalandens Gud	111
Ohlhamra Säteri	112
Oknö	12. 268. 269
Olai Kyrka i Stockholm	20
Olands Härad	333
Oleda Säteri	146
Oliverantz (Johan) General-Gouverneur	57. 259
Kong OLOF (Den Helige) 14. Ödelägger Sigtuna Stad 82. Och Biorckö 221. Hans Källa och Bild	143
Olof (Ifvarson) en Adelsman, som skrifvit sig til Enköping	77
Olof (Pädersson) til Adö	242
Kong OLOF Sköt-Konung 14. Skal bygdte Bonde-Kyrkan i Upsala 69. Flytt aldräforst Konunga-Sätet ifrån gamla Upsala, och varit den förste, som kallat sig Konung af Sveriget	83
Sanct. Olofs Socken	150
Olof, se Frötuna Socken	159
Onfike Säteri	293
Oppusa Qvarn	277
Ora Säteri	196
Orkesta Socken	141
Ormunge Fierding	161. 162
Orsaker til vår undervigt i Handelen med främmande	17. 18
Til Sveriges Olyckor	18
Ortala Grefskap	96. 182. 183
Bruk	182
Ottersta Säteri	127
Ottefads-Borg	143
Othundria	6
Otunda Konunga-Rike	130
Oxar til Dragare	353
Oxdiupet, en stark Fästning	169
Oxensfierna (Fru Anna Margaretha) Riks-Råder, Gref Thure Bielekes Grefvinna	103. 172. 177. 179
Axel (Grefve)	301

Orda - Längd.

	PAG.
Oxenstierna (Bengt) ägt Lidö	181
- - Carl (Grefve)	153- 167. 179
- - Christiern (Riks-Råd) är begravnen i Sigtuna	84
- - Ebba (Fru)	150
- - Erik (Baron) Krigs-Råd, äger Norrhargs Säteri 187- Hargs Bruk 183. Rönö Säteri 189. Yhl eller Burvik Säteri 196. Beanebols Masugn ibid.	
- - Gabriel (Grefve) 107. 149. Giordt Margaretelund först til Säteri	154- 226. 244. ibid. 297
- - Gustav (Baron)	267
- - Familjen, ägt Mörby-Slott 175. Och Eka Säteri	264
- - Ingeborg Bengts Dotter (Grefvinna)	330
- - Thure den Längas (Grefve och Felt-Marschalk) Bild	290
- - Åke (Baron) Major	ibid.
- - Huset i Stockholm	20
Ox - Fierden	275
Oxhals - Boerne	162
Oxhalsen, en By	160
Oxhals - Ön	11
Oxunda Siön	108. 148

P.

P alm (Måns Månsfon) Cammar-Råd, är begravnen i Sigtuna	85. 150
Palmerona (Anders)	308
Palmfelt (Gustav) Baron och Præsident	206
Papegoja (Fru Elisabeth)	324
Parkums - Fabriqve	39
Parr (Margareta Hedwig) Felt-Marschalcken Helmfelts Enke-Fru	204
Pafs - Anckare	324
Pattkul (Fru Margareta)	230
Pauli (Johan och Nielas) hålla Ylle-Fabriqve	38
Paulinus (Laurent.) Archie-Biskop	4
Peder Byrilsfon til Ölfsta	205
- - Philipsfon, Archie-Biskop	228
Pegasus, en Häst	221
Pels (Ludvig) Major	267
Penne - Makeri	42
Penningby Säteri	161
Petrus (Erik) Afessor, har et Sneck-och Mussel-Cabinett	62
Petrus Philippi Archie-Biskop	268
PHILIPPA, Kong ERIK den XIII. Drottning	73
Pinkardt (Leonhard) Handelsman och Klädes-Fabriqveur	38
Piper (Carl) Grefve och Cammar-Råd, har et Bibliotheqve	57
Piltol - Kappor	41
Planting (Erik) General Major och Herre til Mälby och Vij	281
- - Georg, Öfverlt-Lieutenant	309
Plomgren (Anders) Handelsman, har Bibliotheqve	59
Plän - Böcker	42
Polhem (Christopher) Commerce-Råd	55

Orda - Längd.

	PAG.
Polirie-Collegium i Stockholm	28
Porath (Nils) Affessor, har et Mynt-och Mineral-Cabinet	62
Porcellains Bruk	123
Poste (Arvid) Grefve och Riks-Råd	163
- Knut, Grefve och Riks-Råd	151. 243. 257. 293
- Mauritz (Öfverste)	102. 241. 242
Post, General Major och Öfverste	310
Poudre - Knifvar	42
Precht (Burchard) Hof-Bildsnidare, har giordt nya Altar-Tafian i Uplåla	68
- Christian, Konstnär	41
- Gustav, Bildthuggare och Spegel-Fabriqveur	ibid.
Predik-Stolar göres	ibid.
Pretieux, en Hått	221
Pfilanderhielm (Arvid) Banco-Commisarius	164. 177
Puk - Kappor	41
Punche - Slefvar	42
Pålsfund	171
Påminnelser vid Hushålningen i genea	367
Sanct. Pårs Socken	153

Q.

QValsta Säteri	155
Qvarn - Siöa	193

R.

RAgeberg, se Israël Erlandi.	
Ragvalder Pårsson	263
Ram - Siön	294
Rånsta Socken	292
Rand - och Hvit-Läder	40
Ranhamnar Rustnings, Säteri	102
Rappe (Erik) Lieutenant	324
Rasbo Hårad	305
- Socken	ibid.
Rasbo - Kil Socken	309
Ras de Sicile	37
Ratker	38
Rasp - och Spin - Huser i Stockholm	20
Rautell (Anders) Secretair	42
Real (Johan) Borgare, håller Silkes - Fabriqve	37
Reggarns - och Filt - Tröjor, Srumpor och Möfför	38
Reimers (Carl Gustav)	43
- (Peter) Guld - och Metall - Slagare	ibid.
Renat (Fru Elisabeth) Capitainska, har Siden - Fabriqve	37
Resta Säteri	280
Riala Socken	156
Ribbing (Gabriel) Baron och General - Lieutenant	107
- Gustav, Landshöfdinge	294

Orda - Längd.

	Pae.
Ribbing (Fru Märta Seveds Dotter)	284
Ribblings - Bäck Säteri	293.
Rickeby Måte	147
Riddareholms Kyrkan i Stockholm	20
Riddare - Huset	19
Ridderstråle (Svante) Capitain	138
Rimbo Socken	176
Ringianäs, fordom en Kongs - Gärd	200.
Ringsqwant (Margareta)	205
Risberga Säteri	291
Risna, fordom en Kongs - Gärd	135
Rof - Sänning i Upland	99
Roman (Johan Helmich)	355
Ronö Säteri	54
Roos (Samuel) förfärdigar Färg - Spån	189
Roscher (Peter)	44
Rosenberg (Simon)	190
Rosenborg (Capitain)	281
Roseneck (Gustav Adolph)	297
Rosenhane (Shering) Kongl. Råd och Öfver - Ståthållare	101.
Rosenhiöld (Fru Beata)	295
Rosentjärna (Fru Märta Juliana)	289
Kongl. Råttmästare, ågt Rörstrand	111
Rosersberg Säteri	122
Roslagen	148
Rorebro Gästgifvare - Gärd	7.
Rorling (Magnus Gabriel)	13
Rouffiere (Madame) håller et Rederi	108
Rudbeck (Olof) Doctor 298. 336. Des Arfwingar 337. Giordt	320
Urritning til Anatomie - Salens bygnad i Upsala 72. Var	38
Archiator	
Rudbeck (Thomas) Ryttmästare	146
Rud - Siön	324
Rufvelbo - Siön	322
Rumbo	ibid.
Fierding	11
Rumpe - Vilken	166
Rungarna Säteri	181
Runa Säteri	197
Runa - Borg	105
Rust - Cammare på Salfva	ibid.
Ruthen - Crantz, Hertig Gustavs til Saxen Son	330
Rycklinge - Siö	311
Ryd Socken	193
Ryd eller Väster - Ryd Socken	127
Ryda Kongs - Gärd	243
Rydboholms Säteri	279
Rymmingen, en Ång	128
Ryning (Axel) får Tuna Gärd i förläning af Konung CARL den IX:de	288
Ryffe - Backen	153
Ryffens nederlag År 1719. vid Baggars - Stråket	143
C e 2	162
Ryffe	

Orda - Längd.

	PAG.
Ryffe - Viken	228
Ryfs - Läder	40
Rytting (Carl)	338
Räcksta Säteri	113
Råd - Huset i Stockholm	27
Rådmansö eller Svinö	II. 159
- Kongs - Ladugård	159
Råmb (Glæs) Baron och Riks - Råd	181. 193
- Gideon, Assessor	240
- Gustav, Baron och Præsident, har et Bibliotheque	57.
Et Mynt - Cabinet 60. Et Maln - och Mineral - Cabinet	62
Rånäs Säteri	174
Röd Socken	177
- Siön	ibid.
Rödlöga, en Fisk - By	160
Röra Backe och Ring	241
Rörnar - Siö	190
Rör - Srolar göres	44
Rörstrand	122

S.

Sabel (Georg) Herre til Bagarbo och Orckö	287
- Fru Maria	230
Sack (Johan Gabriel) Cammarherre och Cancellie - Råd, har et Bibliotheque	58. 156. 161
Sabbaths - Bergs Hälso - Brun	23
Sagfens Berget	181
Sagan	§. 6. 270. 276
Sahlstadr (Anders) Handelsman	144
Sajetter	38
Sala - Å, fordom Fyrings - Å	65
Sale - Siön	193
Salinge, fordom et Konga - Säte	302
Salnecke Säteri	288
Sälsta Säteri	329
Sametter	37
- Plyfer	ibid.
Sandby - Ötrung	192
Sandbro Säteri	333
Sandhamn	166
Sandstens - Handel	159
Sand - Åfen	2. 295
Sattiner, svarta, hvita och röda	38
Schabafsch, en Turk från Ungern	222
Schagg, slätt och tryckt	38
- Angelska	37
Schalonger	ibid.
Scheckta, Öfverst - Lieutenant	110. 138
Scheding (Philip) Kongl. Råd	227
Scheffer (Professor)	70
	Scheffe-

Orda-Längd.

	PAG.
Schefferiers inrättning	322
Schildt, Öfverste	310
Schiultz (Christian) Klädes-Fabriqveur	38
Scholar i Stockholm	54
i Upfala	72
Schotten (Jacob) Directeur	163
Schubart (Tobias)	146
Schylberg (Pet.) Doctör och Biskop	308
Schytte (Lars)	309
Screuner (Robert) Siden-Fabriqveur	37
Segel, Compas, Timglas och Tält	39
Segelduks-Fabriqve	ibid.
Segerliö Kongsgård i Nerike	237
Segersta Ladugård	228
Seglinge Säteri	194
Semialki (Joseph-Melchittsch) en Ryfs	310
Seimninghundra Hårad	138
Seamaten (Kongl.)	24
Sergel (Christophcr) Pärlestickare och Fabriqveur	41
Serger	37
Ylle	38
Sickla Tryckeri på Carrun, Flanell och Lärft	ibid.
Sand, Sigfrid, se Svingarns Källa.	
Siggasta Fierding	165
Säteri	ibid.
Sigiller och Sieneten	43
Kong SIGISMUNDUS, ger Privilegier åt Enköpings Stad 78.	
Skrifver under et Privilegium för Sigtuna Stad på des Faders Kong JOHANS den III. vägnar 85. Ger hiel et Privilegium åt samma Stad 86. Sålom och åt Öregrund	92
Signild, en Konga-Dottär i Sveriger	236
Sigulls-Berg	ibid.
Sigridsholm Säteri	139
Sigtuna Stad: des Belägenhet och Ålder 81. Forna Vælde, Flytning och hvarjehanda Öden 82. 83. Silfver-Portar ibid.	
Nu varande storlek och bygnad 84. Rang, Privilegier och Stads-Lag 85. Möfding, Magistrat, Aker-Jord och Närrings-Fång 86. Marknader och Vapen	87
Sik-Fiske i Edebo Socken	188
Sik-Lög-Fiske i Mälaren	86
Silfver-Berget	300
Silfverbrandt (Lieutenant)	141
Silfvercrantz (Johan) Cammar-Råd	245. 244
Silfver-Grufvan	190. 192
Silfverparre (Erik Gustav) til Villunda	110
Silfverstedts (Hof-Råts Råd) Enke-Fru Helena Träfvenfelt äger Säterierne: Lund 311. Skällerö och Söderby	312
Siljan, en Siö i Dalarna	313
Silvia (Christina) Capitain Urters Enke-Fru	281
Silvius (Aron) Håradshöfdinge	ibid.
Silvius, Historie-Målare	218.
Singön	11

Orda-Längd.

	PAG.
Singö - Cappel och Grufvor	183
Sjuhundra Härad	173
Sixtus, Drottning DISAS Fader	151
Siöla - Stugun vid Bondarnö	268
Siö, et Säteri	286
Siöberg Säteri	114
Siöhof i Nerike	219
Skallby Jern - Grufva	309
Skantz (Carl fordom Assessor) des Enke - Fru har et Mynt - Cabinet 60. Et Malm - och Mineral - Cabinet 62. Et Mussel - Cabinet	63
Skarfven, en Fierd i Mälaren	148. 149
Skarsby Säteri	138
Kong Skateler (Henrich)	305
Skabo Bruk	188
Säteri	197
Skebolanda, se Iblanda.	
Skediga Säteri	300
Skefthammar Socken	334
Skeggars - Holmen	227
Skemita Säteri	308
Skepps: Skilnaden emellan helt, half och ofritt Skepp	45
Skepps - Byggerier i Stockholm	45. 46. 47. 48. 49
Skeptruna Socken	139
Skeviken, en Siö	174. 175. 176. 177
Skoblader Målade	40
Skö - Kloster	235
Skö i Kloster Socken	228
Säteri och Slott	231
Skö - och Nål - Remars Fabrique	44
Skogarnas tillstånd i Upland	9. 366
Skomakare - Flicka, Bergtagen	133
Skot - Speglar	41
Skottar och annat främmande Krigs - Folk ströfva omkring i Landet	129
Skrefita, på hvars ägor visas lemningar efter, en Borg	143
Skrifvare - Berget	192
Skrublor	42
Skuttkår, en Last - Plats	317. 324
Skuttrunge Socken	300
Skytte (Johan) Rikts - Råd 213. Inrättar den Skyttianiska Professionen i Upsala 71. Har ägt Grönsö och Marby Säterier	269
Skytteholms Säteri	213
Skå Socken	204
Skånella Socken	140
Skånellaholm Säteri	141
Skäderyd Socken	177
Skägga Fierding	167
Skälby Säteri	101
Dito	208
Dito	277
Skålfänge	185
	Skälle-

Orda-Längd.

	PAG.
Skällerö Säteri	312
Skällnora Kongs-Gård	108
Skällsta Säteri	239
Skären åt Salt-Siön	10
Skärmarö Qvarn	164
Skärö Fierding	166
Sköldemärken och Vapen göres	41
Skörby Säteri	226
Slau (Claes)	245
Slavacke (Carlslön)	307
Slavacke-Ätten til Mörby	ibid.
Slotts-Cancellier (Kongl.)	26
Slotts-Rätten (Kongl.)	27
Smedby Säteri	156
Smedgården	26
Snack (Peter)	42
Snatta, en Lait-Plats	319
Snack- och Mufel-Cabinetter i Stockholm	62
Sneckenberg (Fru)	114
Sneckensfelt (Fru Anna)	144
Sneden, en Skog	246. 265
Snellinge, et Säteri	186
Snus-Dofor	42
Sollentuna Härad	98
- - Tingställe	100
- - Socken	105
Sollentunaholm Säteri	107
Solna Socken	118
Somme (Christopher) Felt-Marschalk	231
Sop (Anna Maria) Gref Carl Gyllenhiernas Fru	148
Sophia, Kong GUSTAV I. yngsta Dotter	69. 151. 261
- Kong JOHAN III. Syfter	231
Soudau (Daniel) Ylefärgare, har et Flanels och 3. Cassians Tryckerier	39
Sparfelt (Anders) General Major och Landshöfdinge	277
Sparre (Axel) fordom Grefve, Kongl. Råd och Öfverståthållare	117. 150. 152. 248
- Axel, Öfverst-Lieutenant	219
- Ebba Jaqveta	118
- Elfa, (Grefvinna,) följer Margaretha Lund	155
- Pär, (Grefve)	280
Sparre Familien står Kong EKIK LÅSPE ridderliga bi	276
Sparren, en Siö	137
Sparfåtra Socken	276
Speglar göres	41
Spens (Jacob) Grefve och Cammar-Herre	288
Spiler (Matthias) Bygmästare	330
Spinnerier	40
Spånga Socken	98
Stabby Socken	337
Staby Säteri	281
Staffund Säteri	213

Orda - Långd.

	PAG.
Stamfön	193
Stamp Siön	196
Starrmora Siön	157
Starr Siön	136
Stats - Contoiret, (Kongl. Maj:ts och Riksfens)	25
Steinman. Stolmakare	44
Stenbock (Christina) Grefvinna	246
- - - - - Freidrich, Grefve, byter åt sig Siö Gods	286
- - - - - Jacob, Grefve	115
- - - - - Johan Gabriel, Grefve, Kongl. Råd och Öfverste-Marschalck	120. 149. 284. 285.
- - - - - Gustav Leonhard, Grefve och Cammar-Herre	175
- - - - - Gustav Otto, Grefve och Riks-Amiral	188
Stenbocken, en Häft	221
Stenbrott	180
Stenby Säteri	212
Stengårdar	366
Steninge Säteri	147
Stennäs Siön	293. 294
Stensta	172
Stephanus, en ibland de första Christna Lärare här i Norden	82
Streichius (Johannes) Doctor och Archie-Biskop äger Vålfåtra	297.
och Ytternäs Säterier	298
Stiernan, en Vatten-Konst	260
Stjerncronas (fordom Baron och Præsident) Arfvingar	103. 114
David (Baron)	104. 281
Stiernholm Säteri	173
Stiernhök (Fru Catharina)	344
Stiernman (Anders Anton) Secreterare, har et Bibliotheqve	58
Stiernroos (Carl) Häradshöfdinge	141
Stiernstedt (Baron och Landshöfdinge)	34
Stigfelius (Doctor och Archie-Biskop) afmålad	222
Stockenberg (Johan)	271
Stockholms Stad	13
- - - - - Höfdingedöme	ibid.
- - - - - Inkomster	32
- - - - - Magistrat, bestod tilförene af Svenskar och Tyfkar	16
- - - - - Rådhus	20
- - - - - Stora Skeps - Hvarf	46
Stockfund	14
Stor Siön	193
Stor An	185
Stranbo Siön	294
Stridsborg	106
Strumpor af Silke, Mañs och Qvins	37
Ströjaren, en Siö	172
Ström (Erik Henrichsøn) Cåmner, har et Bibliotheqve	38. et
Mynt-Cabinet	61
Ström (Berge Olofsøn) Handelsman	324
- Hans Olofsøn, Bruks-Patron	319. 344
Strömberg (Baron och Cammar-Herre	145. 337. 338
Strömfelt (Gust. Adolph) Grefve och Riks-Råd	186

Ström-

Orda - Längd.

	PAG.
Strömfelt (Otto Reinholt) Baron och Præsident	105. 186
Strömmaren, en Siö	322. 342
Strömsbergs Bruk	319. 321
- Säteri	277
Strömsdal, se Nislinge	ibid.
Strömita Säteri	276
Stummelbo Siön	190
Sture (Amund Algotson)	245
- Gult. Amundson, Riks-Råd, har ägt Rydboholm	128
- Sten, håller et slag vid Rorebro 106. inrättar Academien i Upsala 71. tillfäddier at Öregrund blir bygd 88. inrättar et Klotter vid Svartfjå Slott 201. afstår Ekebyhof i ve- derlag för Gripsholm 213. ödelägger Almarfålk 246.	
- blir oroad af Archie-Biskop Guttav Trolle	308
- Sten Arvidsöns Enke Grefvinn	276
- Sigrid Svantes Dotter ägde Thure Pärson Bielcke	329
Stuteri	264
Stycken af Metall	43
Styck- och Kläck-Giutare	ibid.
Styngsberg Säteri	326
Styrbiskop kallades Biskopsgården i Upsala	72
Stålarin (Grefvinn)	157
Ståkes Herregård	102
- Färjeställe	100. 105
Ståke, fordom et Biskops-Slott, kallas också Almarfålk	245
Ståkes Ladugård	246
Stårkelse och Poudre-Bruk	162
Stöfvelbo, se Lindsta	
Sultan, en Häst	221
Sund med Söderåfva och Råfåliå Säterier	165
Sundby eller Erihsfund Säteri	153
- dito	208
- dito	312
Sunnanå	292
Sunsta, berustad Sätei	173
Suthof och Helin, Borgare och Fabriqveurer	41
Svanberga Gältgiffvare Gård	171
Svanfelt (Erik) har ägt Boda och Valla Säterier	271
Svartingen, en Siö	157
Svartlöga, en Fiskare By uti Skären	160
Svartfjå Fierding	166
Svartfjå Härad 198. varit Lifgeding för Enke-Drottningen Högst- Sal. HEDVIG ELEONORA	199
Svartfjå-Landet	12
- Slott 200. 215. Svartfjå Vik	200
Svart-Siön	145
Svart-An	322
Svediestad	243
Svenfka Högarne	97
Svenfka Skårs-Ångar	318
Svepnås, en Ladugård	275
Sveriges Källa	342

Orda - Längd.

	Pag.
Sveriges Vapen, 3. Cronor	6
Svin	357
Svingarns Kyrka	273
- Källa	272
- Sochen	ibid.
Svinö, se Rådmansö	159
Syningen, en Siö	176
Säcker	41
Sänga Socken	200
Säterna, en Siö	193
Säby eller Herresta Säteri	101
Säbyholm	241
Säby - Siön	146
- Säteri	138
- Dito	164
Säfvens Gärd	216
Sätra Säteri	278
Sälma Säteri	141
Särta Säteri	147
Sättra (en Crono - Parck	201
Sätuna Säteri	332
- Siö	ibid.
Söderby Mäffe	147
- Socken	171
- Säteri	187
- Dito 196. Dito	312
Söderfors Bruk	5. 323
Söderlinterö Pierding	167
Södertörn	6
Söderön	11. 188
Sölverläs (Pår)	230

T.

T Afser	37
Tall - Holmen	5
Tand - Peter	42
Tapermakare	40
Tarf eller Granberg Säteri	257
Taube (Baron Wilhelm Taube) Landshöfvinge	173. 195
- Major	ibid.
Teda Socken	278
Tegel - Bruk på Salfta	330
Tegelsmora Socken	343
Telge Gärd	96
Tennan (Norra och Södra) Siöar	5. 314. 322
Tensta Socken	328
- Ström	314
Terra Nova, se Grills Skeps - Hvarf.	
Tessin (Carl Gustav) Grefve och Riks - Råd 168. Har lagt an Mål- och Bildhuggare - Academien i Stockholm 53. Ager et Bibliotheqve 57. Mynt - Cabinet	60
Tessin	

Orda - Längd.

	PAG.
Tessin (Nicomemus) fordom Grefve, Riks-Råd och Öfverste Marschalck 57. Har lagt an Drottningeholm	216
Tessinska - Huset i Stockholm	20
Thore Håk	189
Thorgny Lagman	329
Thorlund, se Drottningeholm.	
Tibble Socken	240
- Gäldgifvare - Gård	244
- Socken	293
- Säteri	243
Ticksta Säteri	177
Tienste - Folk	369
Tigerhielm (Lieutenant)	292
Tihundria	6
Tierps Socken	321
- A	322
Tionde och Hammar - Skatt vid Bruken	366
Tilas (Daniel) Hof - Junkare, har et Malm- och Mineral-Cabiner	62
Tillinge Socken	272
Tinglas, se Segel.	
Tings - Vall	111
Tiqvet, Ylle - Fårgare, håller et Cassians - Tryckeri	39
Tislinge Säteri	135
Tiusåker, Beruftsadt Säteri	110
Tjäder - Lekar	185
Tobaks - Pip - Bruk	40
- Plantering	270
- Spinnerier i Stockholm	40
- I Upsala	73
Toboborgs Masugn	342
Tobro - Siön	322
Tofta Crono - Park	202
- Säteri	209
Toftesta Gäldgifvare - Gård	113
Tolfta Socken	321
Toll (Friedrich) fordom Major	135
Tomta Siön	176. 306. 309
- Säteri	309
Torill skölar gamla Upsala Tempel	305
Torkarby Säteri	305
Torpadius (Elias) Borgmästare i Stockholm	324
Torren, en Skog	108
Torreita Säteri	241
Torshunda Säteri	153
- Dito	281
Torstensson (Anders) Grefve och Riks-Råd	103. 247
- Johan	257
- Lennart, Grefve och Felt-Marschalck 103. 182. Ägt	
- Rörstrand	122
Torsvi Socken	254
- Skog	247. 254

Orda - Längd.

	PAG.
Torfåtra Säteri	243
Tott (Claes) Grefve och Felt-Marschalck	216. 259
- Helena	189
- Ingeborg ägde Herr Erik Halfvarsson	149
- Ake, Grefve och Felt-Marschalck	258. 261. 337
Totten, en Hått	220
Toutin (Isac och Jacob) Borgare och Siden-Fabriqveurer	37
- Magdalena, har Silkes-Rederi Fabriqve	ibid.
Trafvenfelt (Helena) Håradshöfdingen Herman Edenbergs Enke- Fru, äger Bred och Götarne 310. Tillika med Hälleby 311. Och Nyby Säterier	312
Trampar giutes	323
Tranbygge Säteri	244
Triyal-Scholan i Esköping flytt til Hudviksvall	79
Trollan - en Holme	5
Trolle (Guftav) Archie-Biskop	308
Trotzig, Cammar-Herres Enke-Grefvinna	333
- Christopher, Baron	324
Trä-Fruker	355
Träl-Hatver	147
Träns Planterande	366
Tröeds Hårad	246
Trögö Grind	5
Tröje- och Strumpe-Väfvare	38. 40
Tröjer Mans och Qvins af Silke	37
Tuna Ladugård	286
- Rustnings-Säteri	155
- Socken	337
- Säteri	107
Tupen Säteri	301
Tynninge eller Tynnungö Säteri	167
Tyskarnes Mord på Svenska Borgare	16
Tyfk-Smide	363
Tånge Säteri	336
Tättil-Fierden	180
Täby Socken	117
Tält, se Segel.	
Tärningar	42
Törnhielm, Landshöfdingen Gyllenhofs Måg	224
- Mårten Knutson, fordom Hauptman	61
U.	
U BBO, (Konung)	2
Ubbys Lång Siön	175
- Überfcher, (Ephraim) Korgmakare	44
Uddebö, berustad Frelse Säteri	173
Uddenäs	194
Uddo (Matthæi) fordom Kyrkoherde uti Veckholms Socken	249
Ugla (Baron)	324
Ulfhielm (Amböian) Major	135. 140
	Ulf-

Orda-Längd.

	PAG.
Ulfparre-Säte	239
Ulfson (Carl)	108
- - - Påder, Kongl. Råd,	274
Ullfunda Säteri	103
Ulleråkers Härad	206
Ullevi	244
Ullfierden	226. 239
Ullfors Bruk	182. 325
Ulphilæ (Biskop) uttolkning öfver de 4. Evangelisterna på Göthiska	71
ULRICA ELEONORA, Kong CARL XI. Gemål, vistades mycket på Carlberg 120. upprättade där en Tapet Fabriqve 122. Hennes Maj:ts Kröning afmålad	221
ULRICA ELEONORA, vår för detta Allernådiga, men nu hos GUD Högstfäliga, Drottning, haft et Mynt-Cabinet	59
ULRICÆ ELEONORÆ Kyrka i Stockholm	20
Ulrichsdals Kongs-Gård och Slott	124
Ulrana Kongs-Ladugård	297
Unno, Archie-Biskop från Brehmen, kommer til Sigtuna	82
Ununge Socken	197
Untra Säteri	324
Uplands belägenhet 1. 4. 10. 11. Namn 23. Vårdighet 3. Vapen 4. Gräntför 4. 5. forna delning 6. 7. nya delning 8. 13. naturliga förmoner 9. 10. Memmantal 13. Hushållning i gemen	348
Upsala Domkyrka - eller Biskops-Vapen	132
Upsala (gamla) fordom Hufvudstad	65
- - Höfdingedöme	13
- - Socken, Afguda Tempel och Åtrebackar	302. 303. 304
Upsala Stad: des belägenhet 64. första början, flytning och Slott 65. Gator och Rotar 66. Archie-Biskop, Landshöfdinge och Magisttrat 67. Domkyrka 67. 68. Helga Trefaldighets eller Bonde-Kyrkan 69. Afguda-Tempel, Hospitals-Kyrka 70. Academie, Bibliotheqve 70. 71. Boktryckeri, Konst-Cabintar, Anatomie-Sal, Observatorium, Cathedral-Schola, Exorcitie-Hus, Academiens Örtgård 72. Stadens utfäde, Tegelbruk, Humle och Trågärdar, gamla Kongsgård, bygde Tomter och Gårdar, Handel och Naringstång 73. 74. Marknad, Vapen och Privilegier	74
Upsvea	2
Upsvea Kongavälde	4
Upsvear	2
Ur-Fabriqveurar	42
Utgifter vid Handelen i Stockholm	52
Uthamra Säteri	137
Uttäden	354
Utter, (Johan)	267
Utåls Viken	179
Utö Malm	318
- Säteri	269

Orda-Längd.

	PAG.
<i>V.</i>	
Vachtmeister (Eleonora) Grefvinna	281
Vackerbordt (Frans Henrich)	283
Vada Siö	112
- Socken	ibid.
- A	113
Valby Hälsofbrun	309
- Socken	266
Kong VALDEMAR och Påfven Alexander IV. gifva tiltänd genom Biskop Carl at flytta Uplala Stad 65. Begynt at bygga Uplala Domkyrka	67
Valdemars Ö	44
Valhof, se Broby.	
Valla Grufva	320
- Säteri	271
Vallentuna Härad	
- Siö	107. 116
- Socken	111
Valerius (Jöran) Afseffor, har et Mynt-Cabinet	62
Vallin (Georg)	194
Vallon-Smide	363
Valloxen, en Siö	135. 144. 145. 146. 147
Vallox-Säby, se Säby	135
Valfar och Former	43
Valtanäs	150
Valö Socken	190
Vantar af Silke	37
Vasa Säteri	139
Vaslunda Socken	153
Vastholma Bruk och Säteri	331
Vattring (Carl Henrich) Cammar-Råd	164
- Carl, Lagman 189. 194. Äger Biörckö 195. Söderby 196. Norrgarna och Rungarna Säterier	197
- Fri-Herrinnas Ärfvingar	213
Vaxala Härad	301
- Socken	304
Vax-Blekeri	44
Vaxholm, et starkt Castell	167
Veckholms Socken	248
Veckäl Ladugård	269
Veda Ladugård	112
Velams-Sund Säteri	163
Venezerns Kongs-Gård	157
Venersborgs Stad	327
Verelius och Schefferus Professörer täfla om stället der Uplala afguda-tempel 188	70
Vermö	11
- Härad och Socken	161
Vernstedt (Christina)	336
Vernstedtar	180
Vertan, en Vik af Saltön	116. 127
Ver-	

Orca-Längd.

	Pag.
Vervier (Velam) har en tid Arrenderat Välslands Bruk	319.
Bygd fört up Strömbergs Bruk	321
Vesterberg (Olof) Spegel-Fabriqveur	41
Vestgôrthe (Jacob)	286
Verzier, en Häft	221
Viby Säteri	107
Vidbo Socken	140
Vigels-Bo	190
Viggan, en Siö	323
Viggeholm Säteri	118
Vik Säteri	164
Vik eller Vikhus Säteri	289
Viksta Socken	328
Vilberga Socken	262
Vilemsen, Cornett	309
- Ryttnästare	300
Villunda	110
Vilsdorf, Lars	194
Vimbor fångas	319
Vinblad (Olof) Öfverst-Lieutenant	135
Vindö	11
- Fierding	166
Vira Bruk	157
- Siö	154. 177
Vittenberg (Arvid) Grefve	122
Vittinge Skog i Vessmanland	246. 262. 265
Vitfiö eller Marfiö Kopparhytta	323
Vitfiön	322
Volgenau (Henrich) Klädes-Fabriqveur	38
Vrangel (Adolph Herman) Baron och Öfverst-Lieutenant	269
- Anna Catharina	ibid.
- Carl Gustav, Feltheire, 213. född på Sko-Klosters Slott	232
- Herman, Kongl. Råd och Felt-Marischalk 265. förbättrrar Sko-Klosters Kyrka 229. der hans Graf också är 230. får Sko-Kloster af Kong GUSTAV ADOLPH	231
Vrangelnska Huset i Stockholm	20
Vrede (Fabian) Grefve, Riks-Råd och Præsident i Cammar-och Commerce-Collegierne	158. 167
Vrå Säteri	294
Vulfvenstierna (Jonas) Cammar-Råd, äger Hacksta och Säfta Säterier	275
Välfåtra Säteri	297
Vänfiö Berg	137. 138
Vårby	211
Vårfru-Kyrk-Socken	271
Värholma Säteri	167
Väddö Skepslag	181
- Socken	ibid.
Väderön	11
Väveritedt (Häradshöfdinge)	167
Väggeby, se Drottningeholm	215
Vällem,	

Orda-Längd.

	PAG.
Vällen, en Siö	193
Vällnora eller Asby Bruk	195
Vämlinge Ruffhäll	172
Vändels Siön	314
- - Socken	326
Vänge Socken	298
Väntholmen, en Crono-Park	201
- - Kongs-Ladugård	206
Väppeby eller Väckelby Säteri	166
Värenberg Säteri	180
Vårtnings Commifforial-Rätter i Stockholm	52
Värnsta Säteri	264
Väsby Säteri	110
- Dito (Stora)	194
- Flärding	164
- Säteri	ibid.
Västlands Bruk	319
- Socken	318
Västerlagnö Säteri	166
Vätö	11
- Socken	180

Y.

Y Fverborne	2
Yhl eller Burvik, Berustadt Säteri	196
Ylle-Tyger	38
Ytterby Säteri	301
Yttergaras Gåsttjvare-Gård	225
- Socken	226
Yternäs Säteri	298
Yxland	11

Z.

Z ervogels (fordom Apothecare) Sneck- och Muffel-Cabiner	62
---	----

Å.

Å By Säteri	114
Ådö	13
- Säteri	242
Åke Axelson, Riks-Mark	104
Åke Tott Felt-Marschalex, ägt Hesse Gård	284
Åkehof, fordum Närkeby Säteri	103
Åker eller Väster-Åker Socken	292
Åkers Skepslag	154
- Socken	ibid.
Åker-Bruket i Upland	348- 353
Åkerby Bruk	346

Åker-

Orda-Längd.

	Pag.
Akerby Socken	301
Aker-Göddlen: des förökande, lämpning til färskilta Jordmo- ner, urkörfel	350. 351
Akerhielm (Samuel) Riks-Råd och Öfverste Marschalck, har Jus Patronatus i Aker Söcken 154. Åger Margaretelund 155. Och Smedby	156
Akerlännå Säteri	300
Akersby-Myra, en stor Ång	271
Ålands Socken	294
Albo Säteri	ibid.
Albrunna Säteri	242
Al-Fülke	191
Årby Säteri	292
Dito	310
Årke Säteri	289
Ås-Husby Gåttelivare-Gård	148
Ålunda Härad	269
Å.	
Åmbers- och Bygnings-Collegium i Stockholm	30
Ångeby Säteri	101
Ångelskt Solläder	40
Ångländaren, en Häst	221
Ångs-Holmen	268
Ångs-Skörflen i Upland	348. 349. 350
Ångsön	5
Åltuna Socken	172
Åtte-Backar	3
Ö.	
Ödmord Skog	5
Öfverby tillika med Höggena och Hammelnora Säterier	166
Öfverbo Masogn	301
Öfvergrans Socken	227
Öfver-Ståthällaren	8. 26
Örbyhus Härad	313
Säteri	326
Örby-Å	314
Öregrunds Jern	363. 364
Stad: des Belägenhet 78. Början 79. Många omkif- ten och Öden 89. Hamn, Stapel-Frihet, Vapen, Rang, Bygnad 90. Kyrka, Rådhus, Folkets rö- relser och Handteringar 91. Privilegier och Gref- skap	92
Örneflychtarnes Stamfåre	243
Margareta	309
Örnehufvud (Olof Hansson) General-Quartermästare	144
Örnklou (Jöns)	276
Örnås Säteri	244
D d	Örskårs

Orda - Längd.

	Paa.
Örkårs Fyrbåk	188
Örfunda - Å	287.
Ösby Säteri	134
Ösbyholm Säteri	159.
Öseby Socken	113
Ösimaren, en Siö	179
Östana med Åby och Hackesta Säterier	158
Österberga Säteri	309
Österby Säteri	267
Frälse - Bruk	340
Säteri	295
Österfora Säteri	ibid.
Österrunda Socken i Västmanland	278
Östervalby Säteri	309
Östhammars Stads Belägenhet, Rang, Vapen, Ålder, Flytning, forna Slott 97. Kyrka, Köpenskap, Handvärk, Fiske och Privilegier	94
Östman (Agneta)	267
Östfåtra Säteri	173
Östuna Siön tilvallad	134
Socken	135
Östunaby Säteri	136

Några
Rättelser och Tilökningar.

Pag. 13. står SIPPÉLIUS nei Noterne; Läs SEPÉLIUS.
Pag. 19. står at Stockholms Stad tillika med den Kongl. Dyr-
Gården och de Hamnar der under lyda, skal innesluta 5. Mil
i vidden, hvilket bör vara 2. och en half Mil; men när Sta-
den tages bara inom Staqveter, så är han allenast 2. Mil omkring.

Pag. 62. står afledne Landshöfdingen och Archiatoren MAGNUS
VON BROMEL; Läs afledne Archiatoren &c.

Pag. 109. står at Generalen Herr Baron LÖWEN är ägare til Eke-
by Säteri, hvilket nu mera är Hans Excellence Riks- Rådet, Högväl-
borne Baron Herr AXEL LÖWEN; men sedermera har jag förnum-
mit, at Riks- Rådet Gref ERNEST JOHAN CREVTZ, ägt denna Gård
sedan År 1737.

Pag. 141. Häradshöfdingen Herr CARL STIERNROS införes, såsom
ägare til Säteriet Skänellaholm; men Cammar- Herren Herr Baron
FRIEDRICH FRISENDORF skal icke länge sedan kommit der til.

Pag. 150. står Enke- Grefvinnan Fru CHRISTINA LILLJE; Läs
HEDWIG CATHARINA LILLJE.

Pag. 177. Införes Skäderyd- Kyrka stå på Crono- men bör heta
Frelse- Grund: eker som den ligger in til Sätos- Gården Finsta, hvars
ägare skola i forna tider bygt up denna Kyrka och i senare urvidgat
den samina.

Pag. 178. BIRGER PEDERSSON den Heliga BRIGITTAS Fader var icke
allenast Riks- Råd och Lagman, utan har ock samina/skrifvit Up-
lands Lagen. Eljest har ock denne Herren haft sin härkomst af den
berömliga Brahe- Familien; ty finnes af Genealogia- Brahea, at detta
Finstas Godset varit BRAHERNES Stam- Säte. Nu för tiden märkes ibland
annat der vid, at den Säd, som der Ärligen växer, tryckas uti Rijor,
hvar af kommer, at Finsta Råg är mycket begärlig, af denna or-
dens Inbyggare.

Pag. 268. Bondarnö- Kyrka ligger uppå Arnöbergs Ägor, midt
emellan Trå- Gårdarne. Salig Vice Presidentinnan Fru MARIA HERB-
RIELM har skänkt År 1736. en vacker Altar- Taffla til denna Kyrkan,
jemte en ny Klock- Stapel, en omgutin och stor Klocka med mera.
Hvarföre ock Herrskapet på Arnöberg påstår Jus Patronatus här i
Socknen. I lika måtto har ock samina Fru låtit bygga up en Graf in
uti Kyrkan til Västra Gafvelens styrka År 1731. Ut denna Kyrkan
finnes 3:ne Sköldar med Namn och Åretal uppå, nemligen 1:0 BENG
ARONSSON År 1494, 2:0 ÅKE BENGSSON År 1586, och 3:0 ARON
BENGSSON År 1601. På Arnöbergs Graf- Sten mit för Altaret finnes
ock uthuggit: ARON BENGSSON med det tilnamnet SKACK, hvilken
först rest igenom Occidentaliska och Orientaliska Keisäre- Dömerne:
sedermera har han varit Præfectus exercit. i Kriget mot Ryssland uti
Kong JOHAN den III:des tid, och mot Polen uti Kong CARL den
IX:tes tid, til des han blef Slagen i Berpt År 1601. Des Fru var af

Näfve-Ätten, Fru til Utö och Säfby. En Sten ligger ock på högra sidan öfver Grönsö-Grafven, på hvilken står Fru CATHARINA, Herr JACOB HAMPES Enke-Fru och Herr JOHAN NÄEVES til Oknöns Dotter. Denne Sockens Inbyggare föda sig af Äkren. Af infödde Sockne-Män finnes allenast 7. qvare: de öfrige äro bortflytte der ifrån.

Ead. Pag. Vid Arnöberg märkes, at det både til Man- och Ladugård är väl bygdt af Trä, och så timrat, at inga Säten synas på Väggen: likaledes at der är en Rija med 2. Gålf och Ugnar uti, 3. Rycken Trä-Gårdar med åtskillige slags utländske Frukter uti, såsom ock en stor Humle-Gård om 1062. Kupor, som Vice-Præsidenten HEREDIELM i sin tid lätit införa, genom Mästare och Rötter ifrån Braunschwig, och här sedan den tiden varit et Seminarium til många Säteriers Humle-Gårdar der i negden. Ingen Timmer-men god Fång-Skog: tämmeligen god Ang, halfparten hård- och halfparten sid-vall. Knapt Mullbere, men för Får trefvelige, hvarföre Ägaren nu för tiden med ålt allfvare lägger sig til goda Får: Der finnes måst Gallstrand för utan några Lak-Ålar. Välborne Cammar-Herren Herr CONRAD LUDWIG TRÄNSCHÖLD bor nu på denna Gård, såsom deltagare och Arvinge af der Välborna Heredielmska Sterb-Häset.

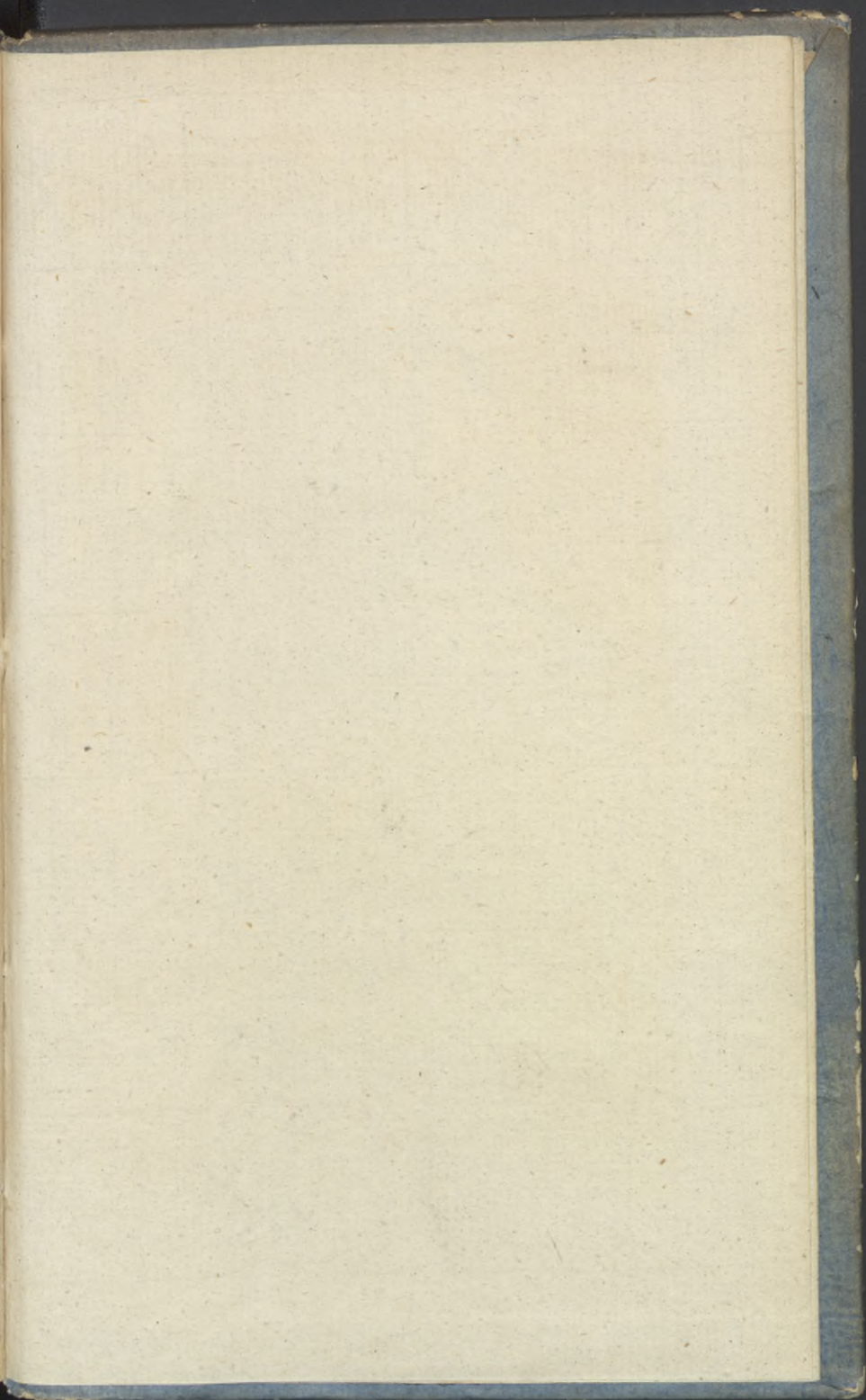
Pag. 269. Sten-Huser på Grönsö, som omväljas, skal vara hätrat af Kongl. Rådet SKYITE År 1610, som Aratlet öfver Posten utvisar: År 1738. är det ännu bättre omlagat, fast Tornen nu äro borta. Förutan en liten, så är der ock en stor Trä-Gård med många goda Frukt-Trån uti, hvilken senare Herr Landshöfdingen ODELSTRÖM läut anlagga: här Älpe-Timmer och annan nödig Skog.

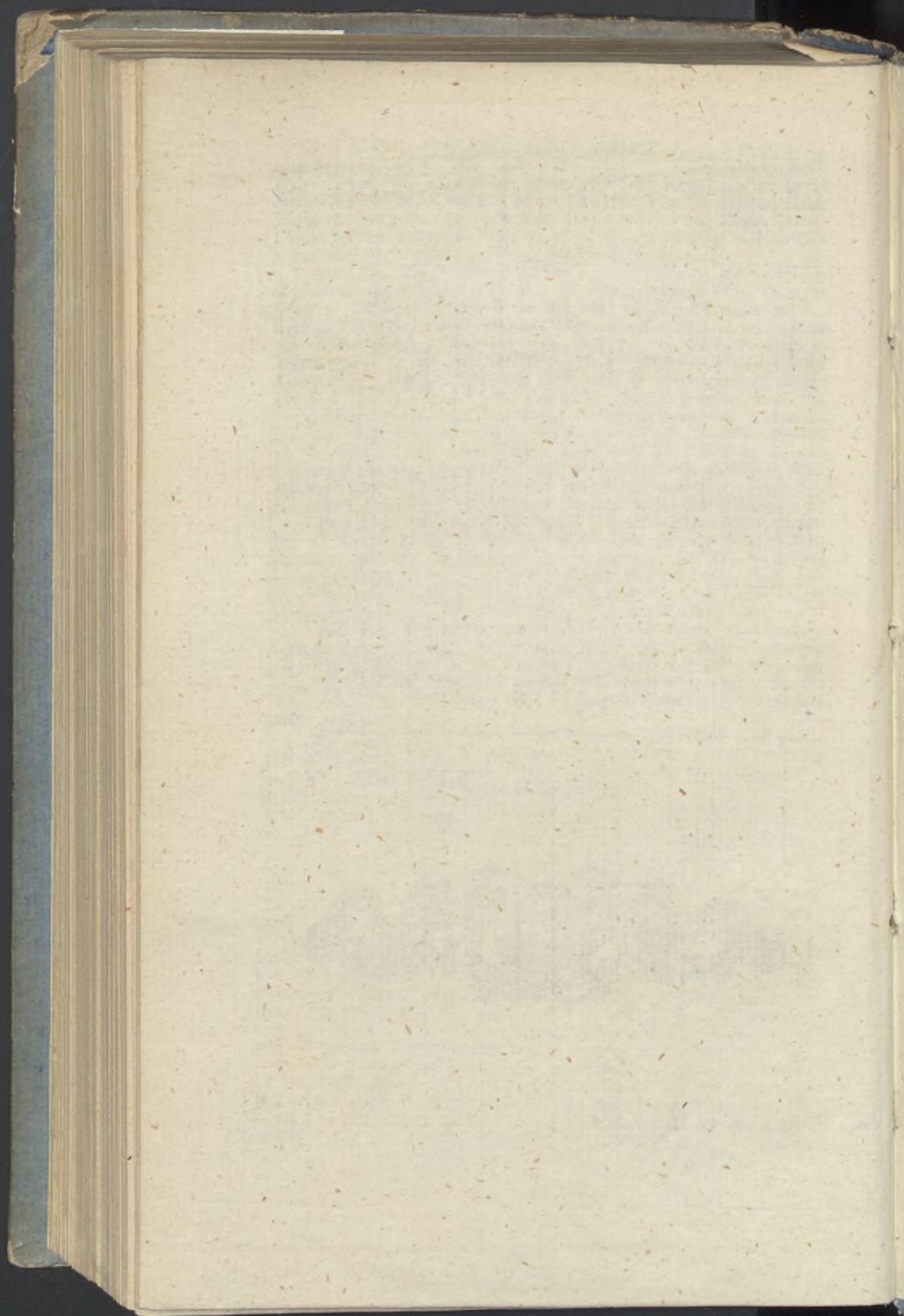
Ead. Pag. Det gamla Sten-Huser på Utö Säteri, läses tordom varit et Nunne-Kloster. Rappningen är så fast, och Hvitlimningen så varaktig der uti, at 70. Åra Män ej minnes det annorlunda sedt uti i sin Barndom. Det blef mycket väl omlagat År 1740. både til Vaggar och Tak. Til denna Gård är en god Timmer-Skog och godt Filke med Lak-Ålar.

Ead. Pag. Vid Marby Säteri finnes en Trä-Gård med gamla och stora Frukt-Trån uti, tillika med et godt Filke rundt omkring. Kongl. Rådet SKYITE har igenom sin Fru NÄVVE Blifvick Agare til denna Gård.

[Faint, mostly illegible text visible through the paper from the reverse side of the page.]

111

